پەیامی قیبلە

وەڵامی پرسیارەکانتان لەژێر ڕۆشنای شەریعەتدا

پەیامی ڕێنمونی

د. عومەر عەلی

٢٠١٩

ژمارە

١٩

دیزانی ناوەوە: عبداللە خاکی

دیزاینی بەرگ: توانا ئەحمەد

چاپخانە:

تیراژ:

نرخ:

ژمارە (   )ی ساڵی (   )ی

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان پێدراوە

پەیامی قیبلە

رۆشنبیری گشتی و ئیسلامی . زانست و ئیمان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف المرسلين سيدنا محمد صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم.

پێشەکی:- هەر لەو کاتەوەی کە پێشەوامان درودی خوای لێ بێت کە سەری هەڵداوەو تا ئەم ئانوساتەش پرسیار کردن بەشێك بووە لە ژیانی هەموو هاوڵاتیانی مسوڵمان، چونکە گونجاو نی یە کە هەموو کەسەکان خۆیان بۆ خۆیان دەرك بە هەموو ئەحکامەکان بکەن، هەروەك چۆن گونجاویش نی یە هەروا بەسەریدا بڕۆن بە نەزانی و پرسیاری لەبارەوە نەکەن، لە هەموو سەردەمەکانیشدا بەردەوام کۆمەڵە کەسانێك هەبوون کە ئەرکی ئەو وەڵامانە بگرنە ئەستۆ، هەموو ئەمانە نهێنێکی بەهێزو گەورەی لە پشتەوەیەو هەر ئەوەشە کە مسوڵمانان بەدوایدا دەگەڕێن و ڕەنجی بۆ دەکێشن، هەموو ئەمانەش بۆ ڕەزامەندی ئەو زاتە پاکەیە کە هەموو ئەم نهێنیانەی لایەو وە ئێمەش بەو ئومێدەوە هەنگاوی بۆ دەنێین، دەمێك بوو بەردەوام پرسیارمان لێ دەکرا بە چەندەها وەسیلەی جیاواز وە زۆرێك لەو پرسیارانەش زۆرجار دووبارە دەبۆوە لەلای کەسانی

ترەوە، ئێمەش هەر دەبوو هەموو شتەکان بۆ چەند جار دووبارە بکەینەوە، هەر ئەمە بوو ئەم بیرۆکەی دروست کرد زۆرێك لەو پرسیارانە بکرێن بە کتێب و هەموو هاوشێوەی ئەو کەسانەو وە کەسانی تریش لێی سودمەند ببن، ئێمەش ئەو کاتەی کە بە دووبارە کردنەوەی وەڵامەکان بەسەری دەبەین کەلێنێکی تر پڕ بکاتەوە، هەر بەئومێد ئەو کەسەی کە هەموو نهێنیەکانی لایە، ئەم کتێبەی کە لەبەر دەستاندایە ڕەنج و هیلاکی زۆرێکە لەوانەی کە زۆرجار بە ئازاری زۆرێك لەو پرسیارانەوە تلاونەتەوە هەربۆیە دەکرێت ببێتە وانەیەك بۆ ئێمەش و ئەوەی کە کەسانێك پێوەی تلاونەتەوە ئێمەش هەمان ئازار نەچەژین، بە ئومێدی ڕەزامەندنی ئەو زاتەی کە هەموو کارەکان هەر بۆ لای ئەو دەگەڕێتەوە، ئەم کاروانەش هەر بەردەوام دەبێت وە ئێمەش پەیمان بەخوا هەر بەردەوام دەبین لەگەڵیدا تا ئەو کاتەی دەستەکانمان لە جوڵە دەکەون و چیتر پێنوس ناگرێ.

قیبلە   2018/11/08 30 سفر 1440

پێداچوونەوەو تەخریجی فەرمودەکان لە لایەن مامۆستا سالار محمد عبدالكريم، خاوەنی ماستەر لە تەخریجی فەرمودەدا، مزگەوتی سعید کاکی دەربەندیخان

لە ڕووی شەرعیەوە کاتێك کە پرسیار دەکرێت مامۆستای پرسیار لێکراو هەر بە ئەوەندەی کە حوکمەکەی بۆ ڕوون بکاتەوە بەرپرسیارێتی شەرعی لەسەر لادەچێت، بەڵام بێگومان زۆر باشترە ئەگەر لەگەڵ ڕوونکردنەوەی حوکمەکەدا ڕوونکردنەوەیەك بدات، لەبەر چەند هۆیەك:

1-پرسیارکەر زیاتر دڵی ئاو دەخواو هەست بە ئارامیەکی دڵ دەکات کە بایەخێکی زیاتری پێدراوە.

2-حوکمەکەی بۆ ڕوون دەبێتەوەو دەلیلەکان لەبەر چاوی دەبێت و شارەزای دەبێت، کە لەسەر هەریەکەمان پێویستە تا بۆمان دەکرێت خۆمان شارەزا بکەین.

هەروەك چۆن کە کەسێك نەخۆش دەکەوێت و دەڕوات بۆ لای دکتۆر، دکتۆرەکە هەر بەوەی کە چارەسەرەکەی بۆ بنوسێت

کاری خۆی کردووە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر تۆزێك بارودۆخەکەی بۆ ڕوون بکاتەوە بێگومان کاریگەری ئیجابی لەسەر دڵی نەخۆشەکە دەبێت و بەرچاوی ڕوون دەبێت لەسەر نەخۆشیەکەی.

بەڵام ئەم ڕوون کردنەوەیە مانای وا نی یە ئیتر تەواو هەموو شتیك ووترا بێت لەسەری ئەو پرسیارەی کە کراوە، چونکە ئاشکرایە زۆر شت هەن کە دەلیلی زۆر زۆری لەسەرن، ئاسان نی یە هەمووی کۆ بکرێتەوە لەسەر ئەو پرسیارە. ئەو کاتە وەك بەحسێکی لێ دێت بۆ وەڵامی هەر پرسیارێك، وە لەبەر ئەوەی کە پرسیارکەرەکەش نەناسراوە نازانرێت تاچەند ئەمەی پێ هەزم دەکرێت، جا مەبەست لەم ووتانە ئەوەیە کە ئەو پرسیارانەی لێرەدا وەڵام دراونەتەوە حوکمەکانیەتی لەگەڵ زانیاریەکی کەم لەگەڵیدا، وە گەر پێکرا بێت ئەوە لای خوای گەورەوەیە چونکە هەر ئەو بێ کەمو کوڕیە، وە گەر هەڵەیەکیش هەبێت، خوای گەورە لێمان خۆش ببێت.

1-پرسیار: ئەگەر پیاو خێت بکات واتا دەمو چاوی هەڵبگرێت حەرامە یان نا ؟

وەڵام: دەم و چاو هەڵگرتن حەرامە بەتایبەت برۆ کردن و هەڵگرتن کە هەڕەشەی توندی لەسەرە، دەبێت ئینسان خۆی لێ بەدوور بگرێت بە هەردوو ڕەگەزیەوە، بەڵام ئەگەر هەندێك مووی وا بەدەموو چاوەوە هەبوو بەشێوەیەکی وا ناشرینی کردبوو دەکرێت ڕێك بکرێنەوە بەڵام نەك بە خێت و موکێش، باشتر وایە بە مەقەست کورت بکرێتەوە[1].

2-پرسیار: ئایا ئەگەر ئیشەکەت گۆشتی حەرامی تیدا بێت یان مەشروب حەرامە یان نا ؟

وەڵام: بێگومان هەریەك لەوانەی تێدا بێت حەرامەو دەبێت خۆتانی لێ بەدوور بگرن ،جونکە ئە م کارە یارمەتی بیباوەرانی تیدایە، وەك لەوسەرجاوانەی خوارەوەدا ئاماژەمان

[1] عنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «الْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ وَالْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ» ، يَعْنِي لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ(سنن ابي داود مع شرحه عون المعبود 11/152)و(شرح النووي على صحيح مسلم 6/288)و(الزواجر عن اقتراف الكبائر1/308)

پیداوە ،لە شەرعدا دروستە کرینی مەشروب بۆ کوژاندنەوە ئاگر یاخود كڕینی گۆشتی بەراز بۆ بەخێوكردنی سەك و پشیلە.

خوای گەورە یارمەتی دەرتان بێ بۆ بەدەستهێنانی کاری حەڵاڵ و خواردنی حەڵاڵ[2].

3-پرسیار: ئایا موسی علیه السلام داوای كرد كە خوا ببینێت ؟ ئایا خوای گەورە خۆی پیشانی کێوی طور دا ؟ ئایا خوای گەورە پێی فەرموو کەمێکت لە نوری خۆم پیشان دەدەم بۆیە لەهۆش خۆی چوو ؟ تکایە وەڵام بەبەڵگەی قورئانی.

وەڵام: یەكێك لەو چیرۆكە گرنگانەی كە خوای گەورە لە قورئانەكەیدا باسی كردووە چیرۆكی موسایە سەلامی خوای لێ بێت، چیرۆكی موسا سەلامی خوای لێ بێت بە درێژی لە قورئاندا باس كراوە لە چەندەها جێگەی جیا جیادا باسی كراوەو ووردەكاری و بەسەرهاتەكانیمان پێ گەشتووە، وە هەروەها لە فەرموودەشدا هاتوون، ئەم بەسەرهاتانەش وانەی زۆری تێدایە بۆمان وەك خوای گەورە دەفەرموێ{ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ

---

[2]ـ الاسلام سؤال وجواب (81678)و(الفتاوى الكبرى 1/433)و(المجموع للنووي 9/285)و(فتاوى يسالونك ج1/التعامل مع من كسبه حرام)

عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ[3]} سێ یەکی قورئان چیرۆکە، ئارەزووی ئینسانەکان زۆریش بۆلای چیرۆك دەچێت بۆیە خوای گەورە لەو ڕێگەوە دەمانجولێنێ و بەسەرهاتی گەلانی پێشوومان بۆ دەگێڕێتەوە، هەروەك چەندەها حوکمیشیان لێ وەردەگیری چونکە هەر ئەوەندە نی یە باس بکرێت بۆ لەزەت لێ بردن وەك هەندێك کە دەڵێن قورئان پڕە لە چیرۆك وە بەشێوەیەکی وا ناوزەندەی دەکەن کە ئەم چیرۆکانە وەك حیکایەتی بەر سۆبە وایە، لە ڕاستیدا ئەوە گێل و گەلۆری ئەو کەسانە دەسەلمێنێ کەوا دەڵێن وە ئەو چیرۆکانە هەمووی پەندو ئامۆژگارین و دەبێت سودیان لێ وەربگرین، جگە لە ئەو حوکمانەش کە تێیاندا دەردەکرێت، چیرۆکی موسا زۆر دوورو درێژە هیوادارم بە ووردی بیخوێننەوە، هەروەك ئێستە بە ڤیدیۆش هەیە چ بە باس و وە چ وەك فیلمیش دەتوانن سودیان لێ وەربگرن وە زۆر کتێب هەیە کە هەموو چیرۆکە قورئانیەکانی تێدایە هەر بەناوی چیرۆکە قورئانیەکان بە عەرەبی بەڵام نازانم ئەگەر بە کوردی هەبێت یان نە، موسا سەلامی خوای لێ بێت

[3] - سورة يوسف الاية 111

کاتێك گەڕاوە لە مەدیەن ئەم شتانە ڕوویدا لەسەر کێوەکە بانگکردنی لەلایەن خوای گەورەوە وە پرسیار لێ کردنی لەسەر ئەو گاڵۆکەی کە پێی بوو وە دەستخستەژێر باڵی و درەوشانەوەی دوای دەرهێنانی وە ناردنی بۆلای فیرعەون، داواکاری موساش سەلامی خوای لێ بێت کە هارونی برای بکات بە وەزیری چونکە زمانی موسا پاراو نەبووە، هەروەها ترسانیشی لەوەی کە ئەم پیاوێکی کوشتووە وە خوای گەورەش هەموو ئەو ترس و خەمانەی ڕەوانەدەوەو هارونی برای کرد بە وەزیری وە هێزێکیش پێ دا هەر بەو گاڵۆکەی کە خۆی سەلامی خوای لێ بێت دەیفەرموو یارمەتی دەرمە بۆ ڕۆشتن و وە بۆ حەیوان دەرکردن، مەفهومی ئەوەی کە باسمان کرد لە سەرەوە هەمووی لە سورەتی "طه"دا هەیە وە زۆرێك لە چیرۆکی موسا سەلامی خوای لێ بێت لە هەمان سورەتدا باس دەکات. موسا سەلامی خوای لێ بێت لەگەڵ خوای گەورەدا قسەی کردووە وەك دە فەرموی { وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا[4]

---

[4] ـ سورة النساء الاية 164

}بێگومان بەسەرهاتی هەندێک لە پێغەمبەرانمان بۆ گێڕاویتەوە، بەسەرهاتی هەندێکی تریشمان بۆ نەگێڕاویتەوە. (بەڕاستی) خوای گەورە خۆی لەگەڵ موسا دا گفتوگۆی یەکسەری و (ڕاستەوخۆی) ئەنجام داوە.[5].

تێبینی/ وەڵامی ئەم پرسیارە لەلایەن برایەکی دڵسۆزەوە بۆمان هات دوای چاپکردنی ئەم پەرتوکەو بڵاوکردنەوەی لە کوردستاندا، وەڵامەکەش وەك خۆی دادەنێین بۆ چاپی تازەو سوپاسی ماندوو نەبوون و خەمخۆری دەکەین.

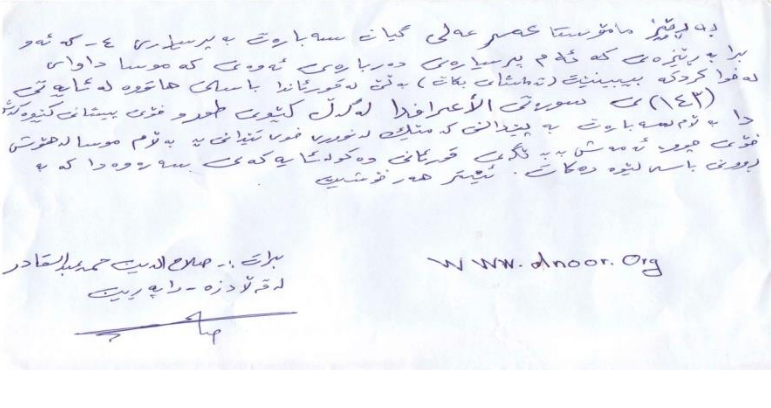
بەڕێز ماموستا عمر عەلی گیان سەبارەت بە پرسیاری ٤ - کە ئەو
برا بەڕێزەی کە ئەم پرسیارەی دەربارەی ئەوەی کە موسا داوای
لە خوا کردکە ببیبینێت (تەماشای بکات) بەڵێ لە قورئاندا باسی هاتووە لە ئایەتی
(١٤٣) ی سورەتی الأعرافدا لەگەڵ کێوی طور و خۆی پیشانی کێوەکەی
دا بەڵام سەبارەت بە [illegible]
خۆی چوو ئەمەش بەبێ ئەگەری قورئانی وەکو ئایەتەکەی سەرەوەدا کە بە
دوورنی باسی لێوە دەکات . ئیتر هەر خۆشبین

برات :- صلاح الدين حمه عبدالقادر
لە قەڵادزە - ڕاپەڕین

www.dnoor.org

---

5 ـ قصص الانبياءابن كثير الفصل الاول :يوسف عليه السلام

4-پرسیار: ئایا گوێگرتن لەگۆرانی ئیسلامی بە مۆسیقاوە حەرامە ؟ ئەی ئایا گوێگرتن لە سروود بە دەفەوە ؟

وەڵام: گورانی وە هەروەها سرود حوکمی قسە کردن وەردەگرن ئەگەر ووتەکانیان شتی ناشەرعی تێدا نەبێت حەرام نی یە، بە نسبەت مۆسیقاوە مشتومڕێکی زۆری لەسەرە هەیە پێی حەرامە وە هەشە بە حەڵاڵی داناوە واتە شتێکە ڕاجیاوازی تێدایە، من کتێبێکم لایە بەناوی (الموسیقی والغناء في میزان الاسلام) کە دانەرەکەی عبدالله بن یوسف الجدیع ە، کە بەڕاستی عالمێکە بەتایبەت لە عیلمە ئوصوڵیەکاندا کە گرنگترین مادەن لە شەریعەدا، ئەو کتێبە زیاترە لە 600 لاپەڕەی لەسەر گۆرانی و مۆسیقا نوسیوە وە بەحەڵاڵی دەزانێ، بە کورتیەکەی سەرەنجامی ئەو مشتومڕە دەتوانین بڵێن ئەگەر مۆسیقا حەرامیش نەبێت گوێگرتن لێی باش نی یە، لەبەر نەکەوتنە حەرامەوە لەسەر بنەمای ئەو فەرموودەی کە دەفەرموێ ، حەڵاڵ ئاشکرایەو وە حەرامیش ئاشکرایە وە لەو نێوانەدا

هەندێك شت هەن گومان لێكراون، جا بۆ ئەوەی نەكەوینە حەرامەوە باشتر وایە واز لە گومانلێكراوەكان بهێنن باشە[6].

5-پرسیار: من ژنەكەم دەڵێت دڵم لێت شكاوەو تازە ناتوانم لەگەڵت بژیم و منیش زۆرم خۆش دەوێت و پێم وتووە داوای چیم لێ دەكەیت بیكە بۆت ئەكەم، بەڵام ئیستیفادەی نیە، تكایە چی دۆعایەك باشە تا خوای گەورە ئەم شەیتانە لە دڵی دەركات ؟

وەڵام: بێگومان هەموو ژن و پیاوێك گرفتیان توش دەبێت ئەگەر هەرچەندیش باش بن و تێگەشتووش بن، بەڵام نابێت ئەو گرفتانە یەكسەر وامان لێ بكەن بگەینە ئەو باوەڕەی كە نەتوانین لەگەڵ یەكتردا بژین، چونكە ئەوە دوای هەموو هەوڵەكانەوەیە ئەگەر هیچ چارەیەك نەما ئەوكاتە بۆ ئەوەی ژیانیان نەبێتە دۆزەخ و دەنگە دەنگی بەردەوام ئیسلام ڕێگەی داوە بە تەڵاق، بەڵام كۆمەڵە كارێك هەن بیانگرنە بەر وەك لە شەرعدا باسی لێوە كراوە وەك: جێگە جیا كردنەوە ئامۆژگاری

---

[6] ـ الكلم الطيب (حكم سماع الموسيقى والغناء ص258وايضا ص452)و(المغني 173/10)و(تفسير الطبري 21/40)و(مجموع فتاوى ابن باز ص437)

لەلایەن کەسی تۆو وە کەسی خۆیەوە، دوعای خێر
هەردوعایەك کەبۆت ئاسانە، بگەڕێ بۆ ئەو هۆکارەی بۆ تۆی
خۆش ناوێت ئەگەر هەڵەیەکەو لەلایەنی تووە ڕوویداوە هەوڵی
چارەسەری بدە ان شاء الله وای لێ دێت خۆشی بوێیت،
هەرچەند سەرەنجامی ناکۆکی زۆرجار ئافرەت ئەو قسە بەدەم
دەکات بەڵام لەناخەوە وا نی یەو خۆشی دەوێیت لە ڕاستیدا،
خوای گەورە ژیانتان پڕ بکات لە کامەرانی و وە بە
بەختەوەری و تەبای و پڕ لە خۆشەویستی پێکەو بژین لە ژێر
ڕووناکی ئیمان و ئیسلامدا ان شاء الله([7]).

6-پرسیار: من 8 هەشت ساڵە شووم کردوەو منداڵم نابێت،
دکتۆر دەڵێت منداڵت نابێت ئەگەر کچێك هەڵبگرمەوە
دەستنوێژی لە مێردەکەم دەشکێت ؟ حوکمی ئەمە چیە ؟

وەڵام: خوای گەورە منداڵی ساڵحتان پێ ببەخشێت، بێگومان
ئەو کارە لای خوای گەورە هیچی پێ ناچێت، زۆرن ئەو
کەسانەی کە چەند جار دکتۆریش جوابی کردوون بەڵام خوای
گەورە منداڵی پێ بەخشیوون هاوڕێیەکم بە هەمان شێوە بوو

[7] - (فتاوای واستشارات الاسلامي ص6 د 0منیرقاسم

بەڵام زۆر ئومێدیان بەخوای گەورە هەبوو هەرگیز کارێکی ناڕەوایان نەکرد نەچوونە لای ساحیروفالجی و هیچ کارێکی ناڕەوایان نەکرد بەردەوام دوعایان دەکردوو وە داوایان لە مسوڵمانان دەکرد دوعای خێری بۆ بکەن، خوای پەروەردگار کردی بەیەکجار خوای گەورە دوو منداڵی پێ بەخشین.

ئەوکارەی بەڕێزتان لە پێش ئیسلامدا زۆر بەناو بانگ بوو هەتا ئەو منداڵەی کە هەڵیان دەگرتەوە میراتیشی دەبرد بەڵام ئیسلام ئەو کارەی ڕاست کردەوە وە زەید کە خزمەتکاری پێغەمبەر بوو خوای گەورە ژنەکەی لێ مارە بڕی بۆ ئەوەی ئەو بیرە لای خەڵکی ڕاست ببێتەوە، هەرچەند بەلای پێغەمبەرەوە درودی خوای لێ بێت زۆر زۆر ناڕەحەت بوو لەو کاتەدا. ئەو منداڵەی هەڵی دەگریتەوە بەهەموو شێوەیەك بێگانەیە بە ئێوە، نە میراتی دەکەوێت وە کەسێکی بێگانەیە، بەڵام ئیتر کاتێك کە لەماڵی ئێوە گەورە دەبێت ئەوە وادەکات کە وەك منداڵێکی خۆتان سەیری بکەن بەڵام هەر بێگانەیەو وە وەك بێگانەیەك ئەو حسابانەی بۆ دەکرێت، خوای گەورە بتان کاتە خاوەنی منداڵی چاوگەشی خۆتان ، بەڵام کاتێك منداڵە بەهۆی منداڵیەکەیەوە دەستی نوێژی لێی ناشکێت هەروەك هەر

منداڵێكی تر بەڵام كە گەورە بوو وەك هەر ئافرەتێكی تری دەرەوە دەبێت[8].

7-پرسیار: من لە بەریتانیا دەژیم لەگەڵ براكەم و براژنەكەم چەند جار دەعوەتی مەتعەمیان كردووم بەڵام وا تازە بەمن دەڵێن كە ئەوگۆشتانەی بۆ منیان داوا كردووە گۆشتی بەراز بووە ، ئەمەشیان بە ئیهانەوە پێ ووتووم هەردووكیان، منیش بۆ دڵنیاییەوە چومەوە بۆ مەتعەمەكە كاتێك پرسیارم كرد ووتیان بەڵێ ئەو گۆشتە بەرازە، ئایا ئێستا من حەقی خۆم نیە كە هەرچیەك بكەم بەرامبەر بە براكەم و براژنەكەم ؟ كە برای گەورەشمە!

وەڵام: پێش هەموو شتێك تۆ هیچ تاوانێكت لەسەر نی یە، چونكە تۆ نەتزانیوە ئەو گۆشتە گۆشتی بەرازە وە لەگەڵ برات و براژنیشدا ئەو گۆشتەت خواردووە كە ئەوان دەعواتیان كردووی وە تۆش گومانت بۆ ئەوە نەڕۆشتووە كە ئەوان كارێكی وا بكەن و تەئكیدت لەسەر نەكردووە، ئەگەر كەسێكی نا مسوڵمان دەعوەتی كردبایەیت بێگومان تەئكیدت دەكرد

---

[8] ـ فتاوى يسالونك من هو المحرم ص40- الجزء14

لەسەری بەڵام براو براژنەکەت مسوڵمانن و کەسی نزیکی خۆتن وات نەزانیوە ئیتر ئەو کارە ڕوویداوە هیچ تاوانێك لەسەر تۆ نی یە، براو براژنەکەت تاوانبارن بەوەی ئەو کارەیان کردووە ئەگەر وابێت، بەڵام لەوانەیە ئەوانیش تووڕە بووبن لە ئەنجامی تووڕەییاندا ئەوەیان ووتووە کە دەزانن تۆ زیاتر دڵت پێی دێشێ، بەڵام تۆ گومانی چاك ببە لەوانەیە وا نەبێت وە ئومێدەوارم واش نەبێت. بەڵام بەهەرحاڵ تۆ هەوڵی ئەوە بدە گفتوگۆیان لەگەڵ بکەیت وە ڕێنیشاندەریان بیت چونکە ئەگەر ئەو کارە ڕاست بێت براکەت و براژنەکەشت پێویستیان زۆر زۆر بە ئامۆژگاری هەیە بەڵام حەزەری زۆریان لێ بکە وە تۆش دەتوانیت بەوە تۆڵەیان لێ بکەیتەوە بڵێیت سیقەی خۆتان دۆڕاند لای من لەوانەیە لەوە ئازاری زیاتر بێت کە لە بیری تۆدا بێت وە ئومێدیش هەیە بیریان پێ بکاتەوە کە بوونەتە دۆڕانی سیقەی خۆیان لای تۆ وە تۆش هیچ تاوانباریش نەبوویت، داواکارم لەخوای گەورە ئەو کارە ڕاست نەبێت و وە نێوانتان تەباو سوڵحاو بکات و هەمووتان سوڵحاو بن بۆ ئەم پەیامە پاکە.

8-پرسیار: ئایا كاتێك كه ڕۆژو دەگریت و لەخەودا ئیحتیلام دەبیت ڕۆژوەكه بەتاڵ دەكاتەوه؟

وەڵام: نەخێر بەتاڵ نابێتەوەو ڕۆژووەكەش دروستە، بەڵام دەبێت خۆتان بشۆرن بۆ ئەوەی نوێژەكانتان نەڕوات، خوای گەورە ڕۆژوو نوێژەكانتان لێ قبوڵ بكات([9]).

9-پرسیار: مامۆستا من ئافرەتێكم و تەمەنم زۆرە و تا ئێستا شووم نەكردوە، وە ماوەی 10ساڵ كوڕێك داوای لێكردم شووی پێبكەم بەڵام من ئیستیخارەم دەكردو هیچ وەڵامێكی نەدامەوە خوای گەورە، وەلەپاش ئەوكورەش چەند كەسی تر داوایان كردبێتم ئیستیخارەكەم هەر بێوەڵامە، ئایا خوای گەورە نوێژەكانی لێ قبوڵ نەكردووم كه وەڵامم ناداتەوه ؟یان تەفسیری ئەو مەسەلەیە ئەبێت چی بێت كه تا ئێستاش شووم نەكردووە؟

---

[9] - (البيناية شرح الهداية ص 38)و(فتاوى اللجنة الدائمة رقم 7790)

وەڵام: خوای گەورە هاوسەرێکی چاك و ڕێك و پێكتان بە نسیب بكات و قەرەبووی ڕابردووش بكەنەوە، ئەمەش یەكێكە لە كێشەیەكی تری ووڵاتەكەمان بەهەزاران ئافرەتی وەك بەڕێزتان ئاسا بێ شوو ماونەتەوە، هەروەها بەهەزاران كوڕیشمان لە ئەورووپا بێ خێزان!، بەڵام ئیتر نارەحەتیەكەو دەبێت ئارامی لەسەر بگیرێت، ئەو ئارامگرتنەش بێ گومان خۆی بۆخۆی خەیرو پاداشتە، دەبێت وەك تاقیكردنەوەیەكیش سەیری بكرێت، خوای گەورە بەهەشت بەئاسانی نادات بەكەس، مرۆڤەكان بە جۆرەها شتی جۆراو جۆر تاقی دەكاتەوە هەیە بەبێ شووی، هەیە بەبێ ژنی، هەیە بەژنی زۆر، هەیە لە بێ شوویدا سەركەوتوو دەبێت لەو تاقیكرنەوەو شوكری خوای لەسەر دەكات لەكاتێكدا كە حەزیشی لێ یە، بەڵام هەیە باشترین شووشی هەیەو لەهیچیشی كەم نی یە بەڵام لەو تاقیكرنەوە سەركەوتوو نابێت، خوای گەورە سەركەوتووتان كات خوشكی بەڕێز، ئەمانە هەمووی قەدەری خوای گەورەن، بەڵام هۆكارەكان زۆرن، پشت بەخوا ببەستن بەردەوام دوعای خێر بكەن و ئومێدتان هەر بەئەو ببێت خۆڕاگر بن لەسەر ئەم تاقیكرنەوە، كۆتایی ئەم تاقیكرنەوەش مەرج نی یە بكەوێتە ئەو

دونیاوە خوا خۆی دەزانێ کەی کۆتایی پێ دێت، دەبێت ئەوەش بزانین کە ئارامگرتن لەسەر تاقیکرنەوە واجبە چونکە ئەگەر ئارامان نەگرت ئەو کاتە تاوانبار دەبین، بەڵام ئەگەر ئارامان گرت ئەو ئارامگرتنە دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانمان و وە هەروەها بەرزبوونەوەی پلەمان لە بەهەشتدا، هەرچەند پلەی بەرزتریش هەیە لە سەرووی ئارامگرتنەوە کە ئەویش سوپارگوزاری خوای گەورەیە لەسەر ناڕەحەتیەکان، ئەو دوعانەی کە دەیانکەین ئەگەر مەرجەکانی خۆی تێدا بێت هەمووی وەردەگیرێ بەڵام مەرج نی یە یەکسەر وەربگیرێت هەروەها مەرج نی یە لەم دونیایەشدا وەربگیرێن، بۆیە لە دواڕۆژدا دوای هەموو حساب و کتابێك کەسانێك پاداشتێکی یەکجار گەورە وەردەگرن ئەوانیش دەڵێن خوایە گیان خۆ ئەمە بەری کردەوەی خۆمان نی یە خوای گەورەش پێیان دەفەرموێ ئەمانە بەری ئەو دوعانەن کە لە دونیادا وەرگیراو نەبوو، ئەوکاتە ئینسان ئاوات دەخوازێ کە هیچ لە دوعاکانی لە دونیادا وەرنەگیرایە. خوای گەورە سەرکەووتوو سەرفرازتان بکات و پیاوی باشتان بە نسیب بکات([10]).

10 ـ (فتاوی رسائل الشیخ محمدصالح العثیمین المجلد الرابع عشر- باب صلاة

10-پرسیار: منداڵەکەمان ناو ناوە لاڤە وە بانگیشمان بە گوێی دا داوە، بەڵام ئێستا ئەمانەوێت ناوەکەی بگۆڕین بە ناوێکی تر، ئایا ئەبێت دیسانەوە بانگ بدەینەوە بەگوێیدا؟

وەڵام: یەکێك لە مافی منداڵ لە سەر دایك و باوك ئەوەیە کە ناوێکی جوان و باشی بۆ هەڵبژێرن تا گەورە بوو دڵی پێی ناخۆش نەبێت، وەك سونەت وایە ئەگەر منداڵ بوو لە ڕۆژی حەوتەمدا حەیوانی بۆ سەر دەبڕێت و سەری دەتاشرێت و بانگ دەدرێت بەگوێی ڕاستیداو قامەتیش دەدرێت بەگوێیی چەپیدا جا ئەگەر ئەوانەتان کردووە ئیتر پێویست بەدووبارە بوونەوەی ناکات ئەگەر مەبەستان پێی ئەوسونەتە بێت، بەڵام خۆ هیچ گرفتێك لەوەدا نی یە بەردەوام بانگ بدەین بە گوێی داو، بانگ و قورئان بەگوێیان ئاشنا بکەین کارێکی زۆر باشە، ناوەکەشتان گۆڕیوە خوای گەورە موەفەقتان کات و وە تەمەنی منداڵەکەتان درێژ بکات و چاوتانی پێ ڕۆشن ببێت ان شاء الله

التطوع)و(مختصر الفقه الاسلامي في ضوء القران والسنة)

بەڵام هەوڵ بدەن دووناوی نەبێت هەر یەك ناوی ببێت باشترە واللە اعلم([11]).

11-پرسیار: ئایا بۆینباخ گوناهە؟ خوالیتان ڕازی بیت.

وەڵام: بۆینباخ بووەتە بەرگێکی جیهانی و کەس ناتوانێت بەتەنها بەهی خۆی بزانێت ئەگەر چی لە هەر لایەکیشەوە سەری هەڵدابێت، هەموو جۆرە جلوبەرگێکی تر مادام مەرجی شەرعی خۆی تێدا بێت و ئەو کەسەی کە دەیکات نیەتێکی خراپی نەبێت هیچ حەرامی تێدا نابینم، چ گرفتێك هەیە لەوەدا من کورد بم و قات و ڕیبات ببەستم وەیان دیسداشەیەك لەبەر بکەم، هەموو ئەو کارانە مادام بە مەبەستی خۆچواندن نەبێت ئاساییە،بەڵام هەندێك بەرگ هەیە بێگومان بەهیچ شێوەیەك نابێت لەبەریان بکەین ئەگەر ئەو بەرگانە تایبەت بوو بە دینێکەوەو بەو شێوە بناسرێت لەناو خەڵکدا بۆ نمونە جلوبەرگی لە شێوەی پاپا وەیان ئەو کڵاوەی کە جولکە لەسەری دەکەن وە هەروەها ئەگەر هەر جلوبەرگێکی تری لەو شێوانە، بەڵام قاتو بۆینباخ هیچ شتێکی لەوانە پێوە نی یەو وەکەسیش بەو شێوە

---

[11] ـ دروس الشیخ عائض القرنی (حکم تکرار العقیقة ص 37)

نايان ناسێت هەموو كەس لەبەريان دەكات لە هەموو چين و توێژەكانەوە. ئەو جلوبەرگانەش كە هێمای پێوەيە وەك خاج و ئەو جۆرە شتانە هەر دروست نی يە، لەگەڵ ئەو جلوبەرگانەی كە نوسراوی نا شايستەی پێوەيە.خوای گەورە لە ئێوەش ڕازی بێت([12]).

12-پرسيار: ئايا نوميَنەی حاجيان لە چيەوە هاتووە؟ بومان ڕوون بكەنەوە.

وەڵام: لە فەرموودەكانی پێغەمبەرەوە هاتووە كە باسی لێوە كردوون درودی خوای لێ بێت، كۆمەڵێك فەرموودەی ڕاست و دروست باسيان لێوە كردووە وەك لەم فەرموودەدا پێغەمبەرد درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ { هيچ كردەوەيەكی چاكە لە هيچ ڕۆژێكدا نييە لای خوا خۆشەويستربێ لەكردەوەی چاكەی ئەم دەرۆژە.. عەرزيان كرد ئەی پێغەمبەری خوا! جيهاد لەرێی خوايشدا؟فەرمووی: جيهاد لەڕێی خوايشدا، مەگەر جيهادی پياوێك بەسەرو ماڵەوە بڕوات و لەڕێی خوادا بەختيان بكات و

[12] ـ فتاوى اللجنة الدائمة رقم (4257)

نەگەڕێتەوە} وە خوای گەورەش دەربارەی دەفەرموێ { وَالْفَجْرِ* وَلَيَالٍ عَشْرٍ([13])} واتە: سوێند بەکاتی بەرەبەیان، و دە شەوەکە. بەشی زۆری زانایان دەفەرموون: مەبەست لەم دە شەوە، دە شەوی سەرەتای مانگی زیلحیججەیە.. وە جگە لەوەش کە ئەو مانگە یەکێکە لە مانگە حەرامەکان کە چوارن وەك خوای گەورە دەفەرمێ :{إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ ([14])} ، وەمانگی مەحەرەم لەمانگە حەرامەکانە، وە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم دەفەرموێت:((السنة اثنا عشر شهرا منها أربعة حرم ثلاث متواليات : ذو القعدة، وذو الحجة، والمحرم، ورجب مضر الذي بين جمادى وشعبان ([15])). ئیزافەکردنی ئەم مانگە بۆ خوای گەورە: خوای پەروەردگار ئەم مانگەی بەبەرز و گەورە نرخاندووە، وەئیزافەکردنی ئەم مانگە بۆ لای خۆی

---

[13] ـ سورة الفجر ايتان 1-2

[14] ـ سورة التوبة الاية 36

[15] ـ رواه البخاري

ئیزافەی ڕێزلێنان و گەورەییە، وەئەمە بەڵگەیە لەسەر پلەو پایەی ئەم مانگە پیرۆزە.فەزڵی بەرۆژوو بوون تێیدا:

پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم دەفەرموێت : ((أفضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم[16])) رواه مسلم . واتە باشترین ڕۆژوو دوای مانگی ڕەمەزان مانگە حەرامەکانە.

ئەبو عوسمانی ئەلنەهدی ـ ڕەحمەتی خوای لێ بێت ـ دەفەرموێت:" ئەوان سێ دەییان بەگەورەدەزانی: دەشەوی کۆتایی مانگی ڕەمەزان و، دەرۆژی سەرەتای مانگی زو الحجەو، دەرۆژی سەرتای مانگی مەحەرەم"([17]).

13-پرسیار: من لە کارگەیەکی ئەورووپی ئیش دەکەم و لە تەوالێتەکە ئاو نیە، بۆیە ناچارم بە کلێنکس خۆم پاك بکەمەوە، ئایا دەتوانم دەست نوێژ بشۆم و نوێژەکەم بکەم؟

---

16 ـ رواه مسلم

17 ـ (رواه البخاري ذكره المنذري في الترغيب (3/150)و(ارواء الغليل 3/398)و(سورة الفجرالايتان 1 -2)

وەڵام: ئەسڵ ئەوەیە کە بە ئاو خۆمان پاك بکەینەوە وە گەر نەبوو دەتوانرێت بەشتی تر وەك کلێنکس بەکار بهێنرێت وە باشتر وایە تەڕ بکرێت ئەگەر زانیتان دواتر ناتوانن ئەو کارە بکەن پێش نوێژ، بۆ ئەوەی هیچ ئاسەواری پیسی پێوە نەمێنێ([18]).

14-پرسیار: من ماوەی 5 ساڵە قسە ناکەم لەگەڵ باوکم، هەوڵم زۆر داوە بەڵام ئەو ئێمەی ناوێت و ژنی تری هەیەو دایکم داوای تەڵاق دەکات، باوکم داییم بوختانی خراپ بۆ من دەکات لە کاتێکدا من زۆر باش بووم بۆ ئەو، مامۆستا من زۆر لە باوکم تورە بووم کاتی خۆی کە مەشروبی دەخواردەوەو کفری زۆر دەکردو داییمە داوێن پیس بووە، ئایا مامۆستا گیان گوناهـ دەگات و خوای گەورە لێم خۆش دەبێت کە نێوانمان ئاوایە ؟

وەڵام: باوك و دایك تایبەتمەندیەکی یەکجار گەورەیان هەیە لە ئیسلامدا، ئەگەر بێت و ئێمە دیراسەیەکی تەواوی ئیسلام بکەین لەسەر ئەجری دایك و باوك لەسەر منداڵەکانیان سەرەنجام بۆمان دەردەکەوێت کە دەبێت منداڵەکانیان وەك خزمەتکارێك

[18] ـ فتاوى اللجنة الدائمة ص 2/94

چۆنە لەبەردەم گەورەکەیدا دەبێت ئێمەش ئاوا بین، دەبێت بەباشتریش شێوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەین هەرگیز بێ تاقەتیان نەکەین وەك خوای گەورە دەفەرموێ {فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا[19]} وەك لەو ئایەتەدا دەردەکەوێت نابێت ئۆفێکیشیان بەرانبەر بکەین و وە دەبێت قسەی باشیان لەگەڵدا بکەین نەك توڕە بین لێیان، جا ئەگەر باوکەکەش خراپەکار بوو دەبێت هەوڵی ئەوە بدەین کە ڕاستی بکەینەوە ئەویش بە یارمەتی لە ئاستی خۆی زیاتر وە ئامۆژگاری بکەن لەگەڵ دوعای زۆرو داوای هیدایەت بۆ کردنی لەلایەن خوای گەورەوە، بەڵام ئەو کارانەی کە باوکتان کردوویەتی مایەی تووڕەبوونە بەڕاستی داوێن پیسی، مەشروب، کفر، ئیتر چی ماوە نەیکات بەڵام توڕەبوونیش چارەی ناکات بەڵکو ئەویش تووڕە دەکات ئەگەر نەبێتە مایەی زیاتر پێداگریشی لەسەر ئەو کارانە، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا هەستی باوك بۆ کوڕی خۆی ناتوانم چۆن وەسفی بکەم، هەموو باوکێك هیوای سەربەرزی منداڵەکانیەتی، وە

---

[19] ـ سورة الاسراء الاية 23

بەڕێزتان بۆ ماوەی 5 ساڵە قسەتان لەگەڵدا نەكردووە بەڕاستی ئەوە كارێكی زۆر نەشیاوە كە مسوڵمان نابێت زیاتر لە سێ ڕۆژ قسە لەگەڵ برای مسوڵمانیدا ببڕێت وەك لە فەرمودەیەكدا هاتووە {لا يحل لمسلم أن يهجر أخاه فوق ثلاث ليال} ([20])جا چ جای ئەوە كە باوكیشت بێت، زۆر بەڵگەی قورئانی و فەرمووده هەن لەم بارەوە، بەڵام بە كورتیەكەی پێویستە بەینی خۆتانی لەگەڵ باش بكەن و گەردەن ئازادی لێ بكەن و وە پەشیمانی خۆتانی لا دەرببڕن ئومێد دەكەم كاریگەری لەسەر ئەویش ببێت و بەردەوام نەبێت لەسەر ئەو كارە نەشیاوانەو خوای گەورە هەمووتان پێكەوە گونجاو كات و وە كارەكانتان لەو چوارچێوەدا بێت كە شەریعەتی ئیسلام دایناوە.

15-پرسیار: هاوڕێكەم دەڵێت كە ماوەیەك خاڵی خۆی ماچی ناودەمی دەكرد، پاشان كچەكە بە دایكی خۆی گوت، ئایا ئەم كچە گوناهباربووە كە تەمەنی 16 ساڵە ؟

[20] أخرجه أحمد (4 / 327) : ثنا عبد الرزاق ثنا معمر عن الزهري عن عوف بن الحارث به -

وەڵام: خاڵ مەحرەمی کچەو دەتوانێت سەیری بکات و وە دەتوانێت ماچیشی بکات بەڵام کە کچەکە گەورە بوو وە گەشتە ئەو تەمەنە ئیتر هەر لە عورفیشدا ئاسایی نی یە کە ماچ بکرێت مەگەر لەسەفەرێك بگەڕێتەوە یان بۆ ماوەیەکی زۆر یەکتریان نەبینی بێت، خاڵەکەشی دەبێت بزانرێت ئەو ماچە چۆن چۆنین کردوویەتی ئەگەر تەمەنی زۆر گەورەیە لەوانەیە هەر وەك منداڵێك ڕوانیبێتیە ئەو کچە کە خوشکە زایەتی وەیان برا زایەتی وە دڵی هیچی نەکردبێت و لە خۆشەویستیدا ئەوەی کردبێت، بەڵام جێگەی سەرنجیشە بۆ ماچی دەم! بە کورتی کچەکە خۆی دەتوانێت ئەوە بزانێت کە چۆن ماچی کردووە ئایا بەو شێوە بووە، وەیان بە پێچەوانەوە گەر بە پێچەوانەوە بوو بێگومان تاوانبارەو نابێت ڕێگە بدات ماچی بکات وە هەتا ئەگەر زانی ئارەزووی هەڵدەستێت بەرانبەری هەتا دروست نی یە سەیریشی بکات، مادام کچەکە گەورە بووە بەتایبەت لەو تەمەنەدا دەبیت خۆی لێ بەدوور بگرێت لەو کارە نەوەك

خوانەخواست ئارەزووی هەستێت و بکەونە تاوانی گەورەوە([21]).

16-پرسیار: ئێوە ڕاتان چیە بەرامبەر ئەحمەدیە؟ ئایا ئەمانە موسڵمانن یان چی؟ ئایا ئێوە زانیاریتان هەیە لە سەریان ؟

وەڵام: جەماعەتی ئەحمەدی کۆمەڵێکن لە هندستان دروست بوون کە یەکەم دروست کەری ئەم کۆمەڵە میرزا غولام ئەحمەدی قادیانی بوو، لە ساڵی 1889 دروست بوون، ئەم کۆمەڵە لەسەر بنەمای ئیسلامەتی، وە باوەڕیان بە خوا، قورئان، فریشتەکان، ڕۆژی دوای و لێپرسینەوە هەیە وە خۆشیان بە مسولمان دەزانن، بەڵام گرفتی ئەم کۆمەڵە ئەوەیە کە ئەفکاری زۆر جیاوازیان هەیە لەوەی کە لە ئیسلامداو فەرموودەکاندا جێگیر بووە بۆ نمونە باوەڕیان وایە کە خوای گەورە ڕۆژوو دەگرێ و دەخەوێ و هەڵە دەکات، باوەڕیان وایە کە پێغەمبەر دوا پێغەمبەر نی یە وە دوای ئەو پێغەمبەری تریش دێن وە باوڕیان وایە کە غولام ئەحمەد باشترین پێغەمبەرە، باوەڕیان وایە کە غولام ئەحمەد ئیلهامی بۆ هاتووە

---

[21] ـ فتاوى يسالونك (تقبيل النساءلقريبهن الغائب) 399/3

له لایەن فریشتەوە وە ئەو ئیلهامەش وەك قورئان بووە،
بەهەرحاڵ ئەم کۆمەڵە هەڵەی زۆر زۆرتریشیان هەیە لەوەی
کە باسمان کرد جا لەبەر ئەوانە بەڕای زۆرینەی زانایان و
ئەهلی سونەو جەماعەت وە هەتا شیعەش ئەم کۆمەڵە کافرن و
لە ئیسلام چوونەتە دەرەوە، هەرچەند ئەم کۆمەڵە کەناڵی
ئاسامانی سایتیشیان هەیە بەڵام ئەوەی کە باوەڕ پێ کراوە ئەم
کۆمەڵە دەستی ئینگلیزن و ئەوان دروستیان کردوون هەر بۆیە
دەشڵێن خوای گەورە بە ئینگلیزی قسە دەکات! خوای گەورە
ئیمەو ئێوەش لە فیتنەی ئەم کۆمەڵە بپارێزێت([22]).

17-پرسیار: لە دەرەوەی ووڵاتم و لەگەڵ کچێك پەیمانمان داوە
بەیەك کە بۆ یەك بین، کچەکەش لەدەرەوەی ووڵاتە بەڵام هەر
یەکەمان لە ووڵاتێکین، ئێستا باوکی ئەم کچە تەڵاقی خواردووە
کە ئەبێت کچەکەی بدات بە برازایەکی خۆی لە کوردستان،
دەڵێت ئەبێت کچەکەی بڕواتەوە بۆ کوردستان، ئایا مامۆستا

[22] - (الفقه الاسلامي وادلته للزحيلي 5082/7)و(مختصر العلي العظيم 32/1)و(مشكل الاثار 104/4)

گیان چارە سەر بۆ من و ئەو کچە چیە ؟ حوکمی بەزۆردان بەشووشمان بۆ ڕونبکەنەوە.

وەڵام: چارسەر ئەوەیە تۆ بەشێوەیەکی جوان و ڕێك و پێك داوای بکە وە ئەویش پێداگر بێت لەوەی کە تۆی بە دڵەو بە باوکی بڵێ شووی پێ دەکەم، گەر هەر نەکرا تۆ ئارام بگرەو سوپاسی خوا بکە چونکە لەوانەیە خێری بۆ تۆ تیا نەبێت هەرچەند خۆشت وا ببینیت کە خێری تێدایە وەك خوای گەورە دەفەرموێ { وَعَسَى أَن تُحِبُّواْ شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ([23])} واتە لەوانەیە شتێکتان پێ خۆش بێت کەچی شەڕ لەوەدا بێت، بێگومان هەر خوا خۆی دەزانێت (خێر لەچی دایە)، ئێوە نایزانن. بەشودانی کچ بەزۆر بەتایبەت ئەگەر ئەوەی بەزۆر بەشوی دەدات ئەگەر باوکی بێت وەك ئەمە، هەیە ڕێگەی داوە بەوە لەبەر ئەوە دەڵێن کە باوك لە بەرژەوەندی منداڵی خۆیدایە، بەڵام ڕاجح ئەوەیە واللە اعلم کە بەزۆر بەشودان خراپەو نابێت، هاوسەرێتی لەسەر بنەمای ڕاستگۆی و خۆشەویستی و پاکی لەگەڵ یەکدا دەبێت جا ئەگەر

---

[23] ـ سورة البقرة الآية 216

بەدڵی نەبوو زەحمەتە ئەو ئامانجانە بپێكێت و دوور نی یە سەرەنجامەكەی بە تەڵاقیش كۆتایی نەیەت، جا باشتر وایە هەر لەسەرەتاوە نەكرێت باشە، ئافرەتیش دەبێت پێداگر بێت لەوەی كە شوی پێ نەكات، تەڵاقی باوكیشی ئەو كاتە لێی دەپرسرێت كە تەڵاقەكەی چۆن خواردووەو چارەیەك بۆ ئەویش دروست دەبێت، خوای گەورە بە نسیبتی بكات گەر خێری تێدایە.

18-پرسیار: ئایا سەرقفڵانە كە لەدووكاندار وەرئەگیرێت حەرامە یان حەڵاڵە؟

وەڵام: سەرقفڵانە ئەو پارەیەی كە لە دوكاندار وەردەگیرێ ئەویش دەتوانرێت بوترێت جۆرێكە لە زەریبە وە دانی ئەو زەریبەش دوكاندار بەدەستی خۆی نی یە، بەڵكو لەلایەن حكومەتەوە بەزۆر لێیان دەسەنرێت وەیان قانونەو ناتوانرێت نەدرێت، دانی ئەو سەرقفڵانە هیچ گرفتێكی تێدا نی یە بۆ دوكاندار چونكە خۆ ئەو بە ئارەزووی خۆی نایدات، هەرچەند

بۆ حکومەتیش هەیە بڕێك لە پارە بۆ دوکاندار دابنێیت بۆ سەرفکردنی لە پێناو بەرژەوەندی وولات و هەژاراندا.

19- پرسیار: ئایە حوکمی خورحەتکردن بەدەست چیە ؟

وەڵام: حەرامە بە دەلیلی ئەم ئایەتە وەك دەفەرموێ {وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ *إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ([24])} ئەم سێ ئایەتەی سەرەتای سورەتی المؤمنون باسی خەسڵەتی ئینسانی ئیماندار دەکات وە لەو خەسڵەتانەش ئەوەیە کە دامێنی خۆیان دەپارێزن، لە زیناو هەموو ئەو شتانە، جگە لەگەڵ خێزانی خۆیاندا نەبێت، لەگەڵ کەنیزەکدا کە ڕێگە پێدراوە، بەدەر لەو دوانە یانی خێزان و کەنیزەك دروست نی یە ئینسان دامێنی لە هیچ شتێکی تردا بەکار بێت ئەگەر بەکاری هێنا ئەو کاتە زیادە ڕۆی کردووە. بەڵام ڕێگە دراوە بەوکەسەی کە ئەگەر ترسی ئەوەی هەبوو کە بکەوێتە زیناوە ئەو کارە بکات، ئەویش مانای وا نی یە کارێکی باشە بەڵکو لە زیناکە باشترە، بۆ ئەوەی کە بەدوور بیت لە زیناکەوە دروستە بۆی ئەویش

[24] ـ سورة المؤمنون الاية 5-7

دەبێت زیادە ڕۆی تێدا نەکات، هەوڵی خێزان دروست کردن بدات، کردنی ئەو کارە لە ڕووی تەندروستیەوە زەرەرمەندە هەروەها، جگە لەوەش کە سەرەنجامی سلبیشی دەبێت لە دواڕۆژدا دوای ژن هێنان، چونکە دامێنی بە دەست ڕادێت کە زبرە، وای لێ دێت کە خێزانی نەتوانێت بیگەیەنێت بە چێژی خۆشی، هەروەها ئافرەتانیش بەهان شێوە([25]).

ئەم کارانە بیگومان خراپن بەڵام هەندێك جار کە گوێمان لێ دەبێت باسی ڕەوای دەکرێت تەنها لەو ڕووەوەیە کە باشترە لە زینا، هەروەك چۆن بەراز حەرامە بەڵام لەکاتی تەنگانەدا ئەگەر کەسێك ناچار بوو بەشێوەیەکی وا گەر نەیخوارد گیانی بکەوێتە مەترسی لە ناوچوونەوە حەڵاڵ دەبێت، ئەویش مانای وا نی یە کە بەراز گۆشتێکی پاك و حەڵاڵ بێت، بەڵکو لە مردنەکە باشترە.

وە ئاینی پیرۆزی ئیسلام هاتووە بۆ پاراستی پینج شت لەوانە:1-پاراستنی دین خۆی 2-مرۆڤ 3-ژیری 4- وەچە 5- ماڵ. وە کارێك کە مەترسی بۆ ئەوانە دروست بکات ڕێگە

[25] - (الزهد والورع والعبادة 14/1)و(مختصر الفقه الاسلامي في ضوء القران والسنة- حكم الاستمناء 967/1)

دەدرێت بە بەرابەرەکەی، وەك لە کردنی زینادا وەچە دەکەوێتە مەترسیەوە، یانی لەوانەیە بەکردنی زینا منداڵ دروست ببیت و وەچەکان تێکەڵ ببن. خوای گەورە خێزانێکی ئیماندارتان بە نسیب بکات و ناچار نەبن بە کردنی ئەم کارە، و زیاتر ئارامیتان پێ ببەخشێت.

20- پرسیار: مێردەکەم لە هەموو لایەنێکەوە باشە بەڵام زۆر جنێو بە خۆم و ماڵی دایکم لە خوشك و براکانم ئەدات، هەر چۆن بجوڵێمەوە جنێو ئەدات زۆر بێزار بووم لە دەستی و دوو منداڵمان هەیە، ماڵی دایکیشی زۆر ڕقیان لەماڵی دایکمە بە بێ هۆ، ماموستا گیان چارەسەرێك.

وەڵام: ئامۆژگاری بکە بە بەبیر هێنانەوەی ئەم فەرمووده { " لَيْسَ المُؤْمِنُ بالطَّعَّانِ وَلا اللَّعّانِ وَلا الفاحِشِ وَلا البَذيءِ "([26])} مرۆڤی ئیماندار جوێندەرو لەعنەتکەرو تانەو تەشەردەر نی یە، بەردەوام ئامۆژگاری بکە کە لە خوای گەورە بترسێت دەمی خۆی بپارێزێت لە هەموو کارێکی نەشیاو چونکە هەر

---

[26] ـ حديث ابن مسعود : أخرجه البخارى فى الأدب المفرد (116/1 ، رقم 312) ، وأحمد (404/1 ، رقم 3839) ، والترمذى (350/4 ، رقم 1977)

ووشەیەك كە لە زاری دەردەچێت خوای گەورە دەینوسێت و لە ڕۆژی دوایدا محاسەبەی دەكرێت خوای گەورە دەفەرموێ { مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ([27])} وە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە فەرمودەیەكدا دەفەرموێ { مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ([28]) } واتە ئەوەی دەم و دامێنی بپارێزێت من زەمانەتی ئەوەی دەكەم كە دەچێتە بەهەشت، زۆر زۆرن ئەو ئایەت و فەرمودانەی كە لەسەر دەم پاراستن دەدوێ، وە هەوڵ بدەن بەردەوام بەوانە ئامۆژگاری بكەن وە مادام هەموو شتەكانی تری باشە تەنها ئەمە نەبێت ئەگەر بەردەوام بن لەسەر ئەو ئامۆژگاریانە ان شاء الله ئەمەش باش دەبێت، گەر ئێوە بەجوانی بجوڵێنەوەو بەردەوام بن لەسەر ئەو ئامۆژگاریانە ان شاء الله ئەوانیش باش دەبن وە ئارامگرتن لەسەر ئەم ناڕەحەتیەش هەمووی دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەكانتان بەرزبوونەوەی پلەتان لە بەهەشتدا([29]).

---

[27] ـ سورة ق الاية 18

[28] ـ أخرجه لبخاري (6474) و البيهقي (8 / 166) و في " الشعب " (4 / 235 / 4913) من حديث سهل بن سعد و البيهقي أيضا (4915)

[29] ـ فتاوى الشبكة الاسلامية ص2545

21- پرسیار: ئایا مەلەوانگە بۆ پیاو حەرامە لە ئەورووپا ؟
چونکە ئافرەتی تێدایە ، وە مەلەوانگە نیە کە ئافرەتی تیا نەبێت،
ئایا پیاو چی بکات ئەگەر حەرامە ؟

وەڵام: مەلەوانگە حەرام نی یە بۆ پیاوان بۆ خۆیان مەلە بکەن وە هەروەها بۆ ئافرەتانیش بۆ خۆیان بیکەن، بەڵام ئەگەر تێکەڵ بوون بێگومان حەرامە، پیاو چی بکات گەر حەرامە نەیکات لەماڵەوە خۆی بشۆرێت، خۆ مەلە نان خواردن نی یە بەنەکردنی ئینسان نەژی، بەڵام دەتوانرێت لەگەڵ مەلەوانگەکەدا ڕێبکەون تایبەتی بکەن بە خۆتانەوە ئەو کاتەی کە دەتانەوێت، بۆ نمونە زۆرینەی مەلەوانگەکان کاتی تایبەتیان هەیە بۆ ئاهەنگ، یادی لەدایك بوون کە ئەوان زیاتر ئەوانە دەکەن ئێوەش دەتوانن کۆمەڵێك پێك بێنن ئەو کاتانە حیجز بکەن و تەنها خۆتان بڕۆن، ئێمەش زۆرجار ئەو کارەمان کردووە کۆمەڵێك پەیوەندیمان کردووە بە مەلەوانگەکەوە کاتەکەمان تەرخان کردووە بە خۆمانەوەو وە خۆمان پارەکەمان بۆ کۆکردۆتەوە لە نێوان خۆماندا، هەروەها ئەگەر سەیری خشتەی مەلەوانگەکەش بکەن زۆر مەلەوانگە هەیە کە زۆر کات تەنها بۆ پیاوە یان هەر بۆ ئافرەت وەیان هەر بۆ عائیلە وە یان هەر

بۆ مندالْ وە یان هەر بۆ قوتابیانی سەرەتایی ، ناوەندی، دواناوەندی، زانكۆ، هەموو ئەوانە لە زۆریك لە مەلەوانگەكاندا هەن، گەر ئەو مەلەوانگەی كە نزیكە لێتانەوەو ئەوەی نی یە هەولّی مەلەوانگەكەی تر بدەن وەگەر هەر نەبوو ئەو كاتە ڕۆشتنی زەرور نی یە(30).

22- پرسیار: ئەگەر كۆمەڵێك ئایەت یان دۆعاو حەدیس بمەوێت بیانفەوتێنم ، پێویستە چیان لێبكەم ؟ چونكە تەنها مەبەستم ئەوەیە كە نەكەونە شوێنی خراپ یان بەر پێنەكەون.

وەلاّم: زۆرجار زۆرێك لە ئێمە پێویستی بەو كارانە دەبێت كە زۆرشتی هەیە بەكاری نایەت وە ناشكرێت بخرینە زبالّەوە، وەیان هەروا فڕە بدرین و بكەونە بەر پێوە، باشترین شت ئەوەیە بسوتێنرێن لە جێگەیەكی چەپد(31ا).

---

30 ـ فتاوى يسالونك (لايجوز ارتيادالنساء للمسابح 217/7)و(فتاوى اللجنة الدائمة ص168تە ماشای فتوای رقم 2922بكە)

31 ـ (فتح الباري9/20)و(مغني المحتاج152/1)و(مجموع الفتاوى12/599)و(كشف القناع 1/137)

23- پرسیار: ماوەی چوار ساڵە شوم کردووەو ژیانمان زۆر خۆشە بەڵام دوای چوار ساڵ خوای گەورە وای کرد کە سکم ببێت، سکم بوو بە سێ مانگ، ئافرەتێك هات ووتی تۆ سکت زۆر گەورەیە لە سێ مانگ ناچێت کەچی بۆ بەیانی توشی نەزیف بووم و یەك هەفتە لە خەستەخانە کەوتم کە ژانم هات هەروەك بڵێیت منداڵەکەم نۆ مانگ بێت کاتێك منداڵم بوو سەیرم کرد هەموو لەشی دروست بووبوو دکتۆرەکان پێیان ووتم ناوی بنێ منیش ناوێکم دانێ ، ئەوانیش ووتیان ئەمە ناونیشانی گۆڕەکەیەتی دەتوانیت سەردانی بکەیت، ئیتر لەو ڕۆژەوە زۆر خەمبارم و داییم چاوەکانم بە فرمێسکن بە دەم گوێگرتن لە قورئانەوە، زۆر بێزارم توخوا هاوکاریم بکەن، چی بکەم ؟

وەڵام: داواکارین لە خوای گەورە هەردەم ژیانتان خۆش بێت، وە ئەو ئافرەتەش وای ووتووە مەرج نی یە هیچ مەبەستێکی

خراپی هەبوو بێت هەروەك واش دەردەكەوێت كە قسەكەشی ڕاست بووە لەوانەیە ئێوە هەڵەتان كردبێت لەوەی كە منداڵەكە سێ مانگ نەبوو بێت مادام بەوشێوە گەورە بووە، ئیتر قەدەرێكی خوای گەورەیەو تاقیكردنەوەیەك بووە بۆتان وە باشترین كاریشتان كردووە كە گوێ لە قورئان دەگرن چونكە تەنها قورئانە ئارامی بە دڵەكان دەبەخشێت وەك خوای گەورە دەفەرموێت {الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ([32])} وە سوپاسی خوای گەورە بكەن زۆر كەس هەیە منداڵەكەشی بووە دواتر بووە بە كێشە بۆیان یان نوقسان بووەو ژیانی لێ تاڵ كردوون بەردەوام لە نەخۆشخانە، یان گەورە بووەو دواتر مردون كە بێگومان ئێشەكەی زۆر گرانترە، منداڵەكەتان پەپلولەی بەهەشتەو ئەو هەموو ئازارو ناڕەحەتیەش كە كێشاوتانە مادام ناشوكر نەبوون بووەتە مایەی لێخۆشبونی تاوانەكانتان و بەرز بوونەوەی پلەتان لە بەهەشتدا، خوای گەورە ئارامی بڕێژێ بەسەر دڵەكانتاندا. هیچ گومانێكی خراپیشت نەبێت بەرانبەر ئەو خوشكەی كە وای ووتووە

---

[32] سورة الرعد الاية 28

چونكە لەوانەیە هەر ویستبێتی دڵی تۆ خۆش بكات هەر وەك چۆن زۆرجار ئێمەش كە منداڵی ماڵێك دەبینین دەڵێین ماشاء الله زۆر گەورە بووە، یانی بەو جۆرە ووتانە دڵی بەرانبەرەكە خۆش دەكەین بەڵام ئەگەر ئەویش بە پێچەوانەوە بیر بكاتەوە دواتر دەبێتە مایەی دڵ ئێشانیان لە یەكتر، هیوادارم بەینی خۆتان لەگەڵ ئەو ئافرەتەدا تێك نەدەن وە خوای گەورە موەفەق و سەركەوتووتان كات و منداڵی ترتان بە نسیب بكات.

24- پرسیار: ئایا مردن چۆنەو ژیانی ناو گۆڕ چۆنە وە ڕۆحیانەتەكەمان دەچێت بۆ كوێ ؟

وەڵام: پێكهاتەی مرۆڤ بریتیە لە ڕۆح و جەستە، جەستە لایەنە مادیەكەیەو ڕۆح لایەنی مەعنەوی، وە جەستە وەك ئامێرێك وایە بەبێ ڕۆح كار ناكات وەك كۆمپیوتەرو كارەبا كۆمپیوتەر تا كارەبای لێ نەدەیت كار ناكات وە كە كارەباكەت لێ كردەوە ڕاستەوخۆ دەكوژێتەوە، كاتێك كە ئینسان دەمرێت ئەو ڕۆحەی

که تائێستا کەس نەیتوانیوە نهێنیەکانی بدۆزێتەوە وە زانیاریەکانی لای خوای گەورەیە دەردەچێت بە دەرچوونی جەستەی مرۆڤ لەکار دەکەوێت وەك بڕینی کارەباکە لە کۆمپیوتەرەکە، لەو ژیانەوە دەگوازرێتەوە بۆ ژیانێکی تر، ژیانی ناوگۆڕ وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ قەبر یان باخچەیەکە لە باخچەکانی بەهەشت وەیان پارچەیەکە لە ئاگری دۆزەخ، ئەڵبەت باخچەیەك لە باخچەکانی بەهەشت بۆ مسوڵمان و ئەهلی بەهەشت وە پارچەیەك لە ئاگری دۆزەخ بۆ کافران و بێ باوەڕان و تاوانباران، ڕۆحیش نهێنیەکەی لای خوای گەورەیە وە مشتومڕێکی زۆر هەیە لەسەری خوای گەورە دەفەرموێ { وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا([33])} ئەوەی کە ڕۆح دەچێت بۆ کوێ هەیە دەڵێت دەچێت بۆ بەهەشت ئەگەر ئەهلی بەهەشت بوو، وە دەچێت بۆ دۆزەخ ئەگەر ئەهلی دۆزەخ بوو، لە موەطەئی ئیمام مالیکدا هاتووە لە وەڵامی ئەم پرسیارەدا { أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - قَالَ : « إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ

[33] - سورة الاسراء الاية 85

طَيْرٌ يَعْلُقُ فِي شَجَرِ الْجَنَّةِ، حَتَّى يَرْجِعَهُ اللَّهُ إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يَبْعَثُهُ([34])} واته روحى ئيماندار بەرز دەبێتەوە بۆ بەهەشت وە دەنوسێت بەدارێکی بەهەشتەوە تا ڕۆژی دوای خوای گەورە دەیگەڕێنێتەوە بۆ جەستەکەی، بەهەرحاڵ مشتومڕەکان زۆرن بەڵام ئەوەی کە ئەرجەحە واللە اعلم کە زانیاریەکەی لای خوای گەورەیە، بەڵام بێگومان ئەگەر کەسەکە سوڵحاو بوو بۆ خوای گەورە لە جێگەیەکی خۆشدا دەبێت وەگەرنا بە پێچەوانەوە دەبێت([35]).

25- پرسیار: من لەگەڵ براکەم دەژیم و ئەویش مەشروب دەخواتەوە، ئایا جایزە ؟

وەڵام: هەوڵی ئەوە بدە کە ئەو کارەی پێ تەرك بدەیت بە ترسانی لە خواو وە هەروەها بە نمونەی ژیریش کە مەشروب چەندەها زیانی هەیە، ئەو کاتانەی کە مەشروب دەخوات

[34] - 646 - وَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ الأَنْصَارِي، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَاهُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ كَانَ يُحَدِّثُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - قَالَ : « إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَيْرٌ يَعْلُقُ فِي شَجَرِ الْجَنَّةِ، حَتَّى يَرْجِعَهُ اللَّهُ إِلَى جَسَدِهِ يَوْمَ يَبْعَثُهُ »(423).الموطا جزء1 ص84

[35] - (فتح القدير للشوكاني 407/6)و(معجزات القران والانبياء - الروح ص87)

دروست نی یە لەگەڵیدا دابنیشیت وە هەوڵی ئەوە بدە مادام ئەو مەشروب دەخوات ئەو جێگەیەك بۆ ئەوە بدۆزێتەوە کە کاری خۆی تێدا بکات نەك لەسەر قەنەفە بەرانبەری تەلەفزیۆن دانبیشێ و ئیسراحەت لە ئێوەش تێك بدات، ئەو کاتە کارەکەی لا ناڕەحەت دەبێ و یارمەتی دەری دەبێت بۆ تەرك دانی. خوای گەورە موەفەقی کات بۆ بەردەوام نەبوونی لەسەر ئەو کارەی و وە برایەتیەکەشتان هەر بتەو بتەوترو بەردەوام بێت.

26- پرسیار: ماوەی دوو ساڵە قسەمان نیە بەیەکەوە لە گەڵ خزمەکانماندا من ڕازی نیم قسەیان لەگەڵ بکەم و ئەوانیش بەهەمان شێوە، بەکوردی دانومان بەیەکەوە ناکوڵێت، تکایە ئەم حوکمە چیە ؟

وەڵام: دروس نی یە بۆ هیچ مسوڵمانێك کە قسەی لەگەڵ مسوڵماناندا ببڕێت زیاتر لە سێ ڕۆژ وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ { لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ([36]) } بێگومان هەردوولاتان تاوانبارن وە

[36] ـ وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : { لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ : يَلْتَقِيَانِ ، فَيُعْرِضُ هَذَا ، وَيُعْرِضُ هَذَا ، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ } مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

باشترینیشتان ئەوەیە کە دەست پێشخەری بکات لە ئاشت بوونەوەداو سەلام کردن لە یەکتری.

27- پرسیار: لەگەڵ کچێك پەیوەندی هاوڕێیەتیم هەبوو بەڵام لەپڕ سکی پڕ بوو بۆیە لەبەر منداڵەکەم نەمتوانی وازی لێبێنم بۆیە ئێستا لەگەڵ خۆم دەژی ئەوە ماوەی 7ساڵە، من هەرگیز بیرم نەکردبۆوە کە ئەم کچە بهێنم وەئێستاش تەنها لەمەحکەمە مارەم کردووە نەك بەشەرعی بەڵام ناوی منداڵەکەشم ناوە بەشێوەی شەرعی ئێستا هەر کاتێك ئەم کچە دەبینم لەماڵەوە مردنێکە بۆ من، ئایا وازی لێبهێنم یان چی؟ ئایا هەتا زووتر وازی لێ بهێنم باشتر نیە؟ تکایە هاوکاری.

وەڵام: بە زووترین کات تا بۆت دەکرێت لەلای مامۆستایەکی شەرعی مارەی ببڕەو ژیانی خۆت لەگەڵ بەردەوام کەو هەرگیز بەو شێوەیە بیر مەکەرەوە کە مردنێك بێت، هۆی ئەو بیرکردنەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەموو کارە ناشەرعیەی کە کردووتە، گەر تەوبەیەکی باش بکەیت و چاکەکاری بکەیت ان شاء الله ئارامی دەگەڕێتەوە بۆ دڵەکانتان، هەوڵ بدە بە باشترین شێوە لەگەڵ خێزانت و منداڵەکەت مامەڵە بکەیت لە سەرەتاوە

هەڵەیەکی گەورەت کردووە وە بە هەڵەش کۆتایی پێ مەهێنە، گەر خێزانت مسوڵمان نی یە هەوڵی ئەوە بدە مسوڵمانی بکەیت چونکە زۆر گرنگە تا بۆت دەکرێت کاری چاکەو چاکە کاری بکەیت بە ئومێدی ئەوەی کە خوای گەورە لێتان خۆش ببێت، بەردوام یادی خوای گەورە بکەو داوای لێخۆشبون و یارمەتی لێ بکە چونکە ئەو نزیکترین کەسێکە لێمانەوە تەنها ئەو یارمەتی دەری هەموو کەسە، منداڵەکەتان هەوڵ بدەن وەك چۆن بەشێوەیەکی ئیسلامی ناوتان ناوە بەشێوەیەکی ئیسلامیش گەورەی بکەن هۆکارێك بوویت بۆ هاتنە دونیای ئەو وە مەبە بەهۆکارێکیش بۆ ناخۆش کردنی ژیانیشی، هەروەها هاوسەریشت بەجوانترین شێوە مامەڵەی لەگەڵدا بکە چونکە لەوانەیە ئەو هیچ تاوانبار نەبێت دینێکی وای نەبێت کە ڕێگری لێ بکات لە کردنی ئەو کارەی کە کردوویەتی وە نیەتیشی باش بوو بێت لەگەڵ ئێوەدا بەڵام تۆ یەکەم دینەکەت ڕێگەی پێ نەداویت بە کردنی ئەو کارە هەر لەسەرەتاوە وە هەروەها نیەتیشت پاك نەبووە لەگەڵیدا چونکە وا دەردەکەوێت هەر ویستووتە پێی ڕاببوێری، جا ئێستا هەموو کارەکان بەسەر چووە وە تۆ تەنیا تاوانبارێکی لەم مەسەلەدا وە ئەو تاوانە

دووبارە مەکەرەوە، تەوبە بکەو لەگەڵ خوای خۆتدا باش بەو وە لەگەڵ ژن و منداڵەکەتدا، خوای گەورە ئارامی بڕێژێ بەسەرتانداو تەواوی ژیانتان بگۆڕی بە ژیانێکی ئیسلامی و پڕ ئارامی.

28- پرسیار: ڕۆژانە 8 سەعات لەقەسابخانە گۆشتی بەراز لەت دەکەم ، ئایا بۆچی حەرامە خۆلە قورئاندا نوسراوە مەیخۆن و نەنوسراوە دەستی لێمەدەن ، خۆ ئەگەر لە مەتعەمێکیش کار بکەم هەر ئەبێت گۆشتی بەراز ببرژێنم و ئامادەی بکەم ، ئایا ئەمەش هەر حەرامە ؟

وەڵام: بەڕێز ئێوە بەراز ناخۆن بەڵام ئەو پارەی پەیدای دەکەن لەو ڕێگەوە پەیدای دەکەن و، وە هەموو شتێکی پێ دەکڕن و دەیخۆن... وە گۆشتی بەراز حەرام کراوە بە دەقی ڕاستەوخۆ لە قورئاندا وەك دەفەرمویٓ { حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلاَّ مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُواْ بِالأَزْلاَمِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ

نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ([37])}

گۆشتی مردارەوەبوو، خوێن و گۆشتی بەراز لێتان حەرام کراوە، هەروەها ئەو ماڵاتانەش کە سەردەبڕدرێن و ناوی غەیری خوای لەسەر دەبرێت، ماڵاتی خنکاویش، ئەوەش کە بە ئازارو لێدان مردار دەبێتەوە، یا دەکەوێتە ناو بیرێکەوە و مردار دەبێتەوە، ئەو ماڵاتەش کە بە شۆقی ماڵاتێکی کە مردار بوبێتەوە، ئەوانەش کە دڕندەی کێوی پەلاماری دابن و لێی خواردبن مەگەر فریای چەقۆ کەوتبن، (هەر حاڵەتێك لەوانەی کە باسکرا ئەگەر بە چەقۆدا بگات حەڵاڵە) بەڵام ئەو ماڵاتانەی کە لە شوێنی تایبەتیدا بۆ بتەکان سەردەبڕدرێن ئەوانەش هەر حەرامە، هەروەها حەرامە سوێند خواردن و پشت بەستن بەو دارو تەختە بچوکانەی (کە خۆتان دەیتاشن و)، ئەو جۆرە کردارو ڕەفتارانە سەرپێچی و دەرچوونە لە (فەرمانی خوا). ئەمڕۆ (کە ڕۆژی عەرەفەیە) کافران نائومێد بوون لە دین و ئاینی ئێوە (ئیتر ناتوانن زاڵ بن بەسەرتاناو هەرگیز نوری

---

[37] ـ سورة المائدة الاية 3

خوایان بۆ ناكوژێتەوە) كەواتە لەوانە مەترسن بەڵكو هەر لە من بترسن ئەمڕۆ ئاین و بەرنامەكەتانم بە كۆتایی گەیاند، وە نازو نیعمەتەكانی خۆمم بۆ تەواو كردن وە ڕازیم بەوەی كە ئیسلام ببێتە بەرنامەو دین و ئاینتان. (جا لەگەڵ بڕیاردانی ئەو شتانەدا كە حەراممان كردووە) هەركەس ناچار بوو لە گرانیی و برسێتیدا (وە مەترسی ئەوەی هەبوو بمرێت) دەتوانێت لەو شتانە بخوات كە حەراممان كردووە بەمەرجێك دەست درێژكار نەبێت و بەئارەزوو ژەمی زۆری لێ نەخوات و خۆی توشی گوناهو تاوان نەكات، بەڕاستی خوا لێخۆشبووەو میهرەبانە (بەبەندەكانی). ئەسڵ ئەوەیە كە مرۆڤەكان بەگوێی خوای گەورە بكەن بەبێ گوێدانە شتی تر وەك خوای گەورە دەفەرموێ :(وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا([38])). بەڵام گرفتێكیش نی یە لەوەی كە بزانین بەڵام ئەگەر نەشمانزانی هەردەبێت ئەوە لە دڵماندا بچەسپێت كە هەرشتێك كە حەرام بوو مانای وایە بەرژەوەندیمانی تێدا نی یە،

---

[38] - سورة الاحزاب الاية 36

گەر لە چێشتخانەیەکیش ئیش بکەیت و بەراز دابنێیت هەر حەرامە، برا گیان بۆ ئێوە هەموو شتێکتان لا بووە بە بەراز هەزارەها شوێن هەیە کاری تێدا بکرێت و بەرازیشی تێدا نی یە، بەکورتیەکی قەسابخانەو گوشت لەت کردنی بەراز حەرامە، وە چێشتاخانەیەکیش کە بەراز دابنێیت هەر حەرامە.

"حەرامیی گۆشتی بەراز

موسڵمان ئەبێ گوێرایەڵی فەرمانەکانی خوای گەورە بێت ئەگەر چەنێ زاناش بێت نابێت ملپێچی بکات. خوای گەورە دەفەرمێت: إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ([39]).

هەندێ لە لێکۆڵینەوەکانی ڕۆژهەڵات پیشانیان داوە کە خواردنی گۆشتی بەراز لەلایەن مرۆڤەوە وای لێ دەکات کە هەڵسوکەوتیشی وەربگرێت.

لە قورئاندا ڕێگەی نەخواردنی داوە چ بۆ پزیشکی یان بۆ نەخۆشییە کۆمەڵایەتییەکان یان بۆ هۆیەکانی. گرنگ نییە گۆشتی بەراز چەند پاك بکرێتەوە بە تازەترین ئامێر هێشتا هەر

[39] - سورة النور الاية 51

زیانبەخشە. زانایان سەلماندوویانە کە گۆشتی بەراز کرم و نەخۆشی تێدایە، کە لە ئەو ئاژەڵەکانی تردا نییە. زیانبەخشە بۆ تەندروستیی مرۆڤ و سروشتی ئەم ئاژەڵە پاك نییە، ئەگەرچی لە ژینگەیەکی پاکیش بێت. ئەم ئاژەڵە لەناو پیسای خۆی یاری دەکات و تەنانەت دەشیخواتەوە، بۆیە ڕێژەی ئەنتی بۆدی (دژەمیکرۆب) لە لەشی زۆرترە لەو گیانلەبەرەکان. ڕێژەی هۆرمۆنی گەورەبوونیشی لە هەموو گیانلەبەرێك زۆرترە تەنانەت لە مرۆڤیش. ئەمانەش دەگوازرێنەوەو لە ماسوولکەکانیان کۆ دەبنەوە. هەروەها ڕێژەی کۆلیسترۆڵ و چەوری زۆر بەرزە (کۆلیسترۆڵی نزیکەی (١٥) جار زۆرترە لە گۆشتی مانگا). زانایان سەلماندوویانە کە زۆریی ئەنتیبۆدی و هۆرمۆن و کۆلیسترۆل و چەوری هەڕەشە دەکات لە تەندروستیی مرۆڤ. هەبوونی ئەمانە ئەبێتە هۆی زیادبوونی کێش و ناڵاندن لە دەستی نارێکیی گەورەبوون (بەهۆی هۆرمۆنە زۆرەکە). ماددەیەکی زیانبەخشی تر لە گۆشتی بەرازدا کرمی (ترایکاینا trichina) یە. زۆرجار ئەم کرمە لە بەرازدا هەیە کە دەگوازرێتەوە بۆ لەشی مرۆڤ؛ لە ماسوولکەکانی دڵدا ڕاگیر دەبێت و دەبێتە هۆی مردن.

هەرچەند ئێستا تەکنۆلۆجیا دەتوانێ بیدۆزێتەوە لە گۆشتی بەرازدا، بەڵام لە سەدەکانی ڕابوردوودا هیچ شێوازێکی وا بۆ دۆزینەوەیان نەزانرابوو. هەروەها کرمی tapewormتەیپ کە لە شێوەی شریتە چەند مەترێك درێژە، لە ڕیخۆڵەی بەرازەوە دەگوازرێتەوە بۆ ڕیخۆڵەی مرۆڤ. ئەم کرمە لیك ئەکات بۆ ناو بۆری خوێن و لە یەکێك بۆ ئەندامەکان وەك دڵ و جگەر و چاو دەگوازرێتەوە. لە مێشك کە خۆشترین شوێنی ئەم کرمەیە تووشی نەخۆشیی گەشکەخۆگرتن (نەخۆشییەکی دەمارییە بە هێرشی گرژی) دەکات. بەڵام ئەم کرمە کە لە بەرازدا دەگوێزرێتەوە توانای گواستنەوەی نییە لە خوێندا. وە هەروەها ئەم کرمە لە گۆشتی مانگاشدا هەیە.
زۆر سوپاس بۆ خوای گەورە و زانا کە ئێمەی پاراستووە لەم ئاژەڵە زیانبەخشە بۆ سەر تەندروستیی مرۆڤ. لە سەدەی بیستەمدا ئەم هۆکارانە نەزانرابوو لەسەر گۆشتی بەراز، بەڵام قورئان چواردە سەدە پێش ئێستا ئێمەی ئاگادار کردەوە. ئەمەش یەکێکە لە ڕەحمەتی خودای گەورە". ئەوەی لەنێو کەوانەکەدایە لە بەختەوەری وەرگیراوە، خوای گەورە بەدوورتان بگرێت لە

هەرکارێك کە بەڕەوای دانەناوە وە حەڵاڵ نەبێت حەرام نەچێتە لەشتانەوە([40]).

29- پرسیار: ماوەی 7 ساڵە ژنم هەیەو دوو منداڵم هەیە ، ئەم 7 ساڵە قەت نەهاتومەتەوە کە خۆی بۆ جوانکردبم یان شتێکی لەو جۆرەوە جیماع کردنیشمان هەر بە زۆر بووەو ئەو حەزی لێناکات، ئایا گوناهبار نابم کە ژنێکی تر بهێنم؟ چونکە لەمە زیاتر تەحەموول ناکەم.

وەڵام: ئەگەر ئەو مەرجانەی کە شەرع دایناوە جێبەجێیان بکەیت نەخێر هیچ گوناهبار نابیت وە هەتا خۆشت بۆ جوان بکاو حەزیش لە جیماع بکات، ئەو مەرجانەی کە شەرع دایناوە دادگەریە لە نێوانیاندا لە خۆراك و پۆشاك و جیگەی مانەوەیە واتە ماڵ. بەڵام هەمان پرسیار کە لە خێزانتی دەکەیت لە خۆشتی بکە بزان کە ئەو وا نەبووە بۆ تۆ، تۆ وابوویت بۆ ئەو([41]).

---

[40] - (فتاوى الكبرى 1/433)وفتاوى اللجنة الدائمة 436/4_437)و(المجموع للنووي (4/336

[41] -(خلاصة البدر المنير 438/2)و(الفتاوى الكبرى 561/4)و(تفسير ابن كثير 492/1)

30- پرسیار: ئایا دوا خستنی نوێژ تا چەند ئەو کەسە گوناح بار دەکات ؟

وەڵام: خوای گەورە دەفەرموێ{ إِنَّ الصَّلاَةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا([42]) } واتە بەڕاستی نوێژ لەسەر ئیمانداران فەرزە لە کاتی دیاری کراودا دەبێ ئەنجام بدرێ.
گەر مەبەستان دواخستنی بۆ دوای کاتی خۆی واتە بتەوێت بە قەزا بیگێڕیتەوە ئەوە تاوانی گەورەیە، وەگەر مەبەستت دواخستنی بێت لە یەکەم وەختی خۆی بۆ نمونە بانگ بدا بەڵام تۆ دوای ماوەیەك بیکەیت پێش ڕۆشتی وەختی خۆی بۆ نمونە نوێژی بەیانی پێش خۆر هەڵاتن، ئەوە تاوانبار نابیت بەڵام پاداشتی ئەوەت لەدەست دەچێت کە لەکاتی خۆی دوات خستووە چونکە باشترین کات بۆ نوێژ یەکەم کاتی دەستپێکردنیەتی، نەك وەك کوردی خۆمان دەڵێ نوێژی عیشا تا دوای بخەیت خێری

---

[42] ـ سورة النساء الاية 103

زۆرتره! نوێژ تا لەكاتی خۆیدا بیكەیت خێری زۆرتره بەپێچەوانەی ئەو ووتەوه([43]).

31- پرسیار: تاچەن جایزه مانەوه لە ئەوروپا بەمەرجێك كار نەكاتە سەر ئیمان ؟ هاتنم بۆ بەریتانیا بۆ بژێوی ژیانم بوو من نوێژ دەكەم ئایا مانەوەم حەرامە ؟

وەڵام: نەخێر حەرام نی یە مادام كار نەكاتە سەر ئیمانت، كه ئەوه گرنگترین شتە گەر هەرشتێك كاری كردە سەر ئیمانمان دەبێت بگەڕێین بۆ جێگەیەك كه ئیمانەكەمانی تێدا پارێزراوه بێت، بەڵام باشترین شوێن بۆ ئینسان جێگەی خۆیەتی هەركات بۆی بگونجێ بڕواتەوه باشه وه لەلایەنی دەرونیشه سروشتی مرۆڤەكان وایه كه حەز بەجیگەی خۆی دەكات. وه ئەسڵ ئەوەشە كه ئێمە لە ووڵاتی ئیسلامیدا بژین([44]).

32- پرسیار: ئایا زەرك لێدان جایزه ؟

---

[43] - (كتاب الصلاة وحكم تاركها ابن قيم ص73- 80)و(ابن حزم في المحلى 2/235)و(فتح الباري 5/133)

[44] - (مغني المحتاج 457/8)و(مجموعة فتاوى ابن عثيمين فتوى رقم 388)

وەڵام: ئەگەر مەبەستتان دان لە خۆ بێت وەك هەندێك كەس دەیان كەن نەخێر دروست نی یە ئینسان بدات لە خۆی بە چەقۆ بێت سیخ بێت هەرشتێكی تر بێت لەبەر ئەوە شتێكی وا نەهاتووە كە ئەو جۆرە كارانە بەڕەوا بزانێت ئینسان دەبێت پارێزگاری بكات لەخۆی بەباشتریش شێوە، وەگەر بە مەبەستی نزیك بوونەوەش بێت لە خوای گەورە ڕێگەی نزیك بوونەوە لە خوای گەورە زۆرە هەر لە عیبادەتەكانەوە بیانگرە تا چاكە كردن لەگەڵ خەڵكی و یارمەتی دانیان، نەك بە ترسانیان بەو كارە ترسناكانە بەناو دینیشەوە! خوای گەورە ئێوەو ئێمەش بپارێزێت لەهەموو كارێكی داهێنراو و چەواشەكاری([45]).

33- پرسیار: تكایە بۆمان ڕوون بكەنەوە جیماع كردن لە كاتی سوڕی مانگانەداو ئەو ئایەتەش كە دەفەرمویێت

{ فاعتزلوا النساء في المحيض ولاتقربوهن} ئایا نزیك نەبونەوە تەنها وەك جیماع یان تەمەتوعیش، وەئایا ئەگەر ئافرەتەكە پاك بۆوە ئەتوانم جیماع بكەم یان دەبێت خۆی بشوات پێشتر ؟

[45] ـ(مجموع فتاوى اللجنة الدائمة المجلد الرابع عشر العقيدة)و(روح المعاني 69/17)و(مجموع الفتاوى 11/610-611)

وەڵام: لە کاتی سوڕی مانگانەدا دروست نی یە بەهیچ شێوەیەك جیماع لەگەڵ خێزاندا تا پاك دەبێتەوە واتە تا سوڕەکەی تەواو دەبێت، بە بەڵگەی ئەو ئایەتەی کە بەڕێزتان خۆتان هێناوتانە، کە تەواوی ئایەتەکە بەم شێوەیەیە { وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُواْ النِّسَاء فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىَ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ([46])} واتە (ئەی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم) پرسیارت لێ دەکەن دەربارەی (عادەتی مانگانەی ئافرەت) پێ یان بڵێ: ئازارو زەرەرە، خۆتان بە دوور بگرن لە هاوسەرانتان لەکاتی ئەو حاڵەتەدا، وە نزیکیان مەکەون تا پاك دەبنەوە، هەرکاتێ پاك و خاوێن بونەوەو خۆیان شت بچنە لایان، بەو شێوەیەی کە خوا فەرمانی داوە، بەڕاستی خوا تەوبەکارانی خۆش دەوێت، پاکانیشی خۆش دەوێت (ئەوانەی ڕواڵەت و ناوەڕۆکیان پاکە). بەڵام تەمەتوع کردن بەیەکتری، دروستە جگە لە پێش و پاشی ئافرەت، واتە دەتوانرێت ماچ و دەستبازی بکرێت، وە بە نسبەت جیماع کردنەوە پێش خۆشتن

[46] ـ سورة البقرة الآية 222

کۆڕەوی زانایان لەسەر ئەوەن کە دەبێت ئافرەتەکە خۆی بشوات بە مەبەستی پاك بوونەوە وە دواتر دەبێت جیماع بکات بەڵام هەشە دەڵێت ئەگەر تەنها فەرجیشی بشوات هەر دروستە، ڕاجیاوازیەکەش لە ووشەی "حتی یطهرن" واتە تا پاك دەبنەوە، هەندێك دەڵێن مەبەست پێی بڕانەوەی خوێنەکەیە، هەندێکیش بە توند تر وەریانگرتووە دەڵێن خۆشتنیش([47]).

34- پرسیار: کوڕێکم خۆش دەوێت و ماڵەوەمان ڕازی نین، ئایە چی بکەم و چارەیەکم بۆ بدۆزنەوە.

وەڵام: خوای گەورە چی خێری تێدایە ئەوە بکات زۆرجار ئێمە کارێکمان بەلاوە باشە بەڵام خێرمانی تێدا نی یە، زۆرجاریش بەپێچەوانەوە، زۆرگرنگە کە گوێڕایەڵی دایك و باوکمان بین لە هەموو کارو کردەوەیەکدا مادام شەرعی بن، گەر حەزتان لە کوڕێکەو ماڵەوەتان ڕازی نین هەوڵ بدەن بەباشی و ژیری بیری لێ بکەنەوە دوور لە عاتیفەوەو مەیلی دڵی لەوانەیە ماڵەوەتان باشتر بزانن بەحوکمی ئەوەی کە لە ئێوە گەورەترن

[47] ـ(مختصر الفتاوى المصرية 37/1)و(المستدرك على مجموع الفتاوى 51/3)و(الانصاف 1/352)

و زیاتر شارەزان، بەڵام گەر گومانتان لەوەدا نی یە کە کوڕەکە کوڕێکی چاك و خاوەن دینە ئەم فەرموودەیە بەبیر دایك و باوکتان بهێننەوە کە دەفەرموێ { قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- :« إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ إِلاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الأَرْضِ وَفَسَادٌ عَرِيضٌ([48]) } ، واتە ئەگەر کەسێك هاتە داوای کچەکانتان ئەگەر دین و ڕەوشتی تێدا بوو بیدەنێ، وگەر نا خراپەکاری لەسەر زەویدا بڵاو دەبێتەوە. ئەو مەرجانەی لە دیندا دانراوە بۆ ئەوە کەسەی کە کچەکانی خۆمانی بدەینێ دوانن یەکەم دینە واتە دیندار بێت و خاوەنی ئیمان بێت، دووەم خوڕەوشتی باش بێت و خراپەکار نەبێت ئەگەر ئەو دوو مەرجەیان تێدا بوو باشتر وایە بیان دەینێ وەگەرنا توشی هەرشتێك بوون تاوانبار دەبین لەسەری. هەوڵ بدەن بەنەرمی لەگەڵ دایك و باوکتاندا ئەم شتانەی پێ بڵێن،

---

48 ـ إذا جاءكم من تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فأنكحوه إلا تفعلوا تكن فِتْنَةٌ فى الأرض وَفَسَادٌ عَرِيضٌ (الترمذى - حسن غريب - والبيهقى عن أَبِى حَاتِمٍ الْمُزَنِيِّ وما له غيرُه) أخرجه الترمذى (395/3 ، رقم 1085) وقال : حسن غريب ، وأبو حاتم المزنى له صحبة ولا نعرف له عن النبى

. - صلى الله عليه وسلم - غير هذا الحديث . والبيهقى (82/7 ، رقم 13259) . وأخرجه أيضًا : ابن قانع (303/2) ، والطبرانى (299/22 ، رقم 762)

چونكه له ڕاستیدا هەندێك له دایك و باوكان له بەرژەوەندی منداڵەكانی خۆیاندا نین بەنەزانیّ، وەگەر هەر ڕازی نەبوون وا بزانه كه شتێكی تێدا بێت و تۆ نەزانی باشتر وایه ئارام بگریت، خوای گەوره پاداشتی ئەو ئارامیەو وه گوێڕایەڵی ماڵەوەتانت بۆ دەنوسێت.

35- پرسیار: كه دەست نوێژ دەشۆم پاشه میزم هەیه یان میزه چۆڕكیّ، چی بكەم باشه ؟

وەڵام: بێگومان یەكێك لەو شتانەی كه دەستنوێژ بەتاڵ دەكاتەوه دەرچوونی میزه، به ڕوودانی ئەو كاره دەبێت دەستنوێژ بشۆنەوه، بەڵام ئەگەر میزه چۆڕكێتان هەبێت ئەوه ئیتر دەستەڵاتی ئێوەی تێدا نی یه، هەر كات ویستت نوێژ بكەیت ماوه مەخه بەینی دەستنوێژو نوێژەكه هەر كه دەستنوێژت گرت دوای دەستنوێژ شتنەكه نوێژەكەت بكه، وه هیچ گویّ مەده بەوەی كه میز دەردەچێت یان نه ان شاء الله هیچ تاوانبار نابن

و نوێژەکەشتان دروست دەبیت، بەڵام پارچە پەڕۆیەك بەکار بێنن بۆ ڕێگرتن لە گەشتی میز بە شەروالّی دەرەوە([49]).

36- پرسیار: زەحمەت نەبێت مانای ئەمانە چین ؟مونافیق و فاسق و جاهیل.

وەڵام: مونافیق: واتە دوو ڕوو لەڕووەوە خۆی بە مسوڵمان دەزانێ و بەڵام لە ناخەوە مسوڵمان نی یە، وەك خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ { وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللّهِ وَبِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ([50])}لەناو خەڵکیدا کەسانێك هەن کە دەڵێن: ئیمان و باوەڕمان بە خواو بە ڕۆژی قیامەت هێناوە (لە ڕاستیدا ئەوانە درۆ دەکەن) ئەوانە هەمیشە باوەڕدار نین.
هەر لە هەمان سورەت و دووئایەتی پاشتردا لە وەسفی مونافیقدا هاتووە { يُخَادِعُونَ اللّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُونَ* فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّهُ مَرَضًا وَلَهُم

[49] - (الانصاف 1/368)و(الموسوعة الفقهية 3/212)و(الشرح الممتع 1/438)

[50] - سورة البقرة الاية 8

عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ([51])} واته ئەوانە (بەخەیاڵی خۆیان وادەزانن) خوا و ئەو کەسانە دەخەڵەتێنن کە باوەڕداری ڕاستەقینەن!! کەچی جگە لە خۆیان کەسیان پێ ناخەڵەتێت، بەڵاَم هەست ناکەن و فام ناکەنەوە و بیرناکەنەوە* ئەوانە لە دڵ و دەروونیاندا نەخۆشی بێ باوەڕی و حەسوودی و کینە هەیە، خوایش (بەسەرخستنی حەق و ئیمانداران) ئەوەندەی تر دەردیان گران و کاریگەر دەکات و سزایەکی سەختیش (لە دنیا و قیامەتدا) چاوەڕێیانە بەهۆی درۆکردن و (دژایەتییان بۆ ئیسلام). وە هەر لەهەمان سورەتدا هاتووە { وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُواْ إِنَّا مَعَكْمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُونَ([52])} کاتێکیش (دووڕووەکان) دەگەن بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: ئێمە ئیمانداریـن و باوەڕمان هێناوە!!!، کەچی کاتێك بە تەنها دەمێننەوە لە لای شەیتانە گەورەو فێڵبازەکانیان دەڵێن: بەڕاستی ئێمە لەگەڵ ئێوەین، بێگومان ئێمە تەنها گاڵتەیان پێدەکەین و پێیان ڕادەبوێرین!!. زۆر زۆرن ئەو

---

[51] ـ سورة البقرة الاية 9_10

[52] ـ سورة البقرة الاية 14

ئایەت و فەرموودانەی باسی مونافیق دەکات وە مونافیق خراپترین کەسن وەهەتا لە کافرانیش هەر بۆیە جێگەشیان لەهەموو کەس خراپترو لە ژێر ترەوەیە لە ڕۆژی دوایدا وەك خوای گەورە دەفەرموێ { إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّار([53])}.

فاسق: واتە دەرچوون لە گوێڕایەڵی خوای گەورە وە بەو کەسە دەوترێت کە تاوان دەکات، بەڵام ئەمەش شیکاری زۆر زۆری تێدایە فاسقی وا هەیە لە ئیسلام پێی دەچێتە دەرەوە وە هەشە هەر پێی تاوانبار دەبێت، نمونەی فاسقی کافر خوای گەورە دەفەرموێ { إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ([54])} واتە دوو ڕووەکان فاسقن، دەبینی خوای گەورە لێرەدا مونافیقیشی بە فاسق ناوبرد، وەك پێشتر باسی مونافیقمان کرد، وە نمونەی فاسقیەك کە لەدین دەری ناکات ئەوەیە وەك ئیمامی ابن القیم دەفەرموێ (فسق أهل البدع الذين يؤمنون بالله ورسوله واليوم الآخر، ويحرمون ما حرم الله، ويوجبون ما أوجب الله، ولكن ينفون

[53] ـ سورة النساء الاية 145

[54] ـ سورة التو بة الاية 67

كثيرًا مما أثبت الله ورسوله، جهلاً وتأويلاً، وتقليدًا للشيوخ، ويثبتون ما لم يثبته الله ورسوله ([55]). ئەم جۆرە ئەوەیە کە بڕوایان بە هەموو شتێکی دین هەیە بەڵام بەهۆی هەڵەو گوێڕایەڵی زۆرێك لە نەزانی لە حەدی خۆی دەردەچن ئەمانە تاوانبارن بەڵام لە دین دەرناچن.

جاهل: واتە نەزان بێ ئاگابوون لە شتێك بەڵام دەکرێت کەسێکی جاهیل واتە نەزان نەزانیەکەی نەمێنێ ئەگەر هاتوو خوێندی و بەدوادا چوونی کرد، بە کورتیەکەی بۆ هەریەك لەو ووشانە زۆر شت هەن لەسەریان و، وە سەرەنجامیان، بەڵام ئێوە تەنها داوای ماناکەیتان کردووە کە ماناکەیان ئەمانەن دووبارە،

موونافق: واتە دووڕووو

فاسق: واتە تاوان کارو لە حەد دەرچوو

جاهل: واتە نەزان و گەلۆر

[55] ـ مدارج السالكين 1/362

37- پرسیار: ئەگەر لە ژورێکدا کاری سەر جێی بکەم لەگەڵ خێزانم و ئەو ژووروەش قورئانی تیایەو چارەشمان نیە کە لای بەین، ئایا گوناهە یان نا ؟ وە چی بکەین ؟

وەڵام: هەموو ماڵێکی مسوڵمان پێویستە قورئانی تێدا بێت و هەوڵی تێگەشتنی بدەن، چونکە تەنها قورئانە دەتوانێت چارەسەری هەموو کێشەکان بکات و وە نووری چاوی هەموو مسوڵمانێکەو دیاری خوای گەورەیە بۆ هەموومان.
وە دەبێت قورئان بەردەوام لە جێگەیەکی تایبەتیدا دای بنێین و شت نەخەینە سەری ئەو لە سەروی هەموو شتەکانەوە بێت بۆ نمونە کە کتێبخانەتان هەیە لە ماڵەوە لەسەروی هەموو کتێبەکانەوە دایان بنێت وە شوێنکی پاك و پارێزراو لەوەی دەستی منداڵی پێ نەگات بیخاتە خوارەوەو گەمەی پێ بکات، وە نەك تورەکەشی بۆ هەڵدورن و نەیخوێننەوە، هیچ گرفتێك لەوەدا نی یە لە هەمان ژوور کە قورئانی تێدا بێت ئەو کارەی تێدا بکەن مادان کارەکەتان شەرعیەو لەگەڵ خێزانی

خۆتاندایەو وە قورئانەکەش لە شوێنی تایبەت بەخۆیدایە، خوای گەورە ئێوەو ئێمەش زیاتر پاپەندکات بە قورئانەوە([56]).

38- پرسیار: سزای کەسێك چیە کە بەزۆر داوای کچێك بکات و بڵێت ئەگەر کچەکەتانمان نەدەنێ کچەکەی ترتان تەڵاق دەدەین ؟

وەڵام: تاوانبارەو بەسزای خۆی دەگات لەسەر کردنی ئەو کارە ناشرینە، کە دڵی ئافرەتێکی بێتاوان ناخۆش دەکات بەوەی کە تەڵاق بدرێت، وە هەروەها بەو ئافرەتەش کە داوای دەکات و وە هەروەها خەزورانیشی کە ئەو هەڕەشەیان لێ دەکات، ئەو جۆرەکارانە کاری کەسانێکی دوور لە شارستانیەو زۆر زۆر نەشیاویشە جگە لەتاوانی لە ڕووی شەرعیشەوە، پێویستی بە تەمێ کردن هەیە، چۆن کاری ژن و ژنخوازی لەسەر هەڕەشەو ترساندن دادەمەزرێت!، ئەی ئەگەر ئەوان بەئەم بڵێن ئەگەر کچ یان خوشکەکەی خۆتانمان نەدەنێ دەبێت کچەکەمانت لێ دەسێنینەوە ئەو چی دەڵێ؟ بۆیە ئێستە ئەو جۆرە

[56] - (اللجنة الدائمة 3/67)و(المقدمات الاساسية في علوم القران عبدالله يوسف ص562)و0المجموع 2/85)و(المصاحف ابن ابي داود ص446)

قسه نەشیاوانە بەسەرچووە، دەبێت ئینسان هەرخۆی شەرم بیگرێت لە کردنی ئەو جۆرە کارانە، وە دەبێت بەشێوەیەکی ڕێك و پێك و شەرعیانە بچنە پێشەوەو هەوڵ بدەن قەناعەتیان پێ بکەن نەك بیان ترسێنن، چونکە ئەگەر بەو جۆرە کچەکەشیان هێنا دوای چۆن دڵتان پێ خۆش بکەن؟!، خوای گەورە یارمەتی دەرتان بێت لەسەر کرداری باش و شیاو([57]).

39- پرسیار: ئەگەر کەسێك زینا بکات و بەهۆی ئەو زینایەوە منداڵێك دروست ببێت و پاشان زیناکەر تەوبەی کردووە، ئایا تاوانی زیناکەری تەوبەکار چیە کە منداڵەکەی بێ دین دەر بچێت ؟

وەڵام: ئەو هەر لەسەرەتاوە ستەمی لەو منداڵە کردووە کە هەقی منداڵ لەسەر باوك ئەوەیە کە دایکێکی باشی بۆ هەڵبژێرێ هەر لەسەرەتاوە کە هێشتا نەهاتووەتە دونیا نەك بە زینا بیهێنێتە دونیاوە، بەڵام بەهەرحاڵ منداڵەکە هیچ تاوانێکی نی یە، وە ئەو کەسە دەبێت ئەوەی لە پێش چاو بێت کە ستەمی لەو منداڵە

[57] - (بداية المجتهد ونهاية المقتصد 15/3)و(الشرح الكبير 222/2)و(غاية البيان شرح زبد ابن رسلان ص346)

کردووە دەبێت هەوڵی زۆر زۆری لەگەڵدا بدات بە قەرەبوو کردنەوەی، هەوڵ بدات بە باشترین شێوەو شەرعیانە پێی بگەیەنێ هەر لە منداڵیەوە فێری ئادابە ئیسلامیەکانی بکات هەر لە نوێژەوە تا دوای، وەگەر ئەو هەموو هەوڵێکی خۆی لەگەڵدا بەباشی بدات ان شاء الله خراپ نابێت چونکە منداڵ بەگوێی دایك و باوکی دەکات بە منداڵی جا ئەگەر لەسەر ئەو ئەساسە پەروەردەکرا کە گەورەش بوو هەر باش دەردەچێت خۆ ئەگەر وا نەبوو، ئەو تاوانبار نابێت مادام هەموو هەوڵێکی خۆی دابێت بەڵام ئەگەر کەمتەرخەم بووبێت بێگومان تاوانبار دەبێت، جا ئەوە بۆ هەموو باوکێکە نەك تەنها ئەو بەڕێزە وە خوای گەورە تەوبەکەشی لێ وەرگرتبێت هەموویان بۆخۆی بسوڵحێنێ ان شاء الله[58].

40- پرسیار: ئەوانەی کە نوێژو ڕۆژو دەگرن و شوێن کەوتەی حیزبێکی عەلمانین ئایا نوێژ و ڕۆژوویان قبوڵە ؟

---

58 - (صحيح الجامع ص149)و (فتح الباري 124/12_125)و(المستدرك على الصحيحين 425/4)

وەڵام: ئەگەر ئێمە باس لەناوەرۆك و حەقیقەتی ئەم كارە بكەین بەڕاستی گێلیە بۆ كەسێك كە نوێژ بكات و شوێنی ئەحزابی عەلمانی بكەوێت چونكە عەلمانی یانی چی؟ ئامانجی عەلمانی چی یە؟ چۆن دروست بووە؟ بۆ دروست بووە؟ لەسەر چی بنەمایەك كار دەكەن؟ كاریان چییە؟ ئەوانە هەمووی پرسیارن؟ بەڵام لە وولاتانی ئێمەدا ئەم جۆرە كارانە شێوێنراون نە ئەحزابی عەلمانی عەلمانی یە وە نە زۆرێكیش لە خەڵكی بەچاكی تێگەشتووە لێی، نە لە عەلمانی و وە نە لە ئیسلامیش، بۆیە ئەگەر ئێمە دراسەیەكی عەلمانی بكەین و بەچاكی لێی تێبگەین ئەوا ناچینە ناویەوە مادام نوێژ بكەین چونكە ئەهداف و كارەكانی ئەوان بە پێچەوانەی نوێژو ئەهدافی ئێمەوەیە، بەڵام ئەحزابی عەلمانی لای خۆمان هەرناویان عەلمانی یەو، وە ناتوانن و نەیانتوانیوە تەمسیلی ڕاستەقینەی عەلمانی بكەن، وە ئەو خەڵكەش كە لەناویدان ناتوانین یەك حوكمیان بەسەردا بدەین دەبێت پۆلێن بكرێن و پرسیار لەخۆیان بكەین بۆچی عەلمانیە، زۆرێك هەر دەیەوێت پارێزگاری لە نیشتمانەكەی بكات و خۆشی دەوێت ئیتر خۆی بۆخۆی عەلمانی بەلاوە گرنگ نیە، وەیان هەیە هەر نازانێت عەلمانی چی یە، وە هەیە

هەر لەبەر پارە چووەتە ناویانەوە. جا ئەو کەسەی کە نوێژ دەکات و ڕۆژوو دەگرێت وە مادام باوەڕی بەخوای گەورە هەبێت و لەسەر ئەو کارانەی بەردەوام بێت دیارە لەو ڕاستیانە تێنەگەشتووە وە دەبێت تێبگەیەنرێن، کە دەتوانرێت پارێزگاری لە نیشتمان بکرێت باشتر لەوەش کە لە ناو عەلمانیدابن وە پارێزگاری لە نیشتمان ئەرکێکی دینیشە، وە بە کورتیەکەی ان شاء الله نوێژوو ڕۆژوویان قبوڵە، هەڵە لە فکریاندا هەیەو تاوانبارن لەوەی کە عەلمانین([59]).

41- پرسیار: ئایا دەست نوێژ لە خێزانی خۆت دەشکێت یان نا؟ ئەگەر بە مەبەست بێت یان بێ مەبەست.

وەڵام: ناشکێت ئەگەر مەبەستت بێت و وە گەر مەبەستیشت نەبێت هەر ناشکێت، چەندەها فەرموودە لەم بارەوە هەن لە فەرموودەیەکدا بەم شێوە هاتووە کە عائیشە ڕەزای خوای لێ بێت دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت ماچی کردووەو وە بەڕۆژووش بووە وە دەفەرموێ "القبلة لا تنقض

---

[59] - (مجموع الفتاوى 23/199)و(قمع المعاند ص221_223)

الوضوء ([60])"، واتە ماچ كردن نە دەستنوێژ ناشكێنێ. كۆمەڵە فەرموودەیەك لەم بارەوە هەن لە عائیشە ڕەزای خوای لێ بێت دەستی داوە لە قاچی پێغەمبەر لە كاتی نوێژدا پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت لە نوێژەكەی بەردەوام بووە، وە پێغەمبەر درودی خوێ لێ بێت ماچی خێزانەكانی كردووەو ڕۆشتووە بۆ نوێژ، هەرچەند مشتومڕێك هەیە لەم مەسەلەدا هەندێك دەڵێن دەشكێ، هەندێك دەڵێن ئەگەر بە ئارەزووەو بوو دەشكێ بەڵام من ئەو ڕەئانە بەلامەوە بەهێزە كە دەڵێن ناشكێ([61]).

42- پرسیار: كاتێک كە زۆر تورە بم كفر دەكەم چارەسەر چیە ؟

وەڵام: لە فەرموودەیەكدا هاتووە كە پیاوێك هاتە خزمەت پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت وە پێی فەرموو ئامۆژگارم بكە ئەویش پێی فەرموو توورە مەبە، وە چەند جار دووبارەی

---

60 ـ لحديث عائشة ـ رضي الله عنها- "أن النبي ـ صلى الله عليه وسلم- قبّل بعض نسائه، ثم خرج إلى الصلاة ولم يتوضأ"، انظر: الترمذي (86)، وابن ماجة (502) وصححه الألباني، والله أعلم.

61 ـ حاشية البجيرمي 1/211)و(المبسوط1/121)و(المغي البن قدامة 1/142)و(المجموع 2/21)

کردەوە هەر پێی فەرموو توورە مەبە، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللہ ، عنه (أَنَّ رَجلًا. قَالَ : لِلنَّبِيِّ (أوْصِنِي. قَالَ : لا تَغْضبْ. فَرَدد مِرَارًا. قَالَ : لا تَغْضَبْ([62])، پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت لە فەرموودەیەکی تردا دەفەرموێ { عن أبي هريرة رضي الله عنه؛ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : " ليسَ الشديدُ بالصّرعَةِ، إنما الشديدُ الذي يملكُ نفسَهُ عند الغضب([63]). وە توورە بوون ئاشکرایە لە شەیتانەوەیە وە سەرەتایی زۆر زۆر لە گرفتەکانن وە دەبیت زۆر هەوڵی ئەوە بدەین کە کۆنترۆڵی بکەین مادام دەزانیت دەگەیتە ئەو ئاستەی کە کفر بکەیت دەبێت زۆر زۆر زیاتر کاری بۆ بکەیت زۆر کەس هەیە کە تورە دەبێت خۆگرە لەبری کفر سبحان الله دەکات و دوورکات نوێژ دەکات، گەر توورە بوویت ئەم ڕێگانە بگرە بەر ئەگەر بە پێوە بووی دابنیشە، گەر بە دانیشتەوە بوویت هەوڵ بدە ڕابکشێ،

---

[62] - 14211- عَنْ أبِي صَالحً ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله ، عنه (أَنَّ رَجلًا. قَالَ : لِلنَّبِيِّ (أوْصِنِي. قَالَ : لا تَغْضبْ. فَرَدد مِرَارًا. قَالَ : لا تَغْضَبْ أخرجه أحمد 466/2 (10012) قَالَ : حدثنا أسود بن عامر. و((البُخاري)) 35/8 قَالَ : حدثني يحيى بن يوسف. و((التِّرمِذي)) 2020

[63] - أخَرجه مالك (الموطأ) 565. و((أحمد)) 236/2(7218) قَالَ : حدثنا عبد الرحمان. وفي 517/2(10713) قَالَ : حدثنا رَوْح. و((البُخاري)) 34/8

هەوڵ بدە ئاو بخۆرەوە لەو کاتەدا، وە یان بۆکس بدە لە شتێك بە توندی بۆ نمونە سەرین، قەنەفە، هەتا ئەگەر دیواریش بێت دەستت ئێشی پێ بگات، هەوڵ بدە دەستوێژ بشۆری و دوو ڕکات نوێژ بکەیت،چارەسەر ئەوەیە هەوڵ بدە تووڕە مەبە مادام تووڕەبوون وات لێ دەکات کە کفر بکەین خوای گەورە پەنامان بدات کفر کردن مرۆڤ کافر دەکات وە دەبێت هۆی سڕینەوەی کارە چاکەکانت مەگەر خوای گەورە ڕەحمت پێ بکات، ئێستە پێویستە تەوبەیەکی ڕاستی بکەیت و جارێکی تر نەگەڕێیەوە سەر ئەو کارەو وە دوعای زۆر بکە کە خوای گەوەر کارەکانتی بەهۆی ئەو دەرچوونە لە ئیسلامەوە نەسڕیبێتەوە، چونکە ئینسان کە کفری کرد لە ئیسلام دەچێتە دەرەوە([64]).

43- پرسیار: ئایا تۆپی بێ یان فووتبۆڵ حەرامە ؟

وەڵام: توپێن وەیان هەر یاریەکی تر دەتوانین بڵێین پەیوەستە بە نیەتی بکەرەکەیەوە، گەر ئەوە کەسەی کە تۆپێن دەکات

[64] ـ (کیفیة توبة المرتد رقم 94873)و(مجموع فتاوی ورسائل للشیخ محمد صالح العثیمین المجلد الثانی_باب الکفروالتکفیر)

مەبەستی خۆ بەهێزکردن بێت ئەوە کارێکی زۆر باشەو وە دەتوانین بڵێین سونەتیشە، چونکە فەرموودە هەیە لەسەر ئەوەی کە خۆمان بەهێز بکەین وە دەکرێت تۆپێنیش بۆ ئەو مەبەستە بەکار بێت، بەڵام دەبێت ڕەچاوی ئەوە بکرێت کە کاتی نوێژو کاری گرنگی بەهۆوە لەدەست نەدەین و وە بەشێوەیەکی باش بیانکەین بەدوور لە دەم پیسی و شەڕو شۆڕ کە زۆرجار ئەو کارانە بەهۆی تۆپێنەوە ڕوو دەدەن جا ئەگەر ڕەچاوی ئەوانەمان کرد ئەو کاتە کارێکی باشەو حەرام نیە[65].

44- پرسیار: سایەقی تەکسیم و زۆر جار نەفەر دەگەیەنم کە سەرخۆشەو دەیەوێت بچێتەوە بۆ ماڵەوە یان دەیەوێت بڕوات بۆ خواردنەوە، هەندێك جار خەڵك دەگەیەنم کە مەشروب یان گۆشتی بەرازیان کڕیوە ، ئایا ئیشەکەم حەرامە کە بەردەوام ئەم حاڵەتە دوبارە دەبێتەوە ؟

وەڵام: نەخێر حەرام نی یە، ئێوە کاری حەڵاڵی خۆتان دەکەن کە سایەقیە، ئیتر ئەوەی کە سوار دەبێت سەرخۆشە هەرچیە

---

65 ـ (اعلام الموقعين لابن القيم 8/87)و(المغني ابن قدامة 8/654)و(التمهيد14/87)و(الاسئلة والاجوبة للسلمان 5/335)

دەستەڵاتی تۆی تێدا نی یە، خۆ لە هەرکوێ خاوەن تەکسی بیت چوزانیت کێ سوار دەبێت، خۆ ئێستە پەنا بەخوا لە وڵاتانی ئیسلامیش ئەوە ڕوودەدات، بەڵام ئەوە هەیە ئەگەر کارێکی تر دەست بدات باشترە بۆ ئەوەی بەدوور بین لە نزیکی ئەو جۆرە کەسانە بۆ ئەوەی خۆمان زیاتر ئارام بین و کردنی ئەو کارانەمان لا ئاسان نەبێت، گەر متمانەتان بەخۆتان هەبێت و پابەند بن بە دینەوەو بزانن ئەو جۆرە کارانە هیچ کاریگەری نابێت لەسەر دڵتان ئاساییە، بەڵام دەبێت ڕێگە نەدەیت بەکەس لە تەکسیەکەدا مەشروب بخواتەوە([66]).

45- پرسیار: من پانتۆڵ و عەزێی زۆر درێژ لەسەریەوە لەپێ دەکەم ئایا حەرامە ؟

وەڵام: نەخێر حەرام نی یە مادام مەرجی شەرعی تێدا بێت، واتە داپۆشراو بێت و زۆر سەرنج ڕاکێش نەبێت، وە جەستەی

[66] - (الفروق للقرافي 3/200)و(اعلام الموقعين 4/553)و(فتاوى اللجنة الدائمة 17/57)

تێدا بەدەرنەکەوێت، وە هەروەها دەبێت ئەوەشمان لەبیر بێت کە بۆ خۆچواندن و چاو کردن نەبێت لە بێگانە([67]).

46- پرسیار: من لە قوتابخانەم لە ئەوروپا، لەوێش نان دەخۆین، ئایا ئەو قاپ و قازانانەی کە ئێمە شتی تیا دەخۆین جاری واهەیە ئەوروپیەکان بەرازی تیا دەخۆن حوکمی چیە ؟

وەڵام: زۆر گرنگە هەوڵ بدەین کە لەو جێگانە نان نەکڕین کە بەرازیش دەفرۆشن، گەر ناچاربوون بۆ نمونە لە قوتابخانەیە هەوڵ بدەین لەماڵەوە نان ببەین لەگەڵ خۆماندا، وەگەر نەکران ئەو قاپانەی کە نانی تێدا دەخۆن هەمووی دەشۆرێن وە ئەو شتنەش ئومێد هەیە جیگەی شتنی شەرعی بگرێتەوە، دەشتوانرێت شتێك بکڕرێت کە قاپی نەوێت وەك لەفە.

47- پرسیار: ئایا تەوقەکردن لەگەڵ ئافرەت و کچی نەناس و نامەحرەمدا حوکمی چیە ؟

---

[67] - (فيض القدير 5/269)و (فتح الباري 10/334)و(فتاوى اللجنة الدائمة 17/174)و(فتاوى الشيخ عبد الرزاق العفيفى ص573)

وەڵام: حەرامەو دروست نی یە تەوقەكردن لەگەڵ نامەحرەمدا، وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت لەم فەرموودەیەدا دەفەرموێ { قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"لأَنْ يُطْعَنَ فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمِخْيَطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لا تَحِلُّ لَه"[68]}

واتە ئەگەر ئاسنێك بچەقێ بەسەرتاندا وەك دەرزی لەوە باشترە كە دەستت بەر ئافرەتێك بكەوێت كە بۆت حەڵاڵ نی یە، ئەگەر بێت و سەیرێكی تەواوی ئیسلام بكەن بەگشتی و وە بڕوانینە ئەو هۆكارانە كە ئیسلام لە پێناویدا هاتووە دەبینین ئیسلام هاتووە بۆ پاراستنی پێنج شت 1-بۆ پاراستی دین خۆی، 2- بۆ پاراستی نەفس، 3- بۆ پاراستنی ژیری و عەقڵ،4- بۆ پاراستنی وەچە (النسل)، 5- بۆ پاراستنی ماڵ، وەك لە كتێبە مەقاصیدیەكاندا هاتووە، جا بۆ هەریەكە لەوانە چەندەها بەڵگە هەن لە قورئان و فەرموودەكان، بۆ نمونە لێرەدا با تەنها باس لە پاراستنی وەچە بكەین دەبینین خوای گەورە زینای حەرام

68 ـ روى معقل بن يسار عن رسول الله (صلى الله عليه وسلم) قال : لأن يطعن في رأس أحدكم بمخيط من حديد خير له من أن يمس امرأة لا تحل له (صحيح انظر حديث رقم : 5045 في صحيح الجامع) .

کردووه چونکه هۆکارێکه بۆ تێکەڵی نێوان وەچەکان، هەروەها ئەو کارانەشی کە دەبنە ڕێخۆشکەر بۆ زینا هەر حەرامی کردوون بۆ نمونە هەر لە نەزەرەوە بیگرە تا دوای، وە ئەوشتانەی کە خراپن ئیسلام هەر لە یەکەم هەنگاویەوە حەرامی کردوون بۆ ئەوەی نەگاتە ئەو تاوانە گەورە، بۆ نمونە ئەگەر کەسەکە نەزەر نەکات، دەستی بەردەستی نەکەوێت و قسەی نابەجێی لەگەڵدا نەکات، ڕاستەوخۆ زینا ڕوونادات جا بۆیە ئەوکارانە حەرامن و ڕێگە پێنەدراون، هەتا ئەگەر دڵیشت هیچ نەکات، پێویستە خەڵکیش لەو فەلسەفە تێبگەیەنرێت. بەڵام هەیە لە زانایان ڕێگەیان داوە بە تەوقەکردن لەگەڵ کەسی زۆر پیردا ئەگەر ترسی خراپەکاری نەبوو بەڵام ئەگەر ترسی هەبوو ئەویش هەر دروست نی یە. لە ناو کوردەواری خۆماندا زۆرجار دەکەوینە مەوقیفی ناخۆشەوە لەم ڕووەوە کە ئاسان نی یە خۆ بەدوور گرتن لێی لەبەر قسەو قسەلۆکی جیاواز، بەڵام دەبێت کاری بۆ بکرێت و بنبڕ بکرێن، هەروەك بێگومان تەوقە کردنێك لەگەڵ کەسێکی نزیکدا با نامەحرەمیش بێت لەگەڵ

کەسێکی بێگانەدا جیاوازی دەبێت بەڵام خۆمان دەبێت هەرگیز دەستپێش خەر نەبین و، وە خۆمانی لێ بەدوور بگرین([69]).

48- پرسیار: ئایا بۆچی پیاو بۆی هەیە لە ئافرەت بدات، خۆ ئەگەر ئازاریشی نەیەت بەڵام ئایا ئەمە سوکایەتی نیە بۆ ئافرەتەکە کە هاوسەرو شەریکی ژیانیەتی؟

وەڵام: پێم خۆشە بە ووتەیەکی خەیر دەست پێ بکەم دەربارەی ئەم مەسەلە, خوای گەورە دەفەرموێ { ومن آياته أن خلق لكم من أنفسكم أزواجاً لتسكنوا إليها وجعل بينكم مودة ورحمة إن في ذلك لآيات لقوم يتفكَّرون([70])}، واتە یەکێك لە نیشانەکانی خوای گەورە ئەوەیە کە لە خودی خۆتان ئافرەتی بۆ دروست کردوون وە گێڕاویەتی بە خۆشەویستی و ڕەحمەت لە نیوان یەکتریدا وە ئەمەش بەڕاستی نیشانەیەکی خوای گەورەیە بۆ کەسانێك کە بیر بکەنەوە، وە زۆر زۆرن ئەو بەڵگانەی کە باس لە نێوان ژن و مێرد دەکات هەر لە قورئان و فەرموودەو وەسیەتەکانی

[69] - (تبيين الحقائق 6/18)و(والفتاوى الهندية 5/329)و(حاشية العدوي على الرسالة 2/437)و0(فتح الباري 11/46)و (والاداب الشرعية 2/269)

[70] - سورة الروم الاية 21

پێغەمبەرەوە درودی خوای لێ بێت، ئەگەر ئێمە ئاگامان لەو هەموو بەڵگانە بێت بۆمان دەردەکەوێت کە ئیسلام چەند بایەخی بە ژن و وە هەروەها نیوان هاوسەرایەتی داوە، بەڵام ئەگەر بێ ئاگابین لەوانە هەمووی و، بێین باس تەنها لەم مەسەلە بکەین لەوانەیە تێگەشتن لێی بەئاسانی هەزم نەکرێت، وەڵامەکەشی نەخێر سوکایەتی نی یە، ئەو جۆرە لێدانەش بۆ ئەوەیە کە پێکەوە بژین، نابیت لێدانەکە ئازار بەخش و بەر دەموچاو بکەوێت، خۆ کەسێك کە لە منداڵەکەی خۆشی دەدات سوکایەتی پێ ناکات هەڵەیەکی کردووەو زۆر تەمێی کردووە بەڵام سودی نەبووە ئەم ڕێگەیەش دەگرێتە بەر لە پێناو ڕاستکردنەوەو مەسڵەحەتیدا خۆ گونجاو نی یە کەسێك سوکایەتی بە منداڵەکانی خۆی بکات. لەکاتێکدا ئاشکرایە کە منداڵ لە هەموو کەس خۆشەویستترە، بەڵام بەداخەوە هەندێك پیاو بەبێ گوێدانە هیچ بنەمایەکی شەرعی کوتەکیان خستۆتە ناو بۆ خێزانەکانیان، هەروەها هەشە ژن بە پێچەوانەوە، بەهەرحاڵ کاتێك ئافرەت ناکۆکە لەگەڵ پیاودا دەبێت کۆمەڵە ڕێگەیەك هەیە بیگرێتە بەر، وەك لەم ئایەتانەدا دەردەکەوێت وەك دەفەرموێ { الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ

مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّهُ وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُواْ عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا [71]}

پیاوان مافی سەرپەرشتیان هەیە بەسەر ژناندا، ئەمەش بڕیاری خوایە فەزڵ و ڕێزی هەندێك دەدات بەسەر هەندێكی تردا (سەرەڕای ئەوەی کە) پیاوان ماڵ و سامانیان دەبەخشن (لە پێناوی ئاسودەیی و خۆشگوزەرانی ئافرەتاندا) لەولاشەوە ئافرەتانی (ژیر) چاك و پاکن، لە خواترسن، نهێنی نێوان خۆیان و مێردەکانیان دەپارێزن کە (ئەمەش خۆی لە خۆیدا بەجێ هێنانی فەرمانی خوایە)، ئەگەر ترسان لە سەرکەشیی و سەرپێچی هاوسەرتان، سەرەتا ئامۆژگاریان بکەن، (ئەگەر سودی نەبوو) لێیان بدەن (بە مەرجێك لێدانەکە لە دەم و چاو نەبێت و ئاسەوار بەجێ نەهێڵێت)، ئەگەر بەم هۆیانە لادان و یاخی بوون وازیان هێنا، ئەوە ئیتر ستەمیان لێ مەکەن و ڕێگەی تر مەگرنە بەر (بۆ ئازاردانیان) بێگومان خوا بەرزو

[71] سورة النساء الاية 34

بڵندو گەورەیە. (ئەگەر ستەمیان لێ بکەن تۆڵەتان لێ دەسێنێت).

{وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُواْ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلاَحًا يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا([72]}

خۆ ئەگەر ترسان لەوەی کە نێوان ژن و مێرد بشێوێ و (کێشەیان چارەسەر نەکرێت)، دادوەرێك لە خزمی پیاوەکەو دادوەرێك لە خزمی ژنەکە بنێرن (بۆ ڕێکخستنیان) ئەگەر ئەو دوو کەسە مەبەستیان ڕێکخستنیان بێت، خوا پێکهاتن فەراهەم دێنێت لەنێوان ژن و مێردەکەدا، بێگومان خوا هەمیشەو بەردەوام زاناو ئاگایە. پێش هەموو شتێك خۆ لێدان ئەسڵ نی یە، دەبێت قسەی خۆشی لەگەڵ بکاو بە ووتەی شیرین بیدوێنێ و وە هەتا دروستە لە هەندێك کاتدا درۆش بکات هەر لە پێناو دڵی ئافرەتەکەدا بۆ نمونە ئافرەتەکە پێی دەڵێ من جوانم ئەویش دەڵێ لە دونیادا کەس نی یە بەقەدەر تۆ جوان بێت خۆ ئەمە ڕاست نی یە، بەڵام تەنها لەبەر دڵی ئافرەتەکەیەو وە لە پێناو

---

[72] ـ سورة النساء الاية 35

پێگەوە ژیان و بەردەوامیانە، جا ئەگەر هەموو ڕێگەکان گرانە بەر دروستە بۆ نمونە بە سیواك بە سوکی پێیدا بکێشی وەیان بەدەستی بەسوکی وەك چۆن ئینسان لە منداڵی بچوك دەدات بە گاڵتەوە، جا ئەم لێدانە لەوانەیە کاریگەری لەسەر دڵی دروست بکات و باش ببێت وە لەوە باشترە کە بگاتە تەڵاق کە ئەو کاتە هەردوولایان زەرەرمەند دەبن، هەر ئافرەتەکە خۆی لەوانەیە بڵێ خۆزگە واو وایان پێ بکردایەم بەڵام تەڵاق نەدرایەم، وە هەتا لەوانەیە خۆی ئەوەندە بێتاقەت ببێت خۆی بدات لەخۆی لە تاودا. هەروەها پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ {لا تجدون أولئك خياركم([73])} ئیمامی ئەحمەد و ئەبی داود و النسائی ڕیوایەتیان کردووە، واتە ئەو پیاوانەی لە خێزانەکانیان دەدەن باش نین، وە جارێکیان خزمەتکارێکی پێغەمبەر درودی

[73] - 40 - رُوِّينَا عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فِي خُطْبَةِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي حَجَّتِهِ بِعَرَفَاتٍ : اتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانَةِ اللَّهِ ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ ، وَإِنَّ لَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ ، فَإِنْ فَعَلْنَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ ، وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَرُوِّينَا فِي حَدِيثٍ آخَرَ أَنَّهُ حِينَ أَذِنَ فِي ضَرْبِهِنَّ ، قَالَ : فَايْمُ اللَّهِ لا تَجِدُونَ أُولَئِكَ خِيَارَكُمْ ، يَعْنِي : الَّذِينَ يَضْرِبُونَ أَزْوَاجَهُمْ أخرجه أبو داود (245/2 ، رقم 2146) ، والنسائى (371/5 ، رقم 9167) ، وابن ماجه (638/1 ، رقم 1985) ، وابن سعد (205/8) ، وابن حبان (499/9 ، رقم 4189) ، والطبرانى (270/1 ، رقم 784) ، والحاكم (205/2 ، رقم 2765) ، وقال : صحيح الإسناد . والبيهقى (304/7 ، رقم 14552) .

خوای لێ بێت پێغەمبەری توڕە کرد پێی فەرموو ئەگەر لەبەر وەستانی ڕۆژی قیامەت نەبوایە بەم سیواکە ئێشم پێ دەگەیاندی وەك بەم شێوەیە هاتووە{ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم دَعَا خَادِمًا فَأَبْطَأَتْ ، وَفِي يَدِهِ سِوَاكٌ ، فَقَالَ : لَوْلا الْقِصَاصُ لَضَرَبْتُكِ بِهَذَا السِّوَاكِ ([74])}. وە حەزرەتی عائیشە ڕەزای خوای لێ بێت دەفەرموێ { مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَحَدًا مِنْ نِسَائِهِ قَطُّ([75]) } واتە هەرگیز پێغەمبەر نە لە خێزانی وە نەلە خزمەتکارەکانی نەداوە. خوای گەورە ئێمەو ئێوەش بۆ خێزانەکانمان بسوڵحێنێ و هەرگیز کار نەگاتە ئەو ئاستە([76]).

49- پرسیار: مامۆستای بەڕێز ئایا بەخت بەستن ئەسڵی هەیە ؟ چونكە من تەمەنم بووە بە 36 ساڵ و تا ئێستا شووم نەكردووە و دەڵێن بەختت بەسراوە، ئایا ئەگەر ئەم شتە هەیە دەتوانن

---

[74] - أخرجه ابن سعد (382/1)و (ضعيف) انظر حديث رقم : 4848 في ضعيف الجامع

[75] - (أخرجه أحمد 31/6 قال : حدثنا محمد بن عبد الرحمان الطفاوي . وفي 206/6 قال : حدثنا وكيع . وفي 229/6 قال : حدثنا ابو مُعاوية

[76] - (فتاوى يسالونك ص 2/171)و(تفسيرالقرطبي 5/214)و(فتح الباري 11/214)

ئایەتێك یان شتێكم پێ بڵێن كە ئەم بەخت بەستنە بەتاڵ بكاتەوە ؟

وەڵام: خوای گەورە هاوسەرێكی چاك و ڕێك و پێكتان بە نسیب بكات و قەرەبووی ڕابووردووش بكەنەوە، ئەمەش یەكێكە لە كێشەكانی تری وولاتەكەمان بەهەزاران ئافرەتی وەك بەڕێزتان ئاسا بێ شوو ماونەتەوە وە هەروەها بەهەزاران كوڕیشمان لە ئەوروپا بێ خێزان!، بەڵام ئیتر نارەحەتیەكەو دەبێت ئارامی لەسەر بگیرێت، ئەو ئارامگرتنەش بێ گومان خۆی بۆخۆی خەیرو پاداشتە، وە دەبێت وەك تاقیكردنەوەیەكیش سەیری بكرێت، خوای گەورە بەهەشت بەئاسانی ناداتە كەس، مرۆڤەكان بە جۆرەها شتی جۆراو جۆر تاقی دەكاتەوە هەیە بەبێ شووی، هەیە بەبێ ژنی، هەیە بەژنی زۆر، هەیە لە بێ شوویدا سەركەوتوو دەبێت لەو تاقیكرنەوەو شوكری خوای لەسەر دەكات لەكاتێكدا كە حەزیشی لێ یە، بەڵام هەیە باشترین شووشی هەیەو لەهیچیشی كەم نی یە بەڵام لەو تاقیكرنەوە سەركەوتوو نابێت، وە خوای گەورە سەركەوتووتان كات خوشكی بەڕێز، ئەمانە هەمووی قەدەری خوای گەورەن، بەڵام هۆكارەكان زۆرن، پشت بەخوا ببەستن

بەردەوام دوعای خێر بکەن و ئومێدتان هەر بەئەو ببێت خۆڕاگر بن لەسەر ئەم تاقیکرنەوە وە کۆتایی ئەم تاقیکرنەوەش مەرج نی یە بکەوێتە ئەو دونیاوە خوای خۆی دەزانێ کەی کۆتایی پێ دێت، دەبێت ئەوەش بزانین کە ئارامگرتن لەسەر تاقیکرنەوە واجبە چونکە ئەگەر ئارامان نەگرت ئەو کاتە تاوان بار دەبین، بەڵام ئەگەر ئارامان گرت ئەو ئارامگرتنە دەبێت مایەی سڕینەوەی تاوانەکانمان و هەروەها بەرزبوونەوەی پلەمان لە بەهەشتدا، هەرچەند پلەی بەرزتریش هەیە لە سەرووی ئارامگرتنەوە کە ئەویش سوپارگوزاری خوای گەورەیە لەسەر ناڕەحەتیەکان، خوای گەورە سەرکەووتوو سەرفرازتان بکات و پیاوی باشتان بە نسیب بکات([77]).

50- پرسیار: من سیکیوریتیم لە مارکێتێکدا و زۆر جار خەڵك دەگرم کە مەشرووب دەدزن و تەسلیمی پۆلیس دەکرێت، ئایا گوناهبارم کە هەندێك جار سجن دەکرێن بەهۆی منەوە دزیەکەش مەشروبە ؟ لەکاتێکدا کە تەسلیمی پۆلیسیان دەکەم

---

77 - (مجموع فتاوی ومقالات ابن باز 4/370)و(حجاب المراة المسلمة ص47)

ئیمزاش دەكەم كە ئامادەم لە مەحكەمە شاهیدی بدەم كە ئەم كەسە دزی كردووە؟

وەڵام: كارەكەی ئێوە لە راستیدا نادروستە نابی كە سی موسلمان لە م جورە شوینانە دا كاربكا ئینسان تا بۆی بكرێت كار لەگەڵ ئەو ماركێتانەدا نەكات مەگەر زۆر ناچار بێت، هەتا ئەگەر بشكرێت لەو شوێنانەی كە مەشروبی تێدا دەفرۆشرێت شت نەكڕین، بێ گومان ئەمە زۆر نارەحەتە نالێم حەرامە بەڵام بەقەدەر توانای خۆمان هەوڵ بدەین، خوای گەورەش بەرەكەت دەخاتە كارەكانمانەوە([78]).

51- پرسیار: ئایا درێژ كردنەوەی قژ و باریك كردنەوەی قەنافس حەرامە یان نا؟

وەڵام: ئەم پرسیارە مشومڕی زۆر لەسەرە بەڵام بە كورتیەكەی و بەڕای زانایان هەم كورت كردنەوەی وە هەم درێژ كردنی ئاساییە، وە فەرموودەش هەیە كە پێغەمبەر درودی خوای لێ

[78] - (احكام اهل الذمة1/184)و(المحلى 7/522)و(المغني 4/167)و(بلوغ المرام ص167)

بێت قژی درێژ کردووە، وەك لەم فەرموودەیەدا هاتووە { مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِى لِمَّةٍ أَحْسَنَ فِى حُلَّةٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (وَلَهُ شَعْرٌ يَضْرِبُ مَنْكِبَيْه(}[79] هەروەها فەرموودەی تر هەیە دەڵێ تا لای گوێی بووە، بەڵام باشترین ڕەئی لەسەر ئەم مەسەلە ووتەی زانای بەڕێز شێخ عثیمین ە ڕەحمەتی خوای لێ بێت کە دەفەرموێت دەبێت سەیری عادەت بکرێت ئەگەر شتێکی ئاسایی بوو ئەوە ئاساییە وەگەر ئاسایی نەبوو ئەوا ئەویش ئاسایی نی یە، بۆ نمونە لە کوردستاندا ئەگەر یەکێك قژی درێژ بکات ئەوا تەپڵی لێ دەکوتن و دەبێتە سەرباس و خواستی خەڵکی و وە بەشێوەیەکی خراپ سەیری ئەو کەسە دەکرێت کە ئەوکارە بکات جا مادام وایە باشتر وایە نەکرێت، وەك شێخ دەفەرموێ، بەڵام ئەگەر لە شوێنێکی تردا بوو ئەو کارە ئاسایی بوو بەلای خەڵکەکەوە ئەوا ئەویش ئاسایی دەبێت، بەڵام دەبێت ئەوەمان لەبیر بێت نەك درێژکردنی زۆرێك لەم سەردەمە کە لە ڕاستیدا لەبەر ئەوە نی یە کە ڕێگە پێدراوەو ئەویش هەڵدەستێت

---

[79] -(5233 - أَخْبَرَنَا حَاجِبُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ وَكِيعٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِى إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِى لِمَّةٍ أَحْسَنَ فِى حُلَّةٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (وَلَهُ شَعْرٌ يَضْرِبُ مَنْكِبَيْهِ . تحفة 1847) صحيح أخرجه البخاري ومسلم 1794)

پێی، بەڵكو خۆچواندنە بە ڕۆژئاواوە كە بێگومان ئەوە حەرامە بۆ نمونە زۆر كەس هەیە نوێژیش ناكات! بەڵام قژی درێژە كە بڵێ بۆ قژت درێژە دەڵێ خۆ حەرام نی یە بەڵام لە ڕاستیدا خۆ ئەو لەبەر حەڵاڵی نەیهێشتووەتەوە ئەگەر گوێی بە حەڵاڵی و حەرامی دەدات بۆ نوێژەكانی ناكات؟ خۆ نوێژ كردن حەرام نی یە؟! كەواتە هێشتنەوەی قژ بە نیەتەوە بەندە ئەگەر ئەو كەسە خۆی حەزی كرد قژی هەبێت و وە لە عادەتدا یانی لەوشوێنەی كە لێی دەژی ئاسایی بوو وە لەبەر خۆچواندن نەبوو ئەوا ئاساییە بەپێچەوانەوە ئاسایی نی یە[80].

52- پرسیار: مامۆستا گیان من گوناە دەكەم و لەپاش گوناهەكە پەشیمان دەبمەوە، كەچی پاش چەند ڕۆژێك دەچمەوە سەر هەمان گوناە، تكایە چارەیەك و پێم بڵێن كە خوا لێم خۆش دەبێت ؟

وەڵام: هەموو كەس تاوان دەكات كەس نی یە بێ تاوان بێت وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ { كُلُّ ابْنِ آدَمَ

---

[80] - (فتاوى نورعلى الدرب للعثيمين 23/2)و(البحر الرائق شرح كنز الدقائق 8/233)و(فتح الباري 10/368)

خَطَّاءٌ ، وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ([81])} بەڵام ئەمە مانای وا نی یە کە بە ئەنقسەت بڕۆین تاوان بکەین و دوای تەوبە بکەین ئینسانی مسوڵمان دەبێت بەردەوام خوای گەورەی کردبێت بە چاودێری خۆی وە بەردەوام هەوڵ بدات ڕەزامەندی خوای گەورە بەدەست بێنێت، چونکە نازانێت کەی دەمرێت دوور نی یە لە کاتی تاوانەکەدا نەمرێن، لە ڕۆژی دوایدا زیندوو دەبینەوە لەسەر ئەو حاڵەی کە تێیدا مردوون یانی تەسەور بکە کاتێك تۆ تاوان دەکەی بە دزیەوە دەیکەیت وە پێت خۆش نی یە هیچ کەس بت بینێ وەگەر کەسێك بێت بەسەرتا چەند مایەی شەرمەزاریە؟ ئەی ئەگەر مردی بەو شێوەو دوای هەموو خەڵك بت بینێ؟ بۆیە زۆر گرنگە ئینسانی مسوڵمان بەردوام هەموو هەوڵێکی لە خێرو چاکە کاریدا بێت و وە بەردەوام نیەتی چاکەو چاکەکاریشی هەبێت، هەمی مسوڵمان زۆر لەوە گەورەترە خۆی بەتاوان و شتی لاوەکیەوە خەریك بکات بەڵام ئەگەر کەوتە تاوانەوە لە بێ ئاگایدا یان ..هتد، یەکسەر تەوبە

---

[81] - 1390 - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ ، وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ } صحيح الجامع الصغير (4391)، والمشكاة برقم (2341)

دەکات و هەوڵ دەدات نەگەڕێتەوە سەر هەمان تاوان، وە تەوبەی لەسەر بکات وە مەرجی تەوبەش چی یە زۆرن لەوانە.

1-وازهێنانە لە تاوانەکەو نەگەڕانەوە سەریەتی بۆ نمونە کەسێك مەشروب خۆرە وەیان زینا کەرە کاتێك تەوبە دەکات دەبێت جارێکی تر نەگەڕێتەوە سەر کارەکەی وەگەرنا تەوبەکەی بە تەوبە بۆ حسێب ناکرێت.

2-متمانەیەکی بەهێزکرن بەخۆ کە بڕیار بدەیت و لەناخەوە خۆتی بۆ یەکلا بکەیتەوە کە جارێکی تر نەگەڕێیتەوە سەری، نەك بەدەم تەوبە بکەیت و لە هەمان کاتدا لە دڵەوە هەر دڵت بۆی لێ بداتەوەو بتەوێت بڕۆیتەوە سەری.

3-خەم خواردن و پەشیمانی لەوەی کە کردووتە، نەك وەك هەندێك کەس شانازی پێوە بکەیت.

4-وەگەر ئەو تاوانە شتێك بێت پەیوەست بێت بەکەسەوە بۆ نونە ماڵی یەکێکت بردووە دەبێت بیگەڕێنیتەوە بۆی، نەك دوو سێ دەفتەر پارەی بەنك بدزی و دوای بڵێ خوایەگیان تەوبە!

وە هۆکاری لێ خۆشبوونیش کە کورتی دەکەینەوە لەم باسەدا:

هۆکاری لاچونی تاوان لەسەر تاوانبار

ئەگەر مرۆڤی ئیماندار کەوتە تاوانەوە، خوای گەورە کۆمەڵێك دەرگای ڕەحمەت و بەزەی خۆی کردۆتەوە بۆ لاچونی ئەو تاوانانەی کە تێی کەوتوون ئەگەر وازی لێ بێنن و لە خوا بترسن. لای کۆمەڵێك لە زاناکان ئەمە جێگیر بووە ئەگەر یەکێك کەوتە تاوانەوە چۆن تاوانەکەی لەسەر نەمێنێ بە پێی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت. کورتیان دەکەینەوە بۆ خوێنەرانەنی بەڕێز، ئەوەی کە لە شەرحی عەقیدەی تەحاویدا هاتووە لەسەر ئەم باسە. وەك دەڵێ: (مرۆڤی تاوانبار تاوانەکە لادەچێ لەسەری واتە سزای جەهەنەم بە دە هۆکار، زانیم لە قورئان و فەرموودەکان).

هۆرکاری یەکەم: تەوبەرکردن: وەك خوای گەورە دەفەرموێ: {**فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا*إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا**}([82]) واتە لەدوای ئەوان کەسانێك لە نەوەکانیان بوونە جێنشین، کە نوێژەکانیان بەزایە داو شوێنی ئارەزووەکانی نەفسیان کەوتن، ئەوانە تووشی

[82] سورەتی مریم ئایەتی 59-60

گومڕای و سەرگەردانی و سزا دەبن (لە دونیاو قیامەتدا)*جگە لەوانەی کە تەوبە دەکەن و باوەڕی دامەزراو دەهێنن و کارو کردەوەی چاك ئەمجام دەدەن، ئا ئەوانە دەچنە بەهەشتەوە و هیچ جۆرە ستەمێکیان لێ ناکرێت.

هەروەها دەفەرموێ {**إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ** ([83])} واتە جگە لەوانەی تەوبەیان کردووەو چاکسازیان ئەنجامداوەو ئەو حەقیقەت ڕاستیان ڕوونکردۆتەوە کە جاران شاردبوویانەوە، ئائەوانە گەڕانەوەکەیان لێ وەردەگرم وتەنها منیشم زۆر تەوبە وەرگرو دلوڤان و میهرابانم.

تەوبە، ئەو تەوبەی کە سزا لەسەر مرۆڤ لادەبات تەوبەیەکی ڕاستییە (النصوح)ە ئەوەیە کە لە دڵەوەیەو وە بە دڵسۆزیەوە تەوبەکە دەکات، وە بە ووتە دانی پێدا دەنێ و وە پەشیمان دەبێتەوە لەوەی کە کردوویەتی لە تاوان، وە بە گوڕێکی باش دەدات بەخۆی کە جارێکی تر نەچێتەوە سەریان و کاری باشە دەکات.

---

[83] سورەتی البقرة ئایەتی 160

تەوبە دەبێتە هۆیەك بۆ لێخۆشبوونی تاوان، سزا نەدانی تاوانبار، ئەمە ڕا جیاوازی تێدا نیە لە نێوان زانایاندا، جگە لەمە هیچ شتێکی تر نابێتە لێخۆشبوونی تاوان بە تەواوەتی جگە لە تەوبە، وەك خوای گەورە دەفەرموێ {**قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ** ([84])} واتە ئەی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم پێیان بڵێ: خوا دەفەرموێت: ئەی بەندەکانم .. ئەوانەی کە خۆتان گوناهبار کردووەو غەڵەتتان زۆرە، نائومێد مەبن لە رەحمەتی خوا، چونکە بەڕاستی ئەگەر ئێوە تەوبەی راست بکەن، خوا لە هەر هەموو گوناهو هەڵەکانتان خۆش دەبێت، چونکە بێگومان ئەو خوایە زۆر لێخۆشبوو لێبوردەیەو زۆر بەسۆزو میهرەبانیشە.

هۆکاری دووەم: داوای لێخۆشبوون کردن (الاستغفار): وەك خوای گەورە دەفەرموێ {**وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ** ([85])}واتە بێگومان خوای

[84] سورەتی الزمر ئایەتی 53

[85] سورەتی الانفال ئایەتی 33

گەورە (بە قسەی ئەوان ناکات) بەڵاو سزا نادات بەسەریاندا، لە کاتێکدا تۆ لەناویاندا ببیت (بە ئومێدی ئەوەی هەندێکیان باوەڕ بهێنن)، هەروەها خواش سزا دەر نیە لە کاتێکدا ئەوان داوای لێخۆشبوون بکەن.

خۆی لەڕاستیدا ئەم داوای لێخۆشبوونەش دەچێتە ڕیزی تەوبە کردنەوە، چونکە ئیستیغفار داوای لێخۆشبوونە لەو تاوانانەی تێی کەوتووە پەشیمانی دەسەلمێنێ ئەوش بەداواکردنەکە. بەڵام تەوبە ئەوەشی تیایە کە لە داهاتوودا جارێکی تر نەگەڕێتەوە سەر تاوانەکان.

هۆکاری سێهەم: کرداری چاکەیە: خوای گەورە دەفەرموێ {**وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ** ([86])} واتە نوێژ بەچاکی ئەنجام بدە لە هەردوو سەری ڕۆژەوە (کە نیوەڕۆ و عەسرە) و لە سێ کاتەکەی شەویشدا کە (مەغریب و عیشاو بەیانی)یە نزیکن لە (ئەمسەرو ئەوسەری ڕۆژەوە، بەڕاستی کردەوە

---

[86] - سورة هود الاية 114

چاکەکان کردارە خراپەکان لادەبەن و گوناهەکان دەشۆنەوە، ئەوە ئامۆژگاری و بیرخەرەوەیە بۆ ئەوانەی یادی خوا دەکەن.

هۆکاری چوارەم: کەوتنە ناو کێشەی دونیاییەوە: پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ: { مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ، وَلا وَصَبٍ وَلا خَوْفٍ وَلا أَذًى وَلا غَمٍّ، حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا من خطاياه([87]) } هەر ناخۆشی و خەم و خەفەت و توشی مسوڵمان ببێت دەبێتە هۆی لاچونی تاوانەکان هەتا ئەگەر دڕکێکیش بێت. بزانە کەوتنە ناو ناخۆشی یەوە دەبێت هۆکارێك بێت بۆ لاچونی تاوان، وە ئەگەر ئەو کەسەی دەکەوێتە ناو ناخۆشیەوە ئارامی گرت لەسەری ئەوکاتە خێریشی دەست دەکەوێت لەسەروی ئەوەشەوە کە دەبێتە هۆی لاچونی تاوانەکانیشی. بەڵام ئەگەر ئارامی نەگرت لەسەری ئەوکاتە تاوانێکی تر زیاد دەکاتە سەری تاوانەکانی لەسەروی ئەوەشەوە کە ئەم ناخۆشیە نابێتە هۆی لاچونی تاوانەکانی.

---

[87] - (عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ الله عَنهُ - عَن النَّبِي - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ: " مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ، وَلا وَصَبٍ وَلا خَوْفٍ وَلا أَذًى وَلا غَمٍّ، حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا من خطاياه ".(أخرجه البخاري في " الأدب المفرد " (508)

هۆكاری پێنجەم: سزادانی ناو گۆڕە.

هۆكاری شەشەم: ناڕەحەتیەكانی دواڕۆژە.

هۆكاری حەوتەم: شەفاعەت كردنی ئەو كەسانەیە كە خوای گەورە فەرمانی شەفاعەت كردنیان پێ بدات لە ڕۆژی دوایدا.

هۆكاری هەشتەم: لێخۆشبونی خوای گەورەیە كە بەڕەحەمترین كەسە، جگە لە شەفاعەتكردن. وەك خوای گەورە خۆی دەفەرموێ {**إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا** ([88])} واتە بەڕاستی خوا خۆش نابێت لەوە كە هاوەڵ و شەریكی بۆ بڕیار بدرێت و جگە لەو (هاوبەش دانانە) لە گوناهەكانی تر بۆ هەركەس بیەوێت و شایستەی بێت و (پەشیمان بێت) خۆش دەبێت، جا ئەوەی شەریك و هاوەڵ بۆ خوا بڕیار بدات، ئەوە بەڕاستی گومڕا بووە بە گومڕایەكی زۆر دوور.

---

[88] ـ سورة النساء الاية 116

هۆکاری نۆیەم: دوعاو پاڕانەوەی مسوڵمان بۆ یەکتری پێش مردن و دوایی مردن.

هۆکاری دەیەم و کۆتایی: ئەوشتانەی کە دەبنە هۆی گەیاندنی چاکە دوای مردن وەك: حەج کردن، ڕۆژوو گرتن وە هەروەها.

لە کۆتاییدا داواکارین لەخوای گەورە لە هەموو گوناهەکانمان خۆش بێت و ئارامیمان پێ ببەخشی لەسەر ناڕەحەتیەکان بۆ ئەوەی دوو پاداشتی تیا وەرگرین. وە بەدەم خەمەکانی یەکتریوە بین و دوعای خێر بۆ یەکتر بکەین تا پاداشتی لەسەر وەرگرین. دەمەکانمان پاراو بێت بە تەوبەو داوای لێخۆشبوون لەخوای گەورە تا پاداشتی لەسەر وەرگرین و ببنە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانمان بەشێوەیەکی وا بە پاکی بگەینە خزمەت خوای گەورە امین[89]

- (جامع العلوم والحكم 164/1)و(تفسير ابن كثير 408/1)و(شرح مسلم 75/17)[89].

خوای گەورە یارمەتی دەریشتان بێت و بەدوورتان گرێت لە هەرشتێك خۆی پێی ناخۆشە.

53- پرسیار: ئەگەر کەسیك بیەویت زەواج نەکات ئایا حەرامە؟

وەڵام:مەسەلەی زەواج کردن ڕاجیاوازیەکی تێدایە لەلایەن فوقەهاکانەوە، هەیانە دەڵێ زەواج کردن فەرزی عەینە فەرزی عەین بەشتێك دەوترێت کە بە نەکردنی ئینسان تاوانبار ببێت واتە دەبێت بیکات و وازلێهێنانی تاوانە، ئیمامی شافعی دەفەرموێ موباحە یانی موباحیش بەشتێك دەوترێت کە ئینسان سەرپشکە تێیدا گەر ویستی بیهێنێ دەتوانێت وەگەر ویستی نەیهێنێت هەر دەتوانێت، هەندێك لە زانایانی تر ووتوویانە فەرزی کیفایەیە وە فەرزی کیفایەش بەشتێك دوترێت ئەگەر کۆمەڵێك هەستن پێی تاوان لەسەر ئەوانی تریش لادەچێت، بۆ نمونە بانگ دان فەرزی کیفایەیە ئەگەر لە گوندێکدا بۆ نمونە کەسێك هەبێت بانگ بدات ئەوا تاوان لەسەر هەموو خەڵکی گوندەکە دەکەوێت بەڵام ئەگەر کەس بانگی نەدا ئەوا خەڵکی گوندەکە هەمووی تاوانبار دەبێت، وەهەندێکی تر ووتوویانە

بەڵکو سونەتێکی موستەحەبە واتە زۆر باشە، هەندێکیش ووتوویانە واجبە. بەڵام لەگەڵ ئەو هەموو ڕاجیاوازیەدا ئاشکرایە کە زەواج کردن کارێکی باش وپیشەی پێغەمبەرانە، کردنی ئەو کارە چەندەها خێری بەدوادا دێت، لەگەڵ ئەوەشدا دەبێت کۆمەڵە شتێك هەیە ڕەچاو بکرێت بۆ نمونە ئەو کەسەی نایەوێت ژن بهێنێ بۆچی نایەوێت؟ ئەگەر لەبەر ئەوەیە کە ناتوانێت ئوموری ببات بەڕێوە ئەمە وەرگیراوە وە بەڵکو پێویستیشە کە نەیهێنی لەم دۆخەدا چونکە ئەگەر بیهێنی لەوانەیە ستەمی لێ بکەیت وە ستەم لە شەرعدا تاوانە، وەگەر ترسی ئەوەت هەبوو دەکەویتە تاوانەوەو وە تواناشت هەیە ژن بهێنی ئەوا بێگومان دەبێت بیهێنی لەبەر ئەوە بەرگری لە تاوان بکەیت وەگەر نەتهێنا تاوانبار دەبیت، گەر ترسی ئەوەت نەبوو بکەویتە تاوانەو تواناشت هەبوو ئەوکاتە بارودۆخی خۆت دەزانێ لەبەر چی ئەو کارە ناکەیت ئایا کارێکی وا گرنگت هەیە کە ژن هێنان بەربەست بێت لە ڕێگەتا ئەوە شتێکی ترە، زۆر لە زانایان و موفەکیری ئیسلامی هەیە کە ژنیان نەهێناوە، بۆ نمونە سەعید نەورەسی ژنی نەهێناوە پرسیاریان لێ کرد ووتیان بۆ ژنت نەهێناوە ئەویش ووتی لەبیرم چوو ئەگەر

لەكاتی خۆیدا بیانخستایەتە بیرم دەمهێنا لەوانەیە ئەم قسە بەلای ئێمەوە سەیر بێت و بڵێین چۆن كارێكی وا لەبیر دەكرێت بەڵام ئەگەر سەیری كارەكان و كاریگەری ئەو بەڕێزە بكەیت بۆمان دەردەكەوێت كە چەند ئەم ئیسلامە هەمی بووەو سەرقاڵ بووە پێوەی، زۆرن ئەو زانایانەی كە ژنیان نەهێناوە وەك لە كتێبێكدا كۆكراونەتەوە، هەروەها ئیمامی طەبەری موفەسیری قورئان ئەویش ژنی نەهێناوە، هەر بەو بۆنەشەوە پێم خۆشە كورتەیەك لەسەر ئەو ئیمامە بەڕێزەتان بۆ بنوسم كە بەم شێوەیە:

كورتەیەك لەسەر ئیمامی الطبری (موفەسیری قورئان)[90]

مێژووی ئیسلامی پڕیەتی لە كەڵە پیاو، كەچی زۆرێكمان لێیان بێ ئاگاین! وە هەروها پڕیەتی لە كەڵە ژن كەچی زۆرمان هەر ناشیان ناسین! لەبری ئەوەی ئەو هەموو جوامێرانە بناسین و بیان كەین بە پێشەنگ و سود وەرگرتن لێیان،كەسانی وا دەناسین باسكردنیان دڵ تێك دەدات. با ئاوڕێك لە خۆمان بدەینەوەو چیتر خۆمان بە كەسایەتی ناشایستەوە خەریك

---

90 ـ (طبقات الشافعية الكبرى تاج الدين السبكى 125/3)و الاعلام خير الدين الزركلى 69/6)و(الوافي بالوافيات 212/2)

نەکەین. ئەو کەسایەتیانەی کە دوورن لەبەها جوان و شایستەکانی ئیسلامەوە، لەبری ناسینی کەسێکی یاری چی وەیان گۆرانی بێژ، با کەڵە پیاوێکی وەك طەبەری بناسین وەیان سومەییە بناسین بۆ نمونە. وەرن با پێکەوە بزانین طەبەری کێ یە؟ ئەو کەڵە پیاوە بۆ خوا سوڵحاوە، ئەو کەڵە پیاوەی کە ژیانی پڕ بوو لە بەها بەرزەکانی ئیسلام، ئەو کەڵە پیاوەی کە هەموو ژیانی هەر خزمەتکردن بوو، ئەو کەڵە پیاوەی بە باسکردنی هەرشتی چاك بە بیردا دێنێت، ئەو کەڵە پیاوەی کە زیندووە لە دڵەکانماندا، ئەو کەڵە پیاوەی کە لەبەر سەرقاڵی بە ئەم پەیامە پاکەوە مەجالی نەبوو ژن بهێنێ، باسکردنی کەڵە پیاوێکی وەك ئیمامی طەبەری لە نوسینێکی لەم شێوەدا زۆر زەحمەتە بتوانێت شایستەی بێت، بەڵام ئومێد دەکەم، کە دڵەکانمان بجوڵێنێ بۆ بەدواچونی زیاتر لە بارەیەوەو، وە بۆ بەدواچونی زیاتر ئەوکەسانەی کە پڕن لە مێژووی ئیسلامیدا، چیتر کاتی خۆمان بەشتی بێ بەهاوە نەبەینە سەر، چونکە بێگومان پرسیارمان لێ دەکرێت لە کاتەکانمان کە لە چیدا بەسەرمان بردووە.

ناوی تەواوی ناوبراو: محەمەدی کوڕی جەریری طەبەری یە ئیمامی موفەسیرەکان. هەروەها ناسراوە بە باوکی جەعفەر (أبو جعفر) لەگەڵ ئەوەدا کە ژنیشی نەهێناوە، منداڵیشی نەبووە بەڵام ئەو کونیە لە سونەتەوەیە.

ئیمامی طەبەری لە شاری ئامول (آمل) لەدایك بووە کە شارێکە لە هەرێمی تەبرستان (طبرستان) ساڵی 224 ی هیجری، کۆچی دوایی کردووە لە بەغداد ساڵی 310 ی هیجری واتە هەشتاو شەش ساڵ ژیاوە، لەبەر ئەوە پێی دەڵێن طەبەری چونکە خەڵکی (طبرستان)ە وە طەبرستانیش وڵاتێکی بەرفراونە کە دەکەوێتە لای دەریایی قەزوینەوە شیمالی ئیران.

ئیمامی طەبەری لە ئامێزی باوکیدا گەورە بوو کە پیاوێکی ئیماندار بوو، باوکی خەوێکی بینیبوو کە خەوەکەی بۆ هاوڕێیەکی گەڕاندبووەوە پێی وتبوو کاتیك کە کوڕەکەت گەورە بوو گونجاو وە لەبار دەبێت بۆ دینی خوا، وە زانا دەردەچێت لە ئاینی ئیسلام، باوکیشی زۆر پێداگرو یارمەتی دەری بووە لەسەر زانیاری و بەدواچونی شەرعی هەر لە منداڵی ئەو ئیمامە بەڕیزەوە.

ئیمامی طەبەری هەر لە منداڵیەوە سەرقاڵی زانیاری شەرعی بوو هەتا کۆچی دوایی کرد، لەبەر ئەوە ژنی نەهێنا، ژن هێنان یەکێکە لە سونەتەکانی پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت بەڵام ئیمامی طەبەری ئەوەندە سەرقاڵی زانیاری و خزمەتکردن بوو بە ئیسلام دەرونی خۆی داوای ژنی نەدەکرد لەبەر زۆری سەرقاڵی لەو بوارەدا. لێرەدا ئەوە دەردەکەوێت کە ئەو کەسانەی کە توشی تاوان و کاری خراپە ئەبن خۆیان سەرقاڵ ناکەن، بەتایبەت بەکاری خێرەوە ئەگینا ئەو بۆشاییە نابێت بۆ کەوتنە تاوانەوە، هەروەك چۆن پرسیاریان لە سەعید نەورەسی کردبوو بە پیری ووتیان بۆ ژنت نەهێناوە ئەویش لەوەڵامدا ووتی لەبیرم چوو، ئەگەر لەکاتی خۆیدا پێیان بوتایەم دەم هێنا. وە زۆرێك لەزانایان بەم شێوە سەرقاڵ بوون کە مەجالی ژن هێنانیان نەبووە. مامۆستایەك بەناوی عبدالفتاح أبو غدة ڕەحمەتی خوای لێ بێت کتێبێکی هەیە بەناو (العلماء العزاب الذین آثروا العلم علی الزواج). باسی زۆرێك لەو ئیمامانەی کە ژنیان نەهێناوە باسیان دەکات لەو کتێبەدا.

ئیمامی طەبەری هەموو قورئانی پیرۆزی لەبەر کرد کاتێك تەمەنی حەوتساڵ بوو، ئیمامەتی بۆ خەڵك دەکرد لە تەمەنی هەشت ساڵیدا، فەرموودەی دەنوسی لە تەمەنی نۆ ساڵیدا!

لای کۆمەڵیك زانایانی شارەکەی خۆی خوێندویەتی لە (آمل) وە دواتر لە زانایانی وولاتەکەی، وە زانایانی ڕەئی، وە دواتر ڕۆشتووە بۆ ئێران و عێراق بۆ فێربوونی عیلم و زانیاری. کۆمەڵیك سەفەری زۆری تریشی کردووە هەر بۆ ئەو مەبەستە بۆ بەسرەو، کوفەو، بەغدادو،شام و، میسر، وەلای کۆمەڵێکی زۆر زانا خوێندویەتی. دواتر ڕۆشتووە بۆ بەغدادو ماوەتەوە تیایدا تا مردن. بەغداد بەڕاستی مەڵبەندی زانست و زانیاری بوو هەروەك چۆن ئێستە جێگەی شەڕو شۆڕو فیتنەیە.

ئەم ئیمامە بەڕێزە خۆی یەکلای کردبووەوە بۆ فێربوون و فێرکردن و مامۆستایی و کتێب نوسین، تا وای لێهات بووە یەکێك لە زانا هەرە گەورەکانی بەغداد، کۆمەڵێکی زۆر زانیاری کۆکردەوە، دواتر بەو شێوەیە مایەوە نزیکەی هەشتا ساڵ! هەموو ئەو ماوە پێنوسەکەی وشك نەدەبووەوە وە هەوڵدانی کەمی نەدەکرد وە زۆر لێهاتوو کارا بوو. کۆمەڵێك

کتێبی جگە لەو هەموو کتێبەی کە نوسی بووی، تەوای نەکرد کۆچی دوای کرد. وە پەرتوك و نوسراوەکانی ئیمامی طەبەری گەشتە شەست هەزار پەڕە!!! وە ئەوە هەمووی بە پشتیوانی خواو بەرەکەتی ئەو لەسەری. لێرەدا پرسیارێکم بۆ دروست بوو باشە ئەگەر بە بڕوانامەی ئەمڕۆ بێت چ پلەیەك بۆ ئیمامێکی ئاوا بکەین دەبێت چ بڕوانامەیەکی پێ ببەخشرێت؟.

ئیمامی طەبەری شێوەی ئەسمەر بوو، لاشەیەکی باریك و چاوی گەورە بوو، زمانی زۆر پاراو بوو، قژی ڕەش بوو وە قژی هەر بەڕەشی ماوە هەتا کۆچی دوایی کرد!.

ئیمامی طەبەری ترێ و هەنجیری تەڕی دەخوارد، وە زەیت و نان وشیری حەیوانی دەخوارد، وە گۆشتی سوریشی دەخوارد، بەڵام خورماو هەنگوین و کونجی نەدەخوارد وە هەروەها گۆشی قەڵەو وچەور چونکە نەخۆشی مەعیدەی هەبوو. کاتێك نانی دەخوارد بۆ هەموو تیکەیەك ناوی خوای دەهێنا! زۆر بێ دەنگ و هێمنانە نانی دەخوار.

ئیمامی طەبەری کاتەکانی خۆی دیاری کردبوو، خشتەیەکی بۆ دانابوو کە چەند پەرتوك بنوسێت وەچەند دەرس بڵێتەوە،

هەروەها بۆ پەرستنەکان و خەویش. بەڵام زۆر کەم دەخەوت تۆزێك پێش نیوەڕۆ دەخەوت وە دواتر نوێژی نیوەڕۆی دەکرد، دواتر دەینوسی تا کاتی عەسر، دەردەچوو بۆ نوێژی عەسر، لە مزگەوت دەبوو تا نوێژی مەغریب وە دواتریش دەرسی پێ دەوتن تا نوێژی عیشا، دوای نوێژی عیشا دەگەڕاوە بۆ ماڵ وە سەرقاڵ دەبووەوە بە نوسین و کتێب دانان وە ڕێگەی بە هیچ کەسێك نەدەدا بێتە لای مەگەر بۆ کارێکی زۆر گرنگ نەبوایە، بۆ ئەوەی کاتی لێ نەگرن و بەردەوام بێت لە نوسین. سبحان الله بەراوردی ئەوە بکە لەگەڵ ئەمڕۆی خەڵکدا زۆرێك تا بەیانی ئامادەیە سەیری تەلەفزیۆن و گورانی بکات بەڵام تاقەتی نیە کتێبێك هەر بیخوێنێتەوە نەك بینوسێت؟!

یەکێك لە قوتابیەکانی ئیمامی طەبەری دەڵێت: ئیمام کاتەکانی دابەش کردبوو بۆ بەرژەوەندی خۆی و دینەکەی و وە کۆی خەڵکی و مسوڵمانان.

طەبەری زۆر دونیای بە کەم گرتووە، وە زۆر بەرەو حەڵاڵ چوەوە، دوور بووە لەحەرام.

زۆر سوپاسگوزار بووه بە کەمی ماڵ ئەوەی کە خوای گەورە پێی بەخشیوە، دیاریی و ماڵی وەرنەگرتووە لە سەرۆك و ناودارەکان.

جارێکیان کتێبێکی بەناو (الخفیف)ە نوسی وە سەرۆکی ئەو کاتە عەباسی کوڕی حەسەن هەزار دیناری وەك خەڵاتێك بۆ نارد بەڵام ئیمامی طەبەری وەری نەگرت و گەڕاندیەوە. بەڕاستی هەر دێڕێك لەمانە کۆمەڵێك شتی زۆری لی وەردەگیرێ بەڵام لەبەر کورتکردنەوەی باسەکە نایان نوسین، بەڵام لێرەدا زۆر جێگەی خۆیەتی کە بڵێین چەندن ئەو کەسانەی کە کاری ناڕەواو فێڵ و فڕ دەکەن لەم و لەو بەبێ گوێدانە هیچ شتیك لەبەر ئەوەی خەڵاتێك وەرگرن. ئەمە پەروەردە کردنی ئیسلامە کە کاری دڵسۆزی و باش و ڕەوا بکەیت لەبەرخواو ماڵ و سامانی دونیا لەخشتەت نەبا.

کتێبێکی تری نوسی لەسەر ئەحکامەکانی وەقف، خەلیفە المقتدر بانگی کرد وە ویستی خەڵاتێکی بداتێ وە بەهەزارەها دیناری خسە بەردەستی وەری نەگرت قبوڵی نەکرد، وە پێی ووت هەر هیچ نەبێت بە گوێرەی پێویستی خۆت لێی ببە هەر قبوڵی نەکرد

وه ووتی دەی دەبێت هەر داوای شتێك بكەین ئەگینا وا نابێت ئەویش ووتی ئەگەر كەسێك بنێریت بۆ بەردەم مزگەوتەكان بۆ بەرگری كردن لەو سواڵكەرانەی كە ئازاری نوێژ خوێنەكان دەدەن لە ڕۆژانی هەینی دا.

ئیمامی طەبەری هەرگیز جوێن و زەمی كەسی نەكردووە زۆر زمان پارێز بووە. زۆر خۆ بەكەم گرو بە ئەدەب بووە بەرانبەر خەڵكی و قوتابیەكانی هەرگیز خۆی بە گەورە نەزانیوە بەهۆی عیلم و زانیاریەكانیەوە. زۆر جوامێر بووە بەرانبەر بە ڕاستی وە زیرەك بووە بەرانبەر خراپە، گوێی لە تانەو لۆمەی خەڵكی نەداوە. لەسەرەتای ژیانیەوە شافعی مەزهەب بووە تا دواتر خۆی بوو بە موجتەهیدو خاوەنی مەزهەبی سەربەخۆ بە ناوبانگە بە مەزهەبی الجريري بەڵام ئەم مەزهەبە زۆر بەردەوام نەبوو لەبەر نەبوونی قوتابی لەو بوارەدا.

ئیمام بە ڕەحمەت بێت خاوەنی تەفسیرێكی ناودارو نایابەو وە ڕێگەی تەفسیرەكەی لەسەر بنەما قبوڵكراوەكانەوە سەرچاوە دەگرێت بۆ نمونە تەفسیری قورئان بە قورئان وە دواتر بە سونەو، ووتەی هاوەڵان و زمانی عەرەبی و هەروەها.

ئەمە تەنها کورتەیەك بوو لەسەر ئەو ئیمامە بەڕێزە هەشتا ساڵ خزمەت و تێکۆشان لەپێناو ئەم پەیامە پاکەدا ناتوانرێت لە جۆرەنوسێنێکی وادا مافی تەواى خۆی پێ بدات، بەڵام وەك وتمان و دوبارەشی دەکەینەوە هیواداریین ئەم نوسینە بمانجولێنێ بۆ زیاتر تێگەشتن لە ژیانی ئەم ئیمامە بەڕیزەو وە ئەو هەموو کەڵە پیاوەی کە لە مێژووی ئیسلامیدا هەن. ئیتر بەسە خۆ سەرقاڵکردن و کات کوشتن بە ژیان نامەی گۆرانی بێژو مومەسیلەکان و یاریچیەکان ئەوانەی کە دوورن لەهەموو پیرۆزی و بەها جوانەکانی ئیسلام با لەبری ئەوانە لەم جۆرە ئیمامانە بکەینە پێشەنگمان و چاویان لێبکەین تا بە ئومێدی ئەوەی کارەکانمان لە چوارچێوەی شەریعەت دەرنەچێت و کاتەکانمان بەخێرو پاداشت بەسەر ببرێت... جا داواکارم لە خوای گەورە یارو یاوەرو یارمەتی دەرمان بێت و گونجاومان بکات بۆ پاراستن و گەیاندنی پەیامە پاکەکەی خۆی و بمانگەیەنێت بەهەموو ئەو کەڵە پیاوانەی کە ژیانیان کۆتایی

پێهات لە خزمەتکردنی ئەم دینەدا امین[91]. جا برای بەڕێز ژیانی ئەو کەڵە پیاوە بکە پێشەنگ بۆ خۆت([92]).

54- پرسیار: لە ئەورووپا دەژیم لە کۆبونەوەو دەعوەتەکانی زانکۆکەمان زۆر جار لە بارەکاندایە، ئایا من گوناهبارم ؟

وەڵام: ئاشکرایە کە یەکێك لەو خاڵانەی کە ئیسلام لە پێناویدا هاتووە بۆ پاراستنی ژیریە عەقڵ، وە هەر لەبەر ئەمەشە خوای گەورە مەشروباتی سەرخۆشکەری حەرام کردووە، وە هەموو ئەو پێشینانەش کە دەبنە ڕێخۆشکەر بۆ ئەو کارە هەر حەرامن وەك دانیشت لەگەڵ کەسێك کە مەشروب دەخواتەوە، کڕینی فرۆشتنی هەڵگرتنی مامەڵە پێوە کردنی هەموو شتێك کە پەیوەندی بەو کارەوە بێت وەك چەندەها بەڵگەی ئایەت وفەرموودەی لەسەر هاتوون، جا ئەو کۆبونەوانە مادام لەبارِدایە بەڕێزتان پێویست ناکات بڕۆن وەشتێك نی یە کە

91 تعريف الدارسين بمناهج المفسرين، دكتۆر صلاح عبدالفتاح الخالدي

92 ـ (الفواكه الدواني 1/137)و(شرح رياض الصالحين 29/4)و(تيسير الكريم الرحمان ص670)و(فتاوى اللجنة الدائمة 18/34)

ڕۆشتنی پێویست بکات، بەڵکو هەر بۆ خۆشیە خۆ بۆ
موحازەرە نی یە بڵێن لەوێ موحازەرەیەکیش دەخوێنین لەگەڵ
ئەوەشدا خەڵك دەخواتەوە، من خۆم ئەو شتانەم زۆر بینیوە
بەڕێز گیان، کۆلیژم لە بەریتانیا تەواو کردووە، وە زانکۆشم
تەواو کردووە، وە ئێستا لە خوێندی باڵاتر هەر لەزانکۆدا، وە
بەردەوام ئەو کارانە هاتووەتە پێشم هیچ کاتێك نەڕۆشتووم،
وەڕۆشتنیشی هیچ سودێکی نی یە، کابرایەك دەڵێ هاوڕێیانی
پۆلەکەم من ڕۆژی شەممە یان یەك شەممە یادی لەدایك بوونی
خۆم دەکەم ئێوەش هەمووتان دەعواتن لە فڵانە بار، وەیان
لەماڵی خۆیان یان هۆڵێك بەڵام مەشروبی تێدا دەخورێتەوە
ئەسڵەن یادەکەش خۆی هەر گرفتی تێدایە چ جای ئەوەی
مەشروبیشی تێدا بخورێتەوە! وەیان زۆرجار ئەو جۆرە
کۆبونەوانە لە لایەن کۆمەڵێکەوە ڕێك دەخرێت یان لەلایەن
زانکۆکەوە بەڵام بەڕێزتان دەتوانن لەبری ئەو کۆبونەوانە ئێوە
کۆبوونەوەی باشیان بۆ ڕێك بخەن، ئەویش بێگومان دەکرێت،
ئێمە لێرە کۆمەڵێکمان پێك هێناوە لە زانکۆ ناومان ناوە
(Islamic society)

وە ئێمە كۆبونەوە سازدەكەین بۆ ئەوان كە بێن گوێ لە موحازەرەكانمان بگرن هەرجارەو قوتابیەك، یان دكتۆرێك بانگ دەكەین، وە پسكیت و شیرینی و چای و كافی و شەربەت و ئەو جۆرە شتانەش دەقدیم دەكەین، كاتێكی بەسود بەڕێ دەكەین و خواردنێكی حەڵاڵیش دەخۆین و خێریشمان دەست دەكەوێت، وە بۆیە ئەم شیكاریەشم دا لەسەر ئەم پرسیارە هەرچەند پێشم خۆش نەبوو بەڵام لەبەر ئەوەی واقعی بین، ئەگەر ئەوانە نەڵێم لەم كاتەدا لەوانەیە بەلاتانەوە سەیر بێت بەناڕەحەت ئەو كارە بە لاتانەوە لەكاتێكدا زۆر زۆر ئاساییە.

وە من هیوادارم ئێوە مادەم خاوەن پەیامێكن هەوڵ بدەن كاریگەریتان لەسەریان هەبێت نەك كاتەكانتان لە بارەكاندا بەسەر بەرن[93].

55- پرسیار: ئێمە چێشت خانەیەكمان هەیە و گۆشتی بەرازیش دەفرۆشین ئایا پارەكەمان حەرامە یان نا ؟ چونكە ژیانی ئێمە لەسەر ئەو كارەیەو ئەگەر ئەو ئیشە نەكەین لەوە دەترسم

---

[93] - (قرة العین بفتاوی علماء الحرمین 104/1)و(فتاوی یسالونك 2/39)و(فتاوی اللجنة الدائمة 2/122)

منداڵەکانم هەریەکە بچنە لای کەسێکی تر ئیش بکەن و لەدەستم دەربچن.

وەڵام: زۆر گرنگە کە ئاگامان لە منداڵەکانمان بێت و وەخۆمان پەروەردەیان بکەین لەسەر خورەوشتی جوان و حەڵاڵ خۆری، بەڕێزتان چێشتخانەتان هەیە دیارە ئەم چێشتخانەیە خواردنی هەمە جۆری تێدایە وە لەو خواردنانەش بەرازیشی تێدایە، بەڵام چ گرفتێك هەیە کە تەنها بەرازەکە لاببەن وە خۆتان مادام خاوەنی دوکانەکەشن ئەوە بێگومان دەتوانن خۆ واجب نەکراوە لەسەرتان ئەگەر دوکانتان هەبێت دەبێت بەرازیشی تێدابێت، وە گومانم لەوە نی یە ئەگەر ئەوکارە بکەن خوای گەورە زیاتریش بەرەکەتی تێدەخات مادام لەبەر خاتری ئەو لاتان بردووە، وە ان شاء الله منداڵەکانیشتان لەدەست دەرناچن، خواردنی حەرام یەکێکە لەو هۆکارانە کە خوای گەورە داواکاریەکانمان هیچ قبوڵ نەکات، وە زۆر گرنگە منداڵەکانیشمان لەسەر بنەمایەکی دروست پەروەردە بکەین منداڵێك هەر لە منداڵیەوە مامەڵە

لەگەڵ بەرازدا بکات بەسەیری مەزانە کە گەورە بوو بەڕووتی بیخوات([94]).

56- پرسیار: ئایا لابردنی مووی ڕومەت حەرامە ؟

وەڵام: هەندێك لە زانایانی حەنەفی دەفەرموون ئەگونجێ و دروستە ئافرەتان هەندێك لە مووی دەم و چاویان لاببەن، بەڵام نەك برۆ دەبێت ئاگاداری برۆ بن، وە ئەو موانەی دەم و چاو بەتایبەت ئەو موانەی کە زیان بەخشن وەیان ڕواڵەتێکی ناشرینی هەیە، پرسیار کرا لە دایکە عائیشە ئایا ئافرەت بۆی هەیە مووی زیادەی ڕووخساری لا ببات؟ فەرمووی ئەوەی ئازاری بۆی هەیە بەپێی توانا لایان ببات([95]).

57- پرسیار: ئایا جوانکاری کەپوو یان لووت جایزە ؟

وەڵام: ئەگەر عەیبێکی تێ کەوتووە بەهۆی ڕووداوێکەوە هیچ گرفتێکی تێدا نی یە، بۆ نمونە لە ڕووداوێکدا ناشرین بووە

---

[94] - (مختصرمسلم ص 766)و(اللقاء الشهري 6/16)و(المشكاة 3625)

[95] - (فتاوى اللجنة الدائمة 194/5)و(فتاوى المراة المسلة لشيخ ابن عثيمين 879/3)و(شرح النووي لصحيح مسلم 106/14)

وەیان لار بووە، ئەوا ئاساییە وەیان خۆی کێشەیەکی تێدایە بۆ نمونە جوان هەناسەتان پێ نادرێت ئەویش هەر ئاساییە، بەڵام خۆی بۆ خۆی هیچ گرفتێکی تێدا نەبێت و بەساف و ڕەوان هەناسە بدەن بەڵام هەر حەز بکەن گۆڕانکاری پێدا بهێنن نەخێر جائیز نی یە([96]).

58- پرسیار: ئایا قاچ خستنە سەر قاچ له کاتی دانیشتندا جائیزە یان نا؟

وەڵام: قاچ خستنە سەرقاچ هیچ کێشەیەکی تێدا نی یە، ئەگەر ئەو کارە بۆ خۆ بەزل زانین نەبێت، وەیان بۆ ئازاردانی کەسێکی تر نەبێت کە لەگەڵت دانیشتووە، زۆر جار لە کوردەواری خۆماندا شەڕو کێشە دروست بووە لەسەر ئەوە کەسێك دانیشتووە قاچی خستۆتەسەر قاچی و وە ڕووی قاچی وەیان پێڵاوەکەی لە ڕووی کەسێکی تر بووە وە ئەویش وا تێگەشتووە کە حسابی پێڵاوی بۆ دەکات، ئەم کارانە ئەگەر لە عورفدا کێشە دروست نەکات ئەوا شەرعیش کێشەی لەگەڵدا نی

---

[96] - (فتاوى اللجنة الدائمة 25/59)و(فتاوى اسلامية 4/412)

یە، چونکە عورفیش لە شەرعدا وەرگیراوە مادام دژایەتی لەگەڵ دەقێکدا نەبێت([97]).

59- پرسیار: ئایا ئەو پیاوەی کە خوی ئەزانێت منالی نابێت و کەمو کوڕی هەیە ئەبێت ئەمیش ژن بهێنێت یاخود ئاموژگاریتان چی یە؟

وەڵام: ئەو پیاوەی کە دەزانێت منداڵی نابێت دەبێت هەرکات ویستی ژن بهێنێ ئەوە بە ئافرەتەکە بڵێ کە من منداڵم نابێت بۆ ئەوەی نەبێتە کێشە لە دواڕۆژدا، وەگەر ڕازی بوو ئەوا گرفتێکی تێدا نی یە، وە دوعای خێریش بکات کە خوای گەورە منداڵی پێ ببەخشێت چونکە هیچ کارێك لای خوای گەورە گران نی یە، بەڵام لەوانەیە ئەوە هەر تاقیکردنەوەیەك بێت لەلایەن خوای گەورەوە دەبێت ئێوەش ئارامبگرن لەسەر ئەو نارەحەتیە، نەوەك بچن بۆ لای فالچی و ساحیرەکان بۆ چارەسەر چونکە ئەگەر ئەوە بکەن مانای وایە سەرکەوتوو نەبوون لە تاقیکردنەوەکەدا، کەموکوڕی تر نازانم وەك چی ئەگەر مەبەست هەر منداڵ نەبوونەکە بێت ئەوە وەڵامەکەی

---

97 - (فتحالباري شرح صحيح البخاري 2099/4)و(صحيح مسلم 14/2)

دراوە، وەگەر کەموکوڕی تر بێت کە زیان بە ئافرەتەکە نەگەیەنێت ئەویش هەر ئاساییە، بەڵام ئەویش هەردەبێت لێی ئاگادار بێت، خوای گەورە سەرکەوتووتان بکات لەسەر ئەم تاقیکردنەوەو وە منداڵی ساڵحتان پێی ببەخشێت ان شاء الله[98]

60- پرسیار: ئایا غوسڵ دەرکردن چۆنەو چی بکەم چونکە من نازانم چۆنە ؟

وەڵام: :فەرزەکانی غوسڵ سیانن 1- نیەت هێنانە واتە ئەو خۆشتنەت لەبەر غوسڵەکەت بێت وە لە دڵتا بۆ ئەوە بێت کە غوسڵەکەت دەربکەیت 2- هەر پیسیەك لەسەر لەشت هەبوو پاکی بکەیتەوە وەك چڵك و چەوری و هەرشتێك کە ببێتە ڕێگر لەوەی کە ئاو بگاتە سەر پێستت 3- گەشتنی ئاوە بە هەموو لەش. واتە تۆ کاتێك خۆت دەشۆی لەبەر ئەوەیە کە غوسڵەکەت دەربکەیت وە دواتر جوان خۆت پاك دەکەیتەوە هەرچی چڵك و چەوری و ئەوشتانەی کە دەبنە مایەی ڕێگرتن لەوەی کە ئاو بگات پێی دەبێت لاببردرێن وە دواتر ئاو دەکەیت بەخۆتا بەشێوەیەکی وا هەموو لەشت بگرێتەوە، وە سێ جاریش

---

98 - (فتاوى يسالونك طلب الزوجة الطلاق لعقم الزوج 2/386)

سونەتە ئەگەر سێ جار ئاو بکەن بە خۆتاندا، وە هەروەها دەستنوێژ شوتنیش هەر سونەتە بکرێن باشترە([99]).

61- پرسیار: ئایا کە غوسڵم دەرکرد دەبێت نینۆکم بۆیەی پێوە بێت ؟ ئایا کونەکانی گوێم ئاساییە کە لە کاتی غوسڵ دەرکردن گوارەم لە گوێدا بێت ؟

وەڵام: بۆیە ڕێگرە دەبێت لاببرێت وە گوارەکەش دەبێت سەیری جۆریەتەکەی بکرێت ئەگەر وا بوو کە بوو بووە ڕێگر لەوەی کە ئاو بگات بە گوێتان دەبێت دابکەنرێت وەگەر بچوك بوو وە نەدەبووە ڕێگر لەگەشتنی ئاو بە گوێتان ئاساییە([100]).

62- پرسیار: من کاتێك کە لەکچەکەم تورە دەبم زۆر بەدڵ دۆعای لێدەکەم، ئایا ئەمە دروستە ؟

---

99 - (مسند الشافعي باب في كيفية الغسل 1/22)و(روضة الطالبين وعمدة المفتين فصل في كيفية الغسل 1/87)

100- (المجموع 1/529)و(الموسوعة الفقهية 13/19)

وەڵام: نەخێر دروست نی یە وە دوورە نی یە کە خوای گەورە ئەو دوعایە گیرا بکات([101]).

63- پرسیار: مامۆستا هەندێك كەس لە و وولاتانە كە دەمرن دەسوتێنرێت و دەكرێن بە خۆڵەمێش و دەخرێنە دەریاوە یان بە بادا دەدرێن، یان ئەوانەی كە قەبریان بە نسیب نابێت بۆ نمونە لە دەریادا دەخنكێن و وون دەبن، ئایا ئەمانە سزای قەبریان چۆنە ؟

وەڵام: كاتێك باس لە سزای قەبر دەكرێت لەبەر ئەوەیە عادەتەن خەڵكی كە دەمرێت لە قەبردا دەنێژرێت وەگەر نا هیچ جیاوازی نی یە لەوەی كە لەقەبردا بێت وەیان لە هەر بارودۆخێكی تردا بێت، چونكە مردنەكان زۆر جیاوازی هەیە، بەڵام ئەویش هەر هەمان شت دەیگرێتەوە هەروەك چۆن لە قەبردا بێت، خوای گەورەش زاناترە([102]).

---

[101]- (سلسلة الاحاديث الصحيحة ص 596)و(تفسير ابن كثير 2/554)و(ابن ماجة 3862

[102] - (كتاب الروح ابن قيم ص 98_99)و (مجموع الفتاوى ابن تيمية 2/282)

64- پرسیار: من حیجابم دەكرێت لە جیاتی لەچك ، كڵاوو ملپێچ بەكار بهێنم كە هیچ شوێنێكم دیار نەبێت ؟

وەڵام: زۆر جار ئەم كارە لە فەرەنساو وە لەو وڵاتانەی كە حیجاب یاساغە لە زانكۆو دائیرە حكومیەكاندا دەكرێت كەناچارن پێی، هەندێك لە ئافرەتان ئەم كارە دەكەن بۆ ئەوەی هەم تاوانبار نەبن و وە هەم ئەوانیشی پێ ڕازی بكەن كە ئەمان حیجاب نین، چونكە خۆی گرنگ ئەوەیە داپۆشراوبیت وە ئەویش ئەو مەرجەی تێدایە، ئەگەر كڵاو ملپێچەكە ڕێك و پێك بن. بەڵام مادام هیچ گرفتێك نەبێت باشتر وایە هەر حیجابەكە بێت نەك كڵاوو ملێپچ چونكە بە كڵاوو ملپێچ ناوترێت حیجاب بەڵكو دەوترێت كڵاوو ملپێچ، وە خوای گەورەش دەفەرموێ {ذَلِكَ أَدْنَى أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ(103) } ئەو كارە بچوكترین كارە كە بناسرێت ئەوە مسوڵمانە، بەڵام لەوانەیە بە كڵاوو ملپێچەكە نەناسرێن كە مسوڵمانن چونكە زۆر كەس هەن مسوڵمانیش نین هەر كڵاو ملپێچ بەكار دێنن بەتایبەت لە وڵاتانی ئەسكەندەنافیا وەك سوید، نەرویج، دانیمارك، فینلەند،

103- سورة الأحزاب الاية: 59

لەبەر ئەوەی کە سارده ئەو کاره دەکەن، لە کۆتایدا ئەو کاره بەباشی نازانم ئەگەر زۆر ناچار نەبن وەگەر ناچار بن ئومێد هەیە جێگەی حیجابەکە بگرێتەوه مادام داپۆشراو بێت. خوای گەوره دەربارەی حیجاب دەفەرموێ {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاء الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ[104]}

65- پرسیار: ئایا حیزبایەتی لە ئیسلامدا دروسته یان نا؟ تکایه به بەڵگەی قورئان و سوننەت وەڵاممان بدەنەوه ، وەئەگەر ووتەی زانایانیش هەبێت باشتره.

وەڵام: ئەسڵ ئەوەیه کە مسوڵمانان خاوەنی دەوڵەت و کیان و حەزارەتی خۆیان بن وە ئەوکاته هیچ پێویست به حیزبایەتی ناکات بەڵام ئەگەر نەبوو! ئەوکاته حیزبایەتی هۆکارێکه بۆ گەشتن بەوکاره، بەڵام حیزبایەتی خۆی بۆ خۆی ئامانج نی یه، بەڵکو وەسیلەیەکه، ئەگەر سەرنجی جیهانی ئەمڕۆ بدەین تەنها ڕێگەیەکه بۆ گەشتن بۆ ئەو کاره، وە ئەوکەسانەشی کە دژایەتی مسوڵمانان و حیزبە ئیسلامیەکان دەکەن بەوەی کە

---

[104] سورة الأحزاب الاية : 59 (شرح بلوغ المرام لعطية سالم 7/7)و(القاء الشهرى (70/45

حیزبایەتی نی یە لە ئیسلامدا ئەوان چ ڕێگەیەکیان هەیە بۆ گەڕاندنەوەی حوکمی خوا؟! هەریەکەو بۆ خۆی لە ماڵی خۆیدا نوێژ بکاو تەواو! ئەی خۆ حیزبە ئیسلامیەکان وازیان لە نوێژ نەهێناوە، جگە لەوە خۆ ئاشکرایە کە ئیسلام زۆر جەخت دەکاتەوە لەسەر کۆمەڵ و کاری کۆمەڵ کاری ئەی ئایا ئەمە کاری کۆمەڵکاری نی یە، ئەی پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت نافەرموێ دەست بگرن بە جەماعەتەوە چونکە کەسانی تەنها گورگ دەیانخوات، وە هەروەها ئەم کارە پێویستی بەتێگەشتن هەیە نەك ئارەزوو ڕقوکینە بەرانبەر بە حیزبە ئیسلامیەکان بۆ نمونە سەیری ئیخوان موسلمین بکەین وەیان ئەو هەموو حیزبە ئیسلامیانەی کە ئەمڕۆ لە جیهاندا هەن، وە لەگەڵ کاریگەریاندا خۆ ئەمانە گەمە منداڵانە نین کەسێك بێت و کاری هەموو ئەو حیزبانە بە ووتەی کەسێك بدات بە بادا هەتا ووتەی ئەو کەسەش با زاناش بێت نەی پێکاوە، ئەی ئەگەر ووتەی ئەو زانا وەردەگیرێ بۆ ووتەی ئەو هەموو زانای ترە وەرناگیرێ، ئەمە چ ناعەدالەتیەك و خۆ پەرستیەکە لەسەر ڕقوکینە! بەناوی دینەوە، وە ئەگەر ئێمە هەر بێین ئەم سەردەمە بەراورد بکەین لەگەڵ سەردەمی پێغەمبەردا درودی خوای لێ بێت لە

فەرموودەیەكدا دەفەرموێ { خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ[105] } واتە باشترین زەمەن زەمەنی منە واتە زەمەنی پێغەمبەرە درودی خوای لێ بێت وە دوای ئەو هاوەڵەكانی ڕەزای خوایان لێ بێت وە دواتر تابعین ڕەحمەتی خوایان لێ بێت. باشە ئەگەر بێت و ئێمە تۆزێك وورد بینەوە لەم فەرموودە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت بە سێ مەرحەلەدا تێپەڕی مەرحەلەی بانگەواز كردن بە نهێنی، دواتر بانگەواز كردن بە ئاشكرا، وە دواتر دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامی، وەگەر ئێمە سەردەمی ئێستامان بەراورد بكەن لەگەڵ ئەوكاتەدا چی دەبینین بێگومان مەرحەلەی یەكەم نی یە چونكە خۆ بانگەواز بە نهێنی ناكەین ئەوەتە بە عالەمی ئاشكرا هەمووی جێهانی پێ ڕادەگەیەنین، كەواتە ئێمە لە مەرحەلەی دووهەمداین وە دوای مەرحەلەی دووهەم چی دێت دامەزراندنی دەوڵەت هەروەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت

---

[105] - (20888- أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِىُّ حَدَّثَنَا مُحَاضِرٌ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبِيدَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- :« خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِىءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ أَيْمَانُهُمْ شَهَادَتَهُمْ وَشَهَادَتُهُمْ أَيْمَانَهُمْ ». خرجه الترمذي (2 / 35 ، 49) و ابن حبان (2285) و الحاكم (3 / 471)

وە ئەگەر کۆمەڵێك نەبێت هەستێت بەو کارە چۆن ئەمە دەکرێت، خۆ با زۆر کوڕی باشیش بیت و نوێژەکانیشت لەکاتی خۆیدا بکەیت و شەونوێژیش نەفەوتێت ئەگەر هەڵ نەستیت پێی چۆن ئەو کارە دروست دەبێت، ئەی خوای گەورە نافەرمویٚ{ إِنَّ اللَّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حتى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سواءا فَلاَ مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ[106]} ئەی ئەو گۆڕانکاریە چۆن دروست دەبێت ئەگەر هەنگاوی بۆ نەنرێت، وە ئەو حیزبانەی ئەمڕۆ ئایا هەنگاوێکی باش نیە ئەوانەی دەڵێن نەخێر ئەی هەنگاوی ئەوان کامەیە هەر دژایەتی زانایان و کۆمەڵە ئیسلامیەکانە، بۆ بۆ هەموو کەس ڕەوابێت لەسەر ئەساسی هەموو شتێك حیزبایەتی بکەن و بگەن بە دەستەڵات و مسوڵمانان بچەوسێننەوە هەموو مافێکی لیٚ بسەننەوە لەبەر ئەوەی دەستەڵاتیان بەدەستە بۆ بۆ مسوڵمانان نەبێت، ئەو کارە بکەن بۆ ئەوەی هەرهیچ نەبێت ستەمیان لیٚ نەکەن، عەلمانی خاوەنی دەستەڵات بێت باشە یان ئیسلامی کە خاوەنی پەیامێکی ئاسمانیە؟ ئەو کەسانەی کە دێن دژایەتی حیزبە ئیسلامیەکان

---

[106] - سورة الرعد الاية 11

دەکەن بەڕاستی لە مانای شەریعەت تێنەگەشتوون با قورئانیش بەڕەوانی بخوێننەوە ئەحکامەکانی تەجویدیش باش بزانن، چونکە تێگەشتن لە شەریعەت دەبێت بڕوانرێتە مەبادیئە سەرەکیەکانی شەریعەت خۆی ئەم ئیسلامە بۆچی هاتووە؟ بۆ ئەوە هاتووە تا کۆمەڵێك دروست بکاو کۆمەڵێکی تر ستەمیان لێ بکات؟ یان بۆ ئەوە هاتووە ببێتە مایەی خۆشبەخی هەمو ولایەك لەژێر سێبەری ئەو قورئانە بەرزو پاکەدا، ئەم باسە زۆر زۆر هەڵدەگرێت لەبەر ئەوەی کە وەڵامە زیاتر لەسەری نارۆم بەڵام کێبێکمان هەیە بەناوی {ئیسلام و سیاسەت }بۆ زیاتر گەشتن دەتوانن ئەو کتێبە بخوێننەوە، یان کتێبکی ترمان هەیە بەناوی پەیامی سیاسی قیبلە.

هەروەهاهەرکەس دیراسەتی ئاینی پیرۆزی ئیسلام بکات بە ڕوونی دەبینێت ئاینی پیرۆزی ئیسلام زۆر جەخت دەخاتە سەر کۆبۆنەوەی خەڵکی و، وە زۆر زۆر مەبەستیەتی کە خەڵك هەمووی کۆکبن. لە چەندەها شوێنی قورئان و وە هەروەها

فەرموودەکاندا دەقی ڕاستەو خۆ لەوبارەوە دەبینین وەك لێرەدا دەفەرموێ { وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا([107])}
لە ژیانی پێغەمبەرادا هەروەها دیارە کە چۆن هەوڵی کۆ کردنەوەی دەداو وە هەرگیز ڕێگەی نەداوە هاوەڵێکی کارێکی وا بکات بۆنی جیاوازی و دووبەرەکی لێ بێتەوە، جا ئەم کۆ بوونەوە چەندەها جۆری هەیە وە دەبینرێت لە پەرستشەکاندا وە هەروەها لەوێوە بۆ ناو خەڵکەکەو بەبیرهێنانەوەی ئەو کارە گرنگە، چونکە ئەگەر هەرکەس خۆی بۆخۆی بژی و دوور لە کۆمەڵگە بێگومان ناگاتە هیچ ئەنجامێك وە ژیان خۆی بۆخۆشی بەو شێوە بەڕێوەناچێت... وەرن با سەرنجێکی کورت بدەین و بزانین کوا لەکوێدا ئاینی پیرۆزی ئیسلام هەوڵی داوە خەڵکی کۆ بکاتەوە. ئەگەر بێت و سەیرێکی تەنها پەرستشەکان بکەین دەبینین بۆ نمونە نوێژێکی کۆمەڵ جیاوازی هەیە لە نوێژێك کە بەتەنها بکرێت بە بیست و حەوت پلە وەك بەم شێوە هاتووە [عَن ابْن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما أَن رَسُول الله [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ] قَالَ : " صَلَاة الْجَمَاعَة تفضل صَلَاة الْفَذ بِسبع وَعشْرين

---

[107] - سورة آل عمران الاية 103

دَرَجَة ([108])] دەبینین لە ناخەوە دەمانجولێنی بۆ كردنی ئەم كارە بە كۆمەڵ هەمان ڕكاتە، هەمان هەڵسان و دانیشتن بەڵام جیاوازیەكی زۆری هەیە لەبەر ئەوە شانمان بەشانی براكانمانەوەیە، خۆ ئەگەر نەكرا یان كات نەبوو لە مزگەوتیش بكرێت، هەر باشەو هەمان مەبەست دەپێكێت ئەگەر لەگەڵ خێزان، دایك و باوك، خوشك و برا وەهەروەها ئەگەر لە ماڵیشەو بكرێت. ڕۆژوو گرتن دەبینین هیچ كەسێك نی یە لە دونیادا ئێستە بەڕۆژوو بێت و بڵێ ئەمە مانگی ڕەمەزانەو بە ڕۆژوو دەبم..بۆ چونكە كاتەكەی بەسەر چوو پێش ماوەیەك ڕەمەزان بوو وە گشت مسوڵمانان پێكەوە لە سەرانسەری جیهادا بەڕۆژوو دەبوون هەموو وەك یەك كە بانگدرا ئیتر تەواو كاتی خواردن نەما تا بانگی ئێوارە، هەركەبانگی دا هەموو زوو بە پەلە هەوڵ دەدا بیشكێنێ بەدەنگە خورمایەك بۆ؟ چونكە لە دڵی هەمویدا چەسپیوە هەركەبانگی دا زوو بیشكێنن، هەركە نانیش خورا دوای ئەوە لە خەمی تەراویحەكاندا لە مزگەوت، كە هەر هەمووی دیسان پێكەوەیە،

[108] - صحيح) انظر حديث رقم : 3820 في صحيح الجامع

بەردەوام لەسەر هەمان ڕێڕەو تا شەوانی قەدر دێت هەموو بە گوڕێکی زیاترەوە هەوڵی گرتنی ئەو شەوە بە فەڕانە دەدات خۆ ئەگەر هەر نەشتوانێت هەموو هەوڵێکی دەخاتە گەڕ هەر نەبێت شەوی بیست و حەوت دابنیشێ. بەم شێوە مانگەگە کۆتایی پێهات دوا بەدوای ئەوە جەژنە[الله اکبر] و جەژنە پیرۆزەو گەردەن ئازادی کەسێکیش نەتوانێت سەردانی کەسێك هاوڕێیەکی بکات تەلەفۆنێکی هەر بۆ دەکات یان نامەیەکی بۆ دەنێرێت وە هەمووشی چونکە ئەم ڕاستیانە لە دڵیاندا چەسپی وە خوا خوایانە کەسێك بێت و نانیان بخوات سەیری ئەم بیرو باوەڕە!!! چ دینێك هەیە وا خەڵك پەروەردە بکات؟ وە دواتر بە دوومانگ و شتێك کاتی حەجی ماڵی خوا دێت هەر دوای ڕەمەزان خەڵکی خۆی بۆ ئامادە دەکات، ئەو حەجەی کە خوای گەورە لەبارەیەوە دەفەرموێ [وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا(109)] ئەمەیە لەم بابەتەدا مەبەستە بخرێتە ڕوو حەجی ماڵی خوای گەورە گەورەتین و بەهێزترین کۆبونەوە، لەوانەیە بڵێین گەورەو بەهێزی ئەم کۆبونەوە لە

109 ـ سورة ال عمران الاية 97

چیدایه بەڕاستی وەسفی بەنوسین ناکرێت مەگەر یەکێك خۆی بۆخۆی ئەوێی دیبێت، وەگەر بینی بێتی بێگومان ئەو پرسیارە ناکات. ئەوەی لە حەجدا دەبینرێت زۆرگەورەترە لەوەی بەدەم وەسف بکرێت ویان بنوسرێت ئەو هەموو خەڵکە لە سەرانسەری جیهادا بە پیرو گەنج و ژن و پیاوەوە هاتوون تێیدایە دەوڵەمەندەو ملیۆنەر، تێیدایە هەژارو داماو،تێیدایە بازرگان، تێیدا حەماڵ و تەماتە فرۆش و پەتاتە فرۆش، تێیدایە سەرکردەو بەدەستەڵات، تێیدایە بێ هێزو بێ دەستەڵات، تێیدایە لەش ساغ و چالاك، تێیدایە ناتەواو نەخۆش، تێیدایە سپی پێست، وە هەروەها تێیدایە ڕەش پێست، ئەو هەموو چینە پێکەوە یەك جلی لەبەردایە ئەویش دوو پارچە قوماشی سپی جوان، یەك شیعاریان هەیە ئەویش [لبیك اللم لبیك، لبیك لا شریك لك لبیك، ان الحمد والنعمه لك و الملك لا شریك لك ([110])} هەمووی شانبەشانی یەکتر ئەو هەموو چین و هۆزە بە ئافرەت و بەپیاو هەمووی بەیەك دەنگ ئەو شیعارە بەرز دەکەنەوە پیاوەکان بەدەگی بەرزو ئافرەتەکان بەدەنگی نزم،

---

[110] ـ صحيح الترمذي رقم 833 / 660(صحيح أبي داود 1591)

بەشێوەیەکی زۆر جوان بەبێ ئەوەی پرۆڤەیان کردبێت بەکۆمەڵ پێشتر، هاوشانی یەکتر هەرکە گەشتنە میقات ئیحرامەکانیان دەبەستن ئەگەر لە ناو فڕۆکەشدا بن، ئەو شیعارە دەڵێت تا دەگەنە ناو حەرەمی پیرۆز، وە دواتر هەر پێکەوە حەوت جار بەدەوری کەعبەدا دەسوڕێنەوە سێ جار بەهەروەلەو چوار جار بەئاسای، کە تەواویان کرد دێنە مەقامی ئیبراهیم و دووڕکات نوێژ دەکەن، لە نوێژ بوونەوە ئاوی زەم زەم نۆشەکەن، وە دەڕۆن سەعی هاتووچۆی نێوان سەفاو مەروە، هەموو ئەم کارانە بە هیمەتێکی زۆر چاك و پاکەوە وە زۆربەی بەدەم گریانەوە، دواتر کە تەواو بوون سەریانی جوان لێ دەتاشن یان کورتی دەکەنەوە بەم شێوە عەمرەیەك حاسڵ بوو دواتر سەرقاڵی خواپەرستی و زەخیرە کۆ کردنەوە نوێژەکان بە کۆمەڵ بەم شێوە تا کاتی حەج دێتە پێشەوە، هەر کە کاتی هات هەمووی بەجارێك بە پێ و بەقافڵە دەچن بۆ مینا لەوێ دەمێننەوە لەو دەشت و ناو چادرانەدا، وە بۆ ڕۆژی دوای هەر هەمووی دیسان پێکەوە بەڕێ دەکەون بۆ کێوی ڕەحمە بەحەماسەوە هەمووی دەپاڕێتەوە تا مەغریب، وە دواتر دەکەوێتە ڕێ بۆ موزدەلیفە، کێو شەقام کەسی تر ناگرێت وا

دەزانی هەموو ئەم جیهانە لەوێدا کۆ بوونەتەوە، ئەو شەوە لە موزدەلیفە دەکەنەوە، هەر کە نوێژی بەیانیان کرد هەمووی دەچین بۆ بەردبارانکردنی شەیتان، دوای بەردبارانکردنەکەیان هەم دیسانەوە سەریان دەتاشن وەیان کورتی دەکەنەوە، بەم شێوە حەجەکە بوو بە نسیب انشاء اللە، دواتر دەچن بۆ مەککە بۆ تەوافی ئیفازە هەم پێکەوە حەوت جار دەسوڕێتەوە و نوێژ دەکەن و زەم زەم نۆش دەکەنەوەو هاتووچۆکەیان هەم دەکەنەوە لە سەفاو مەروە، بەتەواو بوونی دەگەڕێنەو بۆ مینا لەوێ شەو دەکەنەوەو بەیانیەکەی دێنەوە بۆ بەردبارانکردنی شەیتان، دوای بەردباران کردنی هەر سێ بەشەکە، دەگەڕێنەوە بۆ مینا لە خواپەرستی هەر بەردەوامن و، هەم دیسان بۆ بەیانی دێنەوە بۆ بەردبارانکردنی شەیتان، وە گەر ویستان ئەمجارە دەگەڕێنەوە بۆ میناو جارێکی تر شەیتان بەرد باران دەکەنەوە وەیان دوای ئەوە دەگەڕێنەوە بۆ مەککە، لەوێ دەبێت تا کاتی ڕۆشتنەوەیان وە هەرکات کاتی ڕۆشتنەوەیان هات تەوافی ماڵئاواییان دەکەن خوا حافیزی لەو جێگە پیرۆزە دەکەن وەهەموویان پڕ بەدڵ بێ تاقەت دەبن دەبینین ئەو هەموو کارەو، وە دووبارە بوونەوەیان هەمووی پێکەوە، ئەمانە

هەمووی بێ مانا نین بەڵكو پڕ پڕ مانان بەئاشكرا خوای گەورە دوامان لێ دەكات یەكگرین یەككگرن، منیش دەڵێم ئایا كاتی ئەوە نەهاتووە یەكگرین[111]!؟

66- پرسیار: ئایا جائیزە دوو كچ یان دوو خوشك لەژێر یەك بەتانیدا ڕاكشێن یان بخەون ؟

وەڵام: پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت لە فەرموودەیەكدا دەفەرموێ{ مُرُوا أَوْلادَكُمْ بِالصَّلاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا ، وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي المضَاجِعِ[112] } واتە منداڵەكانتان ڕابهێنن لەسەر نوێژ لە حەوت ساڵیەوە، لە دەساڵیەوە لێیان بدەن گەر نوێژیان نەكرد بۆ ئەوەی ڕابێن لەسەر نوێژ كردن، بەڵام نەك لێدانی بەهێز، جێگەشیان جیا بكەنەوە. ئەوەی لەم فەرموودە وەردەگیرێ ئەوەیە دروست نیە ئەو كارە بكرێت مەگەر بچوك واتە لە دە

111 ـ فتاةى لشيخ الالبانى (114/106)و(مجموع الفتاوى 11/92)

112 ـ وعن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جدهِ ـ رضي الله عنه ـ قَالَ : قَالَ رَسُول الله ـ صلى الله عليه وسلم ـ : « مُرُوا أوْلادَكُمْ بِالصَّلاةِ وَهُمْ أبْنَاءُ سَبْعِ سِنينَ ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا ، وَهُمْ أبْنَاءُ عَشْرٍ ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ في المضَاجِعِ » أخرجه أحمد (180/2 ، رقم 6689) ، وابن أبى شيبة (304/1 ، رقم 3482) ، وأبو داود (133/1 ، رقم 495)

ساڵ کەمتر بن وەك لە فەرموودەکەدا دەردەکەوێت، خوای گەورە زاناترە([113]).

67- پرسیار: من کە لەخەومدا ئیحتیلام یان شەیتانی دەبم کە هەڵدەستم لەخەو تەڕ نەبووم، ئایا غوسڵم لەسەرە ؟

وەڵام:کاتێك ئینسان ئیحتیلام دەبێت مەرجە ئاو بێتە دەرەوە، ئەگەر خەوت بینی و دواتر بینین تەڕ نەبووی غوسڵت لەسەر نی یە، وە گەر خەویشت نەبینی بەڵام بینیت تەڕ بووی غوسڵت لەسەرە، بەڵام عادەتەن کە خەو دەبینرێت ئاویش دەردەچێت، بەڵام گەر دەرنەچوو خۆشتن پێویست ناکات، کەواتە ئاوەکە مەرجە بە پێچەوانەی جیماعەوە کە ئەگەر ئینسان لەگەڵ خێزانیدا وویستی جیماع بکات و وە بەڕووتی زەکەر داخڵ بوو دواتر ئاویش دەرنەچوو هەر دەبێت خۆیان بشۆن([114]).

68- پرسیار: ئایا ڕەجم کردنی شەیتان لە حەجدا لە چیەوە هاتووە ؟

---

[113] ـ (اسنى المطالب 3/13)و(كشف القناع 5/18)و(فتح الباري 7/204)

[114] ـ مجموع فتاوى للعثيمين المجلد /11 باب الغسل

وەڵام: لەكاتی باوە گەورەمان (ابراهيم) ە وە عليه السلام هاتووە كاتێك خەوی بينی بەوەی كە كوڕەكەی سەرببڕێت وە خستيە بن دەستی و دەيبرد بۆ ئەوەی سەری ببڕێت لەو كاتەدا شەيتان هات بۆلای و ويستی دودڵی بۆ دروست بكات و پێی ووت باشە چۆن بە خەوێك تۆ ئەو كارە دەكەيت كێ دەڵی ئەو خەوە هەر ڕاستە لەوانەيە هەر ئاگات لە خۆت نەبوو بێت، لەوانەيە هەر خەياڵێك بێت، وەڕۆشت بۆلای ژنەكەشی هەمان شتی پێ ووت بەڵام ابراهيم عليه السلام خۆی دەيزانی كە ڕاستەو وە پێغەمبەر بوو، وە ژنەكەشی دەيزانی كە ڕاستە هەردووكيان نەعلەتيان لە شەيتان كردوو بەرديان تێ گرت ئەو ڕەجم كردنەوەی شەيتانە لەوەوە هاتووە، واتە پەيمان تازەكردنەوەيەكە لەسەر گوێڕايەڵ نەبوونی شەيتان و بەردگرتنەكە ڕەمزێكە بۆ پشت تێكردنی، مەكەی پيرۆزيش بەدەستی ئيبراهيم و كوڕەكەی سەلامی خوايان لێ بێت دروستكرا، وە زۆربەی كارەكانی حەج هەر لەو كاتەوە هاتووە وەك سەفاو مەروەش، وە هەروەها[115].

---

[115] - (تفسير الرازي 2/252)و(تفسيرابن عطية 4/480)

69- پرسیار: ئایا چ دۆعایەك باشە بۆ ئەو كەسانەی كە ئەمەلی ژیانیان نەماوە ؟

وەڵام: بۆ ئەو كەسانەی كە ئەمەلی ژیانیان نەماوە خۆیان ئەم دوعا بخوێنن (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي وَارْحَمْنِي وألحِقْني بالرَّفِيقِ الأعْلَى " (116[116]) ، واتە : خوایە لێم خۆش بەو ڕەحمم پێ بكەو بمگەیەنە بە هاوڕێ یانی پلە بەرز . (لا إله إلا الله والله أكبر ، لا إله إلا الله وحده ، لا إله إلا الله لا شريك لهُ ، لا إله إلا الله لهُ الملك ولهُ الحمد ، لا إله إلا الله ولا حول ولا قوة إلا بالله) ، واتە : هیچ پەرستراوێک نی یە جگە لە (اللّه) و خوا گەورەیە هیچ پەرستراوێک نی یە بەهەق جگە لە (اللّه) و تاكە ، هیچ پەرستراوێک نی یە بەهەق جگە لە (اللّه) و تاک و بێ هاوبەشە ، هیچ پەرستراوێک نی یە بەهەق جگە لە (اللّه) و موڵک و ستایش بۆ ئەوە هیچ پەرستراوێک نی یە بەهەق جگە لە (اللّه) و گۆڕان و توانا نی یە مەگەر بەوەوە . وە ئێوەش هەر دوعایەك

---

[116] ـ عن عائشة رضي الله عنها ، قالت : سَمِعْتُ النبيَّ - صلى الله عليه وسلم - وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إلَيَّ ، يَقُولُ : ((اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وارْحَمْنِي ، وأَلْحِقْنِي بالرَّفِيقِ الأَعْلَى)). (أخرجه أحمد (231/6 ، رقم 25989) ، ومسلم (1893/4 ، رقم 2444) ، والترمذى (525/5 ، رقم 3496) والبخارى (1614/4 ، رقم 4176)

بکەن ان شاء الله هەمووی باشە، وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ دوعای مسولْمان بۆ مسولْمان بەنهێنی وەرگیراوە .([117]).

70- پرسیار: من مێردەکەم نوێژ ناکات و منداڵەکانیشم بە زۆر دەیکەن، ئەگەر پێیان نەڵێم بیکەن ئەوە هەر نایکەن، ئایا چ بکەم و تا چەند گوناه بارم ؟

وەڵام: مادام باوەڕیان بە نوێژ هەیە بەڵام لە تەمەڵیدا نایکەن، ئێوە هەر بەردەوام بن لەگەڵیاندا ان شاء الله هیچ تاوانبار نابیت بەڵکو خێرێکی زۆریشت دەست دەکەوێت مادام پێداگریت لەسەر ئەوەی کە مێردو منداڵەکانت نوێژ بکەن وە منداڵیش زۆری لەوانەیە حەزی پێ نەکات چونکە نازانێ سودی ئەو کارە چییە بەمانای ڕاستیتی خۆی بەڵام کە گەورە بوو وە فامی کرد خۆیان پێداگر دەبن لەسەری مادام هەر لە منداڵیەوە ڕاهاتوون، خوای گەورە بتان کات بە خێزانێکی نمونەیی واتان لێ بێت کە هەمووتان بەردەوام نوێژەکانیشتان بە کۆمەڵ بکەن.

117 ـ سنن الترمذي كتاب الدعوات حديث رقم 3418

71- پرسيار: ئايا سەير كردنى سايت و فليمە رووتەكان حەرامە ؟

وەڵام: : سەيركرنى سايت فيلم وێنە هەرچى ڕووت بووحەرامە، سەيركرنى فليمى سێكس كارێكى يەكجار ترسناكە، ڕێخۆشكەرە بۆ زينا وە بەڵكو لەو كاتەدا وا لە مرۆڤ دەكات ئەگەر ئەو كارەى بۆ دەست بدات ڕاستەوخۆ بيكات، مرۆڤ دەبێت هەرگيز وا بيرنەكاتەوە كە كەسى لەگەڵ نى يە، ئايا خواى گەورە ئاگاى لێ نى يە؟ دوو فريشتە بەسەرشانمانەوە ئاگايان لێى نى يە؟ جەستەى خۆمان نابنە شايەت بەسەرمانەوە لە ڕۆژى قيامەتدا؟ چۆن كەسێك شەرم نايگرێت ئەو كارە بكات لەكاتێكدا خواى گەورە سەيرمان دەكات، وەڵامت چى يە لاى خواى گەورە؟ ئەگەر باوكت بێت بەسەرتا چ هەڵوێستێكت دەبێت؟ ئيمامى عوسمان ڕەزاى خواى لێ بێت سەيرى عەورەتى خۆى نەدەكرد لە شەرمى خواى گەورەدا، لە مەزهەبى شافعيدا دروست نى يە، ئينسان سەيرى عەورەتى خێزانى بكات، چ جاى ئەوەى سەيرى نامەحرەم! ئەو كاتە ئيمان بەڕاستى تەواو لاواز دەبێت ئەگەر بيشمێنێ، ئەى ناترسيت لەو كاتەدا خواى گەورە گيانت بكێشێ؟ دواى

بەوشێوەیە زیندوو ببیتەوە...لە پیش چاوی ئەو هەموو خەڵکە!
کارەکەت بە دزیەوە کرد کەچی خوای گەورە ئاشکرای کرد.
بۆیە دەبێت ئەگەر ئەو کارەت کردووە هەر ئێستا دوای خوێندنەوەی ئەم وەڵامە، بڕۆ دەستنوێژ بشۆ دووڕکات نوێژ بکەو تەوبەیەکی ڕاستی لە نێوان خۆت و خوای گەورەدا بکە، کە جارێکی تر نەگەڕێیتەوە سەری ئەو تاوانە، وە ئومێدم هەیە خوای گەورە لێتان خۆش ببێت بەڵام هەرگیزیش نەکەن لای کەس باسی بکەن، با تەنها لە نێوان خۆتان و خوای گەورەدا بێت، خوای گەورە موەفەقتان کات بۆ گەڕانەوەو بەردەوام نەبوون لەسەر ئەو کارە ناشرینە[118].

72- پرسیار: ئەگەر لەنوێژدا تەلەفۆنم بۆ کرا چی بکەم ؟

وەڵام: لە ناونوێژەکەت بێ دەنگی بکە، وە باشتر وایە پێش نوێژ تەلەفۆنەکانمان بکوژێنینەوە وەیان هەرنەبێت دەنگەکەی ببەستین بۆ ئەوەی لە کاتی نوێژدا مەشغوڵمان نەکات، نوێژەکان کاتێکی کەممان لێ دەگرن بەڕاستی پێویستە لەسەرمان بەئامادەییەکەی باشەوە بیانکەین و ئاگامان لێی بێت وە نوێژ

118 ـ فتاوى الشبكة الاسلامية ماحكم وكفارة مشاهدة المواقع الاباحية 6/644

یەکەم شتێکە کە لە ڕۆژی دوایدا پرسیارمان لی دەکرێت دەربارەی ئەگەر سەرکەوتوو بین تێیدا ئەوا لەهەموو کارەکانی ترماندا سەرکەوتوو دەبین وەگەر نا بە پێچەوانەوە دەبێت([119]).

73- پرسیار: ئاگەر ئافرەت لەکاتی نوێژدا قاچی دەرکەوت نوێژەکەی دروستە ؟

وەڵام: ڕاجیاوازیەك هەیە دەربارەی داپۆشینی قاچی ئافرەت لە نوێژدا هەندێك پێیان وایە دەبێت داپۆشرێت وەك شافعیەكان و حەنابلەكان و مالیكیەكان، وە هەشە بە واجبی نازانێت، وە بە نسبەن دەركەوتنەوە لە نوێژدا هەندێك پێیان وایە نوێژەكە بەتاڵ ناكاتەوە هەتا ئەگەر بە ئەنقەستیش بێت، وە مادام بەئەنقەست نەبێت ان شاء الله هیچ كێشەیەكی تێدا نی یە، بەڵام هەر بۆ زیاتر متمانەی پێداگری لەسەر بكرێت كە دەرنەكەوێت باشترە، داپۆشینی قاچیش مەرج نی یە هەر بە گۆرەوی بێت، دەكرێت بەشتی تریش بێت وەیان هەر بە مەكسی و كراسەش بێت كە لە بەریەتی، زۆر ئافرەت جلێكی تایبەتیان هەیە بۆ

---

119 - (موقع الاسلام سؤال وجواب الشيخ محمد صالح المنجد5/1398)و(السلسلة الصحيحة لالباني 443/1)

نوێژ وەك عەبای درێژو لە ماڵدا لە جێگەیەكدا هەڵواسراوە بۆ نوێژ بەكاری دەهێنن شتێكی جوان و عەمەلی و ئاسانیشە گەر ببێت لە ماڵدا كارێكی پاك و چاكە، خوای گەورە نوێژو پەرستشەكانتان وەرگیراو كات[120].

74- پرسیار: ئایا دروستە كە من كارێكی باشم كردبێت، بڵێم خوایە حەقی ئەو كارە كە كردومە تۆش فلأنە كارم بۆ بكە ؟ ئەگەر دروستە ئەتوانیت چەند داوای لێبكەیت ؟

وەڵام: خوای گەورە كە دروستكەرو بەڕێوەبەری هەموو بوونەوەرە وە مافی ئەوەی هەیە لەسەرمان كە ئێمەش گوێڕایەڵی بكەین و پابەند بین بە قورئانەكەیەوەو وە ژیانمان لە پێناویدا سەرف بكەن، وە كردنی ئەم كارانەشمان بە یارمەتی خوای گەورە خۆیەتی بەبێ یارمەتی ئەو بێگومان هیچ كەس ناتوانێت هەنگاوێك بنێت، لەگەڵ ئەوەشدا خوای گەورە پێی خۆشە كە مرۆڤەكان گوێڕایەڵی بن و وە پاداشتیان بداتەوە لەسەر ئەو كارانەی كە دەیكەن، هەرچەند ئەگەر بێت و تۆزێك

---

120 - (الشرح الممتع 161/2)و(معالم السنن 159/1)و(فتاوى اللجنة الدائمة 5/143)و(الموسوعة الفقهية 7/86)

تێی بڕامێنین لەوانەیە خستنە ڕووی کارێکمان لەبەردەم خوای گەورەدا پێمان ئاسان نەبێت بیڵێین چونکە سەرچاوەکەی خۆیەتی، ئەو کارانەی ئێمە کە دەیان کەین لەبەرانبەر کارێکدا نایکەین تا دوای داوای پێ بکەن لە دونیادا کە بەرەکەی وەربگرین بەڵکو دەیانکەین لەبەرئەوەی کە ببێتە مایەی لێخۆشبوونمان لە ڕۆژی دوایداو بمان پارێزێت لە ئاگری جەهەنەم، هەرچەند هەندێك لە زانایان دەڵێن خوای گەورە شایەنی پەرستنە وە هەتا ئەگەر بیریشمان لای بەهەشت و جەهەنەم نەبێت، وە داواکردن بەوشێوە جۆرە مانایەکی تێدا دەردەکەوێت وەك ئەوە وابێت کە ئەو کارە کرابێت لەبری ئەوەی کە دەتانەوێت لە دونیادا، کە ئەوە نابێت ئامانجی سەرەکیمان بێت لە کارەکانماندا، بەڵام دەکریت بڵێن خوایەگیان ئەگەر ئەو کارەمان لە پێناوی تۆدا کردووە ئەم کارەمان بۆ ڕێك بخە ئەگەر خێری تێدایە چونکە زۆر جار هەندێك شت ئێمە وا دەیان بینین کە خێرمانی تێدایە بەڵام خێرمانی تێدا نی یە وەهەندێك جاریش بە پێچەوانەوە هەندێك کار وا دەیان بینین کە خێرمانی تێدا نی یە کەچی خێری تێدایە وەك خوای گەورە دەفەرموێ {وَعَسَى أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن

تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ([121])}وه داواكردنى بەوشێوەى كە بڵێن خوايە گيان ئەگەر ئەو كارەم لە پێناوى تۆدا كردووە ئەم كارەم بۆ ئاسان بكەن ئەوە ئاساييە هەروەك ، چۆن سێ كەسەكە لە ئەشكەوتەكەدا هەريەكەو داواى خۆى كرد تا خواى گەورە ڕەحمى پێ كردن و ئەشكەوتەكەيان بۆ كراوە، وەك فەرموودەكە بەم شێوەيە هاتووە { قال الإمام البخاري : حدثنا إسماعيل بن خليل أخبرنا علي بن مسهر عن عبيد الله بن عمر عن نافع عن ابن عمر أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال:

« انطلق ثلاثة نفر ممن كان قبلكم حتى آواهم المبيت إلى غار فدخلوه ، فانحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار ، فقالوا : إنه لا ينجيكم من هذه الصخرة إلا أن تدعوا الله بصالح أعمالكم . فقال رجل منهم : اللَّهم كان لي أبوان شيخان كبيران ، وكنت لا أغبق قبلهما أهلا ولا مالاً (أي : لا أقدم في الشرب قبلهما أحداً) ، فنأى بي طلب الشجر يوماً فلم أرح عليهما حتى ناما ، فجلبت لهما غبوقهما فوجدتهما نائمين ، فكرهت أن أوقظهما وأن

[121] ـ سورة البقرة الاية 216

أغبق قبلهما أهلاً أو مالاً فلبثت والقدح على يدي أنتظر استيقاظهما حتى برق الفجر والصبية يتضاغون عند قدمي (أي يصيحون من الجوع) ، فاستيقظا فشربا غبوقهما .

اللَّهم إن كنت فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا ما نحن فيه من هذه الصخرة ، فانفرجت شيئاً لا يستطيعون الخروج منه .

فقال الآخر : اللَّهم إنه كانت لي ابنة عم كانت أحب الناس إليَّ ، وفي رواية : كنت أحبها كأشد ما يحب الرجال النساء ، فأردتها على نفسها فامتنعت ، حتى ألمت بها سنة من السنين فجائتني فاعطيتها عشرين ومائة دينار على أن تخلي بيني وبين نفسها ففعلت ، حتى أذا قدرت عليها وفي رواية فلما قعدت بين رجليها قالت :

اتق الله ولا تفضن الخاتم إلا بحقه ، فانصرفت عنها وهي أحب الناس إليَّ وتركت الذهب الذي أعطيتها . اللَّهم إن كنت فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا ما نحن فيه ، فانفرجت الصخرة غير أنهم لا يستطيعون الخروج . وقال الثالث : اللَّهم إني استأجرت أُجراء وأعطيتهم أجرهم ، غير رجل واحد ، ترك الذي له وذهب فثمرت أجره حتى كثرت منه الأموال ، فجاءني بعد حين فقال :

يا عبدَ الله أدِّ إليّ أجري ، فقلت : كل ما ترى من أجرك من الإبل والبقر والغنم والرقيق فقال : يا عبدَ الله لا تستهزئ بي ! فقلت : لا أستهزئ بك ، فأخذه كله فاستقاه فلم يترك منه شيئاً . اللَّهم إن كنت فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج عنا ما نحن فيه ، فانفرجت الصخرة فخرجوا يمشون([122])} موسلم و بوخارى ڕيوايەتيان كردووە، خواى گەورە كارتان بۆ ئاسان بكاو هەرچى خێرى دونياو قيامەتى تێدايە بۆتان ئاسان بكات.

75- پرسيار: مامۆستا كەسانێك هەن بە ناوى هاوڕێيەتيەوە شەوو ڕۆژ بە تەلەفۆن قسە دەكەن لەگەڵ نامەحرەمدا و ئارەزووەكانى خۆيان تێردەكەن و خۆيان ڕەحەت دەكەن، ئايا ئەم جۆرە كەسانە سزايان چيەو هەروەها چۆن ئەم كارە وازلێبهێنن ؟

وەڵام: ئيسلام ياسايەكى جوان و ڕێك و ڕەوانى داناوە بۆ كەسانێك بيانەوێت ژن بهێنێت يان شوو بكەن، ئيتر پێويست نە بە خۆ خەڵاتاندن وە نە بەكەس خەڵەتاندن ناكات، وەگەر ئەو كارە كرا بێگومان هەردوولا تاوانبارن و وەتوشى سزاى خواى

[122] - رواه البخاري 2215

دەبن مەگەر تەوبەیەكی پاكی یەكجارەكی بكەن و كارو
كردەوەی چاك ئەنجام دەن دواتر، وە ئومێد هەیە خوای گەورە
لێیان خۆش بێت ئەگەر ئەو تەوبەیەیان كرد، وە ئاینی پیرۆزی
ئیسلام ڕێگری كردووە لەم جۆرە كارانە وە كارێكی زۆر
نەشیاو ترسناكە لەوانەیە سەربكێشێ بۆ بەدڕەوشتی و زینا. وە
چۆن وازی لێبهێن پێویستە بگەڕێنەوە بۆلای خوای گەورەو
دەست بگرن بە پەیامە پاكەكەیەوە، چونكە بێگومان باشترین
ڕێگەیە بۆ گۆڕینی هەموو خراپە كاریەك، ئەم پەیامە پاكە لە
ناخەوە مرۆڤەكان دەجوڵێنێ، وە بەشێوەیەكی واقعیانەش بیر
بكەنەوە كە چ سودێك لەو كارە دەبینن، خوای گەورە بۆی ڕەوا
كردوون بەشێوەیەكی ئاسایی ژن بهێنن و شوو بكەن، ئیتر چ
پێویست بەم كارە دەكات، وە ئەو ئاخافتەنەش كە بەو شێوە
دەكرێت دەچێتە بابی لەغوەوە، واتە قسەی بێ سود كە ئەویش
تاوانە، وە یەكێك لە خەسڵەتی مرۆڤی مسوڵمان ئەوەیە كە پشت
بكات لە قسەی بێ مانا، وە ئەو جۆرە خۆڕەحەت كردنەش هەر
تاوانە وەك خوای گەورە دەفەرموێ {وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ

حَافِظُونَ *إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ([123])}ئەم سێ ئایەتەی سەرەتای سورەتی المؤمنون باسی خەسڵەتی ئینسانی ئیماندار دەكات وە لەو خەسڵەتانەش ئەوەیە كە دامێنی خۆیان دەپارێزن، لە زیناو هەموو ئەو شتانە، جگە لەگەڵ خێزانی خۆیاندا نەبێت وە لەگەڵ كەنیزەكدا كە ڕێگە پێدراوە، وە بەدەر لەو دوانە یانی خێزان و كەنیزەك دروست نی یە ئینسان دامێنی لە هیچ شتێكی تردا بەكار بهێنێت ئەگەر بەكاری هێنا ئەو كاتە زیادە ڕۆی كردووە. وە ئامۆژگاریمان بۆیان ئەوەیە كە بگەڕێنەوە بۆ لای خوای گەورەو وە خوای گەورەش كار ئاسانیان بۆ بكات و چیتر بەردەوام نەبن لەسەر ئەو كارە. بەڵام دەبێت خۆیان هەنگاوی بۆ بنێن و پشت بەخوای گەورە ببەستن، وە خوای گەورەش بەسە بۆ پشتیوانی([124]).

---

[123] - سورة المؤمنون الاية 5-7

[124] - (صحيح الجامع 1054)و(تبين الحقائق للزيعلي الحنفي 6/31)و(مجموع فتاوى للعثيمين باب التوسل 1/297)

76- پرسیار: ئایا یەکەم پرسیار لە کاتی مردن چیە و شێوازەکەی چۆنە ؟

وەڵام: پێم وایە مەبەستان لەم پرسیارە دوای مردنە، وە لەکاتی مردندا کاتێك ئینسان خەریکە دەمرێت ئەگەر ئەو کەسە کەسێکی باش و بۆخوا سوڵحاو بوو ئەوا فریشتەیەك دادەبزێتە سەری و دوو مژدەی زۆر خۆشی پێ دەدات یەکێکیان بەوەی کە خەمی ماڵ و منداڵی نەبێت وە یەکێکی تریان ئەوەیە خەمی داهاتووشی نەبێت، چونکە ئینسان لەو کاتەدا ئەو دوو ترسەی هەیە

{ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ[125]}

{ واتە ئەوانەی کە ووتویانە خوای گەورە خوامانەو وە بەردەوام بوون لەسەری تا کاتی مردنیان ئەو کاتە فریشە دادەبەزێتە سەریان ئەو دوو مژدەیەیان پێ دەدات ئەوەی کە خوای گەورە بەڵێنی پێدابوون. وە دوای مردن ئەم پرسیارانە

125 - سورة فصلت الاية 30

دەکرێت وەك لە موسنەدی ئیمام ئەحمەددا هاتووە{ مَنْ رَبُّكَ ؟ وَمَا دِينُكَ ؟ فَيَقُولُ : لاَ أَدْرِي فَيَقُولاَنِ : فَمَا تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ ؟([126]) } واتە خوات کێیە؟ وە دینەکەت چی یە؟ وە ڕەئیت چۆنە بەرانبەر بەو پیاوە مەبەست پێی پێغەمبەرە درودی خوای لێ بێت، وە ئەگەر مردووەکەش ئەو کەسە بوو کە لە سەرەوە باسمان کرد، دەڵێ خوام الله یە، وە دینم ئیسلامە، وە ئەو پیاوە پێغەمبەری خوایەو پێغەمبەرمە، وە گەر بەپێچەوانەوە بوو ئەوا هەردەڵی نازانم نازانم، وە ئیتر مەگەر خوا خۆی رەحمی پێ بکات. وە یەکەم پرسیاریش کە لە ڕۆژی دوایدا لێمان دەکرێت نوێژە وەك لەم فەرموودەدا هاتووە کە ئیمامی ئەبی داود گێڕاویەتیەوە { عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيه وسَلَّم ـ قَالَ : هَذَا الْكَلاَمُ أَوْ نَحْوَهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيه وسَلَّم ـ : أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ صَلاَتُهُ ، يَقُولُ الله لِمَلاَئِكَتِهِ : انْظُرُوا فِي صَلاَةِ عَبْدِي فَإِنْ وَجَدُوهَا كَامِلَةً كُتِبَتْ لَهُ كَامِلَةً ، وَإِنْ وَجَدُوهَا انْتُقِصَ مِنْهَا شَيْءٌ ، قَالَ : انْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ لِعَبْدِي تَطَوُّعًا ؟ فَتُكْمَلُ صَلاَتُهُ مِنْ تَطَوُّعِهِ ، ثُمَّ تُؤْخَذُ

---

[126] ـ أخرجه أبو داود (2 / 281) والحاكم (1 / 37 - 40) والطيالسي (رقم 753 وأحمد (4 / 287، 288 و 288 و 295 و 296)

الأَعْمَالُ عَلَى قَدْرِ ذَلِكَ([127])}.

واته یەکەم شت کە ئینسان محاسەبە دەکرێت لەسەری لە ڕۆژی دوایدا نوێژە، ئەگەر نوێژەکەی تەواو بوو خۆ ئەمە تەواوە، وەگەر تەواو نەبوو لە نوێژە سونەتەکان تەواوی دەکەن هەر بۆیە زۆر گرنگە کە زۆر گرنگی بەنوێژەکانمان بدەن، هەروەها بە نوێژە سونەتەکانیش بۆ ئەوەی ئەگەر کەموکوڕیەك لە نوێژە فەرزەکانماندا بوو ئەوا بە نوێژە سونەتەکانمان بۆمان تەواو دەکرێت، خوای گەورە ئێوەو ئێمەش ڕاگیراو بکات لەسەر ئەم پەیامە پاکەو بەردەوامیمان پێ ببەخشێ لەسەری و وە ئەو دوو مژدە خۆشەشمان پێ بدرێت لەسەرە مەرگداو، زمانمان پاراو بکات بۆ وەڵامدانەوەی گشت پرسیارەکان لە گۆڕو وە لە ڕۆژی دوایدا([128]).

77- پرسیار: من خوێندکارم لە دەرەوەی ووڵات سەعات 2 تا 4ی ئێوارە موحازەرەم هەیەو کاتێك تەواو دەبم نوێژی عەسر

---

[127] ـ أخرجه أحمد (425/2 ، رقم 9490) ، وأبو داود (229/1 ، رقم 864) ، والنسائى (233/1 ، رقم 466) ، والبيهقى (386/2 ، رقم 3813)-

[128] ـ (تحفة الاحوزي المباركفوري 328/9)و(فتح الباري 177/11)و(صحيح الجامع 1684)

نامێنێت، ئایا دەتوانم نوێژی عەسر بە جەمع تەقدیم بهێنم بۆ لای نیوەڕۆ؟ وەچۆن ؟ وە نوێژی هەینی دەتوانم نوێژی عەسر بهێنم بۆ لای نوێژی نیوەڕۆ؟ واتا لە پاش جومعە؟ وە چۆن ؟

وەڵام: ئەگەر دەزانی مەجالت نی یە، بێ گومان دەتوانیت نوێژی عەسر بهێنیت بۆلای نیوەڕۆ، وە چۆنێتیەکەی ئەوەیە نیەت دەهێنی لە کاتی نوێژی نیوەڕۆدا کە نوێژی عەسریشی لەگەڵ دەکەی دوای تەواو بونی نوێژی نیوەڕۆ یەکسەر نوێژی عەسریش دەکەی هەردووکیان چوار چوار، چونکە تۆ لەسەفەر نیت، وە نوێژی هەینیش لەبەر ئەوە بە جەماعەتە دوو ڕکات دەکەیت بەڵام دوای تەواو بوونی تۆ بۆخۆت چوار ڕکات نوێژی عەسر دەکەیت، وە ئەوەشتان لەبیر بێت کە تەنها دڵ بەسە بۆ نیەت هێنان. خوای گەورە لێتان قبوڵ کات([129]).

78- پرسیار: ئایا مامۆستا سەیر کردنی فیلمی بیانی حەرامە ؟

وەڵام: ئەگەر فیلمەکە بۆ خۆی خراپ نەبێت حەرام نی یە، مەگەر بەهۆی سەیر کردنیەوە نوێژ وەیان کارێکی گرنگت

---

[129] - (فتاوى نور على الدرب كتاب الصلاة 25/7)و(مجموع فتاوى للعثيمين 12/216)

لەدەست بدات ئەو کاتە حەرام دەبێت بەهۆی ئەوەی کە بووەتە مایەی لەدەستدانی کارێکی گرنگت وەك نوێژ، بەڵام دەبێت کات ڕەچاو بکرێت کە بەهۆی ئەو فیلمانەوە کاتەکانمان لەدەست نەدەین چونکە عادەتەن فیلمە بیانیەکان سودێکی وایان نی یە، تەنها کات بەسەر بردنە، بەڵام ئەگەر فیلمەکە فیلمێکی باش بوو ئاساییە وە فیلمی باشیشیان زۆرە وەك فیلمی دوکومێنتەری، وە زۆرجار هەندیك لە مێژوو، جگە لەوەی کە سودی زمانەکەشیان هەیە کە پێویستیەکی سەردەمن، وە دەتوانرێت لەو ڕاستیانە بگەین و وە دواتر بەزمانی خۆیان دەعوەیان بکەین، ئەگەر بەو چاوەوە سەیرکران ان شاء الله خێرداریش دەبێت، بەڵام هەر دەبێت نوێژەکەمان لەبیر بێت، چونکە زۆر جار هەندێك کەس بەهۆی ئەو فیلمانەوە نوێژەکانیان لەدەست دەدەن! وەیان دوای دەخەن![130]

79- پرسیار: من زۆر حەزم لە نینۆك بۆیە کردن و چاو ڕشتنە ، ئایا حەرامە یان نا؟

[130] - (اغاثة اللهفان ابن القیم 80/1)و(اضواء البیان 510/5)

وەڵام:حەرام نی یە ان شاء اللە مادام لەبەر کەسێکی تر نەبێت جگە لە مێردەکەی خۆتان وەیان حەرەمەکانتان، وە مادام لەبەر خۆ دەرخستن و نیشاندانی جوانیتان بۆ بێگانە نەبێت ئەشکالێکی تێدا نی یە، وە بەڵکو کارێکی زۆر باشیشە ئەگەر لەبەر مێردەکەتان بێت، ئەگەر مێردتان هەیە. وەگەر مێریشتان نی یە هەر هیچ گرفتێکی تێدا نی یە ئەگەر مەبەست پێی سەرج راکێشانی رەگەزی بەرانبەر نەبێت([131]).

80- پرسیار: ئایا ژنێك لە حەیزو بێ نوێژیدا بچێتە مزگەوت، حەرامە یان نا؟

وەڵام:ئەوەی کە حەرامە ئافرەت بیان کات لە کاتی حەیزدا، نوێژە، رۆژووە، جیماع کردنە، قورئان خوێندنە، وەیان دەست دانە لێی،وەیان هەڵگرتنەیەتی،چونە مزگەوتە، تەواف کردنە، کەوابوو دروست نیە، بەڵام بۆ جەژنەکان فەرموودە هەیە کە ئافرەتان لە حیزیشدا بوون و چوون بۆ مزگەوت بۆ گوێگرتن

---

[131] ـ فتاوى اللجنة الدائمة 6/272)و(تفسير ابن كثير 5/274)

له ووتارو وه بەشداری كردنی خۆشی جەژن، یان دەرس و دەوریان هەیەو ناكرێت بیپچڕێنێت و ڕێكخراوە[132].

81- پرسیار: ئایا ڕیبا حەڵاڵە یان حەڕامە ؟ واتا قەرزكردن كە لەپاشان فایزی دەچێتە سەر، وە ئایا لە چی ئایەت و حەدیسێكدا باس كراوە؟ ئەتوانن بۆمان بنوسن ؟

وەڵام: ڕیبا بەڵێ حەرامە 100% لە 100% وە خوای گەورە دەربارەی ڕیبا دەفەرموێ [الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ[133]} واتە ئەوانەی كە سوو دەخۆن، هەڵس و كەوتیان وەك ئەو كەسە وایە كە شەیتان دەستی لێ وەشاندبێت (هەر لە دنیادا سروشتی نین، لە قیامەتیشدا وەك شێت دەبن) چونكە ئەوانە دەڵێن: كڕین و فرۆشتن وەك سوو وایە (لە

---

132 - (المبسوط 3/153)و(حاشية الدسوقي 1/173)و(المجموع 2/388)و(المغني 1/695)

133 - سورة البقرة الاية 275

حاڵێکدا که): خوا کڕین و فرۆشتنی حەڵاڵ کردوەو سووی حەرام کردووە، جا ئەوەی ئامۆژگاری پەروەردگاری پێ گەیی و وازی هێنا، ئەوەی دەستی کەوتووە، بۆ خۆی، کاری (لێ پرسینەوەشی) دەکەوێتە لای خوا، بەڵام ئەوەی دەست بکاتەوە بە سووخۆریی، ئا ئەوانە جێنشینی ناو ئاگری دۆزەخن و ژیانی هەمیشەیی تیادا دەبەنەسەر. هەرلەهامان سورەتدا هاتووە {يَمْحَقُ اللّهُ الْرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ (134)}خوا، سوو تەفرو تونا دەکات و بەرەکەتی لێ هەڵدەگرێت، بەڵام پاداشتی خێرو سامان بەخشین برەو پێ دەدات و بەرەکەتی تێ دەخات، بێگومان خوا هیچ کافرێکی تاوانباری خۆش ناوێت. له هەمان سورەت هاتووە وەك دەفەرموێ{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ (135)}

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، پارێزکارو خواناس بن و واز لە پاشماوەی سوو بێنن ئەگەر ئیماندارن. وە دەفەرموێ { يَا أَيُّهَا

[134] ـ سورة البقرة الاية 276

[135] ـ سورة البقرة الاية 278

الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ([136]) } واته ئەی ئەوانەی کە باوەڕتان هێناوە سوو بە چەند قات و چەند بەرانبەر مەخۆن (ئەمەش قۆناغێك بوو لە حەرام کردنی یەکجاریی) وە لە خوا بترسن، بەڵکو سەرفەراز بن. دەفەرموێ { وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُواْ عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ([137])} هەروەها بەهۆی سوو خۆریانەوە (هەندێك شتی تری حەڵاڵمان لێ حەرام کردن) هەروەها بەهۆی ئەوەشەوە کە مالی خەڵکی بە ناحەق دەخۆن، بێگومان بۆ ئەوانەیان کە کافرن سزایەکی بەئێشمان ئامادە کردووە.وە ئیتر هەر پێویستمان بەوە نی یە کە حەدیسی لەسەر هاتبێت یان نە مادام ئەو هەموو ئەیەتە هەبێت وە بێگومان فەرموودەی زۆر زۆر هەن لەو بارە دەتوانیت بڕوانیتە سەحیحی بوخاری بابی البیع دەبینیت چەندەها فەرموودە لەو بارەوە هاتووە لەوەی کە وەری دەگرێ، ئەوەی دەیخوات وە هەرەها، بە گاڵتەوە نی یە ئەو هەموو مشتو مڕە

[136] ـ سورة ال عمران الاية 130

[137] ـ سورة النساء الاية 161

لەسەر حەرامیتی ڕێبا، وە خوای گەورە هەموو مسوڵمانانی لێ بەدوور بگرێ([138]).

82- پرسیار: مامۆستا گیان من ماوەی 2 مانگە نوێژ دەکەم، بەڵام لە کاتی نوێژدا کوفر دێت بە دڵمدا، زۆر دەپاڕێمەوە کە ئەم شتە نەمێنێت بەڵام ئەم کوفرە هەر دێت، ئایا چارەسەری من چیە ؟

وەڵام: ئەوە شەیتانە بەڕێزتان تازە دەستان کردووە بە نوێژ شەیتان پێی بێ تاقەتەو جەوی نی یە، بەوشێوەیە دەیەوێت نوێژتان پێ تەرك بدات، بەڵام ئێوە هەر بەردەوام بن ان شاء الله وە زۆر پەنا بەخوا بگرن و ئیستیعازە بخوێنن واتە ووتنی (اعوذ بالله من الشیطان الرجیم)، وە هەرچی بەدڵتاندا بێت مادان بەدەم دەری نەبڕن تاوانتان ناگات ان شاء الله وە دیارە كە پێشتان ناخۆشە ئەوەش ڕاستێتی ئەوە دەسەلمێنێ كە بە ئیرادەی خۆتان نی یە، وە هیچ گوێی مەدەنێ و لەبیری خۆتانی بکەن، وە کاتێك نوێژ دەکەن هەوڵ بدەن بیر لەمانای نوێژەکە بکەنەوەو، وە ووشەکانی بەخەیاڵ بهێنە پێش چاوی خۆتان بۆ

---

[138] ـ (المغني باب الربا)و(المبدع في شرح المقنع باب الربا)

ئەوەی بیرتان بۆ لای قورئانەکە بچێ و بیرتان لای کوفرەکە نەمێنێ، بۆ ئەوەی دڵە ڕاوکێتان بۆ دروست نەکات، وە خوای گەورە بەردەوامیتان پێ ببەخشێ و هەردەم چقڵی چاوی شەیتان بن([139]).

83- پرسیار: مامۆستا ئایا لا نەبردنی مووی دەوری عەورەت کار ناکاتە سەر قبوڵ بوونی نوێژ ؟ چونکە بیستومە کە نابێت لە 40 شەو کۆنتر بن ئەو مووانە.

وەڵام: لابرنی ئەو جۆرە موانەو وە مووی بن باخەڵ لە سونەتی سروشتین وە لە فەرموودەیەکدا بەم شێوە هاتووە لە سەحیحی بوخاریدا

{ الْفِطْرَةُ خَمْسٌ : الاخْتِتَانُ ، وَالاسْتِحْدَادُ ، وَقَصُّ الشَّارِبِ ، وَتَقْلِيمُ الأَظْفَارِ ، وَنَتْفُ الإِبِطِ ([140])} واتە پێنج شت سونەتی

[139] - (صحيح البخاري 6491و مسلم 131)و(جامع العلوم والحكم 353/2)و(فتاوى اللجنة الدائمة 20212)

[140] - عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ، أَنَّهُ قَالَ : الْفِطْرَةُ خَمْسٌ : الاخْتِتَانُ ، وَالاسْتِحْدَادُ ، وَقَصُّ الشَّارِبِ ، وَتَقْلِيمُ الأَظْفَارِ ، وَنَتْفُ الإِبِطِ أخرجه البخاري (10 / 276 ، 11 / 74 و(لأدب المفرد " (رقم 1257) ومسلم (1 / 153)

سروشتین خەتەنە کردن، ئەو جۆرە موانە، هەروەها مووی بن باخەڵ، نینۆك کردن، بەرسمێڵ کردن. زۆر فەرموودە هەن لەو بارەوە، ئاینی پیرۆزی ئیسلام ئاشکرایە کە هاندەرمانن بۆ خۆ پاك کردنەوەو، پاکو تەمیزی ڕاگرتن. گەر نوێژەکەی مەرجی خۆی تێدا بێت ان شاء الله قبوڵە، بەڵام گرنگە کە زوو زوو ئەو جۆرە موانە لا ببەین، بەڵام ئەگەر تۆزێکی ماوە کە نارِەحەت بوو لا نەدەبرا گرفتێکی تێدا نی یە مادام ئێوە هەوڵی خۆتان داوە، وەگەر دەرمان بەکار بهێنرێت بۆ ئەو جۆرە موانە ئاسانترەو وە باشتریش پاکی دەکاتەوە، زۆرن لەو دەرمانانەی کە بۆ ئەو مەبەستە بەکار دێن، خوای گەورە نوێژو پەرستشەکانتان وەرگرێت و سەربەرزتان کات([141]).

84- پرسیار: من ئافرەتیکی باڵا پۆش نیم و جلی خراپیشم لەبەر دەکرد بەڵام خەوێکم بینی لە دوای ئەو خەوە جل و بەرگم باشەو خۆم داپۆشیوە بەڵام لەچك ناکەم، ماموٚستا من خەوێکم بینی نزیکەی مانگێکە خەونەکە ناخۆش نەبوو بەڵام کە خەبەرم

---

[141] - (فتاوى اللجنة الدائمة 194/5)و(فتاوى المرءة المسلمة 194/3)و(صحيح مسلم بشرح النووي 2/151)

بۆوە هەموو شتێکم لا گۆڕاو ماوەی 2 هەفتەش نەچومەوە بۆ مەکتەب و نانیشم بۆ نەدەخورا.. وە من زۆر لە مردن دەترسم.. مامۆستا گیان تکایە ئێستا بەردەوام دڵم تەنگەو بێ تاقەتم وە لەهیچیشم کەمم نیەو شووم کردوەو منداڵێکیشم هەیە.. تکایە چارەسەرێکم بۆ بدۆزنەوە.

وەڵام: خوشکی بەڕێزمان خوای گەورە موەفەق و سەرکەوتووتان کات و بەردەوامیتان پێ ببەخشێت و سەرفرازی دونیاو قیامەتتان بکات، بەڕاستی ئەمە فەزڵ و ڕەحمەتی خوای پەروەردگارە کە وای لێ کردوون بە خەوێك کە زۆرجار ئینسان هیچ گرنگیان پێ نادات وە لەو خەوەوە وای لێ کردوون کە بگەڕێنەوە بۆلای خوای گەورە، خوای گەورە بیەوێت کەسێك هیدایەت بدات دەیدات وەك دەفەرموێ { فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ([142])} واتە ئەگەر خوای گەورە بیەوێت کەسێك هیدایەت بدات سنگی فراوان دەکات بۆ ئیسلام، وە سنگفراوانی چی یە ئەمەیە، لە خەوێکەوە واتان لێ هاتووە بگەڕێنە، وەیان هەیە شتێکی ئاسان دەبینێ وە

142 ـ سورة الانعام الاية 125

هەتا زۆرجار لەوانەیە خۆی بۆ خۆی شتێك بێت بەخەیاڵیدا وە دواتر دەبێنە مایەی بیرکرنەوەو گەڕانەوە بۆلای خوا، هۆی ترسەکەش والله اعلم ئەوەیە هێشتا هەنگاوی ترت ماوە بیبڕن ئەوش دەستکردن بە عیبادەتەکانت و وە لەچکەکەشت بدەی وە ئومێد دەکەم خوای گەورە ئارامی ببەخشێت بەدڵەکانتان و ئەو ترسە بڕەوێنێتەوە، ئەگەر هەستان بەکارەکان ئەوکاتە ترسەکەتان لا نامێنێ، وە یادی خوای گەورە زۆر بکەن چونکە تەنها یادکردنی خوای گەورەیە دەبێتە مایەتی ئارامی دڵەکان وەك دەفەرموێ { أَلاَ بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ([143])}خوای گەورە منداڵەکەشتان بۆخۆی بگونجێنێ و ژیانێکی پڕ ئارام ببەنەسەر لەگەڵ هاوسەری بەڕێزتاندا لەژێر سێبەری ئاینی پیرۆزی ئیسلامدا([144]).

85- پرسیار: مامۆستا من دوو مۆبایل تەوقیت دەکەم بۆ نوێژی بەیانی بەڵام خەوم ئەوەندە قورسە خەبەرم نابێتەوە، ناچار 2

---

[143] ـ سورة الرعد الاية 28

[144] ـ (فتاوى الشبكة الاسلامية 1/125)و(البخاري 3292)و(صحيح سنن ابن ماجه 3155)

ڕۆژ نەخەوتم تا نوێژی بەیانم دەکرد، بەڵام زۆر ماندوو دەبووم مێشکم چونکە بەڕۆژ ئیش دەکەم، واللە بە ئەنقەست نیە بەڵام خەوم قورسە، تکایە ڕێگا چارەیەك.

وەڵام: بەڕێز خوای گەورە موەفەق و سەرکەوتووتان بکات وە هیچیش پێویستی بەسوێند نەدەکرد، تەنها پرسیارکردنەکەت ڕاستی قسەکانت دەسەلمێنێ. بێگومان نوێژی بەیانی کاتێکی دیاری کراوی خۆی هەیە وە دەبێت لەکاتی خۆیدا بکریت بەپێچەوانی نوێژەکانی تر کە زۆر جار بەهۆی جۆراو جۆرەوە دەتوانرێت ببرێت بۆلای نوێژەکانی تر، نوێژی بەیانیان دواکاتی پێش خۆر هەڵاتنە، بەڕێزتان کە دوو تەلەفۆنیش تەوقیت دەکەن بەڵام هەر خەبەرتان نابێتەوە، دەتوانن کۆمەڵە کارێکی تر هەیە بیگرنە بەر بۆ ئەوەی خەبەرتان ببێتەوە بۆ نمونە ئەگەر لەگەڵ کەسێکدا دەژیت پێیان بڵێ ئەوان خەبەرت بکەنەوە، وەگەر خۆت بەتەنها دەژیت هەوڵ بدە زوو بخەویت بۆ ئەوەی خەبەرت بێتەوە، تۆ ئەگەر بۆ نمونە نەخەویت تا درەنگانێك ئەوا دواتر تێر خەونابیت و دواتر خەبەرت نابێتەوە، بەڵام ئەگەر تۆ دوا هەوڵی خۆت داو هیچی سودی نەبوو، وە ان شاء الله سودی دەبێت، بەڵام ئەگەر نەبوو ئەوا هەرکاتێك

خەبەرتان بووەوە بێ سێ و دوو ڕاستەوخۆ نوێژەکەتان بکەن، هەتا ئەگەر خۆریش بەرز بوو بووەوە. خوای گەورە سەرکەوتوو سەرفرازتان بکات بۆ خەمخواردنی نوێژەکانتان کە بەڕاستی زۆر گرنگن وە یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی دوایدا پرسیارمان لێ دەکرێت نوێژەکانمانە وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ{ إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ النَّاسُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَعْمَالِهِمُ الصَّلاَةُ ، قَالَ يَقُولُ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ لِمَلاَئِكَتِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ : انْظُرُوا فِى صَلاَةِ عَبْدِى أَتَمَّهَا أَمْ نَقَصَهَا؟ فَإِنْ كَانَتْ تَامَّةً كُتِبَتْ لَهُ تَامَّةً ، وَإِنْ كَانَ انْتَقَصَ مِنْهَا شَيْئًا قَالَ : انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِى مِنْ تَطَوُّعٍ ، فَإِنْ كَانَ لَهُ تَطَوُّعٌ قَالَ : أَتِمُّوا لِعَبْدِى فَرِيضَتَهُ مِنْ تَطَوُّعِهِ. ثُمَّ تُؤْخَذُ الأَعْمَالُ عَلَى ذَلِكُمْ [145]». } واتە یەکەم شت کە ئینسان محاسەبە دەکرێت لەسەری لە ڕۆژی دوایدا نوێژە، ئەگەر نوێژەکەی تەواو بوو خۆ ئەمە تەواوە، وەگەر تەواو نەبوو لە نوێژە سونەتەکان تەواوی دەکەن هەر بۆیە زۆر گرنگە کە زۆر گرنگی بەنوێژەکانمان بدەین، هەروەها بە نوێژە سونەتەکانیش بۆ ئەوەی ئەگەر کەموکوڕیەك لە نوێژە

---

[145] ـ أخرجه أحمد (425/2 ، رقم 9490) ، وأبو داود (229/1 ، رقم 864) ، والنسائى (233/1 ، رقم 466) ، والبيهقى (386/2 ، رقم 3813)

فەرزەكانماندا بوو ئەوا بە نوێژە سونەتەكانمان بۆمان تەواو دەكرێت، نوێژكردنیش مەوعیدە لەگەڵ خوای گەورەدا چۆن بۆ ئیشەكە دوا ناكەویت نوێژەكە گرنگترە، خوای گەورە خەوتان سوك بكات و پێویستتان بەكەس نەبێت[146].

86- پرسیار: مامۆستا بەخێوكردنی خوشك و برا لەسەر یەك واجبە یان نا ؟

وەڵام: زانایان كۆكن لەسەر ئەوەی كە ئەگەر باوك و دایك هەژار بوون واجبە لەسەر منداڵەكانیان یارمەتیان بدەن ، وە بەڵگەش ئەوەیە كە خوای گەورە دەفەرموێ {وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا[147]} هەروەها دەربارەی واریسیش هاتووە وەك لەم ئایەتەدا دەردەكەوێت (وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لاَ تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَهَا لاَ تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلاَ مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا

[146] - (فتاوى اللجنة الدائمة 6/17)و(فتاوى يسالونك 1/28)و(مجموع فتاوى للعثيمين 13/226)

[147] - سورة الاسراء الاية 23

فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن تَسْتَرْضِعُواْ أَوْلاَدَكُمْ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّآ آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ)[148]

دایکان با شیر بدەن بە منداڵەکانیان دوو دانە ساڵی تەواو بۆ هەرکەس کە دەیەوێت شیری تەواو بدات، وە بۆ ئەو کەسەی کە خاوەنی منداڵەکەیە (واتە باوکی منداڵەکە) ڕزق و ڕۆزی و پۆشاك بەشێوەیەکی جوان و چاك دەبێ ئامادە بکات بۆ دایکان، هەرکەس بەگوێرەی توانای خۆی داوای لێ دەکرێت، نابێت هیچ دایکێك زیانی پێ بگات و (لە دیتنی منداڵی بێ بەش بکرێ)، هەروەها خاوەنی مناڵەکە (واتە باوکی، نابێت زیانی پێ بگاو، لە دیتنی مناڵەکەی بێ بەش بکرێت)، وە وەرەسەی مناڵەکەش بۆیان هەیە بەهەمان شێوە (گرنگی بە مناڵەکە بدەن، چ خزمانی دایك، چ خزمانی باوك)، خۆ ئەگەر دایك و باوك بەڕەزامەندی و پرس و ڕای هەردوو لایان ویستیان مناڵەکەیان لە شێر ببڕنەوە، ئەوە قەیناکاو گوناهیان ناگات، ئەگەر ویستتان دایەن بۆ شیر پێدانی مناڵەکەتان بگرن، ئەوەش قەیناکا

---

[148] ـ سورة البقرة الاية 233

بەمەرجێك ماف و كرێیان بەجوانی و شایستە پێ بدەن، لە خوا بترسن و پارێزكار بن، چاك بزانن كە خوا بینایە بەو كارو كردەوانەی كە ئەنجامی دەدەن. لە هەمان لاپەڕەی ئیمام مالیكدا هاتووە لە فەرموودەیەكی زەعیفدا پیاویك پرسیاری كرد لە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت كە كێ لە پێشە كە پێیان ببەخشم پێغەمبەریش درودی خوای لێ بێت فەرمووی باوك و دایك و خوشك و برا، بە كورتیەكەی ئەوەیە ئەگەر كەسەكە بۆخۆی توانای هەبوو زیاتر لە خۆی واجبە یارمەتی باوك و دایك و خوشك و برا بدات، لەبەر ئەوە میرات لەیەكتری دەبەن، هەروەها ئینسانی مسولْمان نابێت چروك بیت وەگەر زیاد لە پێویستی خۆی هەبوو دەبێت یارمەتی هەژارانیش بدات. خوای گەورە بەرەكەت بخاتە ماڵتانەوەو سەربەرزی هەردوو دونیا بن[149].

87- پرسیار: مامۆستا من پێش ئەوەی كە ژنەكەم مارە بكەم منداڵێكمان بوو، بەڵام ئێستا لەخوا بەزیاد بێت هەردوكمان نوێژ دەكەین، ئایا خوای گەورە لە گوناهمان خۆش دەبێت ؟

---

149 ـ (تعرف على الاسلام 1/88)و(مجموع شرح المهذ ب18/297)

وەڵام: ئەگەر حوكمی ئیسلامی هەبووایە لە هەلومەرجێكی وادا ئینسان دەتوانێت بڕوات بۆلای قازی تا حەدی لێ بدات وە ئەو كاتە ئەو حەدە دەبووە كەفارەتی تاوانەكەتان، بەڵام ئێستا كە حوكمی ئیسلامی نی یە ئەو كارە ناتوانریت بكرێت، دەتوانن تەوبەیەكی یەكجارەكی و ڕاست بكەن لەگەڵ خوای گەورەداو كاری چاكە زۆر بكەن تا دەتوانن وە ئومێد هەیە كە خوای گەورە لیتان خۆش ببیت ئەگەر تەوبەكەتان لە دڵەوە بێت و بەردەوام بن لە سەر نوێژو چاكە كاری، خوای گەورەش دەفەرموێ {وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً ثُمَّ اهْتَدَى ([150])}. دەفەرمووێ من خۆش دەبم لە كەسێك كە تەوبە بكات و وە دواتر كاری چاكە بكات.وەهەروەها دەفەرموێ { وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ[151]} و

خوای گەورە تەوبەی بەندەكانی گیرا دەكات و وە لە تاوانەكان خۆش دەبێت و وە دەزانێت چیت كردووە. زۆرن ئەو ئایەت و

[150] ـ سورة طه الاية 82

[151] ـ سورة الشورى الاية 25

فەرموودانەی کە باس لەو کەسانە دەکەن کە تاوانیان کردووەو دواتر پەشیمان بوونەتەوە، وە هەتا لە ئایەتێکدا هاتووە کە دەفەرموێ کارە خراپەکانیان بۆ دەگۆڕی بەچاکە {إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا([152])}داواکارم لە خوای پەروەردگار کە ئەم ئایەتە بتانگرێتەوەو وە بەردەوام بن لەسەر ئەم پەیامە پیرۆزەو منداڵەکاشتان تەمەن دریژو بۆ خوا سوڵحاو بێت ان شاء الله[153].

88- پرسیار: ئەگەر کەسێك غوسڵی دەرکرد، ئایا پێویستە کە سەرو لەشی تەڕ بکات؟ یان هەر لەشی ؟

وەڵام: فەرزەکانی غوسڵ سیانن 1- نیەت هێنانە واتە ئەو خۆشتنەت لەبەر غوسڵەکەت بێت وە لە دڵتا بۆ ئەوە بێت کە غوسڵەکەت دەربکەیت 2- هەر پیسیەك لەسەر لەشت هەبوو پاکی بکەیتەوە وەك چڵك و چەوری و هەرشتێك کە ببێتە ڕێگر لەوەی کە ئاو بگاتە سەر پێستت 3- گەشتنی ئاوە بە هەموو

[152] ـ سورة الفرقان الاية 68-70

[153] ـ (اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء 19/270)و(فتاوى يسالونك 181/5)و(تنقيح الفصول للقرافي 488)

لەش. کەواتە بەڵی دەبێت سەرو لەشی هەمووی جوان بشوات و نیەتیشی هەبێت، وە هەموو لەشی تەڕ ببێت نەك هەر لەشی([154]).

89- پرسیار: من کوڕم و ژنم نیە بەڵام حەز بەتێکەڵی کوڕوکاڵ دەکەم، تاچەند گوناهبارم؟

وەڵام: ئەگەر ئەو تێکەڵیە ئارەزووت ببزوێنێت بەهیچ شێوەیەك دروست نی یە، وە هەتا ئەگەر سەیرکردنی کوڕی جوانکیلە وەك خۆتان دەڵێن ئارەزووتان ببزوێنێت سەیرکردنیشیان دروست نی یە، ئەوکاتە حوکمەکەی وەك ئافرەتی لێ دێت بۆتان، بەڵکو خراپتریش چونکە ئەگەر ئارەزووتان ببزوێت، ئەوا ڕێخۆشکەرە بۆ کەوتنە نیو کاری بەدڕەوشتیەوە کە بەناوبانگە بە کردەوەی قەومی لوط، زانایان ڕا جیاوازیان هەیە لە حەدی ئەو کەسەی کە ئەو کارە بکات، هەیە دەڵێت هەمان حوکمی زینای هەیە، هەیە دەڵێت هەردووکیان دەبێت بکوژرێن، هەتا هەشە باس لە چۆنیتی کوشتنەکەی دەکات وەك دەڵێت لە بەرزایەکەوە بخرێتە خوارەوە، یان بەشمشێر، یان بە

---

[154] - (منهاج الطالبين 1/14)و(مجموع فتاوى الشيخ ابن باز 2379/6)

ئاگر، بەهەرحاڵ ئەو هەموو ڕاجیاوازیە نابینین کە لە حوکمی زینا کەمتریان باس کردبێت ئەوە دەلالەت لەوە دەکات کە کارێکی زۆر پیسە، وە بۆ ئەوەی نەکەونە ئەو تاوانەوە تێکەڵی کوڕی جوانکیلە!مەکەن خوای گەورە بەدوورتان بگرێت لەو تاوانەوە وە خێزانێکی ساڵحتان بە نسیب بکات([155]).

90- پرسیار: من تەمەنم 20 ساڵەو دەرچوی بەشی ساڵۆنم، ئایا ئیشەکەم حەرامە یان حەڵاڵ، واتا ئیش کردن لە ساڵۆن و حەلاقە، چونکە من گوێ دەدەم بە حەرام و حەڵاڵ.

وەڵام: کاری ساڵۆنی حەرام نی یە، چونکە هەم پیاو وە هەم ژن پێویستیان بە سەر چاك کردن دەبیت، جا دەبێت کەسانێك هەبێت سەریان چاك بکات، بەڵام دەبێت ئەو کارانە نەکات کە حەرامن وەك برۆ لابرن، وە قژی دەستکرد لکاندن بە قژی ئەسڵەوە، هەروەها ئەگەر کەسانێك دەهاتن بۆ ئەوەی بۆ خۆ جوان کردن و دواتر بڕۆن خەڵکانی پێ لە خشتە بەرن ئەویش دروست نی یە، خوای گەورە دەفەرموێ{ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا

155 ـ (مجموع فتاوى شيخ الاسلام ابن تيمية 375/15)و(الاختيارات 290)و (فتاوى للشيخ محمحد ابراهيم عبد اللطيف 3/75)

تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ([156]) } واته هاوكارى يەكتر بكەن لەسەر چاكەو چاكەكارى وە هاوكارى يەكتر مەكەن لەسەر خراپەو خراپەكارى. گەر صالۆنەكە بۆ ئەوانە بوو برۆيان هەڵ بگرن يان قژى سەناعە بلكێنن بە قژيانەوە، يان بۆ ئەوە دەهات كە خۆيان برازيننەوەو دواتر خراپەكارى بكەن دروست نى يە، بەڵام ئەگەر بۆ ئەوە نەبوو ئاساييە، چونكە ئافرەتى مسوڵمانيش زۆر جار پێويستى بەوە دەبێت كە خۆى برازێنێتەوەو ميكياج بكات و خۆى جوان بكات بۆ ميردەكەى وە لەوانەيە خۆى بۆ خۆى ئەوەى پێ نەكرێت وە پێويست دەكات بچيت بۆ صالۆن([157]).

91- پرسيار: ئەگەر لە بازار سەگێك بەر جل و بەرگەكەت بكەوێت ئايا جل و بەرگەكەم پيس بووە ؟ وە چۆن دەشۆردرێت ؟ هەروەك جلى ئاساييى يان شێوەى تر ؟

---

156 ـ سورة المائدة الاية 2

157 ـ (فتاوى اللجنة الدائمة 132/17)و(موقع الاسلام 5/6498)و(فتاوى الشبكة الاسلامية 6/256)

وەڵام: ئەگەر تەڕای دەمی سەگ بەرمان کەوت یان جلمان دەبێت بە قوڕ بشۆردرێت بەڵام لەبەر ئەوەی کە ئەوە نارەحەتە هەر وەکو جلێ تر بەسابونیش ئومێد دەکەم کە ئەو جێگە بگرێتەوە چونکە قوڕەکە ئاسان نی یە، بەڵام ئەگەر سەگەکە ووشك بوو ئەوا ئاساییەو هیچی ناوێت، بەڵام زۆر حەزەر بکەن لەوەی کە هەر بەرتان نەکەوێت([158]).

92- پرسیار: مامۆستا گیان لە ئیشەکەم بەهۆی منەوە کچێك موسڵمان بووەو پێم ووتوە کە لەبەر من موسڵمان نەبێت و لەبەر خوا موسڵمان ببێت، ئێستا موسڵمانەو ئەیەوێت بیهێنم و منیش پێم خۆشە، بەڵام لەپاشەڕۆژ دەترسم کە بەیەکەوە نەگونجێین، تکایە ئامۆژگاریەکم بکەن.

وەڵام: ئەگەر کەسێك بەهۆی کەسێکەوە مسوڵمان ببێت پاداشتێکی یەکجار زۆری هەیە وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ{ فَوَاللَّهِ لأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ

[158] - (مجموع الفتاوى ابن تيمية530/21)و(الحاوي الكبير الماوردي 304)و(فتاوى اللجنة الدائمة 196/4)

مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ([159]) } واته ئەگەر تەنها کەسێك بەهۆی تۆوه مسوڵمان ببێت و هیدایەت وەربگرێت پاداشتی لە ڕانە وشتر زیاترە، ئاشکرایە کە ڕانە وشتر بەهایەکی یەکجاری هەبووه لەو سەردەمەدا، جا کێ خوای گەورە بۆی دەکات ئەو شەرەفە گەورەی پێ ببەخشێت و خەڵکی لە ژێر دەستیدا مسوڵمان ببێت، بەڕاستی ئێمەی مسوڵمان بەتایبەت ئەوانەمان کە لە ئەوروپاو ناو نا مسوڵمانان‌اندا دەژین دەبیت وەك هەلێك تێی بڕوانین چونکە ئەو فرسەتە بۆ ئێمە ڕێکەوتووه بۆ زۆر کەس ڕێناکەوێت، بەتایبەت ئەگەر ئیش و کاریشت لەگەڵیاندا بێت ڕۆژانە، کە ئەمە فرسەتێکی بەر فراوانترە، دەبیت بە خوڕەوشتی جوان و قسەی بەڕێ و جێی و بیرۆکەی قورئانی پیرۆز وایان لێ بکەین سەرنجیان بۆ لای ئیسلام ڕابکێشین. یەکێکیش مسوڵمان ببێت بێگومان ئەوەی کردوویەتی لە خراپەوه خراپە کاری خوای گەورە لێی خۆش دەبێت وەك خوای گەورە دەفەرموێ { وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا

---

[159] ـ (عن سهل بن سعدٍ رضي الله عنه؛ أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال لعليّ رضي الله عنه : " فَوَاللَّهِ لأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ") خرجه أحمد (333/5 ، رقم 22872) ، والبخارى (1096/3 ، رقم 2847) ، ومسلم (1872/4 ، رقم 2406) . وأخرجه أيضًا : ابن حبان (377/15

يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا * يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا * إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ([160])}ئەوەی لەم ئایەتە پیرۆزەدا دەردەکەوێت ئەوەیە کە ئەو کەسانەی تاوانبارن بە تەوبە کردنیان خوای گەورە کارەخراپەکانیشیان بۆ دەگۆڕی بۆ چاکە.

جا ئیتر لە بەر تۆ مسوڵمان بووە یان نە ئەوە خوا خۆی دەزانێت، خۆ تۆ دڵت نەدڕیوە تا بزانیت، هەروەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت کە بە هاوەڵەکەی ووت لە ئەنجامی کوشتی ئەو کەسەی کە شەهادەتی هێنا، کێ ناڵێت مسوڵمانیەتیەکەی بەدڵ نیە، وە ئیتر دەکەوێتە سەر خۆت تا چەند لە خۆت ڕا دەبینی و دەتوانیت پارێزگاری لێ بکەیت و بتوانیت ڕایبهێنیت لەسەر ئیسلام و شارەزای بکەیت، چونکە ئەو ئەرکە دەکەوێتە سەر بەڕێزتان کە لەسەر ئیسلام پەروەردەی بکەن، هەروەها منداڵەکانتان، گەر خۆت حەزی

[160] ـ سورة الفرقان الاية 68-70

لێ دەکەیت لە دڵەوە نەك ڕووگیر بوو بیت، بەهۆی ئەوەوە کە مسوڵمان بووە لە بەر تۆ، دەتوانی بیهێنی، وەگەر نا من پێم وایە لەبەر ڕووگیری نەیهێنی باشە، چونکە دوای ئەو ڕووگیریەت نامێنێ و لەوانەیە نەتوانیت ژیان لەگەڵیدا بەردەوام بکەیت و وە ببیتە مایەی دڵ ئێشانیشی لە ئیسلام، چونکە ئەو کەسانەی کە تازە مسوڵمان دەبن زۆر پێویستیان بە موراعات هەیە، هەر بۆیە دەشبینین، کە زەکات دروستە بۆیان خوای گەورە هەمووومان ڕاگیراو بکات لەسەر ئیسلام و زیاتر شارەزامان بکات لێی.

93- پرسیار: من هەموو ساڵێك لە دوای یەکەم ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان بەڕۆژوو بووم لە جیاتی قەرزو بۆ شەشەڵانیش واتا نیەتی هەردوکیانم هەبووە بە یەکەوە، ئایا شتێکی باشم کردووە؟ ئەگەر نا ئایا ڕۆژە قەرزەکانی پێشووم ئەگەر قبووڵ نەبوە دەبێت بیان گرمەوە ؟

وەڵام: ئەم کارە دوو چۆلەکە بەبەردێك کوشتن نی یە، ڕۆژی شەوال کە گرتووتانە وە دوو نیەتتان هێناوە هەر جێگەی یەکێکیان دەگرێت، ئەگەر قەرزار بوو بێت بەهۆی نەخۆشی

وەیان هەر عوزرێکی شەرعی، ئەوە جێگەی قەرزەکە دەگرێت، پێویست بە گرتنەوەیان ناکات، وە مادام نەشتان زانیوە هەر هیچ گرفتێك نی یە، بەڵام ئێستەو دوا دەتوانیت قەرزەکانت بدەیتەوەو دواتر شەوالەکەش بگریت، کە گرتنی شەش ڕۆژ لە شەوال لەگەڵ ڕەمەزاندا خێری ساڵێکی تەواوی هەیە. جا بۆ ئەوەی ئەو خەیرەتان دەست بکەوێت دەبێت مانگەکە تەواو بکەن و شەش ڕۆژەکەش بگرن، خوای گەورە لیتان قبوڵ بکات([161]).

94- پرسیار: ئایا سڵاوات بەتەسبیح جایزە یان نا ؟

وەڵام: ئەسڵ ئەوەیە سەڵاوات بە دەست بکرێت خوای گەورە زاناترە، چونکە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت بە دەست کردوویەتی ، ئەویش چۆنە بەدەستی ڕاست هەر پەنجەیەك سی و سێ جار بە پەنجە بەرانە دەیدەیت لە نێوان بۆشای دەستت وە دووجار دەستی ڕاستت دووبارە دەکەیتەوە، دووجاری یەکەم لەگەڵ یەك پەنجە زیاتر سبحان الله، دواتر الحمدلله، وە کۆتایی الله اكبر، یانی بۆ هەریەکەیان سی و سێ جار، وە دوای

[161] - (سلسلة الهدى والنور 753)و(فتاوى يسالونك 1/80)و(فتاوى نرعلى الدرب 918)

هەمووی دەڵێی {لاالە الا اللە وحدە لاشريك لە لە الملك ولە الحمد وهوعلی كل شي قدير} بەڵام بە تەسبیحیش هیچ گرفتێکی تێدا نی یە ان شاء اللە، مادام یارمەتی دەرتان بێت بۆ کردنی ئەو کارە خێرە، بەڵام ڕەچاوی ئەوە بکەن کە خەڵکی پێ مەشغوڵ نەکەن بەتایبەت ئەگەر لە مزگەوتدا بوون، چونکە هەندێك تەسبیح هەیە دەنگەکانیان ئەوەندە گەورەیە کە دەدەن لەیەك دەنگێك دەردەکەن، جا دەکرێت کەسێك لە تەنیشتەوە نوێژ دەکات یان ئەویش سەرقاڵی دوعاو پاڕانەوەیە بەم دەنگە کارەکەی لێ تێك بچێت، وەگەرنا هیچ گرفتێکی تێدا نابینم، گەر کەسێکیش بڵێت مادام پێغەمبەر(صلی اللە علیە وسلم) نەیکردووە داهێنراوە (بیدعە) ان شاء اللە ناکەوێتە ئەو قاڵبەوە، خوای گەورەش زاناترە([162]).

95- پرسیار: ئایا چاتکردن لەگەڵ هاوڕێکانم کە باسی شتی ناشەرعی ناکەین جایزە ؟ واتا هەر قسەدەکەین.

وەڵام: چات واتە گفتوو گۆ وە عادەتەن کە دەوترێت چات زیاتر بۆ ئەوە بەکاردێت کە لە کۆمپیوتەرەو بکرێت، کە چات

162 -(نیل الاوطار3/602)و(فتاوى شيخ الاسلام ابن تيمية 22/187)

ووشەیەكی ئینگلیزیە، بەهەرحاڵ ئەگەر ئەو ئاخافتنە بە كۆمپیوتەر بێت، بە تەلەفۆن بێت، بە دانیشتن بێت، هەمووی هەر یەك حوكم دەیان گرێتەوە ئەگەر قسەكان بێ شەرعی نەبوون ناتوانرێت بوترێت جائیز نی یە، بە مەرجێك بەو هۆیەوە كارێكی گرنگ لەدەست نەدەیت، بۆ نمونە سەرقاڵ ببیت پێوەی وە نوێژەكەت بڕوات ئەو كاتە بێ گومان جائیز نابێت، هەروەها دەبێت ئەوە لە یاد نەكەین كە خوای گەورە دەفەرموێت {مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ([163])} هەر ووشەیەك لە زارمانەوە دەردەچێت دەنوسرێت وە دەبێت بزانین چ دەڵێین چ ناڵێین، هەر كۆمەڵێك كە باسی خواو ئاینەكەی تێدا نەكرا ئەو كۆمەڵە بە بەرەكەت نابێت، چەند خۆشە لە ئەو چاتكردنە بە ووتەی پڕماناو بەسود برازێنریتەوەو باسی خواو پیغەمبەرو ئاینەكەی تێدا بكرێت، وەك چۆن هاوەڵانی پێغەمبەر كە دەگەشتن بەیەك بەیەكیان دەگووت توخوا با كەمێك پێكەوە دابنیشین و دڵی خۆمان ئاو بدەین بە قورئان واز لە كڕین و فرۆشتن و سەرقاڵی دونیا بهێنین، باسی شەریعەتی ئیسلام

---

[163] - سورة ق الاية 18

بکەین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دوو قسەی خۆش و باست و خواستی تریش دەکرێت، بەڵام نەك هەر بۆ کات بەسەر بردن بێت چونکە کات ژیانە، بە کوشتنی خۆمان دەکوژین، دەکرێت ئەو کاتە خیرێکی گەورەی تیدا بەسەر ببریت، خوای گەورە بەدورتان بگریت لە چاتیك کە پێی ناخۆشە، هەموو وتەکانمان بەوشێوەیە بێت کە خوای گەورە لە قورئاندا باسی کردووەو ئامۆژگاریمان پێ دەکات پێی وەك دەفەرموێ {یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله وقولوا قولا سدیدا([164])} هەردەم قسەی بەرێی جێ بکەن، یان فەرمان کردن بێت بە چاکە، یان بەرگری کردن بێت لە خراپە، وەیان یادی خوای گەورە بێت([165]).

96- پرسیار: بەرێزان من ئیشی سپی دەکەم لە مەخزەنێك و عەقدەکەم بۆ 4 مانگە و مەخزەنەکە 1000 جۆر شتی تێدایە و یەکێك لەو شتانە مەشروبە، وەمەشروبەکە هەموو ڕۆژێك نیە،

---

[164] ـ سورة الاحزاب الاية 70

[165] ـ (فتاوى المراة شيخ ابن جبرين 96)و(عون المعبود297/11)و(الحاوى الكبير 17/9)

و ڕێژەشی زۆر نیە لە سەدا یەك یان دووە، ئایا ئەمە تا چەندێك حەڵالە ؟

وەڵام: ئەگەر زۆر زەرور نیت بەو کارە باشتر وایە وازی لێ بهێنی، خوای گەورە دەربارەی مەشروب دەفەرموێ {یا أَیها الَّذینَ آمَنوا إنَما الخَمر والمَیسر والأَنصاب والأزلام رِجس من عملِ الشَیطانِ فاجتَنبوه لَعَلَّكُمْ تفلحون([166])} سورەتی المائدة90 لەم ئایەتەدا خوای گەورە ئامۆژگاریمان دەکات بە دوور کەوتنەوە لە قومارو مەشروبات وە بە کردەوەی شەیتان ناویان دەبات. لە فەرمودەیەکدا هاتووە کە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ{ لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ وَآكِلَ ثَمَنِهَا[167]} واتە خوای گەورە لەعنەتی کردووە لە مەشروب،

166 ـ سورة المائدة الاية 90

167 ـ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِى عَمْرٍو قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ : مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِىُّ حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْغَافِقِىِّ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ وَمَوْلًى لَنَا يُقَالُ لَهُ أَبُو طُعْمَةَ أَنَّهُمَا خَرَجَا مِنْ مِصْرَ حَاجَّيْنِ فَجَلَسَا إِلَى ابْنِ عُمَرَ فَذَكَرَ الْقِصَّةَ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- وَهُوَ يَقُولُ :« لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ وَآكِلَ ثَمَنِهَا ».

ئەوەی کە دەیخوات، ئەوەی دەیدات بە دەرخواردی کەسێکی تردا ئەوەی کە دەیفرۆشێ، ئەوەی مشتەری بۆ پەیدا دەکات، ئەوەی هەڵی دەگرێت، ئەوەی دروستی دەکات، ئەوەی کە پارەکەی دەخوات. شتێکی پیسەو تا بکرێت خۆتانی لێ بەدور بگرن، چونکە دەکرێت بە مامەڵە لەگەڵ کردنی خواردنیشی ئاسایی بکات لاتان، دواتر مادام گرێ بەستەکەش بۆ چوار مانگە وا دەردەکەوێت ئەگەر نەشی کەن کێشەیەکی وا نەبێت، پشت بەخوا ببەستن خوای گەورەش بەسە بۆ بشتیوانی بەڵام فەتواش هەیە دەڵێ ئەگەر هەر زۆر ناچار بوویت دەتوانیت بیکەیت وە بەقەدەری ئەوەی کە حەرامەکەی تێ دەکەوێت پارە بکەیت بە خیر بۆ نمونە لە سەددا یەکی تێدەکەویت وەیان دوو وەك خۆتان دەفەرموون بە ئەندازەی ئەو ڕێژەیە پارە بکەن بە خێر، وە ئیتر خۆشتان دەزانن تا چەند ناچارن بۆ ئەو کارە، ئەم پرسیارانە لە خۆت بکە، ئەگەر ئەو کارەت دەست نەکەوتایە چ دەبوو؟ ئەگەر نەیکەیت چ دەبێت؟. وە خوای گەورە موەفەقتان

أخرجه الطبرانى كما فى مجمع الزوائد (90/4) أخرجه أحمد (25/2) ، (71/2) (5391). و«أبوداود» (3674)

کات و بەدورتان بگریت لە هەر کارێك کە خۆی پێی ناخۆشە([168]).

97- پرسیار: ئەگەر کەسێك جادووی لێکرابێت و بەهۆی ئەو جادووەوە بێ ڕێزی بەرامبەر بە دایك و باوکی کردبێت، ئایا گوناهبارە ؟

وەڵام: پێش هەموو شتێك دەبێت بزانرێت بۆچی جادوی لێ کراوە؟ ئایا بۆ خۆی ڕۆشتووە بۆلای جادوگەر؟ ئایا بەڕاستی دەزانێ؟ ئەگەر وەڵامەکەی نەخێر بێت و بەبێ ویستی خۆی کارێکی وای بەسەردا هاتبێت وەشتێکی وتبێت بەو هۆیەوە کە ئاگای لە خۆی نەبوو بێت، واتە بە ویستی خۆی نەبوو بێت ئومێد دەکەم بکەوێتە بابی مغمی علیە وەك بێهۆش، بەڵام ئەگەر بۆ خۆی ڕۆشتبێت پێویست بە گەڕانەوەیەکی ڕاستی دەکات کە جارێکی تر نەگەڕێتەوە سەر ئەو کارە، وە بۆ پوچەڵ کردنەوەی ئەو جۆرە کارانە پێویستە ئەم کارانە بکەین: خوێندی [باسْمِ اللَّهِ الَّذي لاَ يَضرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلا

---

[168] - (مجموع فتاوى ابن باز 26/429)و(كتاب نظرية الضرورة الشرعية لجميل مبارك 316)و(فتاوى مصطفى الزرقا 563)

في السَّماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ[169)] بەیانیان و ئێواران سێ جار، ئایەت الکورسی بخوێنین پێش خەوتن وە دوای نوێژە فەرزەکان لەگەڵ قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس. وە بە پشتیوانی خوا ئەو کارە پوچەڵ دەکاتەوە.

98-پرسیار: tige ئایا خواردنەوەی تایگەر کە جۆرە خواردنەوەیەکی طاقەیە pwer plus حەرامە یان حەڵاڵە؟

وەڵام: تایگەر ووشەیەکی ئینگلیزیە واتە پڵنگ، وە پاوەر پڵاس، کە دیارە ووشەی پاوەر لە نێوان پ وە دەبلیو ئۆیەك لەبیر کراوە، ئەگینا بەو شێوەیە هیچ مانایەك نادات بەدەستەوە، وە پاوەر واتە هێز کە لەگەڵ پڵاسدا هاتووە ئەویش واتە زیادە، کۆی هەموو مانەکە دەکاتە هێزێکی زیادە، ئەوەی لەو پرسیارە

[169] ـ وروينا في سنن أبي داود والترمذي، عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ في صَبَاحِ كُلّ يَوْمٍ وَمَساءِ كُلِّ لَيْلَةٍ، باسْمِ اللَّهِ الَّذي لاَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الأرْضِ وَلا في السَّماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ العَلِيم، ثَلاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّه شَيْءٌ) أخرجه الطيالسى (ص 14 ، رقم 79) ، والترمذى (465/5 ، رقم 3388)

دەردەكەوێت دیارە ئەوە وەك ناوێكەو دانراوە لەسەر خواردنەوەیەك ئیتر خواردنەوەكە هەرچی یە. جا بۆ ئەوەی بزانین ئەو خواردنەوە حەڵاڵە یان حەرامە دەبێت سەیر مكەوەناتەكەی بكەین كە بە ئینگلیزی نوسراوە:

Ingredients

جا ئەگەر هەرشتێك لەو شتانەی تێدا بوو كە حەرامن وەك مەشروباتی سەرخۆش كەر، ئەو كاتە بێگومان ئەویش حەرامە، دەبیت ئەوەش بكەنە بنەمایەك بۆ خۆتان هەموو شتەكانی تر هەر سەیری مكەوەناتەكەی بكەن چونكە وولاتانی ئەوروپا جێگەی متمانە نین لە ڕووی حەڵاڵ و حەرامەوە چونكە خۆیان مسولْمان نین و گوێی تێ نادەن، جا گەر ئێمەش بێ گوێدانە شتەكان بیان كڕین و بیانخۆین دوور نی یە زۆر جار لە خواردنە حەرامەكانیشی بەر بكەوێت([170]).

99- پرسیار: بەڕێزان من خێزانەكەم مەسیحی بوو لەڕێی منەوە موسڵمان بووە ئایا تا چەندێك خێرم گەیشتووە ؟

---

[170] - (المغني 8/306)و الاقناع 4/71)و(اللجنة العليا للافتاء في كردستان 343)و(فتاوى ابن عثيمين 11/253)

وەڵام: ئەگەر کەسێك بەهۆی کەسێکەوە مسوڵمان ببێت پاداشتێکی یەکجار زۆری هەیە وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ {لأن يهدي الله بك رجلا واحدا خير لك من حمر النعم([171])} واتە ئەگەر تەنها کەسێك بەهۆی تۆوە مسوڵمان ببێت و هیدایەت وەربگرێت پاداشتی لە ڕانە وشتر زیاترە، ئاشکرایە کە ڕانە وشتر بەهایەکی یەکجاری هەبووە لەو سەردەمەدا، دەبێت هەوڵی ئەوەش بدەن کە شارەزای بکەن لە ئاینی ئیسلام بۆ ئەوەی ئیمانەکەی زیاتر پتەو بێت، وە هەوڵ بدەن لەڕێگەی ئەویشەوە خەڵکانی تر بانگ بکرێت بۆ ئیسلام، چونکە بەشێوەیەکی گشتی ئەو کەسانەی کە مسوڵمان نەبوون پێشتر وە دواتر کە مسوڵمان دەبن ئەوان زیاتر دەتوانن کاریگەریان هەبێت لەسەر خزم و کەس و هاوزمانانی خۆیان، جا ئەگەر شارەزای هەبوو دەتوانێت بە نمونەی ژیرانەو قورئانی خەڵکانی تر بێنە ناو ئیسلامەوە، سەرچاوەکەشی بەڕێزتانن سوپاسی خوای گەورەی دەوێت کە کەسانێك

---

[171] ـ (عن سهل بن سعدٍ رضي الله عنه؛ أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال لعليّ رضي الله عنه : " فَوَاللَّهِ لأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ") خرجه أحمد (333/5 ، رقم 22872) ، والبخارى (1096/3 ، رقم 2847) ، ومسلم (1872/4 ، رقم 2406) . وأخرجه أيضًا : ابن حبان (377/15

هیدایەت وەرگرن لە ڕێگەی ئێوەوە، خوای گەورە خێزانتان بۆ بپارێزێ ڕاگیراوی بکات لەسەر ئەم پەیامە پاکە([172]).

100- پرسیار: لوتەوانە یان لە کونێك زیاتر بکەی لەگوێدا ئایا گوناهە؟خوا لیتان ڕازی بیت.

وەڵام: ئەوەی کە بووە مایەی سەرسوڕمانم کە لە ئەورپادا بینیم کونی زۆر بوو لە گوێدا، کەسی وا هەیە ئەوەندە کونی تێدایە بەئاسانی ناژمێردرێت! ئومێد دەکەم کارەکانی ئێمە چاو لێکردن نەبێت تا ئەو هەڕەشە نەمانگرێتەوە کە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ { مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ ([173])} ابو داود ڕیوایەتی کردووە. واتە هەرکەسێك خۆی بچوێنێ بە قەومێك ئەوە لەئەوانە، ئەوە پێم خۆش بوو وەك ئاگاداریەك لە پێش چاوتان بێت، بە نسبەن کون کردنی گوێ زانایان فەتوای ئەوەیان داوە کە دروستە ئافرەت گوێی کون بکات، بەڵام نەمدیووە کە باس زیاتر لە کونێك بکەن، هیچ دەقێکیشم نەدیوە

172 - (فتح القدير 3/93)و(دروس الشيخ عائض القرني 21/13)

173 - وَعَنِ اِبْنِ عُمَرَ -رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا- قَالَ: قَالَ رَسُولُ اَللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - { مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ, فَهُوَ مِنْهُمْ } أخرجه الترمذي (2 / 116) صحيح. رواه أبو داود (4031).

لەسەری کە بەرەوای نەزانێ، هەروەها بۆ لوت کون کردنیش، بەڵام بەکارێکی باش دانەنراوە لەبەر ئەوە لوت ناشرین دەکات بە کون کردن تێی، دەبێت ئەوە رەچاو بکرێت ئەگەر لە کۆمەڵگەیەکدا بێت و ئەو کارەی تێدا نەکرێت کردنی باش نی یە بەڵام لە کۆمەڵگەیەکدا بێت و هەمووی بیکات ئەو کاتە نابێتە جێگەی ئەوەی کە بەجۆرێك سەیر بکرێیت، هەندێك لە حەنەفیەکان ئەم بۆچونەیان هەبووە لەسەر کون کردنی لوت.

بێگومان ئافرەتی مسوڵمانیش داپۆشراوە نابێت کە گوێی کون کرد گوێی دەربخان وەك لە هەندێك وولات سەرپۆشەکان لە پشتەوە دەبەستن بەجۆرێك مل و گوێیان دەردەکەوێت، بەڵام لە ماڵەوەو لە گەڵ موحرەمەکاندا ئاساییە. ئەوەش دەبێت لە پێش چاو بگرین کە نابێت زیادە رۆی لە کارەکاندا بکەن، خوای گەورە سەرفرازتان کات([174]).

101- پرسیار: مامۆستا من لە غوسڵ دەرکردن زۆرم پێدەچێت و پێم وایە پاك نابمەوە، تکایە هاوکاریم بکەن.

---

[174] - (اللجنة الدائمة للافتاء24/36)و(البخاري 4951)و(فتاوى الشيخ الفوزان 324/3)

وەڵام: زۆر پەنا بەخوای گەورە بگرەو، زۆر ئیستیعازە بخوێنە واتە ووتنی اعوذ بالله من الشیطان الرجیم، ئەو بیرەش لە دڵی خۆتان دەرکەن کە پاك نابنەوە، هەر کە خۆتان شت، دواتر سێ جار ئاوی پاك بکەن بەخۆتاندا، هەتا ئەگەر لە دڵیشدا وات زانی غوسلەکەت دەرنەچووە لە بیری خۆتی دەربکەو واز لە خۆشتنەکە بهێنن، بۆ ئەوەی زیاتر وەسوەسەتان بۆ دروست نەبێت، خوای گەورە یارو یارمەتی دەرتان بێت([175]).

102- پرسیار: مامۆستا ئەگەر پیاو لە کۆمەوە لەگەڵ خێزانی جووت بێت تەڵاقی دەکەوێت ؟

وەڵام: چوونە لای خێزان لە کۆمەوە کارێکی حەرامەو، وە زۆر زیان بەخشیشە لەڕووی تەندروستی یەوە، جگە لەوەی کە کارێکی پیسەو وە کاریگەری سلبی لێ دەکەوێتەوە دواتر، هەروەها نابێتە مایەی منداڵ دروست کردنیش، کە یەکێك لە ئامانجەکانی خێزان دروست کردن زیاد کردنی وەچەیە، هەروەها ئافرەت ناگات بەچێژی جنسیش بەکردنی ئەو کارە، هۆکارێکە بۆ نەخۆشی و، وە هەروەها نەخۆشی دەرونیش وەك

---

175 - فتاوى نور على الدرب7/321

وەسوەسە. خوای گەورە دەفەرموێ {نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ ([176])} واتە ئافرەتەکانتان کێڵگەن بۆتان، وە ئاشکراشە کە جێگەی ئەو کێڵگەیە پێشەوەی ئافرەتە، چونکە هەر ئەوێشە جێگەی منداڵ بوون کە مانای کێڵگەیەکە ڕوون دەکاتەوە. پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ { مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا ([177])} واتە مەلعونە ئەوەی کە لە دواوە بچێتە لای خێزانی. وە ابن تەیمیەش دەفەرموێ ئەگەر ئەو کارە کرا دەبیت لێك جیا بکرێنەوە، لەوانەیە ئەمە بێت کە دەڵێن تەڵاقی دەکەوێت چونکە بۆ جیا دەکرێنەوە لەیەك واتە تەڵاقی کەوتبێت، بەڵام هیچ ئایەتێك وەیان فەرموودەیەکم نەدیوە کە بڵی تەڵاقی دەکەویت، بەڵام ئەو کارە کارێکی قێزەونەو حەرامە، دەبێت خۆتانی لێ بەدوور بگرن، وە لە ڕوویەکی ترەوە چاوکردنە لە کۆمەڵگەی ئەوروپی، کە ژیان لایان هەر جنسە تا گەشتوونەتە ئەو ڕادەی هیچ شەرم و حەیایەك لایان

---

[176] ـ سورة البقرة الاية 223

[177] ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ? قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ? : « مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا » . أخرجه أحمد (444/2 ، رقم 9731) ، وأبو داود (249/2 ، رقم 2162)

نەماوە بە هەموو جۆریك مومارەسی دەكەن، خوای گەورە مسوڵمانانی لێ بەدوور بگرێت([178]).

103- پرسیار: ئایا پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم جیاوازی كردووە لە نێوان خێزانەكانیدا ؟ واتا ئایا مەیلی زیاتر بووە بۆ خێزانی بچوكی، وە ئایا لەیەك كاتدا لە 4 ژن زیاتری هەبووە ؟

وەڵام: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم لەیەك كاتدا زیاتر لە چوار ژنی هەبووە، بەڵام جیاوازی نەكردووە لە نێوان خێزانەكانیدا، كە لەشەرعدا جیاوازی نەكردن لە نیوان خێزاندا سێ شت دەگرێتەوە 1- خوارن دان پێیان واتە مەسروف كردنیان 2- پۆشاك كڕین بۆیان 3- جێگەی حەسانەوە.
بەڵام خۆشەویسی زیاتر هەبوو بێت بۆ یەكێكیان ئەوە لە ڕووی شەرعەوە خوازراو نی یە، چونكە ئەو لە دەستی مرۆڤ خۆیدا نی یە، ئێستە تۆ دەتوانیت ئەو پرسیارە لە خۆت بكەیت؟ ئایا دایك و باوكت و براو خوشكەكانت بەقەدەر یەك خۆش دەوێن وەیان ئەگەر خاوەن منداڵیت منداڵەكانی خۆتت بەقەدەر یەك

[178] - (فتاوى الرملي 3/184)و(فتاوى الشبكة الاسلامية 7/973)و(الفتاوى الفقهيةالكبرى 1/42)

خۆش دەوێن؟ شتیك نی یە مرۆڤ بتوانێت تەحەكومی تێدا بكات، بەڵام گرنگ ئەوەیە وا نەكات كە نادادگەر بێت لە نێوانیاندا ئەوە داواكراوە لە شەرعدا ([179]).

104- پرسیار: ئایا نوێژ قبوڵە گەر قسە لەگەڵ خزمەكانت نەكەیت ؟

وەڵام: دروست نی یە بۆ هیچ مسوڵمانێك كە قسە لەگەڵ خزمانی، ئیمانداران، هاوڕێكانی، ببڕێت زیاتر لە سێ ڕۆژ وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ { لا تَبَاغَضُوا وَلا تَحَاسَدُوا ، وَلا تَدَابَرُوا ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا ، وَلا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ([180])} بوخاری ڕیوایەتی كردووە، بەڵام نوێژ ان شاء الله هەر قبوڵە ئەگەر مەرجەكانی خۆی تێدا بێت، بەڵام ئەو كارە پێی تاوانبار دەبێت، دەبێت ئەوەش بزانین بۆ نوێژ دەكەین؟ بۆ كێی دەكەین؟ بۆچی

179 ـ (العليل الكبيرص165)و(الكامل في الضعفاء 8/446)و(الجامع الصحيح 2593)

180 ـ وعن أنس ـ رضي الله عنه ـ أنَّ النَّبيّ ـ صلى الله عليه وسلم ـ قَالَ : « لا تَبَاغَضُوا ، وَلا تَحَاسَدُوا ، وَلا تَدَابَرُوا ، وَلا تَقَاطَعُوا ، وَكُونُوا عِبَادَ اللهِ إخْوَاناً ، وَلا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثٍ » . متفق عَلَيْهِ . خرجه مسلم (1986/4 ، رقم 2563) . وأخرجه أيضًا : أحمد (393/2 ، رقم 9098

دەیکەین؟ بێگومان لەبەر خوایە، لەبەر ڕەزامەندی ئەوە، هۆی بڕینی سیلەی ڕەحمман لەگەڵ خزمانماندا دەبیتە مایەی نارِەزامەندی خوای گەورەو، دەبێت هەوڵ بدەین نێوان ئێمەو خزمانمان زۆر باش بێت وە مادام نوێژکەرو خوا پەرستیش بیت ئەوە زۆر لە پێشترە تا نەبینە مایە تۆرانی خەڵکیش لە ئیسلام هەروەك جیهانی ئیسلامی ئەمڕۆ پێوەی دەناڵێنیێ، ئەو دەڵێ سەیر ئەوە لە خۆیدا مسوڵمانە چ دەکاو چ دەکا؟! کەسانی تریشی پێ دوور بخەنەوە لە ئیسلام و ئەو شەریعەتە پاك و نازارە بەهۆی ئێمەوە ڕووکەشێکی خراپ نیشان بدات([181]).

105- پرسیار: ئـــــــایا شیعەو سونە چۆن سەری هەڵداوە؟ وە جیاوازیان چییە؟

وەڵام: لەسەردەمی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم دا درودی خوای لێ بێت شتێك نەبووە پێی بوترێت شیعەو سونە ئەوەی کە ئێستا کەسانێکی زۆری پێوەی گیرۆدە بووە، سەرەتای دروست بونی شیعە دەگەڕێتەوە بۆ زەمەنی ئیمامی عەلی ڕەزای خوای لێ بێت، ئەویش بە هۆی خۆشەویستیان بۆ ئیمامی عەلی، بەڵام

181 - (المناوى 540/2)و(المرقاة 658/8)و(البخاري 5987)

چ خۆشەویستیەك! جیاوازیەکان زۆرن، هەروەها شیعەش جۆریان هەیە هەیانە گەشتوونەتە ئاستی کافرێتی، هەشیانە کەمترو، هەشیانە جیاوازیەکان زۆر کەمن وەك زەیدیەکان ئەوانەی کە زیاتر لە یەمەن هەن. هەیانە قورئان تەحریف دەکەن و بەجۆرێك تەفسیری دەکەن نە لە ڕووی زمانەوانەیەوە یەك دەگرێتەوە وە نە لە ڕووی ژیریشەوە! یانی بەبێ هیچ بنەمایەکی شەرعی هەر بە ئارەزووی خۆیان دەیکەن! شیعە بە جۆرێك دەڕواننە ئیمام کە هیچ هەڵەیەك ناکات و بێ تاوانە، بەڵام لە ناو سونەدا بە پێچەوانەوە، هەندێکیان بە دوانزە ئیمامی بەناو بانگن و وە هەموو ئیمامەکان بە بێ تاوان دەزانن. شیعە زۆر بێ ئەدەبانە قسە بە هاوەڵانی پێغەمبەر دەڵێن وەك عومەرو عوسمان، هەروەها بە عائیشەی خێزانی پێغەمبەر، پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ جوێن بە هاوەڵانم مەدەن وەك لەم فەرموودەدا هاتووە { لاَ تَسُبُّوا أَصْحَابِى فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلاَ نَصِيفَهُ ([182])} بوخاری لە باوکی سەعیدی خودری یەوە

182 ـ عَنْ أَبِى سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- :« لاَ تَسُبُّوا أَصْحَابِى فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلاَ نَصِيفَهُ أخرجه

گێڕاویەتیەوە. هەڵەکانیان زۆر زۆرن. خوای گەورە پەنامان بدات لەوەی کە بەدەم قورئان و هاوەڵانی پێغەمبەرەوە درودی خوای لێ بێت دەیڵێن ([183]).

106- پرسیار: مەرجە ئەو کەسەی کە ئیسلام بێ ئەبێت حافظ قورئان بێ؟ من هەوڵم داوە ببم بە حافظ قورئان بەڵام دایك و باوكم ناڕاین لەسەر ئەو كارە ئایا گوناح بار دەبم؟

وەڵام: مەرجە ئینسان شارەزای هەبێت لە سەر بنەماکانی دین و حەڵاڵ و حەرام، چونکە هەموو مسوڵمانیك پێویستی پێیان دەبێت ڕۆژانە، بۆ نمونە نوێژ کرنە، ڕۆژوو گرتنە، حەجە، زەکاتە چۆنێتی دانی و کردنیان، ئەم کارانە دەبێت هەموو مسوڵمانێك بیان زانێت بە نەزانینی گوناهبار دەبێت بۆ نمونە نەزانێت ڕۆژوو چۆن بگرێت، یان چۆن نوێژ بکات، یان زەکاتی ماڵەکەی دەربکات، هەروەها حەڵاڵ و حەرام، بەڵام

الطيالسى (ص 290 ، رقم 2183) ، وأحمد (54/3 ، رقم 11534) ، وابن أبى شيبة 404/6 ، رقم 32404) ، وعبد بن حميد (ص 287 ، رقم 918) ، والبخارى (1343/3 ، رقم 3470)

183 - (الكشاف للزمخشري 64/1)و(الملل والنحل79/1)و(الامم والملوك229/2)و(البيان والتبيين 289/2)

مەرج نی یە حافز قورئان بێت، پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت هاوەڵی وای هەبوو تەنها چەند سورەتێکی بچوکی لەبەر بووە، هەش بووە حافز بوو. بەڵام گرنگە کە زۆر پێداگر بین لەسەر شارەزایمان لە قورئان زیاتر لە هەموو شتەکانی تر چونکە قورئان یەکەم و گرنگترین سەرچاوەی شەریعەتی ئیسلامە، تا قورئانمان زیاتر لەبەر بێت پلەی بەهەشتام بەرزتر دەبێت لە ڕۆژی دوایدا خوای گەورە پێمان دەفەرموێت قورئان بخوێنەوە بەرز بەرەوە تا ئەو کاتەی کە دەوەستین لە قورئان خوێندن، شوێنی وەستانەکەمان دەبێتە دوا پلەی بەهەشتمان، جگە لەوەی کە قورئان شەفاعەت دەکات بۆمان لە ڕۆژی دوایدا. دایك و باوکتان دەبوایە دەستیان ماچ بکردایەیت مادام تۆ ئەوەندەی پێداگری لەسەر لەبەرکردنی قورئان کە بێگومان پلەی ئەوانیش بەهۆی تۆوە بەرز دەبێتەوە لە بەهەشتدا، خوای گەورە بە بەزەی خۆی ئەو دایك و باوکانەی کە پلەی بەهەشتیان نزمترە لە مندالەکانیان بەهۆی منداڵەکانیانەوە بەرزیان دەکاتەوە تا دەگەنە لای منداڵەکانیان، ئەوەی فرسەتێکی زۆر باشە بۆ ئەوان کە خۆشیان ماندوو نابن و ئەو پلە بەرزەشیان دەست دەکەوێت، بەڕێزیشتان دەتوانن هەر

بەردەوام بن و هەوڵ بدەم لەگەڵ دایك و باوكتاندا كە ڕازی ببن، ئەویش بەهۆی یارمەتی دانیان و بەدەمەوە چوونیانەوە. خوای گەورە دڵی دایك و باوكیشتان نەرم بكات و هەمووتان بۆ ئەم پەیامە پاكە گونجاو بكات و وە بەخۆشیش لە دواڕۆژدا یەك بگرن. وە مەرجیش نی یە ئەگەر ئەوان ڕازی نەبوون ئیتر بەڕێزیشتان ئەو كارە خێرە ڕابگرن بەڵكو بەبێ ڕەزامەندی ئەوانیش دەتوانیت هەر بەردەوام بیت(184).

107- پرسیار: ئایا دروستە داوا لە مردوو بكەیت یان بیكەیتە واستە لە نێوان خۆت و خوادا؟

وەڵام: نەخێر بەهیچ جۆرێك دروست نی یەو خوای گەورە پەنامان بدات لەو جۆرە كارانە، خوای گەورە پێویستی بە واسیتە نی یەو لە هەموو كەس نزیكترە لێمانەوە، ئیتر چ پێویست دەكات كە داوا لە كەسێكی تر بكەن، ئایا باوەڕی بەم ئایەتە نی یە، ئەگەر وەلامەكەی بەڵێ بێت كافر دەبێت، وەگەر نەخێر بێت ئیتر بۆ داوا لەكەسێكی تر دەكات، ئەو كارە هاوەڵدانانە بۆ خوای گەورە، دانی مافی خوای گەورەیە بە

184 - (الاخلاق بين الفلاسفة وعلماء الاسلام 47/43)

مردوو، كه ئەمە ستەمە لە خوای گەورە كە خوای گەورە مافی ئەوەی هەیە بەسەرمانەوە داوای لێ بكەین وە مردوو پێویستی بە دوعای ئێمەیە، نەك ئێمە پێویستمان بە واسیتەی ئەوان بێت، خوای گەورە دەفەرمویٚ {وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ[185]} نەی فەرمووە ئێوە داوایان لێ بكەن و بیانكەن بە واسیتە. كردنی ئەم كارە ترسناكترین كارەو پێویستی بە تەوبەیەكی ڕاست و دروست هەیە([186]).

108- پرسیار: ئایا ئەو شیرەی یان ئەو ژەكەی مەمكی ئافرەت كە بە جلەوە دەلكێت ئایا نوێژی دروستە؟ واتا جلەكە دەتوانین نوێژی پێوە بكەین؟

وەڵام: بەڵێ دروستەو مادام خوێنی پێوە نەبێت، ئەو ژەگە پاكە، ئەوەی پیسەو دەبێت بشۆرێت، خوێنە،كێمە، پیساییە، چ پیسی دواوەوە بێت یان پێشەوە. بەڵام باشتر وایە كە ئینسان پاك

185 ـ سورة الحشر الاية 10

186 ـ (الفتاوى الهندية 1/266)و(الشفاء 2/92)

بوخت و ڕێكو پێك بێت كاتێك كه نوێژ دەكات، ئەگەر دەستێكی تەڕی پێدا بهێنرێت زۆر باشه بۆ ئەوەی بۆنەكەی بڕوات.

جۆره لۆكەیەك هەیه كه ئافرەتان بەكاری دێنن دەیخەنه سەر مەمكیان بۆ ئەوەی جلەكانیان تەڕ نەبێت، ئەگەر ئەوه بەكاربێت زیاتر پاكو تەمیزی دەپارێزێ[187].

109- پرسیار: لەدوكانی پیزاكانی بەریتانیا گۆشتی قەل بەبەراز دەدەن، واتا لای مشتەریەكان دەڵێن بەرازەو ئەم حەڵاله حەرام دەكەن، ئایا ئەمانه گوناهبارن؟

وەڵام: زۆر ڕاسته خۆشم ئەوەم بینوه هەیه گۆشتی قەل دەفرۆشی به نرخی بەراز كاریكی نادروست وناشه رعه ، بەڵام ئەوه ناچێته ئەو باسەوه كه حەڵاڵ حەرام بكەن، چونكه ئەوه تەنها كاری خوای گەورەیه، گەر بێت و كەسێك حەڵاڵێك حەرام بكات، وەیان به پێچەوانەوه حەرامێك حەڵاڵ بكات بێگومان پێی كافر دەبێت، بەڵام ئەو كەسانەی كه ئەوكاره دەكەن ئەوه نی یه كه حەڵاڵ حەرام بكەن وەیان حەرام حەڵاڵ بكەن، تەنها لەبەر موشتەریه كه ئەوان داوای بەراز دەكەن

---

[187] - (حاشية القليوبي 1/81)و(شرح المهذب 2/587)و(الانصاف 1/343)

کابرای خاوەن دوکان گۆشتی قەل دەکات بەسەر پیدزاکەداو بە نزخی بەراز دەیدات بە مشتەری، بەڕاستی ئەمە کارێکی نەشیاوە فێڵ و درۆی تێدایە، وە نابێت بکرێت، خوای گەورە ڕۆزی دەرە ئەو کەسەی مادام خوای گەورە ئەوەندەی پێداوە هەق نی یە ئەوەندە ماف بدات بەخۆی کە درۆ بکات لەگەڵ خەڵکدا، لە کاتێکدا بەهەزاران کەس هەیە کە توانایان نی یە پیدزایەکیش بکڕن، بەڵام کابرا لەبەر ڕەواج دان بەکارەکەی قەل بکات بە بەراز، بە هەزاران کەسیش هەیە دوکانی هەیەو بەرازیشی تێدا نافرۆشێت، با چەند پاوەندێك کەمتر بێت و بێ غەل و غەش و درۆ بێت خوای گەورەش بەرەکەتی تێ دەخات ان شاء الله[188].

110- پرسیار: من 5 برام لە ژیانە ماوە بە خۆمۆ لە گەڵ 2 خوشك+دایکم. ئیمە لە 1986 باوکمان ئەمری خوای کردووە

---

[188] - (مجموع فتاوى ابن تيمية 22/179)و0فتاوى اللجنة الدائمة 282/22)و(كشاف القناع عن متن الاقناع 184/1)

ئەو کاتە بە پێی شەرع ماڵمان بەش کردووە بۆ ئەوەی هەر کەس هامشۆمان بکات شتمان بخوات نەڵێت حەرامە ئیتر نازانم تا چەند ئەمە دروستە؟. من و 2 برای ترم لە گەڵ خوشکێکم تەمەنمان لە خوار 18 ساڵۆ بوو کە براکەم چووە ژێر باری هەڵ گرتنی بەشی ئیمە کە لە بیرمە یەکێ 470 دینارمان بەر کەوت بەڵام ئیستا برا گەورەکەم کە کاتی خۆی خاوەنی ماڵو مناڵ بوو لێمان جیا بوو 1996 ئەمری خوای کردووە ئیستا خیزان و مناڵەکانی داوای بەشی میرات دەکەن،ئەو کاتەش ئەو گەردنی ئیمەی ئازاد کردووە لەو ماڵە ئایا هیچ شتێکی لەو ماڵە دەکەویت. بۆ زیاتر ڕوون کردنەوە من و برایەکم لە ئەوروپاین. وە ئەو 3 براکەم ژنیان هیناوە لە سەر ماڵن وە خوشکەکەشم شووی کردووە.بەڵام ئیستا حاڵ و ماڵمان باشە خراپ نیە تەنها من و ئەو برای ترم کە لە ئەورووپایە کەم دەرامەتین و خاوەن ماڵ و مناڵین.

وەڵام: برا گیان خوای گەورە لە باوك و براکەشتان خۆش بوو بێت و وە نەبێتە مایەی ناکۆکیتان ان شاء الله، خوای گەورە موەفەقتان بکات و سەرفراز بن کارێکی زۆر باشتان کردووە لەوەی کە ماڵەکەتان بەشێوەیەکی شەرعی بەش کردووە، کاتێك

ئێوەو ئەو براو خوشکەی تریشتان کەوتوونەتە لای ئەو برا کۆچکردووەتان ئەگەر ئەو پارەی کە بەبەر ئێوە کەوتووە وەك قەرزێك لای بووە ئەوا ئێستە دەبێت ئەو برە پارەیە لە ماڵەکەی براکەتان دەربکەن پێش بەش کردنی، وەگەر واش نەبووەو ئەو ئەرکی بەخێو کردنی ئێوەی گرتۆتە ئەستۆو گەردەنی ئازاد کردوون لە ماڵەکەی وا پێ دەچێ لەو گەردەن ئازادیە ئەوە بێت کە ئێوە وەك ماڵی خۆتان تەسەروف بکەن ئەویش بەمانی خۆی نەك بەو مانا دوای مردنیشی ماڵەکەی ببەن بۆ خۆتان، گەر وەسیەتیشی کردبێت و ماڵەکەی دابێت پێتان هەمووی ئەوا تا سێ یەکی شەرع ڕێگە دەدات بیبەت وە باقیەکەی دەبێت بەپێی شەرع بەش بکرێت، من نازانم ئایا ئەو براتانە چەند منداڵی هەیەو چەندی کچەو چەندی کوڕەو چەند ژنی هەیەو ئایا دایکتان هەر ماوە لە ژیاندا ئەگینا دەمتوانی نەتیجەیەکی ئاسانم بدایەت بە دەستانەوە بەڵام برا گیان ئەم مەسەلانە تۆزێك ئاڵۆزەو پێویست بەوە دەکات کە بە ئامادەیی هەمووتان وەگەر هەر نەکرا زۆربەتان بچنە لای مامۆستایەکی شارەزای دینی و کۆی سەروەتەکەی پێ بڵێن ئەو کاتە هەر کەسەو بەشی خۆی نیشان دەدرێت وە مەسەلەی هەژاری وەیان دەوڵەمەندی لەم

مەسەلانەدا جیاوازی ناکات لە بەش کردنی ماڵەکەدا مەگەر کەسی بەرانبەر خۆی وازی لێ بهێنێ و بە خۆ بەخشی بیدات بە بەرانبەر.

بەڵام لەم مەسەلەیەدا مادام براکەتان ژن و منداڵی هەیە ئێوە هیچتان بەرناکەوێت بۆ نمونە ئەگەر براکەتان 1 ژن و 2 کوڕو 2 کچی هەیە لەگەڵ دایکتاندا وە بۆ نمونە 1000 دیناری بەجێ ماوی هەیە ئەوا نەتیجەکەی بەم شێوەیە دەبێت

دوو کوڕەکە36/17 = 472.22

دوو کچەکە 72/17 = 236.11

دایکەکە 6/1 = 166.67

ژنەکەی 8/1 = 125

کۆی هەموو 1000 دینارەکەی کرد هیچی نەماوە بۆ کەس[189]

111- پرسیار: من ژنەکەم هەر بە زۆر لە سلێمانی و لە ئەوروپا تلاقی لێ وەرگرتم وە ئێستە پێنج شەش مانگی بەسەردا چووە، ئێستە دەمانەوێت ڕێ بکەوینەوە، جا ئایە دەتوانین لە ڕێگەی شەرعەوە وەیان نابێت؟

---

189 ـ (کتاب التحفة باب المیراث)و(موطا مالك کتاب الفرائض)

وەڵام: خوای گەورە ئارامی بە هەموو لایەکمان ببەخشێن زوو بڕیاری پێش وەخت نەدەین. برا گیان تەڵاقەکەتان کەوتووە. وە لە شەرع دا بەم جۆرە کارە دەوترێت خلع واتە دارنینی تەڵاق لە خۆ وە چونکە ئافرەتەکە بە ئارەزووی خۆی بووە گرێ بەستەکە هەڵدەوەشێنێتەوە، بەڵام مادام دەتانەوێت دووبارە پێکەوە بژین زۆر ئاساییە دەتوانن بگەڕێنەوە بۆ ناو ژیانی هاوسەرێتی بەڵام دەبێت بە گرێبەستێکی تازە واتە هەر چۆن یەکەم جار زەواجتان کرد ئەمجارەش دەبێت دووشاهید و سەرپەرشتیاری کچەکە ئامادە بن و وە گرێبەستێکی تازە ئەنجام بەن دواتر لەیەکتر حەڵاڵن. خوای گەورە یارو یاوەری هەموولایەك بێت[190]

112- پرسیار: ئایە فیدیە واتا هی ئەو ڕۆژانەی کە لە ڕەمەزاندا نەگیراوە بە پارە ئەی قەبڵێنی ئەتوانی دوای ڕەمەزان بییەی، وە هەر ڕۆژێك بە چەند ئەقەبڵێنرێت بە دۆلار.

---

190 - (فتاوى نور على الدرب 324)و(فتاوى شيخ الاسلام ابن تيمية 11/5299)

وەڵام: بەڵێ بەڕێز گیان دەتوانن بیدەن وە ڕێژەکەشی هەر ڕۆژەو بەقەدەر سەرفترەی کەسێکە ئێستە بەڕێزتان دەزانن لەو وولاتەی لێی دەژین چەند دانراوە بۆ سەرفترەی کەسیك وە بە پێی ئەوە دەتوانن حسابی بکەن بۆ نمونە هەموو مانگەگە ڕۆژووتان نەگرتووە وە بۆ کەسێك 10 دۆلار سەرفترە بووە بە پێی ئەوە هەر ڕۆژەو 10 دۆلار دابنین، خوای گەورە لێتانی وەرگرێت و سەرکەوتوو بن. خێری سەدەقەتان دەگات لەم سەرفترە دانەدا([191]).

113- پرسیار: من کچێکم خۆش دەوێت بەڵام نازانم چۆن پێی بڵێم وە ئایا باشترین ڕێگە بۆ من چی یەو چۆن پێی بڵێم؟

وەڵام: برا گیان خوای گەورە سەرکەوتووتان کات و ئەگەر ئەم کارەش خێری تیایە بەڕێکو پێکی بتان گەیەنێت بەیەك. کچێکت خۆش دەوێت نازانی چۆن پێی بڵێ ئامان نەکەویتە ژێر کاریگەری کەسانی ترو خۆت توشی تاوان بکەیت. برا گیان زۆر ئاسایی دەتوانیت داوای بکەین بەئاشکرا چەند کەسێك بنێری بۆ ماڵیان داوای بکەن وە دواتریش ئەوان پرسیاری لێ

---

191 - (المغني 4/396)و(الموسوعة الفقهية 5/117)و(مجموع فتاوى ابن باز 15/203)

دەكەن ئەگەر ئەویش حەزی لە تۆیە یان نە، وە ئەگەر پێشت خۆشە پێش ئەوەی داوای بكەیت بزانی ڕەئی كچەكە چۆنە زۆر ئاساییە دەتوانیت كەسێك بنێریت بۆ لای كچەكە وەك دایك پور خوشك بۆ ئەوەی پێی بڵێ وە بۆی ڕوون بكاتەوە كە هەستی تۆ چۆنە بۆ ئەو وە مەبەستت خواستنیەتی ئەگەر ئەو ڕەزامەندی لەسەر هەبێت وە لەم قسانەشدا ئەو كەسەی كە تۆ دەینێری بۆلای دەتوانێت هەڵی بسەنگێنێ. خۆشت دەتوانی قسەی لەگەڵ بكەی ئەگەر كەسێك لە نێوانتاندا هەبوو. خۆت بەو جۆرە مەهێڵەوە وە قەت بیر لەوە نەكەیتەوە بە تەنها لەگەڵ ئەو كچەدا قسە بكەیت چونكە شەیتان دەبێتە سێهەمتان.

كارەكان بە پیاوانەو سەربەرزانە بكە نەك بەدزی و كەسایەتی یەكتر ڕووشاندن. دووبارە خوای گەورە كار ئاسانیتان بۆ بكا. شتی وا هەیە حەزی لێ دەكەی بەڵام خەیرتی تێدا نی یە وە شتی وا هەیە حەزیشی لێ ناكەیت بەڵام خەیرو چاكەتی تێدایە. جا ئەگەر ڕێنەكەوت ئەو ئایەتە با دڵخۆشكەرت بێت([192]).

[192] ـ (فتاوى اسلامية حكم مكالمة المراة في الهاتف 2/79)

114- پرسيار: ئەگەر بكرێت پێناسەی[الاعراف] خوا خێرتان بنوست.

وەڵام: الاعراف ناوی یەكێك لە سورەتەكانی قورئانی پیرۆزە، هەروەها الاعراف بەو كۆمەڵە دەوترێت كە چاكەو خراپەیان وەك یەكە لە ڕۆژی دوایدا وە دواتر خوای گەورە بە ڕەحمی خۆی دەیانخاتە بەهەشتەوە. پرسیارەكەتان زۆر لە جێگەی خۆیدایە زۆرجار ئێمە بە قورئاندا ناوەكانیش دەزانین بەڵام بۆ خۆمان نازانین مانایان چی یە هەر ئەوە دەزانین كە لە قورئاندا هاتووەو تەواو، ئەو سورەتەش ئەو ناوەی لێ نراوە لەبەر هاتنی ئەو ووشەیە. پێناسەی ئەو ووشە ئەمەیە: الاعراف لە (عرف)وە وەرگیراوە واتە خۆی كۆیە تاكەكەی (عرف)ە وە هەرشتێك بەرز بێتەوە لە زەوی پێی دەوترێت عرف هەروەك بەخویندن قوقی كەڵەشێر ووتراوە عرف چونكە دەنگەگەی بەرز دەبێتەوە. بە كورتیەكەی مانای بەرزی دەگەیەنێ چونكە

له شوێنێكی بەرزدان ئەو كۆمەڵە ئەهلی جەهەنم و وە ئەهلی بەهەشت دەیان بینن واللە اعلم([193]).

115- پرسیار: دراوسێیەكم هەیە كوردە 7ساڵە پاسپۆرتی نیە محامیەكەی پێی وتووە ئەگەر ببیت بە مەسیحی واتا بە كریستیان وەری ئەگری، ئەو كچەش ئەڵی ئەگەر بە دڵ نەبم بەس بۆ پاسپۆرت ئایە گوناهە یان نا؟ ئەو كچە نوێژیش ئەكات و بەرۆژوش ئەبێت.

وەڵام: خوشكی بەڕێزمان خوای گەورە بەردەوامیمان پێ ببەخشێت لەسەر ئەم پەیامە پاكەو، وە هیچ شتێك نەتوانێت ئەگەر بۆ چركەیەكیش بێت ئەو باوەڕەمان پێ بگۆڕێت جا ئیتر مەسڵەحەتی دنیایە یان هەرشتێكی ترە. خوشكی بەڕێز بە دراوسێكەتان بڵێ نەخێر بەهیچ شێوەیەك دروست نیە ئەو كارە بكات هەڵە زۆر هەڵ دەگرێت بەڵام بەكوردیەكەی بڵێ هەرگیز كاری وا بە بیریدا نەیەت، وە دوای ئەوەش چۆن دەزانێت ئەگەر ببێت بە مەسیحی ئیقامە وەردەگرێت واللە خەڵك هەیە

[193] - (طريق الهجرتين 567/564)و(لقاءات الباب المفتوح الشيخ عثيمين 1/408)و(الحبائك في اخبار الملائك للسيوطي ص 88)

هەر بەڕاستیش مەسیحی یە کەچی ڕەفزی وەرگرتووە لەکاتێکدا ئەو هەموو مسوڵمانە ئیقامەیان هەیە. من حەز دەکەم نمونەیەکی واقعیت بۆ باس بکەم خۆم ئێستە جنسیەکی بەریتانیم هەیە وە کاتێك چاوپێکەوتنم لەگەڵدا کرا هەمووی سێ ڕۆژ بوو کارەساتەکەی 11ی سێپتەمبەر ڕوویدا بوو کە بارودۆخی مسوڵمانان زۆر ناسك بوو لەو کاتەدا پرسیاریان لێ کردم تۆ چ دینێکت هەیە ووتم ئیسلام وە سونیشم بەخوا زۆر ئاسایی بوو بەلامەوە لەبەر ئەو قسە بمنێرنەوە چ جای ئیقامە. دەبێت زۆر خۆ ڕاگر بین هیچ شتێك وامان لێ نەکات ئیسلامەتیەکەمان بەخراپ بێتە پێش چاو، خوای گەورە ئەویش و ئێمەش ڕاگیراو بکات ان شاء الله([194]).

116-پرسیار: هاوڕێیەکم میردەکەی لە گەڵی شەڕێکی گەورەی بووە لەو کەتەدا لە خەستەخانە بووە لای منداڵەکەی کە زۆر هیلاك بووە. وە مێردەکەشی مەشروبی خواردووە سەرخۆش بووە ژنەکەش وتوویەتی بە تەلاقم ئەویش وتویەتی

[194] ـ فتاوى الشيخ صالح فوزان 25611

3به 3 تەڵاقم کەوتبێ وەدوای ئەوە ئاشت بوونەتەوە لای یەك ئەژین جا نازانن ئایە تەلاقی کەوتووە یان نا.

وەڵام: خوشکی بەڕێز مەسەلەی تەڵاقی ئەو کابرایەی کە سەرخۆش بووەو تەڵاقی خواردووە بەم شێوەیە: دەبێت جارێك ئەوە بزانرێت ئایا؟ ئەو کابرا بۆ سەرخۆش بووە ئەگەر بە ویستی خۆی مەشروبی خواردووە جیاوازە لەگەڵ ئەوەی کە بەزۆر دەرخواردیان دابێت وەیان نەیزانی بێت بەڵام ئەوەی لە پرسیارەکەدا دەردەکەوێت وا دیارە خۆی خواردوویەتی جا ئەگەر وایە ئەمە وەڵامەکەیەتی : کۆڕەوی زانایان لەسەر ئەوەن کە تەڵاقی سەرخۆش دەکەوێت لەبەر ئەوە خۆی هۆکارێك بووە بۆ سەرخۆشی، وە هەندێکیش دەڵێن تەڵاقی سەرخۆش ناکەوێت چونکە سەرخۆش وەك شێت وایە لەو کاتەدا. هەروەها دەبێت ئەوەش بزانین ئایا مەبەستی لەو تەڵاق خواردنە چی بووە ئەگەر مەبەستی ئەوە بوو بێت لە خێزانی جیا بوو بێتەوە شتێکی ترە لەگەڵ ئەوەی کە مەبەستی هەر وەك سوێندێك بوو بێت جا ئەگەر مەبەستی سوێند بوو بێت یانی وەکو سوێنێك ئەو تەڵاقەی خواردبێت ئەو کاتە کەفارەتی دەکەوێتە سەر یانی دەبێت خواردنی دە هەژار بدات و پێویستی

بە هیچ شتێکی تر نابێت. جا بە کورتیەکەی ئامۆژگاری من ئەوەیە بۆی تەوبەیەکی باش بکات جارێکی تر نەگەڕێتەوە سەر مەشروب خواردن وە خۆی لە نێوان خۆی و خوادا فرمێسکی پەشیمانی بڕژێنێ تا بەو هۆیەوە نەبێتە مایەی کێشەی نێوان خۆی خێزانی و، هەردووکیشیان تاوانبار ببن بەهۆی ئەو کارەوە، بەڵام ئەگەر جارێکی تر دووبارەی بکاتەوە بەڕاستی ترسناکە چونکە حوکمەکەی بۆ ڕوونبووەتەوە لەوانەیە ئێستا نەیزانی بێت بەڵام دوای ئەم وەڵامە خۆ دەزانێ، وە هەروەها بۆ خێزانی بەڕێزیشی دەبێت خۆ گر بێت بۆ داوای تەڵاقی لێ دەکات! کە دەزانێ سەرخۆشە لەبری ئەوەی یارمەتی بدات مەشروب نەخوات خۆشی توشی کێشە دەکات جا بەڕاستی ئەوکاتە ئەویش تاوانبار دەبێت کە کارەکە لەمەوە دروست بووە خۆ پیاوەکە عەقڵی لای خۆی نەبووە خۆ ئەم عەقڵی لای خۆی بووە ئەویش پێویستی بە تەوبەیەك هەیەو هەردووکیان پەیمان بدەن کە چیتر کارێکی وا دووبارە نەکەنەوە، خوای گەورە ژیانێکی خۆشیان پێ ببەخشێت لەگەڵ

ئێوەشدا، بەهۆی قەدەغەکراوەکانەوە ژیان لە خۆمان تێك نەدەین[195]

117-پرسیار: لە بارەی فرۆشتنی جوابی ژنهێنان بۆ نمونە ئەگەر کەسێك نەیەوێت ژن بێنێتە ئەوروپا ئەوا ژن بۆ کەسێکی تر بێنێت لەسەر ناوی خۆی بە مەبلەغێك پارە جگە لەو تەفاصیلە کەوا لە ڕاستیدا ژنی خۆی نیە ئێوەش زانیاریتان هەیە لەم بارەیەوە ئینجا ئایا لە ڕووی شەرعەوە جائیزە یان نا.

وەڵام: لە ڕاستیدا ئەو پرسیارە پێویستی بە زیاتر ووردەکاری هەیە لە بارەی ئەو کەسەی کە جوابەکەی دەفرۆشێ و وە ئەو کەسەشی کە دەیەوێت ژن بهێنێ، هەر چەند من خۆم ئەو کارەم بەلاوە باش نی یە چونکە لە ڕاستیدا درۆو فێڵی تێدەکەوێت بەڵام زۆر کەس فتوایان داوە کە دروستە وە دەڵێن ئەو کەسەی کە ژنەکەی دەهێنێ ناچارە وە ئەوەشی کە دەیفرۆشێ مافێکی خۆیەتی و واز لەو مافەی خۆی دێنێ بۆ کەسێکی تر، جا بەهەرحاڵ ئەگەر کرا، دەبێت کۆمەڵە خاڵێك هەیە ڕەچاوی

---

[195] - (المغني لابن قدامة 7/289)و(فتاوى الرملي طلاق السكران 2/250)و(الموسوعة الفقهية 29/18)و(الانصاف 89/433

بکەن.
1-ئەو کەسەی کە ژنەکەی بۆ دەهێنرێت سەیر بکرێت بزانن تاچەند زەرورە ئەو کارە بکات.
2-وە گەر ناچار بوو بۆی بکرێت لەگەڵ یارمەتی دانیدا.
3-مامەڵەکە لەسەرەتاوە جوان ڕوون بکەنەوە، چونکە زۆر کەس دوای هێنانیان کێشەیان بۆ دروست دەبێت، بە هۆی منداڵ بوون و، جیا بوونەوە لێی.
4-ئەو کەسەی کە کارەکەش دەکات وەك بازرگانیەك نەیکات، وەك زۆرێك هەیە ژن دێنێ و دواتر تەڵاقی دەدات و، وە هەم جارێکی تر ئەو کارە دەکاتەوە!
5-ئەو کەسەی کە ژنەکە دەهێنێ ئایا خۆی بەتەمای چی یە؟ ئایا خۆی دەیەوێت ژن بۆ کەسێکی تر بهێنێ و دواتر خۆی بچێتەوە بۆ کوردستان؟ زۆر کەس دەزانم وایان کرد کەچی نەش ڕۆشتنەوەو ئێستە خۆشیان گیریان خواردووە کەسێکی تریان دەست ناکەوێت ژن بۆ خۆیان بهێنێ!، ئەگەر خۆیان لە ئەوروپا ژنیان دەست کەوتووە، خۆ ناکرێت دوو ژن بهێنی لەیەك کاتدا لە ئەوروپا!.
لە کۆتایدا ئەو کارە پێویستی بەهوشیاری زۆر زۆر هەیە،

چونکە زۆر کەس ویستوویەتی یارمەتی کەسێکی تر بدات دواتر کێشە کەوتووەتە نێوانیان، هەروەك بیستووشمە کێشەی خیانەتیش ڕوویداوە، کەسی وا هەبووە ئەو ئافرەتەی کە بۆ کوڕەکەی هێناوە لەژێرەو ڕێکەوتووە لەگەڵ ئافرەتەکەدا دواتر ژیانی خۆشی و کچەکەش و وە مێردی کچەکەشی تێکداوە، نمونەی واقعی هەن لەو مەسەلانەدا، ئێرە جێگەی باسکردنیان نی یە، بەڵام تا بکرێت ئەو کارە نەکرێت باشە، وە کە کراش ئەو خاڵانەو زۆرێکی تریش ڕەچاو بکرێت، هەروەك دەبیت سەیری نیەتی خۆشت بکەیت بۆ ئەو کارە دەکەیت ئایا مەبەستت ئەوەیە کەسێك لە گرفت ڕزگار بکەیت یان هەر لەبەر پارەکەیە. سەرەنجامی ئەو هەموو گێرمەو کێشانەو فێڵ و تەڵەکەبازیەی کە تێیدایە لەگەڵ ئەوەشدا کە فەتواش هەبێت دەتوانین بڵێین هەر لە حەرامەوە نزیکە.

118-پرسیار: ئەگەر خەتمی قورئانی پیرۆز بە کوردی بکەم ئەبێت یان نا من چەند جارێك بە عەرەبی کردوومە حەز ئەکەم بەکوردی بیکەم بۆ ئەوەی جوان تر تیبگەم ئەو قورئانەی لای منە لە سلیمانی کریومە لە سالی 2000 لەلایەن بەریزان مەلا محەمەد سالٔح ئیبراهیم وە سەید محەمەد موسەوی تەرجومە

کراوه له ئیران وا له سەری نوسراوه واتا ئەمەویت تەنها کوردیەکەی بخوینمەوەو خەتمی بکەم ئەبیت زۆر سوپاستان ئەکەم.

وەڵام: خەتمی قورئان ئەگەر مەبەستت پاداشت بێت گەر کوردیەکەشی بخوێنیتەوە هەر خەیرت دەست دەکەوێت، بەڵام بۆ ئەوەی خێری خەتمەکەت بگات دەبێت قورئانەکە خۆی بخوێنێ چونکە تەرجومەکەی بە قورئان دانانرێت، بەڵام وا باشە ئەگەر ویستت ئەو کارە بکەیت هەردووکیان پێکەوە بکەیت بۆ نمونە لاپەڕەیەك قورئان دەخوێنێ دواتر ماناکەشی، یان یەك ئایەت دەخوێنی و دواتر ماناکەی وە بەم شێوە یارمەتی دەریش دەبێت بۆ تێگەشتن لە ئایەتەکەو وە یارمەتی دان بۆ فێربوونی عەرەبیش، من خۆم بۆ خۆم زۆر جار بە منداڵی وام دەکرد وە لەزەتێکی تایبەتیشی تێدایە دواتر دەبینی خۆت بۆ خۆت دەزانی ئایەتەکە مانای چی یە بەبێ ئەوەی سەیری تەرجومەکەشی بکەیت، خوای گەورە موەفەقتان کات بۆ هەوڵدانتان و تێگەیشتنتان لە قورئان کە لە ڕاستیدا زۆر زۆر گرنگە چونکە قورئان یەکەم سەرچاوەی ئەم شەریعەتە پاکەیەو وە گرنگترینیش سەرچاوەیە، هەموو سەرچاوەکانی تر

دەگەڕێتەوە بۆ قورئان، جا بۆیە تا خۆتان ئەزیەت بدەن لە تێگەشتن لێی دەبێتە مایەی دڵ ڕۆشنیتان لە قیامەتدا هەروەك چۆن لە دونیاشدا دەبێت مایەی ئارامی دڵەکان، خوای گەورەی ئێمەش و ئێوەش موەفەق بکات بۆ زیاتر تێگەشتن لێی([196]).

119-پرسیار: من مامێکم هەبوو هیچ منداڵی نەبوو وە دووساڵ لەمەو بەر عەمری خوای کرد ، ئینجا من ئەمەوێ قوربانی بۆ بکەم ئایا پێی ئەگات؟ من بەدەم گوتومە کە بەنیازم قوربانی بکەم واتە هەر بە نییەت نەم گوتووە ئایا چی پێویستە بیکەم ؟

وەڵام: خوای گەورە یارو یاوەرتان بێت بۆ جێبەجێ کردنی هەر کارێکی چاك کە لە خۆی نزیکتان بکاتەوە. کاتێك هەر مرۆڤێك بەڵێن دەدات بەخوای گەورە کە کارێك بکات دەبێت سەیری ئەو کارە بکرێت کە بەڵێنی بۆ دراوە ئەگەر کارەکە لە شەرعدا ڕێگە پێدراو بوو ئەو کاتە مولزەمن بەوەی کە کارەکە جێ بەجێ بکەن وەگەر نەیکەن تاوانبار دەبن، بەڵام ئەگەر نەتانتوانی جێ بەجێی بکەن تاوانبار نابن ئەگەر لە ڕاستیدا ویستبێتتان بیکەن و وە نیەتتان کردنی بوو بێت بەڵام ئیتر

196 ـ فتاوى اسلامية 4/45

ڕێگرێك بووە لەوەی کە نەتان توانیوە. هەرکات توانیتان دەبێت بیکەن نەوەك پشتگوێ بخرێت. ئەگەر ئەو بەڵێنەی کە دراوە کارێك بێت لە شەرعدا ڕێگەی پێ نەدرابێت ئەو کاتە نابێت بیکەن وە دەبێت کەفارەتی بدەن، وەگەر بیکەن تاوانبار دەبن بەوەی کە بەڵێنتان بەشتێکی ناشەرعی داوەو وە تاوانباریش دەبن بەوەی کە کارێکی ناشەرعیشتان کردووە، خوای گەورە پشتیوانتان بێت بۆ وەفایتان بە بەڵێنەکانتانەوە، وە لە گوناهی ئێوەو ئێمەش خۆش ببێت[197].

120-پرسیار: ڕۆژووی نۆمینەی حاجیان ناوی ئەتوانی قەرزی لێ بێنی یان لە جیاتی قەرز ناگیرێ، بۆ نمونە من ئەمەوێ لە جیاتی قەرز دای نێم ئەبێت یان نا ؟ یان هەرئەبیت وەکو خێر بیگری، وە ئەبیت هەر نۆ ڕۆژەکە بگری یان بە ڕەخبەتی خۆتە. واتا وەکو شەشەڵان کە لە دوای ڕەمەزان دێت.

وەڵام: ڕۆژی نومینەی حاجیان ئەگەر قەرزار بن دەتوانیت نیەتی قەرز بهێنن و ڕۆژوەکەتان بگرن وە ان شاء الله جگە لە

---

197 - (الفتاوى الهندية 5/294)و(فتاوى يسالونك - الاضحية عن الميت 2/373)

خێری قەرزەکە خێری ئەوەشتان دەگات کە ئەو ڕۆژانە زۆر گرنگن و یادی خوای تێدا دەکەن بەڵام هەر جێگەی قەرزەکە دەگرێت، ئەگەر بتوانرێت هەر نۆ ڕۆژەکە بگیرێت زۆر باشە وەگەرنا بەلانی کەمەوە ڕۆژی عەرەفە بگیرێت چونکە خێرێکی یەکجاری هەیە وەك لە فەرمودەی سەحیحدا هاتووە تاوانی ساڵێکی ڕابوردوو وەساڵێکی داهاتوو دەسڕێتەوە، بەڵام هەموو ئەوانەی کە دەوترێن سوننەتن و وە بە ڕوغبەتە دەتوانن هەر نەشی گرن بەڵام لەبەر ئەوەی ئەو ڕۆژانە لای خوای گەورە گەورەن و وە خێرێکی زۆر باشیان تێدایە باشتر وایە کە پێداگرببین لە گرتنیان، خوای گەورە یارمەتی دەر بێت.

121-پرسیار: هەندێك پارەم هەیەو ساڵی بەسەردا چووەو گەشتۆتە حەدی نیساب، وە هەندێك پارەشم قەرزە لای خەڵك ئایە زەکاتی چۆن بدەم ئەوەی کە قەرزە؟

وەڵام: پارە کە گەشت بە حەدی نیساب و ساڵی بەسەردا چوو ئیتر ئەبێت زەکاتی لێ دەربکرێت وە گەر هەندێك لەو پارە لای کەسی تر بوو هەر حسێب دەکرێت چونکە پارەی تۆیە، دەتوانرێت زەکاتی ئەوەی کە لای خۆت نی یە دوای بخەیت تا

کاتێك وەری دەگریتەوەو دوای بەسەریەکەوە زەکاتەکەی بدەیت بەڵام باشترە هەر بەسەریەکەوە بدرێت و دوا نەخرێت مادام پارەکە تەئکید بێت لەوەی کە ناخورێت و کەسەکە جێگەی متمانەیەو دەتان داتەوە[198].

122-پرسیار: ئایە شیعری دڵداری دروستە؟

وەڵام: ئەگەر بۆ گومڕاکردن بێت حەرامە، وەگەر ووشەی خراپی تێدا بێت حەرامە، چونکە شیعریش حوکی قسەکردن وەردەگرێت، بەڵام عادەتەن لە کوردەواری خۆماندا کە دەوترێت دڵداری مەبەست بۆ ئەو کەسانەیە کە بەناشەرعی و ژێر بەژێر کاریان لەگەڵ دەکەن وە بێگومان ئەگەر بۆ ئەوە بێت حەرامەو هیچ دودڵی تێدا نی یە، بەڵام گەر وشەی ناسك و خۆشەویستی بێت و بۆ خێزانی خۆت بڵێی ئەوا ئاساییە بەڵام دەبێت ووریای بڵاوکردنەوەی بکرێت نەوەك کەسانێك بۆ شتی خراپ بەکاری بهێنن[199].

---

198 - (فتاوى الرملى 3/49)و(فتاوى اللجنة الدائمة 9/255)و(الشرح الممتع 6/103)

199 - (البخاري 6145)و(المغني لابن قدامة 14/162)و(مسلم 2490)

123-پرسیار: ئایە بە چ مروف کافر دەبێت؟

وەڵام: ئینسان بە شەهادەت دێتە ناو ئیسلامەوەو لە بازنەی ئیسلامدا دەبێت، وە دەبێت بیروباوەڕی ئیسلامی بێت و بروای بە هەموو شتەکانی هەبێت عەقیدە وەگەر بڕواکەی پێچەوانە بووەوە کافر دەبێت، بەڵام ئەگەر کردەوەیەکی خراپی لێ کەوتەوە کافر نابێت مادام بەحەڵاڵی نەزانێ، ئەو شتانەی کە ئینسان کافر دەکەن زۆرن وەك كوفر كردن، تەرك دانی فەریزەیەك و بڕوا نەبوون پێی، ئینکاری کردنی دەقی نەگۆڕی شەرعی..هتد([200]).

124-پرسیار: ئایە نوێژی وتر واجبە؟

وەڵام: نەخێر سونەتە بەڵام زۆر باشە گەر بکرێت وە لە مەزهەبی ئیمام ئەبو حەنیفەدا بە نوێژی شەشەم دانراوە ئەوەندە گرنگە هەر بۆیە زۆرێك زیاتر موبالەغەی تێدا کردووەو بە

---

[200] ـ (اضواء البيان ـ سورة المائدة الاية 44)

ئاستی واجب ناساندوویانە، بەڵگە زۆرە کە نوێژە واجبەکان هەر پێنجن([201]).

125-پرسیار: ئایە جگەرە حەرامە؟

وەڵام: بەڵێ حەرامەو هیچ دوودڵیەکی تێدا نی یە، جگەرە زەرەرمەندە بە هەموو شێوەیەك هەر شتێکیش زەرەری هەبێت حەرامە([202]).

126-پرسیار: ئایە دروستە بڕوانامەی ساختە بەکار بێنم؟

کەسێك لە فەرمانگەیەك خزمەت دەکات و توانای زۆر باشی هەیە لە خزمەت کردنداو زۆریش دڵسۆزەو دائیرەکەی پێویستی پێیەتی ئایە ئەگەر بڕوانامەیەکی ساختە بکات لە ڕووی ئاینیەوە گوناح بار دەبێت بە شەرتێك توانای ئەو بڕوانامەشی هەبێت بە زیادیشەوە.

201 - (فتاوى يسالونك - صلاة الوتر1/37)و(فتاوى الرملي -باب صلاة النفل 1/209)و(الفتاوى الفقهية الكبرى 1/183)

202 - (فتاوى اللجنة الدائمة 22/182)و(موقع الاسلام سوال وجواب 5/694)و(فتاوى نور على الدرب للعثيمين 8/2)

وەڵام: مادام بەبێ بڕوانامە کارەکە نادەن و بڕوانامە بە مەرج دەگیرێ دروست نی یە بڕوانامەی ساختەی بۆ بەکار بهێنرێت، بەڵام باشترە لەگەڵیاندا قسە بکات و بڵێ کە هەر ئەرکێکم پێ دەسپێرن بەباشی دەیکەم و توانام هەیە وەگەر قبوڵیان نەکرد، دروست نی یە بە ساختەکاری دابمەزرێت، چونکە دوور نییە لە دوارۆژدا ئاشکرا ببێت و حەیاشی بچێت، جگە لەوەی کاری ساختەکاری خۆی ئەشکالیشی تێدایە. وە مادام ئەوەندەش بە توانایە با بڕوانامەکەی پێ دەربهێنێت[203].

127-پرسیار: ئایە جیل دان لەسەر دروستە؟ ئایە وێنەی دارو درەخت دروست کردن دروستە؟

وەڵام: بەڵێ هەردووکیان دروستەو کێشەیان تێدا نی یە، مەگەر جیلەکە بەدەر بکەوێت کە لە مادەیەکی خراپ دروست کرا بێت[204].

[203] ـ فتاوى الشبكة الاسلامية 90751

[204] ـ اللقاء الشهري الشيخ ابن عثيمين 68/14

128-پرسیار: مامەڵەکردن لەگەڵ بەنکدا چۆنە کە وەرەقەیەك بە 120000هەزار دەخەمڵێنێت؟

من دانیشتوی شارۆچکەیەکم نزیك هەولێر.
برسیارەکەم ئەوەیە بانکێکی ئیسلامی لە هەولێر هەیە پارە دەدات بە خەڵکی (بڕی یەك دەفتە دۆلاری دەداتێ) مانگانە پێنج وەرەقە دەداتەوە بە بەنك بەڵام بە مەرجێك هەر وەرەقەی لەسەر 120000 دەخەمڵێنرێت بەڵام لە بازاردا بە 118500 ئایا حەڵاڵە یان نا دەبێتە ڕیبا.

وەڵام: دۆلار بەرانبەر دینار دوو عوملەی جیاوازەو زیادو کەم کردن تێیدا دروسە، بەڵام دەبێت ئەوە بزانرێت ئایا ئەو جیاوازیە لەسەر ئەساسی چ شتێکە ئەگەر لەسەر ئەساسی موعامەلە بێت ئەوە جیاوازە لەگەڵ ئەوەی ناوی ڕیبا بێت یان زیادە، وە بەنکی ئیسلامی تەنها ناوی ئیسلامیەکەی بەس نی یە بۆ ئەوەی هەموو متمانەیەکی خۆمانیان بدەینێ، زۆر بەنك هەیە بەناوی ئیسلامیەوە قۆڵی خەڵکی زیاتر لە بانکە ڕیبەویەکان

دەبڕێت، وە دۆلار بەردەوام بەرزو نزم دەكات ئەو موعامەلە دەبێت ڕوونتر بێت چونكە ئەگەر سبەی دۆلار شكاو بوو بە 100000 وەیان دینار شكاو بە پێچەوانەوە بووە، چونكە بڕی دەفتەرێك بە گەڕانەوەی پێنج وەرەقە لە ئیستەدا كە دەكاتە 600000 هەزار، كە ئەگەر زۆر بەرزوو نزم بوو دۆلار ئەوسا چۆن دەبێت، كە دەفتەرێك بەو شێوەیە نزیكی دوو ساڵی پێ دەچێت تا تەواو دەبێت، تا دووساڵی تر ئەو ڕێژە پێ دەچێ زۆر گۆڕانكاری بەسەردا بێت و وەك جۆرێك لە قوماری بەسەر دێت، پێویستە زیاتر تێگەشتن هەبێت پێم وا بێت جۆرێك لە نا تێگەشتن هەبێت لەم نێوەندەدا، لەوانەیە لە ئێستەدا بڕی وەرەقەیەك بە 120000 هەزار بخەمڵێنرێت نەك هەر بەردەوام وا بێت([205]).

129-پرسیار: ئایە فایتحە ئەچێ بۆ مردوو؟

[205] (كتاب الرحلة الاخيرة لعلامة الجزيرة ص163)و(كتاب قمع المعاند ص 288)و (فتاوى اللجنة الدائمة 13/310)

وەڵام: یەکێك لە خەسڵەتی مرۆڤی مسوڵمان ئەوەیە دوعا بۆ پێشینەکانی خۆی بکات وەك خوای گەورە دەفەرموێت.

{وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ([206])}

والذين جاءوا من بعدهم يقولون ئەوانەش لەدوای ئەوانەوە هاتوون، واتە: پاش کۆچکەران و یارمەتیدەرانەوە هاتوون ، دەڵێن: ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان ئەی پەروەردگارەکەمان ! لە ئێمەو لەو برایانەمان پێش ئێمە باوەڕیان هێناوە خۆشببە ولا تجعل فی قلوبنا غلا للذين آمنوا وهیچ بوغزو قینێك مەخە دڵمانەوە بەرامبەر بەوکەسانە باوەڕیان هێناوە ربنا إنك رؤوف رحيم ئەی پەروەردگاری ئێمە! بەڕاستی تەنها ئەتۆی بەسۆزی میهرەبان. پێشەوا (عومەر) گوێی لەپیاوێکەوە بوو باسی موهاجیرانی بەچاك

[206] - سورة الحشر الاية 10

دەکرد! ئەویش ئایەتی (للفقراء المهاجرين)ـەی بۆ خوێندەوەو، فەرمووی: ئایا تۆ وەك ئەوان دەبی؟ وتی: نەخێر، پاشان ئایەتی (والذين تبؤوا الدار والإيمان ([207])ەی بەسەرا خوێندەوەو فەرمووی: ئەی وەك ئەودەستە دەبیت؟ کابرا وتی: نەخێر، پاشان ئایەتی: (والذين جاؤوا من بعدهم ..)ی بۆخوێندەوەو فەرمووی: ئەی لەمانەیت؟ کابرا وتی: بەتەمام لەمانەبم. پێشەوا (عومەر) فەرمووی: دەچاك بزانە هەرکەسێك بەباشی ناویان نەباو، بگرە لەباتی ئەوە جنێویان پێبدات، باچاك بزانێت لەهیچکام لەو ئیماندارانە نیە. واتە: لەهەر سێ تاقمەکە بێ بەشە. بێجگە لەوەش پێشەوا (مالیك) دەڵێت: ئەو کەسەی جوێن بەهاوەڵان دەدات کافرەو لە

[207] ـ سورة الحشر الاية 8-9

(فیئ)یش بەش نابات.

فاتیحە كردنیش وەك دوعا كردن وایە، بەڵام باشترە لەبری ئەوە دوعاكە بكەین وەك لە قورئاندا هاتووە وە خوای گەورە ڕەحم بە مردووی هەمووﻻیەكیشمان بكات([208]).

130-پرسیار: ئایا حوكمی بەكارهێنانی سەعاتی بە ئاڵتون زەرد كراو چی یە؟

وەڵام: لەبەر ئەوەی بەكار هێنانی ئاڵتون بۆ پیاو دروست نی یە باشتر وایە بەدوور بكەوینەوە لەو جۆرە شتانەش ئەگەرچی بۆچوونیش هەبێت و قسە لەسەر كەمێتی مادەكە بكات، بۆ ئەوەی نەكەوینە تاوانەوە لەگەڵ ئەوەشدا چ گرفتێك هەیە لەبری ئەو سەعاتانە سەعاتی جوان و ڕەنگی زەردیش بەكار بهێنن بەڵام بەبێ ئاڵتون([209]).

---

[208] ـ (فتاوى اللجنة الدائمة 9/38)و(تفسير ابن كثير 259/4)و(اسلام ويب مركز الفتوى حكم قراءة الفاتحة واهداء ثوابها الى الميت)

[209] ت (حكم لبس الذهب للرجال حرام رواه مسلم 2090)و(الموسوعة الفقهية 1/119)و(فتاوى اسلامية 4/254)

131-پرسیار: گومانم بۆ دروست بووە لەسەر بەشی ئافرەت و پیاو لە ئیسلامدا تکایە ڕێنمونی؟

سلام و رەحمەت خواتان لێ بێت-الحمدلله جوانێکی ئەهلی تەعەهھود وە بە دڵ دڵخۆش بە دینی ئیسلامم هەروەها موتالیعەیشم لە ئەم زەمینەدا زورە-بەڵەم بە داخەوە دوای چەندین مانگ جەدەل و بەحس لەگەڵ کچێکی ڕێگە لێ شێواوی (فمنیست) بوحالی کردن و وەڕێ خستنی بەرەو ڕێگای جوانی ئیسلام بە ناموەففەقی لێ جیابوومەوە-بەداخەوە ئێستا بڕێ جار لە مەوردی حقوقی ژن وئایاتی کە لە مەوردی ژنە وە لە قورآنی پیروزدا هەیە وە سوەسە دەبم چارە چیە؟(ڕابتەم لە ئەسڵدا بە بونەی ئیزدواج بوو)خواتان لێ ڕازی بێ زۆر ڕاهنماییم دەوێ.

وەڵام: فەزڵی خوای گەورەیە بەسەرمانەوە کە خۆشەویستی بۆلای خۆیمان ببات، وە فەزڵی خوای گەورەیە کە ئەو تاقەی پێ بەخشیوین بتوانین موتاڵەعە بکەین لە کاتێکدا بەچەندە مسوڵمان هەیە لەسەرانسەری دونیادا بێبەشن لە لەزەتی خوێندەواری و موتاڵەعە، وە دەبێت خۆشمان ئەوە فێری

خۆمان بکەین و بزانین دوژمنەکان لە چواردەورمان زۆرن، زۆرجار ئێمە بەهۆی خوێندەواریمانەوە وا دەزانین هیچ کەس زەفەرمان پێ نابات بەڵام ئەگەر وریا نەبین هەر زوو دەیدۆڕێنین و خوێندەواریەکەش دەبێتە کۆتێك لە ملماندا لە ڕۆژی دوایدا، بە تایبەت مەسەلەی ئافرەت کە باسێکی حەساسە وە مامەڵە کردنیش لەگەڵیاندا هەر حەساسە، بۆیە عومەر کوڕی خەتاب دەفەرموێ دەتوانم ئەمانەتی هەموو شتێك بپارێزم بەڵام ناتوانم بچمە ژێر باری ئەوەی چەند هەنگاویك لەگەڵ ئافرەتدا بە تەنها بڕۆم، لە کاتێکدا عومەر چی کەڵە پیاوێك بووە بەڵام ئەو قسە ئاماژەی زۆر گەورەی تێدایە بۆ ئێمەو دەبێت بەهەند وەریگرین، دینی ئیسلام دینێکی کاملەو دەبێت ئەوە لە دڵماندا بچەسپێت کە بێ کەموکوڕی و تێرو تەواوە، وە خوای پەروەردگار کە دروستکەری ئافرەت و پیاویشە، هەر خۆی شارەزایە بە تەبیعەت و حەزی هەردوولایان و بەگوێرەی ئەوە ئەرك و واجباتی بۆ داناون، ئەگەرچی ئێمە ئێمە لە ڕواڵەتدا جیاوازی ببینین بەڵام لە ناوەرۆکدا کارەکان هەریەکەو بۆ خۆی شیاوە، ئاینی پیرۆزی

ئیسلام ئاینی دادگەریە، دادگەری ئیسلام لە چیدا دەردەکەوێت لەوەی هەریەکەو بەپێی خۆی و گوێرەی خۆی بەڵام لە هزرەکانی تردا وا نی یە، بۆ نمونە زۆرجار ئێمە گوێبیستی یەکسانی دەبین وە خەڵکانێك ئەم یەکسانیە دەکەن بە چەك بەرانبەر ئیسلام لە کاتیکدا لە ئیسلامدا لەبری یەکسانی دادگەری هەیە، وەگەر بێت وئێمە بەراوردی هەردووکیان بکەین و جوان لێکیان بەینەوە دەبینین دادگەریەکە شیاوترە لە یەکسانیەکە، بۆ نمونە پیاوێك 4 منداڵی هەیە یەکسانی دەڵێ دەبێت هەموو شت دەبێت بە یەکسانی بکەیت بۆیان ، بۆ نمونە کە نان دەخۆن یەکی قاپێك برنج و فاسۆلیایان بدەرێ وە ئیسلامیش دەڵێ نەخێر دادگەربە، وە یەکسانیەکە دەبینین زوڵمە چۆن ئەو قاپە فاسۆلیاو برنجە لەوانەیە تێیدا بێت نەتوانێت هەمووی بخوات و لایەکی خەسار بێت وە لەولاشەوە کەسێکیان بەو خواردنە تێر نەخوات و لەبرسان خەوی لێ نەکەویت، دادگەری ئیسلام دەڵێ هەر یەکەو بەگوێرەی خۆی منداڵێکی گەورەی تێدایەو دوو قاپیش تێر ناکات زیاتری بدەرێ تا تێر دەخوات وە منداڵێکی تر قاپێکیش لێی زیادە ئەوەندەی

بدەرێ کە خەسار نەبێت، جا ئەوە نمونەیەکی بچوکە بەرانبەر دادگەری ئیسلام و یەکسانی هزرەکانی تر، مەسەلەی ئافرەتیش هەروەها، ئەگەر ئێمە بەشەکانمان بەلاوە کەم و زیاد بێت و هەندێك جیاوازی ببینین بەڵام نابێت گومانمان لە دادگەری ئیسلامدا بۆ دروست ببێت، مادام خۆشتان سوپاس بۆ خوا ڕۆشنبیرن و دەخوێننەوە زیاتری لەسەر بخوێننەوە بەڵام ڕێنومای برای بچوکتان ئەوەیە کە بڕیاری پێش وەخت مەدەن، بەو ڕۆحیەتەوە بەدوایدا بچۆ کەوا ئیسلام وەڵامی پرسیارەکانی تێدایەو دادگەرە نەوەك بە گومانەوە بۆ دەقەکان بڕوانیت، خوای گەورە زیاتر ڕاگیراوتان بکات لەسەر ئیسلام و هیچ شتێك ئەو ئیمانە جێگیرەتان بێ لێژ نەکات([210]).

132-پرسیار: حوکمی بڕوا بوون بە بورجەکان چی یە؟

وەڵام: هەموو غەیبیان لە زانست و زانیاریەکانی خوای گەورەن و هەر خۆشی دەزانێت و گەورەی و بە توانای خوای

---

[210] - (المراة بين الفقه والقانون 29-32)و(الروض الوريف شرح حقوق الجنس اللطيف ص 9)و(سورة النساء الاية 7-11)

پەروەردگارو بێ توانای مرۆڤەكانیش دەردەخات. هەموو ئەو عاداتانە هینی پێش ئیسلامن و ئیسلام هەمووی پوچ كردەوە وەك خوای گەورە دەفەرموێ{ قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ([211])} جگە لە خوا هیچ كەس غەیب نازانێت، هەتا یەكێك پێی وابێت كە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەزانێ سبەینێ چ دەبێت ئەوە بە هەقیقەت درۆیەكی گەورەی لەسەر خوا هەڵبەستووە. وە لە فەرموودەیەكدا كە ئەبی داود دەیگێڕێتەوە لە ئیبن عەباسەوە دەفەرموێ{ مَنِ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ مَا زَادَ ([212])} لە فەرموودەیەكی تردا بەم شێوەیە هاتووە

{ لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ وَلاَ مَنْ تُطِيِّرَ لَهُ أَوْ تَكَهَّنَ أَوْ تُكُهِّنَ لَهُ أَوْ تَسَحَّرَ أَوْ تُسِحِّرَ [213]} لە كۆتایدا ئەوەمان بۆ دەردەكەوێت ئەو

---

[211] ـ سورة النمل الاية 65

[212] ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ :« مَنِ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ فَمَا زَادَ زَادَ) أخرجه الطبرانى (135/11 ، رقم 11278) ، وأبو الشيخ (1225/4 ، رقم 70122) . وأخرجه أيضًا : البيهقى فى شعب الإيمان (306/4 ، رقم 5197) .

[213] ـ أخرجه الطبرانى (162/18 ، رقم 355) . قال الهيثمى (103/5)

جۆره زانیاریانەی کە بەهۆی بورجەکانەوە بانگەشەی بۆ دەکرێت دەچێتە چوار چێوەی غەیبیاتەوە کە جگە لە خوای گەورە نەبێت ، دەبێت ئێمەش خۆمانی لێ بەدوور بگرین و بڕوامان پێی نەبێت وەگەرنا دەکەوینە بەر ئەو هەڕەشانەی لە لەو دووفەرموودەدا هاتووە.

133--پرسیار: خێزانم زۆر تووڕەیە دەمەوێت تەڵاقی بدەم.

خێزانەکەم زۆر زۆر تورەو عەصەبی یە و زۆر جار قسەی ناشیرین بەمن دەڵێت و زۆر لەمنداڵەکان دەدات هەرجەندی ئامۆژکاریم کردووە بەڵام سوودی نەبووە تا کار گەیشتە ئەوەی کە زۆریشم لێی داوە بەڵام هەر لەسەر تەبیعەتی خۆیەتی من ئیستا زۆر زۆر بیزارم. ئایا رای شەرع جۆنە لەبارەی خێزانەکەم و لەم حاڵەتەدا بۆم هەیە بیگەڕێنمەوە بۆ ماڵی باوکی؟

وەڵام: بە ڕەوشت جوانی و قسەی خۆش کاریگەی لە تووڕەبوون و هەراو دەمەقاڵە زۆرترە، ئەو تووڕەیە تۆ ئارام

به لە کاتی تووڕەبوندا زۆر سەر مەنێ سەری تا ئارام دەبێتەوە نەوەك کاری خراپ و ووتەی کوفرو ناشیاوی بەدەمدا بێت و ببێتە مایەی زیاتر تاوانباری قوڵکرنەوەی زیاتر کێشەکان، وە لە کاتی ئارامیدا بە ووردی قسەی بۆ بکەو شتەکانی بۆ شی بکەرەو، گەر فایدەی نەبوو دەتوانی لە ڕێگەیەکی ترەوە کەسێکی تر لە خزمی خۆی و خزمی خۆت بۆ نمونە خوشك و دایك و پورو ئەو کەسانەی کە دڵسۆزن و بە ئەمانەت نهێنیەکانتان دەپارێزن، وە خۆشت ڕێگە هەیە بیگریتە بەر وەك جێگە جیاکردنەوە بۆ ماوەیەك تا نیشانی بدەیت کە عاجزی لێی نەوەك کوتەکی بۆ بخەیتە ئاو و لێی بدەیت کە زیاتر دڵی لێت دەئێشێ. خوای گەورە هەردوولاتان گونجاو کات بۆ یەك و منداڵەکانتان لەسەر ئیسلام و خورەوشی جوان پەروەردە بکەن، گەر سودی نەبوو وە نەتتوانی ئارامی لەسەر بگریت ئاساییە دەتوانن جیا ببنەوە لەیەك بە شێوەیەك ستەم لە خۆتان و منداڵەکان نەکەن[214].

---

[214] - (فتاوى اللجنة الدائمة 16694/1)و (التنجيم والمنجون وحكم ذلك في الاسلام 215)

134-پرسیار: ئەگەر کەسێك تۆزێك پشتی بئێشێت دەتوانێت تەیەموم بکات لەبری دەست نوێژ؟

وەڵام: ئەگەر کەسێك تۆزێك پشتی بێشێت تۆزێك ئاساییە ان شاء الله مادام بتوانێت دەستنوێژەکەی بشوات و وە ئاو هەبێت، وەگەر هەر نەیتوانی با کەسێکی تر دەستنوێژەکەی بۆ بشوات، تەیەموم بۆ کاتێکە ئاو نەبێت وەیان برینێکی خراپ لەسەر ئەندامەکانی دەستنوێژ شتن بێت وەیان جەنابەتی لەسەر بێت و ئاوی دەست نەکەوێت بەو شێوە.

135-پرسیار: ئایا گۆرانی وەیان سرود حەڵاڵە یان حەرامە؟ وە ئایا سزاکەی چەندە؟

وەڵام: گۆرانی وە هەم سرود هەردووکیان حوکمی قسەکردن وەردەگرن لە شەرعدا جا ئەگەر ووشەی خراپی تێدا بەکارهات بێگومان حەرامەو نابێت گوێی لێ بگیرێت، هەروەك چۆن قسەکردنیش ئەگەر ئینسان قسەی خراپ بکات تاوانبارە، مۆسیقاش جێگەی ڕاجیاوازییە لەناو ئەهلی عیلمدا پێشتریش باسمان کردووە، بەڵام تا بکرێت گوێی لێ نەگیرێت بەڕای من باشە، وەگەر گوێیشی لێ گیرا با لەو گۆرانی و سرودانە بێت

کە ووشەی خراپی تێدا نین واتە ئەو گۆرانی و سرودانەی کە بەسەر دین و خاك و وولاتدا هەڵدەدەن، ئەوانە ئاساییە، وە بە نسبەت تاچەند تاوانبارەو سزاکەی چەندە ئەو شتانە بە نسبەت ئێمەوە نسبین خوای گەورە خۆی دەزانێ ئەمە وەك سزایەکی دونیای نی یە بوترێت 10 ڕۆژ زیندانیە وەیان ئەوەندە غەرامەیە زۆربەی تاوانەکان ئێمە نازانین وە هەتا ئەوانەش کە دیاری کراوە هەر بۆ ئەوەیە ئێمە فکرەکەی لێوە وەرگرین وەگەرنا ئێشی ئازاری ئاگری دۆزەخ خۆ وەك دونیا نی یە،بەڵام ئەوە بزانرێت نە ڕۆژی دوا ڕۆژ وەك ئێرەیە وە نە سزاکانیشی، وە هەرکات زانیمان شتێك حەرامە ئیتر بێ چەندو چوون دەبێت وازیان لێ بهێنین ئەگەر سزاکەشی نەزانین دەبێت ئەوە بزانین لە هەر تاوانێکدا کە ئێمە دەیکەین سەرپێچی خوای گەورەمان کردووە وە ئێمە دەبێت شەرم لە خوای گەورە بکەین و تاوان نەکەین هەتا ئەگەر سزاشمان نەدات([215]).

---

[215] ـ (کف الرعاع عن اللهو والسماع ص118)و(شرح السنة 12/383)و(المغنی لابن قدامة 9/132)و(اغاثة اللهفان لابن القیم 1/415)

136-پرسیار: ئایە ئەو خواردنانەی کە E471ی تێدایە حەڵاڵە یان حەرامە؟

وەڵام: E471 واتە مادەی گۆشتی تێدایە جا ئیتر دەکرێت گۆشتەکە بەراز بێت مانگا بێت وەیان مەڕ بێت، شتەکە گوماناویەو دیار نی یە چونکە ئەوان جیاوازی ناکەن لە نێوان حەیوانەکانداو هەمووی وەك یەك بەکار دێنن، هەتا زۆرجار لە شیرینیەکانیشدا هەیە، جا بۆ ئەوەی ئێمە بەدووربین لەو شتە گوماناویانە باشتر وایە هەر شتێك گۆشتی تێدا بوو نەیان کڕین، گۆشتیش لە مارکێتە حەڵاڵەکان، بەڵام هەندێك ڕێگەیان داوە بەو شتانە بۆ نمونە ئاسکرێمەو وەیان نانە وەیان شتێکە لەوجۆرانە کە ئەسڵ تێیدا نانە بۆ نمونە بەڵام پێ دەچێت هەندێکی زۆرکەمی گۆشت تێدابێت بەڵام بەو هەندە کەمە لە سیفەتی نانەکەی کەم نەکردۆتەوەو هەر تام و بۆنی نان دەدات، بەڵام نابێت ئێمە بەردەوام هەرئەزعەفول ئیمان هەڵبژێرین مادام زەرور نین و وە لە بەرانبەر ئەوەدا بێگومانەکەمان

دەست دەكەوێت[216].

137-پرسیار: ئایا شەترەنج و مۆسیقا حەڵاڵە یان حەرامە؟

وەڵام: شەترەنج گوناح نی یە واللە أعلم، بەڵام نابێت لەسەر شت بێت وە نابێت كاتی نوێژو عیباداتی گرنگی لەسەر بچێت و وە نابێت سوێندنی لەسەر بخورێت، مۆسیقاش شتێكەو جێگەی ڕا جیاوازیە لە نێوان زانایانداو هەندێك ڕێگەی داوەو هەندێك نا، بەڵام باشترە ئەگەر خۆمانی لێ بەدوور بگرین و خێر زیاتر لەوەدایە كە بەكاریان نەهێنین، وە سوپاس بۆ خوا لەبەرانبەر ئەوەدا ئەوەندە سرودی خۆش و بێ مۆسیقاش هەن بە بیستنیان جگە لە خۆشیەكەشی ئیمان بەرز دەكەنەوە[217].

138-پرسیار: ئایا مزگەوتێك قەبری تێدا بێت دروستە نوێژی تێدا بكەین بەڵام دیوار لە نیوانیاندا هەیە؟

وەڵام: ئەسڵ ئەوەیە لە جێگەیەك كە قەبری تێدا بوو نوێژی تێدا نەكرێت بەڵام هەندێك مزگەوت هەیەو كراوە لە توانای ئێمەدا

---

216 - (حكم سماع الغناء مع الة موسيقية على المذهب الاربعة 1000/88)

217 - (مجموع فتاوى شيش الاسلام ابن تيمية 32/218)و(الكبائر89 - 90)و(الجامع لاحكام القران للقرطبي 6/291)

نەبووە، ئەو کات نوێژی ئەو مزگەوتانە دروستە ان شاء الله و وە مەیکەن بە ڕێگر بۆ کردنی نوێژی جەماعەتتان و خێری 25 نوێژ لە کیسی خۆتان بدەن بۆی، بەڵام ئەگەر خۆتان لە شوێنێك بوون و قەبری تێدا بوو نوێژی تێدا مەکەن، بەڵام مزگەوتەکە تازە دروستکراوەو بە ئارەزووی خۆمان نەبووە([218]).

139-پرسیار: ئایا ڕاستە دەڵێن هەموو کەس هەر عەزاب دە درێت ئەوسا دەچێتە بەهەشت؟

وەڵام: کاتێك باس لە سزا دەکرێت مەبەست پێی هەر جەهەنم نی یە مرۆڤی مسوڵمان لە دونیادا ئەو هەموو نارەحەتیانەی کە دەیکێشێ مادام ئارامی لەسەر بگرێت دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانی وەگەر هەر تاوانی پێوە مابوو تا مردن ئەوە ئازاری سەرەمەرگیشی بۆ دەبێتە سڕینەوەی تاوانەکای وەگەر هەر پێوەی مابوو عەزابی قەبری بۆ دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانی وگەر هەر پێوەی مابوو ئەزیەت و نارەحەتی مەحشەر وەگەر دوای هەموو ئەو شتانە پێوەی مابوو ئەوکات

---

218 - (فتاوى اللجنة الدائمة 1/411)و(مجموع فتاوى الشيخ ابن باز 10/246)

بایی ئەوەی پێوەی ماوە واتە خراپەکەی زۆرتر بوو لە چاکە بایی ئەوە عەزاب دەچێژێت([219]).

140-پرسیار: ئایا کەسێك لەخەو هەستاو بینی تەڕ بووە بەڵام نەیزانی مەنی یە یان میز دەبێت خۆی بشوات؟

وەڵام: مەنی خۆی دیارەو هاوار دەكات و بەئاشكرا لە میز جیا دەكرێتەوە مەنی دەلكێت بە یەكداو تۆپەڵ دەبێت وە كە وشكیش بوو بووەوە جێگەکەی بە ئاشكرا دیارە بەڵام میز گەر وشك بووەوە وا هەست ناكەیت كە شتێك بوو بێت. گەر ئەوە ڕوویدا دەبێت خۆت بشۆیت بۆ ئەوەی بتوانیت نوێژەكانت بكەیت، وە خۆشتنەكەشی سێ مەرجی هەیە یەكەم: نیەتت هەبێت كە بۆ ئەوە خۆت دەشۆی پاك بیتەوەو نوێژەكانت بكەیت. دووەم: هەر پیسیەك لەسەر لاشەت بوو دەبێت لایبەریت بەسابون و شامپۆ جوان خۆت پاك بكەیت. سێهەم: دەبێت ئاو بگاتە هەموو لەشت نەوەك هەر سەرت بشۆی وا بزانێ تەواو كارەكەت ئەنجام

---

[219] - (مرعات المفاتيح شرح مشكاة المصابيح 222/1)و(لوامع الانوار البهية 18/2)و(فتح الباري 243/3)

داوە وەیان هەر لەشت بشۆیت وتەواو دەبیت هەموو جەستەت بشۆیت و ئاوی پێ بگات([220]).

141-پرسیار: لەبەرکردنی کام ڕەنك بۆ پیاو و ژن حەرامە؟

وەڵام: ڕەنگەکان دەگەڕێتەوە بۆ ئارەزووی کەسەکان لە شەرعدا هیچ ڕەنگێك دیاری نەکراوە بۆ ژن و پیاو ئەو کارانە دەکەونە نێوان وازلێهنراوەکان ئەوەی کە مرۆڤ خۆی سەرپشك دەبێت لە هەڵبژاردنی، بەڵام ئەگەر لە کۆمەڵگەیەکدا هەندێك لەو ڕەنگانە تایبەت بوو بە ئافرەت ئەوا بۆ پیاو دروست نی یە لەبەریان بکات نەك لەبەر ڕەنگەکە بەڵکو لەبەر خۆچواندنی بە ئافرەتەوە، هەروەها بە نسبەت ئافرەتیشەوە نابێت ڕەنگێك کە تایبەت بێت بە پیاو بپۆشن، دەکرێت بەهۆی خوی کۆمەڵگاوە جیاوازیش لەوەدا هەبێت بۆ نمونە ڕەنگێك لە کوردستاندا بە هی ئافرەت ناسراوە هەمان

---

220 - (النوي في شرح مسلم 14/8)و(فتاوى اللجنة الدائمة رقم الفتوى 12102)و(كشف الخفاء 248/1)

ڕەنگ لە وڵاتێکی تر بۆ پیاو یان پێچەوانەوە ئاسایی بێت([221]).

142-پرسیار: ئەو شتە هەیە کە ئەگەر جلت بە پێچەوانەوە لەبەرکرد دوعا بکەی باشە؟

وەڵام: بەڵێ هەیە بەڵام نەك بۆ هەموو کاتێك بەڵکو بۆ کاتی ڕۆشتنە بۆ نوێژە بارانە وە هۆی ئەوکارەش بۆ ئەوەی کە نیشانی بدەن هەموو پێویستی بەخوای گەورەیەو زەلیلی خۆیان بۆ خوای گەورە نیشان بدەن، بەڵام نەك بۆ کاتەکانی تر([222]).

143-پرسیار: ئایا سمێڵ تاشین گوناهە؟

وەڵام: ئەو مشتومڕەی کە لەسەر ڕیش هاتوون باسی سمێڵ کورت کردنەوەش دەکەن لەگەڵیدا وە سمێڵ دەبێت کورت بکرێتەوە چونکە درێژ کردنەوەیان دروست نی یە، جا ئەگەر تاشراش لەبری کورت کردنەوەدا، هەر ئاساییە شتێك نەهاتووە

---

221 -(عون المعبو د11/126)و(حاشية الدسوقي 1/406)و(الفاكه الدواني 1/218)و(فتاوى اسلامية للعثيمين 3/313)

222 - (البخاري 1012)و(المغني لابن قدامة 2/151)

حەرامی بکات فەرموودەکان باسی کورت کردنەوەی دەکەن([223]).

144-پرسیار: سەکسوك حەڵاڵە یان نا؟

وەڵام: ئەو فەرموودانەی کە باسی ڕیش دەکەن لە شی کردنەوەی ڕیشدا زانایان باسیان کردووە کە ڕیش لە کوێوە دەست پێ دەکات تا کوێ وە هێڵانەوەی سەکسوکە واتە هێشتنەوەی نیوەی ڕیش، فەرموودەکان باسی ڕیش بەتەواوی دەکەن نەك نیوەی، وە ئەو ڕاجیاوازیەی کە لەسەر ڕیش تاشین و هێشتنەوەی دەکەن باس لەهەمووی دەکەن نەك سەکسوکە وە سەکسوکە نە ئەمەیە ڕیشی تەواو بێت وە نە ئەمەشە بێ ڕیش بێت، جا گەر کەسێك بیەوێت ڕیش بهێڵێتەوە با هەمووی بێت وەگەرنا ئەم تۆزە چی یە بەرچناکەوە([224]).

145-پرسیار:ئایا ڕاگرتنی سەك دروستە لەماڵەوە یان نا؟

---

223 - (فتاوى اللجنة الدائمة 5/133)و(الرملی بهامش فتاوى ابن حجر 96/4)و(اعانة الطالبين 240/2)

224 - (فتاوى اللنة الدائمة 5/133)و(الانصاف 1/133)و (لقاء الباب المفتوح 9/16)

پرسیارێکم هەیە لەسەر هەبوونی سەگ ؟ هەبوونی سەگی بینای لە کاتێکدا دەرزی لە ناوبردنی هەموو ئەو میکرۆبانەی لەو سەگەدا هەیە لە ناو دەبات .. ئایە گوناحە؟ ئەو ماڵە نوێژی تیا دروستە؟ وە هەندێ زانیاری تر لەسەری ئەگەر پێم بڵێن سوپاس.

وەڵام: دروست نی یە ڕاگرتنی سەگ بەبێ هۆ وەك دەبینین زۆرێك لە ئەوروپاو هەتا بەداخەوە لە کوردستانیش پەیدا بووە کە سەگ لە ماڵەوە بەخێو دەکەن و جێگەو خواردن و کۆمەڵێك کاری لەگەڵدا دەکرێت لەگەڵ شەرعدا یەك ناگرنەوە، بەڵام ئەگەر ڕاگرتنی سەگەکە بۆ کارێکی گرنگ بوو ئەوە ئاساییە بەڵام لە جێگەی تایبەتی بۆ نمونە نەیەتە ناو ماڵ و منداڵ و سەرجێگە چونکە سەگ گیاندارێکی میکرۆب دارەو پاك نی یە، وە ئەو هۆکارانەی کە دەتوانرێت سەگ ڕابگیرێت بۆ پاسەوانی بۆ نمونە کابرا ئاژەڵدارە وەیان ترسی دزو شتی هەیە، وە بۆ ڕاو کە ئەویش ئەحکامی خۆی هەیە لە چۆنێتی ڕاوکردنەکەی کە ئێرە جێگەی ئەو شیکاریە نی یە بەڵام دەتوانرێت بەهۆیەوە ڕابگیرێت وەیان بۆ زۆرکاری تری

پێویست كه ڕۆژگار دەری دەخات بۆ نمونە كەشفی ئەڵغام و مادەی هۆشبەرو كاری خراپ كە ئەمانەش سودەكانیان دیارە، وە هەروەها بۆ ئەو كەسانەی كە نابینان بۆ ڕاكێشانیان و سود لێ وەرگرتنیان دروستە والله اعلم، بەڵام ئەوەندە هەیە دەبێت ئەو كەسەی كە بەكاری دێنێت تا چەند زەرورە پێی بۆ نمونە كەسێك نابینایە لە كۆمەڵگەی خۆماندا ئایە پێویستی بە سەگ هەیە؟ مەگەر هەر كەسی نەبێت و گوێی پێ نەدەن وەگەرنا لە كۆمەڵگەی ئیسلامیدا سوپاس بۆ خوا جێگەی ڕێزوو یارمەتی زیاترن([225])،

بەكورتی تا بكرێت نەكرێت وەگەر نەكرا بۆ یەكێك لەو كارانە پێویست بوو ئەوكات مەعزورن ان شاء الله.

146-پرسیار: ئایا موعامەلە كردن لە كڕین و فرۆشتندا دروستە؟

وەڵام: معامەلە كردن شتێكی ئاساییە، بەڵام ئەوەی گرنگە لەبەرچاو بگیرێت سوێندنی درۆو درۆی تێدا نەكات بە سوێند

---

[225] - (ابن ماجه 3640)و(فتح الباري 5/9)و(شرح رياض الصالحين لشيخ ابن عثيمين (4/241

خواردن ماڵەکەی بەرز بکاتەوە، چونکە سوێند ماڵ بەرز دەکاتەوە بەڵام بەرەکەتی لەسەر لادەبات، وە پێغەمبەران و پیاو چاکات کڕین و فرۆشتنیشیان کردووەو پیاو چاکانیش دوای ئەوان هەر کردوویانە، ئیمامی ئەبوحەنیفە ڕەحمەتی خوای لێ بێت بازرگانی قوماش بوو وە بەناوبانگە ڕاستگۆیی و سەرڕاسی ئیمامی ئەبوحەنیفە وە لە بازرگانیەکەیدا هاتووە ڕۆژێك قوماشێك تۆزێکی چرچ بوو بوو هاوڕێیەکی شەریکی هەبوو پێی ووت هەر کات ئەم قوماشەت فرۆشت ئەو چرچیەی نیشان بدە وەگەرنا پارەکەی حەرام دەبێت و معامەلەکە درۆی تێ دەکەوێت، کابرا قوماشەکەی فرۆشت بەڵام لەبیری کرد کە عەیبەکە نیشانی کڕیارەکە بدات هەر کە ئیمام ئەمەی زانی پارەکەی کرد بە خێرو وە وازیشی لە بازرگانیەکەی هێنا بەهۆی ئەوەوە، بەڵام کێشەکە لەوەدایە زۆرێك کە شت دەفرۆشێ لە کابرای دەکات بە تەیارەو درۆو سوێندنی ناهەقیشی لەسەر دەخوات! وە زۆرێکیش هەیە هەندێك بارودۆخ بەهەند وەردەگرێت بۆ خۆی بۆ نمونە مانگی ڕەمەزانەو دەزانی مسوڵمانان پێویستیان بە شتە ئەوانیش گرانی

دەکەن لەژێر بیانوی مەعامەلەو بەوەندە دەیفرۆشین جا لە ڕاستیدا ئەوانە تاوانبارن، وە یان هەیە خاوەن کارەو لە ئەورپایە بۆ نمونە کەسی بێ ئیقامە زۆرەو ناچارن کە هەرچۆنێك بێت کار بکەن وە ئەوانیش دێن ئەم هەلە دەقۆزنەوە بۆ خۆیان و بە پارەیەکی کەم کاریان پێ دەکەن لە کاتێکیدا ئەوان ناچارن بەڵام خۆ خاوەن کار ناچار نی یە! با وەك کەسانی تری ئەو جێگە پارەیان پێ بدات نەوەك بە بیانوی مەعامەلەوە کارێکی زۆریان پێ بکات بە پارەیەکی کەم! دەبێت عورف لەبەرچاو بگیرێت، بۆ نمونە کیلۆی برنج لە کوردستاندا لە دوکانەکاندا 2000 دینارە کەسێکیش دەچێت بۆ دوکان برنج بکڕیت هەموو دوکانەکان داخراوە یەك دوکان نەبێت ئەویش ناچارە هەرچۆنێك بێت بیکڕێت جا نابێت کابرای دوکانداریش بەبیانوی مەعمەلە حەڵاڵیەوە 4000 هەزاری لێ وەرگرێت، وەیان کەسێك دەیەوێت شتێك بفرۆشێت بەڵام نازانێ نرخی بازاڕ چۆنە بۆ نمونە لە لادێیەکەوە دێت کابرایەکی شاری پێ دەگات پێش ئەوەی بچێتە ناو شارەوەو هەواڵی بازاڕ بزانێت نابێت ئەم کابرا شاریە لادێیەکە

بخەڵەتێنێ و چاوبەستی لێ بکات بەوەی بازاڕ هەروایە هەتا ئەگەر لادێیەکەش ڕازی بێت، چونکە ئەگەر ئەو نرخی بازاڕی بزانیایە بێگومان بەو نرخە کەمە نەیدەفرۆشت، جا گەر ئەو مەرجانە لەبەرچاوگیرا معامەلە کردن ئاساییەو حەڵاڵە، وە زۆر گرنگە هەوڵی پارەی حەڵاڵ بدەین([226]).

147-پرسیار: ئایا نەعل ڕووی لەئاسمان بێت تاوانە؟

وەڵام: مەگەر کەسێك بە مەبەست ئەو کارە بکات و بیشوبهێنێت بە کاری دونیاییەوە وەگەر نا ئەشکال لەوەدا نی یە، کەسێك لە دونیاندا کە نەعلی ڕووی تێ دەکەن بە شتێکی سوك سەیر دەکرێت، وە کە دەبینێ نەعل وە یان پێڵاو ڕووی لە ئاسمانە بەجۆرێك لێکی دەدەنەوە وەك وا بێت ئەوەی لە ئاسمانە حسابی بۆ نەکرێت، جا ئەگەر بەو مەبەستەوە ڕووی نەعل و پێڵاو خراوە سەرەوە ئەوە تاوانە بۆ ئەو کەسەی کە کارەکەی کردووە، وەگەر نا هیچ ئەشکالێکی تێدا نی یە، جاری وا هەیە ئێمە جزمەو نەعل و پێڵاوەکان دەشۆرین و ڕوویان دەکەینە ئاسمان بۆ ئەوەی وشك بێتەوەو ئاوەکەی بچۆڕێت وەیان خۆر

---

[226] - (صحيح مسلم 1/102)و(فتاوى اللجنة الدائمة 13/8)و(فتح الباري 4/315)

لێی بدات نەك بە مەبەستی تر، وە نەعل و پێڵاو پیوەرێکی دونیاین بۆ کردنی هەندێك کار وەگەر نا ئەویش کاڵایەکە وەك کاڵاکانی ترو وە زۆرجار دروستە نویژیشیان پێوە بکەین([227]).

148-پرسیار:سلاوتان لێبێت ئایا کرین و فرۆشتنی گوڵ دروستە لەکاتێکدا گوڵ و گوڵزار بەگشتی سروشتی و دروستکراوی خوایە؟

وەڵام: بەڵێ دروستە چونکە کەسەکە ئەزیەتی لەگەڵدا دەکێشێ و دەڕوات دەیبڕێ و جۆری دەکات وە هەموو ڕووەکەکان سەرچاوەی خواین و بەبێ ئیزنی ئەو ناڕوێن، وە ئەو کەسەشی کە دەیفرۆشی ئەزیەتی لەگەڵدا دەکێشێ و بەحازری پێشکەشی کڕیاری دەکات([228]).

149-پرسیار: ئایا حەرامە مرۆڤ یاری بلیارد لە ماڵەوە دابنێت؟

وەڵام:هەندێك لەو جۆرە یاریانەی لەم زەمەنەدا هەن

[227] - (الاداب الشرعية 268/1)و(فتاوى نور على الدرب 13/65)و(فتاوى اللنة الدائمة 302/26)

[228] -(اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء 21409)و(اقتضاء الصراط المستقيم 1/528)و(صحيح الجامع الصغير 6025)

دەگەڕیتەوە بۆ مەبەستی کەسی کار پێ کەری، بۆ نمونە بلیارد، خودی خۆی دەقی لەسەر نی یە، بەڵام چی حەرامی دەکات، ئەگەر لەسەر پارە بکرێت ئەوە حەرامی دەکات چونکە ئەوکات دەبێت بە قومارو قوماریش دەقی سەریحی لەسەرە، گەر لەسەر پارەش نەکرا دەبێت لە جێگەیەکی وادا نەکرێت کە لەگەڵ خوڕەوشتی مسوڵمانانداا ناگونجێ بۆ نمونە لە گازینۆو جێگەی تێکەڵاوو قسەی پڕوپوچی تێدا دەکرێت کە هەر ئەسڵەن دانیشتن لەو جێگانە خوازراو نین، گەر بێت و لەماڵەوە کرا ئەوکات دەبیت کۆمەڵێك خاڵ هەن لەبەرچاویان بگرین 1-سوێندنی لەسەر نەخورێت 2-نوێژو کاری گرنگی لەسەر دوانەخرێت وەیان نەفەوتێنرێت 3-بۆ کوشتنی کات نەبێت چونکە کات ژیانەوە بە کوشتنی خۆمان دەکوژین بەڵکو دەکرێت وەك پشوویەکی کاتی و تاوێك حەسانەوە بەکار بێت، بەڵام دەبێت ئەوەمان لە پێش چاو بێت کە ئاڵۆدە نەبین پێوەی وەگەر بکرێت جۆرێك لەکاری تر لە جێگەیاندا بکرێت کە سودی جەستەی تێدا بێت باشترە واللە اعلم([229]).

[229] ـ (موقع الاسلام سوال وجواب 5/6128)و(فتاوى الشبكة الاسلامية 6/1208)و(فتاوى واستشارات الاسلام اليوم 13/314)

150-پرسیار: له فینله‌ندا كاته‌كانی نوێژ ده‌گۆڕێ، جاری وا هه‌یه كه نوێژی خه‌وتنان و به‌یانی یه‌ک یان دوو كاتژمێری فه‌رقه، ئایا ده‌توانین نوێژی خه‌وتنان بخه‌ینه پێشه‌وه وه به گشتی حوكمی ده‌ستكاری كاته‌كان چیه؟

وه‌ڵام: كاته‌كانی نوێژ دیاری كراوه له شه‌رعداو وه باشترین كات یه‌كه‌م كاتی ده‌ستپێكردنیه‌تی به‌ڵام به‌هۆی هۆكاری جیاوازه‌وه ده‌توانرێت دوابخرێت به‌ڵام باشترین كات ئه‌و كاته‌یه كه ده‌ست پێ ده‌كات ڕاسته‌وخۆ بیكه‌ین، وه گه‌ر به جه‌ماعه‌تیش بێت ئه‌وا خێره‌كه‌ی ٢٧ جار زیاد ده‌كات، نه‌وه‌ك وه‌ك كوردی خۆمان ده‌ڵێ نوێژی عیشا تا دوای بخه‌یت خێری زۆره! نوێژ تا له‌كاتی خۆیدا بكرێت خێری زۆرتره به‌ڵام گه‌ر دواخرا به‌هۆی هیلاكی و سه‌رقاڵیه‌وه ان شاء الله كێشه‌یه‌ك نابێت مادام ئه‌و كاته‌ی شه‌رع دایناوه تێی نه‌په‌ڕێنی، زۆر ڕاسته فینله‌ندا كاته‌كان زۆر جیاوازی هه‌یه له هاوین و زستاندا به‌ڵام مادام شه‌و و ڕۆژی تێدایه كاته‌كانی نوێژ دیاری كراوه به پێچه‌وانه‌ی هه‌ندێك ووڵات كه زۆربه‌ی كات شه‌و وه‌یان ڕۆژه كه به ته‌قدیری ده‌كرێت خوای گه‌وره نوێژه‌كانتان لێ

وەربگرێت و لەوەڵامی نوێژدا کە یەکەم پرسیارە لە ڕۆژی دوایدا سەرکەوتووتان بکات، بۆ ئەوەی ئێوەش نزیکی ٣ مانگێك وایە لە ساڵدا، لیژنەی فەتوای ئەورووپی ڕێگەیان داوە جەمع و تەقدیم بکرێت، واتە نوێژی عیشاو مەغریب پێکەوە بکەن لە کاتی مەغریبدا، هەتا لە ڕووی فەلەکیەوە دەڵێن کاتەکانیشان بەیەکەوە داخل دەبێت، لە هەندێك لە مزگەوتەکانی بەریتانیا هەر بە جەماعەت ئەو دوو نوێژە پێکەوە دەکەن لەو سێ مانگەدا، بۆ نمونە شاری لیدز کە د عبدالله جدیع خۆی لەوێ نوێژ دەکات و یەکێکە لە ئەندامانی لیژنەی فەتاوای ئەورووپی([230]).

151-پرسیار: ئایە کەراهەت فەرقی چی یە؟ لەگەڵ مەکروهە؟

وەڵام: لە فیقهی ئیسلامیدا پێنج شتمان هەیە لەسەر کەردەوەکان یەکەم: فەرز کە بەو شتە دەوترێت کە دەبێت بکرێت، بەکردنی سودمەند دەبین وە بە نەکردنی تاوانبار دەبین، واجب هەیە، موباح هەیە، مەکروە هەیە، وە حەرام هەیە. مەکروە بەو شتە

---

230 -(فتاوى اللنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء رقم 2769)و(مجموع فتاوى ورسائل ابن عثيمين 19/321)

دەوترێت کە بە نەکردنی خێرمان دەست دەکەوێت و بە کردنی تاونبار نابین بەڵام نەکردنی باشە چونکە نزیکە لە حەرامەوە، کە دەوترێت کەراهەتی هەیە هچ جیاوازی نی یە لەگەڵ ئەوەی دەوترێت مەکروهە پێم وایە کەراهەتەکە کراوە بە کوردی و بەرگی کوردی بەبەرگدا کراوە کە عەرەبیەکەی (مکروه)پی دەوترێت بەڵام ئەو دەستەواژەیە کە بڵاوە لەناو کورددا بۆ ئەوەیە خەڵکی تێ بگەیەت کە مەبەست پێی چی یە بۆ نمونە ئەگەر بوترێت باش نی یە لەوانەیە وا بزانین مەبەستمان پێی دونیاییە بەڵام کە دەوترێت مەکروهە ڕاستەوخۆ دەزانین مەبەست پێی حوکمی شەرعیە، خوای گەورە بەدوورتان کات لە هەموو خراپەو گومانلێکراوێك و کردەوەکانتان هەمووی لە چوارچێوەی حەڵاڵ و موباح نەچێتە دەرەوە([231]).

152-پرسیار: ئایە سەیرکردنی زنجیرە فیلمی حەزرەتی یوسف دروستە؟

وەڵام: ئەڵبەت ئێمە نازانین چ زنجیرە درامایەکی حەزرەتی

231 - (نهاية السوال 49/1)و(الرسالة 369/366)و(بدائع الفوائد 4/3)و(اعلام الموقعين 135/3)

يوسف علية السلام دەڵێن و خۆمان نەمان بینیوە ناتوانین حوکمی لەسەر بدەین، بەڵام کارێکی زۆر باش و گونجاوە ئەگەر چیرۆکە قورئانیەکان بکرێن بە دراما لەبەر نەبوونی مەیلی خوێندن لەلایەن زۆر کەسێکەوەو وە هەروەها نەخوێندەواران هەرچۆن سودمەندیشە بۆ گشت لایەك و مەیلێکی زیاتر دەدات بۆ سەیرکردنی و لێ تێگەشتنی، بەڵام دەبێت ووریای ئەوە بین کە شتی ناشیاو تێکەڵی نەکرابێت و ئەو مەقسودە نەدات کە لە قورئاندا لەسەر هاتووە، چونکە پێ دەچێت هەندێك لەو درامانە دەستی لە پشتەوە بن جا بۆ ئەوەی نەکەوینە ئەو هەڵانەوە هەر مەوقیفێك کە بەلامانەوە سەیر بوو باشتر وایە پرسیاری لەسەر بکرێت، بۆ هەر دراما یان فلیمێکی تری ئاینی دوکومێنتاری پێویستە ئێمە هەردەم ئاگامان لە دەقەکان بێت گەر سەیرمان کرد ڕای شەرعی لەسەر بزانین و هەر گومانێکمان تێیدا بۆ دروست بوو تەئکیدی لەسەر بکەین([232]).

153-پرسیار:حوکمی اسلام لە سە ر زەکاتی پێش وەخت ؟

---

[232] - (فتاوى اللجنة الدائمة 3/268- 270)

له مانگی هەشتی هەموو ساڵێك زەكاتی پارەكەم دەردەكەم
هەرچەند خوای گەورە دابێت،بەڵام ئەمساڵ لە مانگی چوار
ئامۆزایەكم كە كەسێكی موسڵمانەو نوێژ خوێنەو ماڵ و
منداڵیشی هەر بەو شێوە
توشی زەرەرێكی مادی بوو كە خۆشی فەقیر حاڵە تا ئیستە لە
لادێ دەژی لە بەر بێ خانوویی بەڵام من مەبلەغێك پارەم بۆ
نارد
بەلام نیەتی زەكاتم لێهێنا ئایا دروستە لە مانگی هەشت كاتێك
زەكاتم دەركرد ئەو پارە رابردووە بە زەكات حساب بكەم
جارێكی تر
نەیدەمەوە، ئایا زەكات بەو ئامۆزایەم دەشێت خوا پاداشتتان
بداتەوە.

وەڵام:زەكاتدان عیبادەتە هەر بۆیە لەو كاتەوە فەرز دەبێت كە
كاتەكەی هاتبێت واتە پێش وەخت فەرز نی یە لەسەرتان كە
بیدەن بەڵام كە داوتانە بەهۆی حاڵەتێكی تایبەتەوە هیچ گرفتی
تێدا نی یە، هەروەك زەكاتی فیطر لە لە ڕەمەزاندا دەدرێت
خۆی لە یەكەم ڕۆژی جەژنەوە دەبێت بدرێت بەڵام بەهۆی

کۆمەڵێك هۆكاری جیاوازەوە ئەوەتە خەڵكی پێشتر دەیان دات، بەتایبەت ئەوانەی لە ئەورووپان هەر لە ڕەمەزانەوە كۆی دەكەنەوە تا بیگەیەنن بەهەژاران پێش جەژن، بە نسبەت ئەو زەكاتەی كە بەڕێزتان داوتانە بە ئامۆزای خۆتان ئایە دەشێ یان نە بەڵێ دەشێ و وەكارێكی یەكجار باشیشتان كردووە كە هەم سیلەی ڕەحم زیاتر بەهێز دەكات وە هەم خزمیشە لە پێشترە بۆ ئێوە تا كەسی تر، ئەوانەی كە نابێت زەكانی پێ بدەی دایك و باوكی خۆتەوە ژن و منداڵەكانت، خوای گەورە بەرەكەتی زیاتر بخاتە ماڵتانەوە انشاء الله([233]).

154-پرسیار: شوەكەم دوای شوكردم پێی دەستی بە خواردنەوە كرد چی بكەم؟

سڵاو، ئەزیزانم من كە شوم كرد یەكەم مەرجم ئەوە بوو كە نوێژ بكات و مەشروب نەخواتەوە مێردەكەم، هاوسەرەكەم زۆر نوێژی دەكردو زۆر خێری دەكرد تا ماوەی سێ ساڵ

---

[233] ـ0الوسوعة الفقهية 48/35)و(المغنى لابن قدامة 492/2)و(الشرح الممتع على زاد المستقنع 214/6- 215)

بەڵام ئەوە ساڵێکە نوێژ ناکات و مەشروب دەخواتەوە زۆر زۆر هەوڵم لەگەڵدا داوە بەقسەی خۆش بە نەرمی بەڵام بێ سودە کە قسەی بۆ دەکەم دەڵێ خۆم هەمووی دەزانم و قسەکانتم لەبەر کردووە،بەڕاستی ئەوە بۆ دوو ساڵە بووەتە کێشەی سەرەکیمان وە پێم دەڵێ ئەگەر قبوڵت نی یە بڕۆ، منیش خاوەنی دوو منداڵم، بە دایك و کەسوکارم ووت پێیان ووتم ئاساییە هەموو گەنجێك ئەخواتەوە، بەڕاستی کەس نی یە یارمەتیم بدات، وە قسەی من هیچ کاریگەری نی یە،دایوە لەسەری چونکە براکانی و زاواکانی و هاوڕێکانی هەموویان مەشروب خۆرن تکایە چی بکەم، دوای ئەوە دایم لەماڵەوەش دەخواتەوە.

وەڵام:خوشکی بەڕێزمان خوای گەورە هەموو ئەو ناڕەحەتیانەتان بە توێشوی قیامەت قبوڵ کردبێت مادام لەبەر بەرگری کردنە لە خراپە، خوشکی بەڕێز پێش هەموو شتێك مێردەکەت بجوڵێنەو قسەی لەگەڵ بکە بزانە بۆچی نوێژ ناکات وە بۆچی مەشروب دەخواتەوە؟ گەر هۆکاری نەکردنی نوێژو خواردنەوە مەشروبی گەر بێ باوەڕی بێت و لەدین هەڵگەڕابێتەوە ئەوە دروست نی یە لای دابنیشی و پێویستە لێی

جیا ببیتەوە، چونکە ئافرەتی مسوڵمان دروست نی یە لەژێر ڕکێفی کافردا بێت، وەگەر باوەڕی بەدین هەیەو بەڵام ئیتر لە تەمەڵی و نەفس بەرزی خۆیدا ڕێگەی پێ نادات نوێژ بکات و مەشروب دەخواتەوە، ئەوە پێویستە لەو خاڵەوە دەست پێ بکەیت کە کاریگەری لەسەر مێردەکەت دروست بووە، ئەوەی بەدی دەکرێت لەم باسەدا هۆکاری تێکەڵی مێردەکەت لەگەڵ ئەو کەسە مەشروب خۆرانەدا وایان لێ کردووە کە ئەمیش مەشروب بخوات، تۆ هەوڵ بدە وای لێ بکەت کە تێکەڵیان نەکات، گەر بکرێت بار بکەن و دوور بکەونەوە لەو بیئە زۆر باش دەبێت، ئەو ئایەت و فەرموودانەی بەبیر بێرەوە کە لەسەر هاوڕێیەتی خراپ دەدوێ، بەماڵەوەشتان بڵێ کە پیاو ماقوڵ و کەسوکارتان قسەی لەگەڵ بکەن، ئەو مەرجەشیان بەبیر بهێنەوە کە تۆ مافی خۆتە، مەرجیش نی یە هەموو گەنجێك بخواتەوە بە مەلایین گەنج هەیە ناخواتەوە، چوارکەس لە دەوری مێردەکەتان کۆ بووەتەوەو مەشروب دەخوات نابێت دونیای لا تەسك ببێتەوە هەموو گەنج بە مەشروب خۆر بزانێت، جا هەموو ئەو هەوڵانە ئەوە بزانە هەمووی دەبێتە

پاداشت بۆ بەڕێزتان هەتا ئەگەر سودیشی نەبوو چونکە کارەکەی ئێوە لە پێناو چاکەکاریدا بووە، بەو شێوەیە لەگەڵیدا بڕۆ، گەر هەر هیچ سودی نەبوو ئێوە شەرعەن تاوانبار نابن گەر جیا ببنەوە لێی، بەڵام ئارامگرتن لەگەڵیداو بەردەوامی ئامۆژگاری ئومێد هەیە ئەنجامی باشی هەبێت و من دڵنیام گەر ئێوە خۆ ڕاگربن و بەردەوام هەوڵی خۆتان بدەن ئەنجامی هەر لە دونیادا دەبینی جگە لەوەی پاداشتێکی نەبڕاوەی قیامەتیشی لە دوایە، خوای گەورە کار ئاسانیتان بۆ بکات و مێردەکەشتان بگەڕێتەوە سەر هەمان ڕێڕەوی پێشووی و ئەم خێزانەیە شپرزە نەکات([234]).

155-پرسیار: خانوو گرتن بە ڕەهن گوناحە یان نا؟ بۆم ڕوون بکەنەوە ؟

وەڵام:ڕەهن بەو شتە دەوترێت کە لەبری شتێك دابنرێت بەکوردی پێی دەوترێت بارمتە، بۆ نمونە کەسێك قەرزێك دەدات بە کەسێکی تر وە کابرای قەرزدەر داوای بارمتە دەکات

[234] - (الفتاوى الکبرى لابن تیمیة 2/427)و(قاعدة في المحبة 1/81)

بۆ ئەوەی سیقەیەکی بۆ دروست ببێت کە پارەکەی نافەوتێت، جا ئەو شتەی کە بە ڕەهن دانراوە، ئایا خانووە سەیارەیە، وە ئەم جۆرە کارە ڕەوایە لە شەرع دا، ئایەتی 282-283 ووردەکاری قەرزو ڕەهنی تێدایە هەر بۆیە دەیکەم بەدیار بۆ زیاتر تێگەشتن لێی بە تەفسیرەکەیەوە،

{ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيۡنٍ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى فَٱكۡتُبُوهُۚ وَلۡيَكۡتُب بَّيۡنَكُمۡ كَاتِبُۢ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَلَا يَأۡبَ كَاتِبٌ أَن يَكۡتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ ٱللَّهُۚ فَلۡيَكۡتُبۡ وَلۡيُمۡلِلِ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ وَلۡيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥ وَلَا يَبۡخَسۡ مِنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ فَإِن كَانَ ٱلَّذِي عَلَيۡهِ ٱلۡحَقُّ سَفِيهًا أَوۡ ضَعِيفًا أَوۡ لَا يَسۡتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلۡيُمۡلِلۡ وَلِيُّهُۥ بِٱلۡعَدۡلِۚ وَٱسۡتَشۡهِدُواْ شَهِيدَيۡنِ مِن رِّجَالِكُمۡۖ فَإِن لَّمۡ يَكُونَا رَجُلَيۡنِ فَرَجُلٞ وَٱمۡرَأَتَانِ مِمَّن تَرۡضَوۡنَ مِنَ ٱلشُّهَدَآءِ أَن تَضِلَّ إِحۡدَىٰهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحۡدَىٰهُمَا ٱلۡأُخۡرَىٰۚ وَلَا يَأۡبَ ٱلشُّهَدَآءُ إِذَا مَا دُعُواْۚ وَلَا تَسۡـَٔمُوٓاْ أَن تَكۡتُبُوهُ صَغِيرًا أَوۡ كَبِيرًا إِلَىٰٓ أَجَلِهِۦۚ ذَٰلِكُمۡ أَقۡسَطُ عِندَ ٱللَّهِ وَأَقۡوَمُ لِلشَّهَٰدَةِ وَأَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَرۡتَابُوٓاْ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَٰرَةً حَاضِرَةٗ تُدِيرُونَهَا بَيۡنَكُمۡ فَلَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَلَّا تَكۡتُبُوهَاۗ وَأَشۡهِدُوٓاْ

إِذَا تَبَايَعۡتُمۡۚ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٞ وَلَا شَهِيدٞۚ وَإِن تَفۡعَلُواْ فَإِنَّهُۥ فُسُوقُۢ بِكُمۡۗ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱللَّهُۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ([235])}

واته: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ئەگەر قەرزێکتان کرد لە یەکتر تا ماوەیەکی دیاری کراو، ئەوە بینوسن و با نووسەرێك کە دادپەروەربێت بەڕاستی و دروستی لە نێوانتاندا بینوسێت، با هیچ نوسەرێك سەرپێچی نەکات لە نوسین، هەر وەك چۆن خوا فێری کردووە با بنووسێت، (خۆ ئەگەر کەسێك خوێندەوار نەبێت) ئەوەی کە حەقەکەی بەسەرەوەیە و قەرزەکەی لایە با بەدەمی خۆی (ئەندازەی قەرزەکەی) بە کاتبەکە بڵێت و لە خوای پەروەردگاری بترسێت و چاوپۆشی لە هیچی نەکات و لێی کەم نەکاتەوە، خۆ ئەگەر ئەوەی قەرزەکەی لەسەرە هەڵەشە بوو، یا لاواز بوو (منداڵ یان بەساڵاچوو بوو) یا نەیدەتوانی دان بە حەقەکەدا بنێت (کەڕوڵاڵ بوو) با بەخێوکەر، یا سەرپەرشتیارەکەی دادگەرانە حەقیقەت و ڕاستی قەرزەکەی بڵێت و با دوو پیاو لە خۆتان شایەتی لەسەر (قەرزو مامەڵە)بگرن، ئەگەر دووپیاو دەستنەکەوتن بۆ شایەتی، با

---

[235] ـ سورة البقرة الاية 282

پیاوێك و دوو ئافرەت شایەتییەكە بدەن لەو كەسانەی كە ڕازین بە شایەتیدانیان، نەوەكو یەكێك لە (ئافرەتەكان) بیری بچێت، با ئەوی تریان بیری بهێنێتەوە و شایەتەكان نابێت كە كاتێك داواكران خۆ وێڵ بكەن و ئامادە نەبن، بێزار مەبن لەوەی كە (قەرز) بنووسن، كەم بێت یان زۆر و تا ماوەی دیاری كراوی، بە ڕوونی با یاداشت بكرێت، ئەنجامدانی مەسەلەی قەرزتان بەو شێوە دادپەروەرانەیە و پەسەندترە لای خوا (لە نەنووسین)، ئەوسا چاكتر دەتوانن شایەتی ڕاگرن و نزیكترن لەوەی گومان و دوودڵی بە یەكتر نەبەن (مافی كەس تیا نەچێت)، مەگەر بازرگانیەك بێت لەبەر دەستانداو لە نێو خۆتاندا بیگێڕن و كڕین و فرۆشتن ئەنجام بدەن، ئەوە گوناهتان ناگات كە ناینووسن، (چونكە ئاسان نیەو مامەڵە دوادەخات، هەتا بۆتان دەكرێت) شایەت بگرن كاتێک کڕین و فرۆشتنتان ئەنجامدا و نابێت نووسەرو شایەت ئازار بدرێن و بێزار بكرێن، خۆ ئەگەر شتی وابكەن ئەوە بەڕاستی مانای وایە ئێوە لە چەندەها فەرمانبەرداری دەرچوون، جا لە خوا بترسن و خۆ پارێزبن و خوا فێری ئەو شتانەتان دەكات (كە خێری تیایە بۆ دنیاو

پاداشتی قیامەتی لە دوایە) و خوا بە هەموو شتێك زانایە.

{ وَإِن كُنتُمۡ عَلَىٰ سَفَرٖ وَلَمۡ تَجِدُواْ كَاتِبٗا فَرِهَٰنٞ مَّقۡبُوضَةٞۖ فَإِنۡ أَمِنَ بَعۡضُكُم بَعۡضٗا فَلۡيُؤَدِّ ٱلَّذِي ٱؤۡتُمِنَ أَمَٰنَتَهُۥ وَلۡيَتَّقِ ٱللَّهَ رَبَّهُۥۗ وَلَا تَكۡتُمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَۚ وَمَن يَكۡتُمۡهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٞ قَلۡبُهُۥۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ }[236]

واتە: خۆ ئەگەر لە سەفەردا بوون و نووسەرێکتان دەست نەکەوت، ئەوە بارمتەکان وەردەگیرێن (لەباتی قەباڵە و سەنەدەکە)، خۆ ئەگەر لە یەکتری دڵنیا بوون با ئەوەی بە ئەمین و دەستپاك دادەنرێت ئەمانەتەکەی (قەرزەکە) بداتەوە و با لە خوای پەروەردگاری بترسێت، نەکەن شایەتی بشارنەوە، ئەوەی شایەتی بشارێتەوە ئەوە بەڕاستی دڵی ژەنگاوی و ناپوخت گوناهبارە، خوایش بە هەموو ئەو کردەوانەی کە دەیکەن زانایە.

156-پرسیار: ئایە بیدعەی حەسەنە هەیە؟

---

[236] ـ سورة البقرة الاية 283

من دەمەوێت بپرسم لە مامۆستا کە بیدعەی حەسەنە هەیە بەڵێ یان نەخێر؟ ئەگەر بەڵێ باشە پێم بڵێ لە چەندەم لاپەڕەیا هاتووە کە بزانم پشتی ئەوانە بگرم کە دەڵێن نیە ئەگەر نەخێر، باشە مامۆستا ئێمە چۆن ئەو کەسانە کە دەڵێن بیدعە بیدعەی حەسەنەیە هەیە چۆن بیان هێنیە سەر ئەوەی کە پێیان بڵێین ئەو ڕێگایەی کە گرتووتەبەر هەڵەیە، بەڵام بەبێ بەڵگە من هیچم پێ ناکرێت، زۆر سوپاسی هەموولایەکتان دەکەم.

وەڵام: برای بەڕێز بیدعە هەمووی هەر بیدعەیەو وە هەمووشی خراپە شتێك نی یە پێی بووترێت ئەمە بیدعەیە بەڵام ئەمەیان چاکەو وە ئەمەیان خراپە، بەڵگەش پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرمێ: "کل بدعة ضلالة، وکل ضلالة في النار([237])"

واتە هەموو بیدعەیەك سەرلێشواویە، وە هەموو سەرلێشێوایەکیش بۆ ئاگرە، کەواتە بۆمان دەرکەوت بەپێی ئەو فەرموودەیە شتێك نی یە کە بە بیدعەی حەسەنە ناو ببرێت،

---

237 -[رواه النسائي في "سننه" (3/188 - 189)

تەنها ئەوە نەبێت لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە بوخاری بۆمان دەگەڕێنێتەوە بەم شێوەیە:عمر رضي الله عنه: "نعمت البدعة هذه([238])"

واتە عومەری کوڕی خەتاب ڕەزای خوای لێ بێت فەرموویەتی ئەمە بیدعەیەکی چاکە، واتە ئەو ووشەی بەکار هێناوە ووشەی بیدعە بە چاکە، بەڵام مەبەست لەو بیدعەیە بیدعەی زمانەوانیە نەك بیدعەی شەرعی، چونکە زۆرێك لەم سەردەمەدا شتانی بەناو شەرعیەوە دەکەن و بەناوی بیدعەی حەسەنەوە، وە ووتەکەی ئیمامی عومەر ڕەزای خوای لێ بێت لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە خەڵکی کۆ کردەوە بۆ نوێژی تەراویح بە کۆمەڵ، بەڵام نوێژی تەراویح شەرعێتی هەبوو پێش ئەویش، بەڵام پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت بەهۆی ئەوەی نەوەك فەرز ببێت لەسەریان نەیکرد بە بەردەوامی وە ئەمەش واتە پێشتر کراوە بەڵام ئێستە ئێمە گەڕاوینەتەوە بۆ شتێك کە لێی دابڕاوین،

بەڵام لێرەدا شتێکی تر هەیە کە لێك چووە لەگەڵ ئەم بابەتەدا کە

[238] - [رواه البخاري في "صحيحه" (252/2) من حديث عبد الرحمن بن عبد القاري]

ئەویش سونەتی حەسەنەیە، وە سەرچاوەی ئەو باسەش ئەم فەرموودەیە: قوله صلى الله عليه وسلم : "من سن في الإسلام سنة حسنة([239])"

وە مەبەست لە زیندوو کردنەوەی سونەتەی حەسەنەیە، وە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت ئەم فەرموودەی ووت لە مناسەبەتی یەکێك لەو هاوەڵانەیدا کە خێرێکی زۆری هێنا لە کاتێکدا کە ئەزمە بوو، هەتا خەڵکی چاوی لێ بکەن و ئەوانیش ماڵ و پارە ببەخشن.

خوای گەورە بەدوورمان بخات لە هەموو بیدعەیەك، وە بمانکات بە پێشەنگ لە سەنەتی حەسەنەدا.

157-پرسیار: ئایە سەید لێپرسینەوەی هەیە؟

وەڵام: تەنها پێوەرێك بۆ چوونە بەهەشت و ڕزگار بوون لە سزای دۆزەخ کردەوەکانمانە جا ئیتر سەید بێت، شێخ بیت، سۆفی بێت، دەروێش بێت ئەگەر کارەکان هاوتا بوون لەگەڵ خیتابە قورئانیەکاندا دەبێتە مایەی ڕزگاری وەگەرنا سەیدی

[239] - [رواه الإمام مسلم في "صحيحه" (704/2 - 705) من حديث جرير بن عبد الله]

خۆی بۆ خۆی هیچ كاریگەری نی یە، وە سەید بە كەسێك دەوترێت كە لە عائیلەی پێغەمبەر بێت درودی خوای لێ بێت وە مامی پێغەمبەر لە دۆزەخ دایە! وە زۆرن ئەو كەسانەی كە بەبێ حساب دەچنە بەهەشت دەكرێت سەیدیش لەو كەسانە بێت بەڵام نەك لەبەر سەیدێتیان([240]).

158-پرسیار: لە مووچەی خۆم یارمەتی ماڵی باوكم دەدەم ئەوە لەسەرم فەرزە وەیان بەخێر بۆم ئەنوسرێت؟

بەڕێزان من شووم كردووەو لەماڵی خۆمدام، بەڵام لە مووچەی خۆم یارمەتی ماڵی باوكم دەدەم ئەوە لەسەرم فەرزە وەیان بەخێر بۆم ئەنوسرێت لەگەڵ ڕێزو سوپاسمدا.

وەڵام:زانایان كۆكن لەسەر ئەوەی كە ئەگەر باوك و دایك هەژار بوون واجبە لەسەر منداڵەكانیان یارمەتیان بدەن وەك لە فیقهی ئیمام مالك بەرگی یەكەم لاپەڕە 329دا هاتووە، بەڵگەش

240 -(فتح الباري 5/179)و(دليل الفالحين 8/542)و(شرح النوي على مسلم 7/15)و(الاذكار ص 3629)

ئەوەیە کە خوای گەورە دەفەرموێ {وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا([241])}خوای گەورە بەرەکەت بخاتە دارایەکەتانەوەو مێردی بەڕێزیشتان سەربەز بکات، بەڕاستی ئەمە یەکێکە لە خەسڵەتە هەرە جوانە ئیسلامیەکان کە لە ڕووی داراییەوە ئاگامان لەیەکتر بێت زۆر کەس کە شوو دەکات ماڵ باوکی پشت گوێ دەخات هەروەك زۆر کەسیش کە ژن دەهێنێ بەهەمان شێوە، هەشە ڕێگری دەکات لەوەی کە خێزانی وەیان مێردەکەی یارمەتی ماڵ دایك و باوکی بدەن سوپاسی خوای گەورەی دەوێت کە بەڕێزتان هیچێك لەوانەتان تێدا کۆ نەبۆتەوە، یارمەتی دانی دایك و باوك هەر خۆی بۆ خۆی گەورەترین خێرو جێگەی ڕەزامەندی خوای گەورەیە، بەو ڕۆحیەتەوە مامەڵە لەگەڵ دایك و باوکدا بکەن نەوەك خوانە خواست ئەگەر بزانن فەرز نی یە وازی لێ بهێنن([242]).

159-پرسیار: لوتەوانە یان لە کونێ زیاتر بکەی لەگوێدا ئایا

---

[241] ـ سورة الاسراء الاية 23

[242] ـ (صحيح مسلم البروالصلة والاداب 2557)و(والخرائطي في مساوىء الاخلاق ص 125- 127)

گوناهە؟

وەڵام:ئەوەی کە بووە مایەی سەرسوڕمانم کە لە ئەورپادا بینیم کونی زۆر بوو لە گوێدا، کەسی وا هەیە ئەوەندە کونی تێدایە بەئاسانی ناژمێردرێت! ئومێد دەکەم کارەکانی ئێمە چاو لێکردن نەبێت تا ئەو هەڕەشە نەمانگرێتەوە کە پێغەمبەرصَلَّی اللهُ عَلَيه وسَلَّم دەفەرموێ {مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ ([243])} ابو داود ڕیوایەتی کردووە. واتە هەرکەسێك خۆی بچوێنێ بە قەومێك ئەوە لەئەوانە، ئەوە پێم خۆش بوو وەك ئاگاداریەك لە پێش چاوتان بێت، بە نسبەن کون کردنی گوێ زانایان فەتوای ئەوەیان داوە کە دروستە ئافرەت گوێی کون بکات، بەڵام نەمدیووە کە باس زیاتر لە کونێك بکەن، هیچ دەقێکیشم نەدیوە لەسەری کە بەڕەوای نەزانێ، هەروەها بۆ لوت کون کردنیش، بەڵام بەکارێکی باش دانەنراوە لەبەر ئەوە لوت ناشرین دەکات بە کون کردن تێی، دەبێت ئەوە ڕەچاو بکرێت ئەگەر لە

[243] - وَعَنِ اِبْنِ عُمَرَ -رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُمَا- قَالَ: قَالَ رَسُولُ اَللَّهِ - صلى الله عليه وسلم - { مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ, فَهُوَ مِنْهُمْ } أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ, وَصَحَّحَهُ اِبْنُ حِبَّانَ صحيح. رواه أبو داود (4031)خرجه أحمد (2 / 50 و 92)

کۆمەڵگەیەکدا بیت و ئەو کارەی تێدا نەکرێت کردنی باش نی یە بەڵام لە کۆمەڵگەیەکدا بیت و هەمووی بیکات ئەو کاتە نابێتە جێگەی ئەوەی کە بەجۆرێك سەیر بکرێیت، هەندێك لە حەنەفیەکان ئەم بۆچونەیان هەبووە لەسەر کون کردنی لوت. بێگومان ئافرەتی مسوڵمانیش داپۆشراوە نابێت کە گوێی کون کرد گوێی دەربخان وەك لە هەندێك وولات سەرپۆشەکان لە پشتەوە دەبەستن بەجۆرێك مل و گوێیان دەردەکەوێت، بەڵام لە ماڵەوەو لە گەڵ مەحرەمەکاندا ئاساییە. ئەوەش دەبێت لە پێش چاو بگرین کە نابێت زیادە ڕۆی لە کارەکانماند بکەن، خوای گەورە سەرفرازتان کات([244]).

160-پرسیار: ڕێنمونیم دەوێت لەسەر ژن هێنان ماڵەوەمان هاوکاریم ناکەن؟

من گەنجێکم بە تەنیا لە ئەوروپا ئەژیم ، تەمەنم وا سی ساڵی تێپەڕاندووە و تا ئێستا خێزان واتا ژنم نیە ، زۆر زەحمەتیشە

---

244 - (فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء 24/36)و(الموسوعة الفقهية 29/216)و(مجموع فتاوى ابن عثمين 11/69)

کەوا کچێکی کورد بکەمە هاوسەری خۆم چونکە لە شوێنێکم کوردی بە دەگمەن لێیە و کەس ناناسم ، ماڵی باوکیشم و کەسوکاریشم هەر جارێك بڕۆمەوە بۆ کوردستان هیچ باسی ئەوە ناکەن بڵێن ئەوە تۆ بۆ ژن ناهێنی یان کەسێکی ڕێك و پێکم بۆ بدۆزنەوە ، چەند جارێکیش خۆم داومە بە گوێیاندا بەڵام خۆیانی تێناگەیەنن ، بە داخەوە زۆر جار توشی گوناح بووم ، بەڵام ماوەیەك ئەبێت زۆر خۆم دوور ئەگرم لە کاری گوناحەو خۆم لێ دوور خستۆتەوە .. بەڵام ئەترسم تاسەر نەتوانم بەرەنگاری نەفسم بکەم ،، تکایە چارە چییە؟

وەڵام: برای بەڕێز بەڕێزتان تەمەنی منداڵیتان تێپەڕاندووەو نابێت هەر چاوەڕێی ئەوە بن کە باوك و دایکتان کارتان بۆ بکات هەرچەند لە کوردەواری خۆشماندا با وابێت دایك و باوك دەستپێشخەربن لەو مەسەلانەدا بەڵام گەر ئەوان دەستپێشخەریان نەکرد نابێت ئێمەش دەستەوسان دابنیشین و شتێك کە پێویستمان پێیەتی لەبەر شەرمێکی کەم وازی لێ بهێنین، مادام شتەکە شەرعیشە ئەوە زۆر لە پێشترە کە هەوڵی بۆ بدەن چونکە ئەگەر هەوڵەکە لەو کارە مەشروعەدا نەیخەیتە

گەڕ ئەوا بە پێچەوانەوە دەبێتەوە وەك خۆت ئاماژەت پێ کردووە لەوانەیە خوانەخواست لە خراپەدا بکەوێتە گەڕ وەك توش بوون بە زیناو بەد ڕەوشتی و شەرواڵ پیسیەوە بەڵام بێگومان بەڕێزێکی وەك ئێوە ناگاتە ئەو ئاستەی جڵەوی نەفسی خۆی ئەوەندە شل بکات بکەوێتە ئەو تاوانانەوە، برا گیان سوپاسی خوای گەورەی دەوێت کەوا ئیقامەت هەیەو دەتوانی سەفەری کوردستان بکەیت بەهەزارەها کوردی هەژار لەو نیعمەتە بێ بەش بوون و ئامادەی کاری خراپەش نین، بەڕێزتان هەرچەند سەفەرتان کردووەتەوە پێشتر ان شاء الله بەخێرو پاداشت بۆتان نوسراوە کە دڵی دایك و باوك و خزم و کەستان خۆش کردووە بەو سەفەرانە، ئامۆژگاری ئێمە بۆتان خۆتان ڕابگرن و پابەندی عیبادەتەکان ببن بە تایبەت نوێژی بە کۆمەڵ و خوێندنەوە تا بۆتان دەلوێ سەفەرێکی کوردستان بکەنەوە زۆر زۆر بەڕاشکاوی و سەربەرزانە بە دایك و باوکت بڵێ پێویستم بە ژن هێنانە ئەگەر تەمەنتان 15 ساڵ و 16 ساڵ بوایە شەرمتان بکردایە تا ڕادەیەك ئاسایی بوو بەڵام ئیتر چ لە ڕووی شەرعیشەو وە چ لە ڕووی دونیایشەوە هیچ

شەرم نی یە کە بڵێی ئیتر وەختی ژنمەو پێویستم بەوەیە هاوسەرێکم هەبێت، گومانم نی یە لەوەش ماڵۆتان دڵخۆش دەبن بەوەی کە تۆ هاوسەرێکت هەبێت، زۆر جار دایك و باوك کە بە کوڕەکانیان ناڵێن دەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆکار:1- یان وا دەزانن ئەرکێکی قورسەو حەزناکەت بیدەن بەشانی کوڕەکەیاندا، 2- یان لەوانەیە تۆزێك حەزی مادی زاڵ بێت بەسەریاندا حەز نەکەن کوڕەکەیان ژن بهێنێ نەوەك بە ژن هێنانیان ئەوان پشتگوێ بکەون، بەڵام تۆ دەتوانی ئەوەیان بۆ ڕوون بکەیتەوە کە سوپاس بۆ خوا توانات هەیەو وە یارمەتی دایك و باوکیش ئەرکێکی دینیە پەیوەست نی یە بە ژن هێنانەوە، جا گەر ژیرانە مامەڵەیان لەگەڵدا بکەیت هەمووڵاتان دڵخۆش دەبن، دیستان ئامۆژگاریمان بۆ بەڕێزتان ئەوەیە پێش سەفەرەکە ئەو مەسەلانە لای ماڵەوە بوروژێنن و خۆت بە گوێیاندا بدە، دەشتوانی کەسانێك کە نزیکن لێتەوەو متمانە لە نێوانتاندا هەیە ڕای بسپێرن بە دایك و باوکتان بڵێ بۆ ئەوەی تا دەڕۆنەوە کارەکە ئاسایی بوو بێتەوە، شەرم کردنیش دەبێت سنورەکەی هەر ئەوەندە بێت نەمان خاتە تاوانەوە کە زانیمان

ئەو سنورە دەبەزێنی نابێت ئەو مافە بدەین بە خۆمان لەبەر شەرم تاوان بکەین، چونکە تاوان خۆی بۆ خۆی گەورەترین بێ شەرمیە بەرانبەر خوای گەورە کە ئەو هەموو فەزڵەی بەسەرمانەوە هەیە ئێمە بێین لەبیریان بکەین وکوفری نیعمەتی بکەین، جا ان شاء الله بەڕێزتان دوور دەبن لە تاوان و ئەوانەی کە ووتمان کاری پێ بکەن ان شاء الله بەرهەمی دەبێت و خوای گەور خێزانی ساڵح و ئیماندارتان بە نسیب بکات و وە چاوتان بە کۆرپەی خۆتان گەش بێتەوە، بە دوعای خێر بۆ ئێمەش([245]).

161-پرسیار: ئایە چێژ وەرگرتنم لە ئەندامەکانی خێزان لە کاتی سوڕی مانگانەدا دروستە؟

وەڵام: دیارە مەبەستتان لە ئافرەت خێزانی خۆتانە.ئەوەی لە شەرعدا هاتوو دەربارەی پەیوەندی جنسی نێوان ژن و پیاو کە نەرێی لێ کرابێت چوونە لایەتی لە دواوە، چوونە لایەتی لە

---

[245] - (سورة النساء الاية 34)و(البخاري 4802)و(مسلم 1466)و(عيون الاخبار لابن قتيبة 1/375)

کاتی حەیزدا، لەکاتی حەیزو چوونە لای ئافرەت ڕێگە پێ نەدراوە جگە لەوە شەرع بێ دەنگ بووە لێی و دەکرێت بە موباح سەیری بکەین و کردنی ئاساییە مەگەر لەلایەنێکی ترەوە بەدەر بکەوێت ئەو جۆرە مومارەسە جنسیە کێشەی لێ بکەوێتەوە وەك لایەنی پزیشکی یان دەرونی وە هەروەها، جا کردنی ئەو کارە ئەگەر ئافرەتەکە ڕازی بێت پێی و بەزۆر ناچار نەکرێت لە کارە موباح کراوەکانە([246]).

162-پرسیار: دانانی هەیکەل لە مەڵدا دروستە یان نە؟

سڵاوم هەیە بۆ مامۆستای بەڕێز وەك بیستوومە وەك مەزاری و تیمسال دانانی لەماڵ کە زەلامی پێوەیە حەرامە ئایا بەڕای بەڕێزتان چۆنە بۆم ڕوون بکەنەوە چونکە بۆ جوانیە خۆ نایپەرستین.

وەڵام: سڵاو خوا لە بەڕێزتان، دانان و هەڵواسینی مەزارو ئەو شتانە کە زەلامی پێوەیە حەرامەو دروست نی یە لە ماڵدا

[246] - (الاسلام سوال وجواب 152885)و(البخاري 1826)و(مسلم 1106)و(فتح الباري 2/27)

دابنرێن و هەڵ بواسرێن، مەگەر شتێکی منداڵانە بێت، ڕاجیاوازیەك هەیە لەسەر ئەم حوکمە بەڵام فەرمووده گەلێك هەن کە حەرامی دەکەن مادام ئەو شتە وەك گیاندارێك دەربکەوێت بەتایبەت مرۆڤ، لە فەرموودەیەکدا هاتووە: عن عائشة - رضي الله عنها - قالت: دخل عليَّ النبي - صلى الله عليه وسلم - وقد سَتَرتُ سهوةً لي بقُرام فيه تماثيل، فلما رآه هَتَكَهُ وتلوَّن وجهه، وقال: ((يا عائشة! أشدُّ الناس عذابًا يوم القيامة الذين يُضاهِئُون بخلق الله)). قالت عائشة: فقطعناه فجعلنا منه وسادة أو وسادتين؛ رواه مسلم([247]).

دەبینین پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت ڕێگری لە ژنەکەی خۆی کردووە لەسەر کردنی ئەو کارە لەکاتێکدا خۆ ئاشکرایە خێزانی پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت خۆ نەپەرستووەو شتێکی نەگونجاو بووە ببپەرستێت وە لەگەڵ ئەوەشدا ڕێگر بووە، جگە لەوەی ئەو فەرموودەی تر هەیە کە ماڵێك وێنەو ئەو شتانەی تێدا بێت مەلائیکەتی ڕەحمەتی تێ ناچێت جا هەتا ئەگەر حەرامیش نەبێت ئێمە بۆ کارێك بکەین مەلائیکەی

[247] ـ أخرجه الترمذى (643/4 ، رقم 2468)

ڕەحمەت نەیەتە ماڵمان کە زۆر پێویستمان پێیانە.
بەڵام هەڵواسین و دانانی وێنەی دارو بەردو شاخ و مەنزەر ئاساییە، وە باشترین بەدیل بۆ ئەم کارە دەتوانین بە ئایەت و فەرموودە کە زۆر بەجوانی خەتاتەکان دروستی دەکەن هەڵیان بواسین هەم مەنزەرێکی جوان بە ماڵ دەدات وە هەم کارێکی خێرەو هەرکەس چاویشی پێ بکەوێت و بیخوێنێتەوە خێرمان دەست دەکەوێت([248]).

163-پرسیار: ئایا دوعای قنوتی بەیانیان هەیە یان نا ؟

وەڵام: دووعای قنوت لە بەیانیاندا لە مەزهەبی شافعی و مالیکیدا هاتووە یانی بەڵی هەیە([249]).

164-پرسیار: ئایە پەنجە جوڵاندن لە کاتی نوێژدا هەیە؟

وەڵام: بەڵی هەیەو فەرموودەی لەسەر هاتووە([250]).

---

[248] - (البخاري 3053)و(مسلم 2106)و(فتح الباري 382/10)و(فتاوى اللجنة الدائمة 720/1)و(فتاوى نور على الدرب 309- 310)

[249] - (المغني لابن قدامة 585/2)و(زاد المعاد 115/1)

[250] - (الاستذكار294/2)و(شرح مسلم 81/5)و(تحفة الاحوزي 2/158)و(تمام المنة ص 223)

165-پرسیار: ئایا دیاری وەرگرتن و خواردنی شیرینی بۆنە ئاینیە مەسیحیەکان دروستە؟

وەڵام: ئەگەر ئەو شیرینیانە وەك عەقیدە تەوزیعی دەکەن باش نی یە وەریان بگرن وەگەر هەر وەك عاداتێکی لێ هاتووە ئەوە ئاساییە ئەگەر خودی شتەکە خۆی حەرام نەبێت وە دەبێت ئاگاداری ئەوە بین کاریگەری بیروباوەڕ لەسەرمان دروست نەکات([251]).

166-پرسیار: ئایا دەبێت لەکاتی دوعا کردندا دەستمان بەرز بکەینەوە؟

وەڵام: ئەسڵ ئەوەیە کە لە کاتی دوعا کردندا دەستمان بەرز بکەینەوە بۆ لای خوای گەورە چونکە ئەوە زەلیلی و بێ دەستەڵای خۆمان نیشان دەدات، فەرموودە زۆرە لەسەر بەرزکردنەوەی دەست لە دوعادا وە پێغەمبەر درودی خوای لێ

[251] - (تبين الحقائق الحنفي 6/228)و(البخاري 2619)و(التاج والاكليل مالكي 4/319)و(اقتضاء الصراط المستقيم 1/251)

بێت خۆشی کردوویەتی، ئەشکالێك لە دەست بەرزکردنەوەدا نابینم([252]).

167-پرسیار: ئایە وەرزش چاك و خراپی هەیە؟

وەڵام: وەزش کردن ئەگەر بۆ خۆ بەهێز کردن بێت ئەوە سونەتە ئەگەر خودی وەرزشەکە خراپ نەبێت و لە جێگەیەك نەبێت حەرامی تێدا بکرێت وەك ئەوەی لە ئەوروپا دەبینرێت تێکەڵی و ڕووتی و ئەوشتانە، جگە لەوە هەر وەرزشیك بێت شتێکی چاکە ئەگەر بە میقداری پێویستی خۆی بێت و سنورەکان نەبەزێنرێت تێیدا وەك کاتی نوێژ لەسەر کوشتن و سوێند خوارد لەسەری و تورەبوون و سووربوونەوە لەیەکتر، وەرزش بۆ خۆ بەهێزکردنە دەبێت ئەو ئەسلەمان لەبری نەچێت نەك بەهۆی ئەوەوە توشی حەرام ببین و خەڵکی لەخۆمان عاجز بکەین([253]).

---

252 - (تلخيص احكام الجنائز 1/83)و0مجموع شرح المهذ ب 29/507)و(مغني المحتاج الى معرفة معانى الفاظ المنهاج 2/216)

253 - (فتاوى الشيخ عبد الكريم الخضير 21/1)و(الدرر السنية في الاجوبة النجدية (15/201

168-پرسیار: ئایا زیو بۆ ئافرەت حەرامە؟

وەڵام: كاتێك دەوترێت بۆ ئافرەت ئاڵتون و بۆ پیاو زیو بۆ ئەوەیە ئاڵتون بۆ پیاو نی یەو لەبری ئەوەدا زیو بەكار بێنێت، بەڵام بۆ ئافرەتەكە دەتوانێت زیویش بەكار بێنێت و هیچ گرفتی تێدا نی یە بۆی([254]).

169-پرسیار: ئایا لە ناچاریدا نوێژ لەسەر كورسی كردن دروستە؟

وەڵام: نوێژ ئەسڵ ئەوەیە بە پێوە بكرێت لە ئەرزدا خوای گەورە دەفەرموێ { وقوموا لله قانتين [255]}

بەڵام ئەگەر نەیتوانی وەك ئەو كەسانەی نوقسانن و كورسی بەكار دێنن ئەوە ئاساییەو مەعزورن لە شەرعدا چونكە بە ئارەزووی خۆیان نەبووەو لە نەتوانایدا بووە وە خوای

[254] - (المغني 324/2)و(المجموع 523/5)و(الاسلام سوال وجواب 105400)

[255] - سورة البقرة الاية 238

گەورەش ئەركی زیاتر ناخاتە سەرشانی كەسێك كە زیاتر بێت لە توانای[256].

170-پرسیار: ئەرزەمە هەیەو ساڵی بەسەردا چووەو نەمكردووە بە خانوو ئایە زەكاتی دەكەوێت؟

وەڵام: ئەگەر بۆ توجارەت كڕیبێتت ئەوە زەكاتی دەكەوێت وەگەر بۆ خۆتت كڕی بێت و پارەت نی یە ئێستەو بۆ دەرفەتێك دەگەڕێی كە بیكەیت بە خانوو ئەوە زەكاتی ناكەوێت و خوای گەورە یارمەتی دەرتان بێت بۆ ئەوەی بیكەن بە مەئوایەك بۆ حەسانەوە ان شاء الله.[257]

171-پرسیار: خوێن گرتنی كافر بۆ مسوڵمان دروستە یان نا؟

دایكم لە نەرویژ نەشتەرگەری حەوزی نێكی بۆ كراوە گەر بۆی نەكرابا ئەوا ئیفلیج دەبوو جا كە نەشتەرگەریەكە كرا خوێنی تێكرابوو جا ئایە ئەم خوێنە حەرامە یان حەڵاڵە چونكە

---

[256] - (البخاري 1066)و(المجموع 226/4)و(المغي 443/1)و(الموسوعة الفقهية 69/21)و(نيل الاوطار 243/3)

[257] - (المجموع 49/6)و(اسنى المطالب 1/385)و(الانصاف 3/154)و(الذخيرة 3/18)

خوێنەکە لە نەخۆشخانە تێیکرابوو جا ئەم خوێنە ئی کەسانی خەڵکی نەرویژن یان لە وولاتی تر هاتووە کە ئەم خەڵکانەش ئێمە نازانین ئایە ئیسلامن، مەسیحن یان یەهوودن یان لەوانەیە باوەڕیان بە هیچ ئاینێك نەبێت کە خوێنی خۆیان ئەدەن بە نەخۆشخانەکان. جا ئایە ئەم خوێنە حەرامە یان حەرام نیە کە لە لایەن کەسێکی غەیری ئیسلام بچێتە ناو گیانی کەسێکی مسولْمان لە کاتی نەشتەرگەری کە پێویستی پێی بوونێت؟

وەڵام: ئاشکرایە ئاینی ڕاستی ئیسلام هاتووە بۆ پاراستنی پێنج شت یەکێك لەوانە پاراستی نەفسە جەستەی ئینسان جا بۆ ڕێگری لە دژەکانی و پاراستی ئەم جەستەیە دەبێت کارەکان وەك خۆی و لەکاتی خۆیدا بکەین، کاتێك کەسێك نەخۆش دەکەوێت بۆ پاراستنی نەفسەکەی دەبێت بچێت بۆ دکتۆر یان ڕێو شوێنی تایبەت و پێویستی بۆ بگرێت، ئەو کەسەی کە لە ئەورووپا دەژی ناچار دەبێت زۆر شت هەیە مامەڵەی لەگەڵدا بکات، بەڵام ئیتر ئەمە ئەوە ناگەیەنێت شتەکان مادام ناچاریە دروست نەبێت، خوێن گرتن لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر لە حاڵەکاتێکی بەو شێوەیەدا هیچ گرفتێکی تێدا نی یە، یەکەم بۆ

پاراستنی نەفسی ئەو کەسەو، دووهەم بەهۆی ناچاری کەسەکەشەوە کە هەندێك ئەحكام هەیە دەیگرێتەوە هەتا ئەگەر بۆ خۆشی دروست نەبێت، جگە لەوەی مەسەلەی خوێن لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر مەرج نی یە مسوڵمان بێت وەیان نا، لەسەر گواستنەوەی ئەندام فەتوای تایبەت هەیە بەڵام خوێن گرفتێکی تێدا نابینم والله أعلم، لەبەر ئەوە بێخەم بە ان شاء الله خوای گەورە شیفای خێری دایکی بەڕێزتان بدات([258]).

172-پرسیار: هێنانی زێڕ بە قیست دروستە یان نا؟

ئایە من دەتوانم زێر لە لای زێڕنگەر بهێنم بە قیست هەموو مانگ نسبە پارەیەکی بدەمێ، وە نسبە پارەکە سابت بێت بۆ نموونە مانگی 200 دۆلار؟ هەندێك کەس دەڵێن نا زێر هێنان بە قیست حەرامە دەڵێن دەبێت زێرەکە هەر لای زێرین گرەکە بێت و هەموو مانگ من ئەو نسبە پارە دیاری کراوەی بۆ ببەم تا پارەی زێرەکە تەواو دەبێت ئەوجا حەڵاڵە؟ من زۆر

---

258 - (اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء رقم 1335)و(حاشية ابن عابدين 145/4)و(الدررالمباحة في الحضر والاباحة ص 175)

سوپاستان دەکەم گەر پێم بڵێن بە قیست حەرامە بیهێنم زێرەکەش لای خۆم بێت؟ یان بە شێوەکەی تر بیهێنم کە هەر لای زێڕنگرەکە بێت تا کاتی پارەکەی زێرەکە تەواو دەبێت؟

وەڵام: زێر کڕین دەبێت بە حازر بێت نەك بە قەرز ئەگەر بە قەرز بێت ئەوا جۆرێك لە ڕیبای تێ دەکەوێت،لە کڕین و فرۆشتی ئاڵتوندا دەبێت زۆر ووریا بین چونکە زۆر لە ڕیبا هەیە ئەمڕۆ خەڵکی تێ دەکەوێت و نازانێت کە ڕیبایە، وەك لەم فەرموودەدا بۆمان ڕوون دەبێتەوە: عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى الله عَلَيه وسَلَّم : الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ ، مِثْلاً بِمِثْلٍ ، كَيْلاً بِكَيْلٍ ، مَنْ زَادَ أَوِ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرْبَى ([259])

ئاڵتون بە حازر بکڕن و قەرزی تێ مەکەن بۆ ئەوەی بە دووربن لە تاوانی ڕیبا.

---

[259] ـ أخرجه أبو داود (3349) والطحاوي (2 / 197) والبيهقي (5 / 277)و(موقع الاسلام سوال وجواب 5/6815)و(اللجنة الدائمة للافتاء 483/13)

173-پرسیار: ئایا قورئان هەموو شتی تێدایە کە پێویستمان بە شتی تر نەبێت؟

وەڵام: ئەوەی کە گرنگە بۆ ژین لە قورئانی بەرزو ڕاستی ئیسلامدا هەیە، ئەوەشی کە نەبێت هەر لە قورئان دەتوانرێت دەربهێنرێت بەبەرچاو گرتنی ئامانجە سەرەکیەکانی ئیسلام، هەربۆیە هاوەڵێکی پێغەمبەر درودی خوا لە پێغەمبەرو ڕەزای خواش لەو بێت، دەفەرموێت ئەوەی لە قورئاندا حەڵاڵە ئەوە ئیتر حەڵاڵەو دەتوانرێت بکرێت وە ئەوەشی کە حەرامە حەرامەو نابێت بکرێت ئەوەشی کە باسی نەکردووە موباحەو ئینسانەکان سەرپشکن لەوەی کە بیکەن یان نە، بەڵام خوای گەورە ئەوەندەش دەرفەتی داوە ئینسانەکان ئیجتیهاد لە هەندێك شتدا بکەن و لەژێر ڕۆشنای قورئاندا لێی دەربهێنن بۆ ژین([260]).

174-پرسیار: ئایا خەتەنە کردن لە ئیسلام فەرزە یان سوونەت؟

---

260 - (المنثورفي الفواعد 142/1)و(الزركشى 11/6)و(الاداب الشرعية 307/2)و(البحر المحيط 7/6)و(اعلام الموقعين 250/1)

وەڵام: خەتەنە کردن کاتێك دەوترێت سونەتە لە کودەواری خۆماندا بەو شێوەیە لە سونەت تێگەشتوون کە کردنی باشەو نەکردنی ئاساییە بەڵام لە ڕاستیدا وا نی یە، هەروەك ڕاسترکەنەوەیەك بۆ مەفهومی سونەت، وە مەسەلەی فەرزی و سونەتی خەتەنە جێگەی مشتومڕو ڕاجیاوازی ناو زانایانە بەڵام هەموویان هاوڕان لەوەی کە پیاو هەر دەبێت خەتەنە بکرێت ئەمەش هەندیك دەقی ئەو ڕاجیاوازییە.

فقال الشعبي وربيعة والأوزاعي ويحيى بن سعيد الأنصاري ومالك والشافعي وأحمد هو واجب، وشدد فيه مالك حتى قال: من لم يختتن لم تجز إمامته ولم تقبل شهادته، ونقل كثير من الفقهاء عن مالك، أنه سنة، حتى قال القاضي عياض: الاختتان عند مالك وعامة العلماء سنة، ولكن السنة عندهم يأثم تاركها، فهم يطلقونها على مرتبة بين الفرض والندب، وقال الحسن البصرى وأبو حنيفة لا يجب بل هو سنة[261].

---

[261] - (الاختيار شرح المختارللمو صلى 297/2)و(شرح السنة للبغوي 109/12)و(المغني لابن قدامة ص 70)و(المهذب للشيرازي وشرحه المجموع للنوي 297/1)

175-پرسیار: ئایا پێش بانگەوازی ئیسلام عەرەب منداڵەکانیان خەتەنە دە کرد؟

وەڵام: خەتەنەکردن پێش ئیسلام بەڵێ هەبووە، ئەگەر ئێمە سەیری مێژووی پێش ئیسلام و پاش ئیسلام بکەین دەبینین هەندێکیان هاوشێوەن هەندێکیان هەبووەو ئیسلام زەوابتێکی بۆ داناوە هەندێکیشیێ هەر بە تەواوی بنبڕی کردووە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئیسلام لەو کۆمەڵگەدا دەستی پێ کردووە خاوەنی هەندێك شتی خراپ بوون کە ئیسلام بنبڕی کردووە، خاوەنی هەندێك شتی باش بوو ئیسلام هێڵایەتیەوە، خاوەنی هەندێك شت بوون خراپ و چاکی تێکەڵ بووە ئیسلام خراپەکەی لێ جیا کردووەتەوە، خەتەنەکردنیش یەکێکە لەو شتانەی کە بە فیطرەت پێویستی بە کردنە وەك چۆن نینۆك و بنباڵ کردن و موە زیادەکانی خوارەوەی تری لەش پێویستی بە کردنە[262].

---

262 ـ (تحفة المورود لابن القيم ص119)و(التاريخ الطبري 16/2)و(قصص الانبياء عبدالوهاب نجار ص94)و(فتح الباري 286/10)

176-پرسیار: ئایا پێغەمبەرصلی الله علیه وسلم خەتەنە کرابوو یان نا؟

وەڵام: پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم خەتەنە نەکراوە چونکە خۆی کوردی خۆمان دەڵێ پەلی وڕ بووە، واتە لە سکماکی و خواییەوە خەتەنە کراوە، هەروەك چۆن لەم سەردەمەشدا لەو کەسانە زۆرن([263]).

177-پرسیار: بەکارهێنانی کرێدیت کارد حەڵاڵە یان حەرامە؟

وەڵام: ئێمە کاتێك مامەڵە لەگەڵ هەر بانکێك وەیان دەزگایەکی نا ئیسلامیدا دەکەین و مامەڵەی پارەی تێ دەکەوێت ئیتر بەهەر جۆرێك بێت دەبێت زۆر ووریا بین لەوەی کە سووی تێ نەکەوێت.

زۆرێك لەو بانك و دەزگانە لە دەستوریاندا مامەڵە کردن بە سووەوە کارێکی ئاساییەو هەروەك هەر مامەڵەیەکی تری

263 ـ (موقع الاسلام سوال وجواب 9/186)و(زاد المعاد لابن القیم 1/82)و(تحفة المولود ص201)و(اللفظ المکرم في خصائص النبي صلىالله علیه وسلم باختصار1/221)

ئاسایی لێی دەڕوانن، بەڵام بە نسبەت ئێمەوە بە پێچەوانەوەیە چونکە سوو ئەوەندە تاوانەکەی گەورەیە کە نە قورئان وە نە فەرموودەکان لێی بێدەگ نەبوون و هەڕەشەی توندیان لەو کەسانە کردووە کە مامەڵە بە سووەوە دەکەن بە هەردوو دیوەکەیدا.

خوای باڵا دەست لەسەر سوو دەفەرموێ:

{الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَن جَاءهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانتَهَىَ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ([264])}.

ئەوانەی کە سوو دەخۆن، هەڵس و کەوتیان وەك ئەو کەسە وایە کە شەیتان دەستی لێ وەشاندبێت (هەر لە دنیادا سروشتی نین، لە قیامەتیشدا وەك شێت دەبن) چونکە ئەوانە دەڵێن: کڕین و

---

[264] ـ سورة البقرة الاية 275

فرۆشتن وەك سوو وایە (لە حاڵێكدا كە): خوا كڕین و فرۆشتنی حەڵاڵ كردوەو سووی حەرام كردووە، جا ئەوەی ئامۆژگاری پەروەردگاری پێ گەیی و وازی هێنا، ئەوەی دەستی كەوتووە، بۆ خۆی، كاری (لێ پرسینەوەشی) دەكەوێتە لای خوا، بەڵام ئەوەی دەست بكاتەوە بە سووخۆریی، ئا ئەوانە جێنشینی ناو ئاگری دۆزەخن و ژیانی هەمیشەیی تیادا دەبەنەسەر.

هەر دوا بەدوای ئایەتی پێشوو دەفەرموێ:

{ يَمْحَقُ اللّهُ الْرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ([265])}.

خوا، سوو تەفرو تونا دەكات و بەرەكەتی لێ هەڵدەگرێت، بەڵام پاداشتی خێرو سامان بەخشین برەو پێ دەدات و بەرەكەتی تێ دەخات، بێگومان خوا هیچ كافرێكی تاوانباری خۆش ناوێت.

265 ـ سورة البقرة الاية 276

لە هەمان سورەتی بەقەرەدا خوای گەورە دەفەرموێ:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ([266])}

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، پارێزكارو خواناس بن و واز لە پاشماوەی سوو بێنن ئەگەر ئیماندارن.

هەمان ئایەتی دوای ئەو دیسان دەفەرموێ:

{ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ ([267])}

ئەگەر وا نەكەن، ئەوە وا دەگەیەنێت كە جەنگتان دژی خواو پێغەمبەرەكەی ڕاگەیاندووە (كە سەرەنجامەكەی زۆر سامناكە)، خۆ ئەگەر تەوبە بكەن و (لە سووخۆری واز بێنن) سەرمایەكانتان ماڵی خۆتان دەبێت، نە ستەم بكەن و (زێدە وەرگرن)، نە ستەمتان لێ دەكرێت (بە دەست بەسەراگرتنی

---

[266] ـ سورة البقرة الاية 278

[267] ـ سورة البقرة الاية279

سەرمایەکەتان).

زۆرن ئەو دەقانەی لە سەر سوو دەدوێن و هەریەك بەجۆرێك لە جۆرەکان دەمان ترسێنێت لەوەی کە خۆمان بەدوور بگرین لێی و توخنی ئەو کارە قێزەونە نەکەوینەوە بە هیچ جۆرێك.

کرێدیت کارد بەو حسابیە بانکە دەوترێت کە پارەیەکی بانکی لەسەرەو خاوەن کارد دەتوانێت ئەو پارەی بانکە بەکار بهێنێت بەهەموو جۆرێك، ئەگەر بێت و ئەو پارە بە نەقدی لە دەزگای پارەدەر بهێنێتە دەرەوە سووی دەچێتەسەر ئەگەر بێت و زووش پارەکە بگەڕێنێتەوە، ئەمە بە ئاشکرا سووەو حەرامێتی جێگەی مشتومڕ نی یەو ئاشکرایە، بەڵام گەر بێت و شتی پێ بکڕێت لە ڕێگەی تۆڕی ئەنتەرنێتەوە وەیان کاردەکەی بەکار بهێنێت لە سۆپەرمارکێتەوە ئەوسا ماوەیەکی هەیە کە ئەویش لە بانکێکەوە بۆ بانکێکی تر جیاوازی هەیە بۆ نمونە مەستەر کاردی بانکی لۆیدس لە بەریتانیا 56 ڕۆژ دەرفەت دەدەن و سووی ناچێتەسەر ئەگەر بێت و پێش ئەو ماوەیە پارەکە بگەڕێنێتەوە، جا ئەگەر هاتوو کەسێك بەو جۆرە کاردەکەی بەکارهێناو پێش وەخت توانی پارەکە بگەڕێنێتەوە ئەوا بێگومان توشی حەرام

نەبووەو ناتوانرێت کارەکەی بە حەرام ناو ببرێت چونکە هیچ سووی نەداوە، بەڵام دەبێت کەسی بەکارهێنەر زۆر ووریا بێت لە بەکارهێنانی، کەسێك زۆر بیری لای خۆی نەبێت وەیان ئیهمال بێت لە کارەکانیدا ئەوا زۆر بەئاسانی دەکەوێتە حەرامەوە لە بەکارهێنانی ئەم کاردەدا، زۆرجار بانکەکان خۆیان کەمتەرخەم دەبن بۆ ئەوەی خاوەن کارد پارەی زیادەی لێ وەربگرن، بۆ نمونە کەسێك کاردەکەی بەکارهێناوە دەبێت چاوەڕوانی ئەوە بکات ئەوان نامەی بۆ بنێرن تا پارەکەیان بداتەوە هەندێك جار کاتێك ئەو نامە دەنێرن یان کاتەکەی بەسەر چووە وەیان زۆر کەمی ماوە بۆ نمونە 2 ڕۆژی دەمێنێت و تۆش هەینی بەدەستت دەگات لە کاتێکدا شەممەو یەك شەممە دەوام نی یە، مەگەر کەسێك لەسەر ئەنتەرنێتەوە بتوانێت پارە تەحویل بکات و قەرزەکەی پێش وەخت بداتەوە، جا لەبەر ئەوەی کە کارەکە حەساسە باشتر وایە بەکار نەهێرنێت و تەنها ئەو کاردانە بەکار بهێنرێت کە تەنها پارەی خۆتی لەسەرە، وەگەر بەکار هێنراو توانرا بەردەوام پێش وەخت بەردەوام قەرزەکەی بداتەوەو سووی تێ نەکەوێت ئەوا ئاساییە وەگەر

تێی کەوت ئەوسا بێگومان تاوانی گەورەی کردووە، وەگەر کەسێك بەکاری هێناو جارێك کەوتە ئەو تاوانەوە نابێت جارێکی تر بەکاری بهێنێتەوە، داواکارین لە خوای گەورە مسوڵمانان لە تاوانی سوو بەدوور بگرێت و حەڵاڵ نەبێت حەرام نەچێتە لەشیانەوە.

178-پرسیار: ئایا خواردنی گۆشتی حوشتر دەستنوێژ دەشکێنێت؟

وەڵام: گۆشتی حوشتر دەست نوێژ دەشکێنێ وەك لە فەرموودەی سەحیحدا هاتووە (حديث جابر بن سمرة أن رجلا سأل النبي (صلى الله عليه وسلم) " أأتوضأ من لحوم الغنم ؟ قال إن شئت توضأ وإن شئت لا تتوضأ ، قال أأتوضأ من لحوم الإبل ؟ قال نعم توضأ من لحوم الإبل[268])}

پرسیاری کرا لە پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت لەسەر دەستنوێژ شکان لەسەر گۆشتی حوشتر ئەویش فەرمووی

---

[268] - ورواه الترمذي (1 / 123) وابن ماجه رقم (495) أخرجه مسلم في أواخر " الطهارة " (1 / 189)

دەستنوێژ بگرنەوە، بەڵام بۆ گۆشتی مەڕ فەرمووی مەیگرنەوە، وەیان ئەگەر ویستت بیگرەوە.

علەتی ئەم مەسەلەیە چەند لێکدانەوەیەکی بۆ کراوە هەیە دەڵێ پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت لە گەڵ کۆمەڵێك هاوەڵیدا دانیشتوون و گۆشتی حوشتریان خواردووە یەکێك لە هاوەڵەکانی پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت لە پەنای پێغەمبەرەوە بووەو بایەکی لێ بووەتەوە، بۆ ئەوەی ئەو هاوەڵە هەست بە شەرم نەکات پێغەمبەر بە هاوەڵەکانی فەرمووە هەرکەس گۆشتی حوشتری خواردووە با دەستنوێژ بگرێتەوە.

لێکدانەوەی تر ئەوەیە کە حوشتر لە شەیتان دروست کراوە، جا کەوابوو باشتر ئەوەیە کە گۆشتی حوشترمان خوارد دەستنوێژ بشۆرینەوە بۆ ئەوەی دڵمان جێگیر بێت لەسەر ئەوەی نوێژەکەمان دروست بێت([269]).

179-پرسیار:لە نوێژدا هەڵە دەکەم و توشی دڵە ڕاوکێ دەبم و

[269] - (المغني لابن قدامة 122/1)و(الطحاوي شرح معاني الاثار 1/67)و(مجموع شرح المهذ ب 2/66)و(بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع 1/33)

بەدوای چارەدا دەگەڕێم.

وەڵام: بۆ دوورکەوتنەوە لە دوو دڵی هەڵەی نوێژ باشترین چارە هاتووچۆ کردنی مزگەوتەو کردنی نوێژەکانە بە جەماعەت، کاتێك بە جەماعەت نوێژ دەکەیت جگە لەوەی بەدوور دەبین لە دڵە ڕاوکەو لێ تێکچوونی نوێژەکەت خێری بیست و پێنج نوێژت دەست دەکەوێت بەلانی کەمەوە جگە لە ڕێگاکەش کە دەیبڕیت هەمووی هەر خێرە ، ئەوسا کە لە پشت مەلاوە نوێژ دەکەیت بێخەم دەبن لە هەڵەکردن چوونکە هەر شوێنی ئیمام دەکەویت، ئەگەر هەوڵی ئەوە بدەن لەسەری ڕادێن و ئەوکاتیش کە مەجال نەبوو پشت بەخوا لێتان تێك ناچێت، بۆ ئەوەی کە نازانن نوێژ قەرزارن یان نە باشترین کار بۆ ئەوە کردنی نوێژی سونەتە ئەویش هەر لە مزگەوت باشتر دەکرێت کاتێك مەلا بانگ دەدات پێش نوێژ نوێژی سونەت بکە، کە دەچیتە مزگەوت یەکسەر دوو ڕکات نوێژی سونەت بکە، ئەو سونەتانە جێگەی کەموکوڕی نوێژەکانتان بۆ دەگرێت ئەگەر قەرزار بووبن پێشتر، گەر بە تەنهاش نوێژت کردوو هەڵەت تێداکرد دەتوانیت سوجدەی سەهو بەریت کە ئەویش دوای

تەواو كردنی نوێژه دەتوانیت بیبەیت كه پێش سەلام و دوای سەلامیش هەركامیان بێت هەر دەتوانیت،

دوو سوجده دەبەیت و دووباره سەلام دەدەیتەوه. خوای گەوره موەفەق و سەركەووتووتان كات([270]).

180-پرسیار: من حەلاقم ئایا دروسته بۆم برۆی خەڵك لابەرم؟

وەڵام: هەرشتێك كه حەرام بێت ئینسان بۆ خۆی بیكات ئەوسا حەرامه بۆ كەسێكی تریشی بكات، وه دەبێته جۆریك له یارمەتی دانیشیان لەسەر خراپه كه ئەویش دەقی ڕاستەوخۆمان هەیه لەوەی یارمەتی كەس نەدەین لەسەر خراپەكاری، برۆ لابرن حەرامەو دەبێت خۆتانی لێ بەدووربگرن هەروەها قژی دەستكردن لكاندن به قژی ترەوه، جا زۆر پێویسته هەوڵی ئەوه بدەیت كه كارەكانمان حەڵاڵ بن ، مادام خۆشتان خاوەنی ئەو كارەبن ئەوه زۆر له جێیه شوكری خوای لەسەر بكەن و بەحەڵاڵی بیهێڵنەوه با سەرچاككردنەكه بێت بەبێ برۆلابردن چ ئەشكالێكی تێدایه، له من ئەم ماوەیه له سعودیه سەرم چاككرد

---

270 - (مسلم 4/1728)و(اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والافتاء 7/40)

ویستیشم ڕیشیشم دەستکاری بکەم بە حەلاقەکەم ووت نەیکرد زۆر ئاسایش‌هەر سەرەکەم چاککردوو خوا حافیزم کرد، مەرج نی یە ئیتر هەر ئەوەندە حەلاق بووین هەرچی خەڵك پێی خۆش بوو بۆی بکەیت، وەیان لەبەر پارەیەکی کەمی دونیای خۆت بیکەیت، خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە کاری حەڵاڵەوە.

181-پرسیار: ئایە لە جەژنان واجبە بە دەنگی بەرز سورەتی الرحمان بخوێندرێت لە مزکەوتەکان.

وەڵام: لە جەژندا الله اکبر دەکرێت تا کاتی خوتبەی لەجەژنی ڕەمەزاندا، وە لە جەژنی قوربانیش دا سێ ڕۆژ دوای جەژنیش.

182-پرسیار: ئایە گچکەترین کوناە چیە.

وەڵام: گوناهە گەورەکان زۆری دیاری کراوە لە شەرعدا بەڵام گچکەکان نەوتراوە ئەمە لە هەمووی کچگەترە، وە نابێت ئێمە گوێ نەدەین بە تاوان بەهۆی گچکەیەوە، هەموو تاوانێك سەرپێچی خوای گەورەیە، وەکیش وتراوە سەیری گچکەی تاوان مەکەن سەیری گەورەی خوای گەورە بکەن، سەیر بکەن

سەرپێچی کێ دەکەن!.

183-پرسیار: ئایە کوناهە بچیە سەر قەبری کەسێك بلێی خوایە لەبەر خاتری ئەو لێم خۆشبە.

وەڵام: چونە سەرقەبران ئاساییە بۆ ئەوەی مردنمان بەبیر بهێنێتەوە، بەڵام دەبێت ئاگامان لەوە بێت نەکەوینە تاوانەوەو داوا لەمردوو بکەین، خوای گەورە نزیکترین کەسە لێمانەوە، خوای گەورە لەبەر خاتری کەسیش لێمان خۆش نابێت ئەگەر بۆخۆمان چاکەکار نەبین گەر وابایە مامی پێغەمبەر لەبەر پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت خوای گەورە لێی خۆش دەبوو.

184-پرسیار: ئایە بەخت هەیە؟

وەڵام: بەخت دەستەواژەیەکی دونیاییەو زۆرجار تێکەڵ بە دین کراوە، هەر شتیك کە بەسەرماندا دێت لە چاکەو خراپە هەمووی تاقیکردنەوەی خواییە، دەبێت ئێمەش وەك خۆیان تێی بڕوانین و نەیان بەستین بە بەختەوە کە خۆی تاقیکردنەوەیە.

185-پرسیار: ئایە یاری ئوکەی حەرامە یان حەڵاڵە؟

وەڵام: نازانم باس لە چ یاریەك دەكەن و یەكەم جارمە گوێبیستی ئەو یاریە ببم، ئۆكەی وشەیەكی ئینگلیزیە، بەڵام وا دیارە یاریەك هەبێت و ئەو ناوەی لێ نرابێت، وەگەر یاریەكە لەسەر پارە بێت حەرامە، وەگەر ئامێرەكانی ئەو شتانە بێت كە شەرع حەرامی كردووە ئەوا حەرامە، وەگەر ئەوانە هیچێ نەبوون ئەوسا حەڵاڵە بە مەرج، مەرجەكانیش سوێندنی لەسەر نەخورێت و لەسەر پارە نەكرێت و ئیش و كاری گرنگی لەسەر واز یان دوانەخریت.

186-پرسیار: ئایا ڕاگرتنی بەراز حەرامە یان حەڵاڵە؟

وەڵام: ئێمە كە سود لە بەراو وەرناگرین ئیتر بە چی مەبەستێك بەخیویان بكەن، كوردی خۆمان ووتویانە نان خۆری سفرە دڕ، مەگەر لە حەدیقە حەیواناتدا گەرنا بۆ ماڵ كارێكی خراپە، سروشتی بەراز دەبێت لە شاخ و چۆڵەوانیەكاندا بێت كە هەڵدەستێت بە خواردنی پیسیەكان و زۆرجار كێڵانی زەوی.

187-پرسیار: ئایا[یۆكا]حەرامە یان نا؟

وەڵام: هیچ تێ ناگەم مەبەست لە یۆكا چی یە، ووشەی وام لە

کوردیدا نەبیستووە، ئەگەر ئینگلیزیشە بە ئینگلیزی بینوسە تا
بزانم مەبەستان چی یە.

188-پرسیار: کوڕێکم خۆش دەوێت و هەر ڕێناکەوێت بۆ یەك
بین نوێژی ئیستیخارەشم بۆ کردووە؟

وەڵام: زۆر شت هەیە ئێمە حەزی لێ دەکەین وە لە بەرژەوەندیماندا نی یە، زۆر ش
پێ ناکەین و لە بەرژەوەندیماندایە، کاتێك شتێك بە زاهیری باش دیارەو ئێمە هەوڵ
و بەڵام ناگونجێت ئیتر با خۆمان دەستەوسان نەکەین و سەری دونیا لە خۆمان بهێ
گومان ئەزیەت و ئازارەکانیش بەخێر بۆمان دەنوسرێت مادان سنورەکان نەبەزێنی
توشی پیاوی ساڵح و لە خواترسی بکات و ژیانێکی خۆش و ئاسودە لە ژێر سێبەر
بەرن.

189-پرسیار: ئایە زەرف درێژکردن بۆ بیاو حەرامە؟

وەڵام: پرسیارەکە ڕوون نی یە نازانم زەرف مەبەست پێی چی
یە.

190-پرسیار: ئایە لە هەموو شتێك خێرتر چیە ؟

وەڵام: لە هەموو شت خێرتر کردنی کارەکانە لە جێگەی خۆی
و کاتی خۆیدا، بۆ نمونە نوێژ فەرزە وە کاتێك بانگ دەدات لە

هەموو شتێك خێرتر ئەوەیە نوێژەكە بكەین، وە هەر فەریزەیەك كە كاتی خۆی دێت لە كاتی خۆیدا بكرێت، ئیتر شتەكان زۆرن وە خێرەكانیش زۆرن.

191-پرسیار: ئایە ناوی سورەتەكان چۆن دانراوە؟

وەڵام: سورەتەكانی قورئان بەگوێرەی ناوەرۆكی سورەتەكان دانراون.

192-پرسیار: ئایە خوێندنەوەی كتێبی جنسی دروستە؟

وەڵام: نزیك بوونەوە لە وروژێنەرە جنسیەكان بەرەو زینامان دەبەن كە گەورەترین تاوانە، جا بۆ ڕێگرتن لەو تاوانە گەورە باشتر وایە نەیان خوێنینەوە بەڵام گەر دەزانی بۆ نمونە ژن دەگوازیتەوە دوای چەند ڕۆژێكی ترو دەتەوێت زانیاری لەسەر پەیدا بكەیت ئەوكات ئاساییە، چونكە پرۆسەكە لەبەردەمتایەو بۆ ئەو مەبەستە دەیكەیت، بەڵام هەر بۆ خۆشی و بەناوی زانیاریەوە دوور نی یە سەرمان بە قوڕدا بكات، وە كتێبی جنسیش جۆری هەیە ئەگەر شیكاریەكی زانستی بوو ئەوە جیایە لەگەڵ ئەوەی باسی چۆنێتی جوت بوون و وروژاندن

و ئەندامەكان دەكات.

193-پرسيار:ئايە فيكە كردن و چەپڵە لێدان حەرامە؟

وەڵام: ئەو دوو كردارە بە كرداری قەومی لوت مەشهور بوون بەڵام هەندێك جار لەم سەردەمەدا چەپڵە لێدان وەك ڕێزيك بەكار دێت وە هيچ ئەشكالی تێدا نابينم بەڵام فيكە زەرورەتی ديار نی يەو دەبێت خۆمانی لێ بپارێزين.

194-پرسيار: ئايە خواردنی ماسی لە ماكدۆناڵدس حەڵاڵە؟

مامۆستا گيان من گەنجێكم لە وڵاتی صين دەژيم، لە شارێك دەژيم كەوا سوپاس بۆ
چێشتخانەی ئيسلامی و كوردی زۆرە، بەڵام زۆر جار بۆكار ڕێمدەكەوێتە هەندێك
خواردنی ئيسلامی تێدايە ، نە خواردنی عەرەبی تێدايە،
بۆيە ناچارم ڕوو لە (مەكدۆناڵدز) دەكەم و ماسی دەخۆم، ئايا ئەم ماسی يە حەلالە؟
يان دەچمە خواردنگە دەرياييەكان Sea Food و لەوێ ماسی دەخۆم، ئايا ئەم ماس
بەڵام نازانم چۆن ئامادە دەكرێت.

وەڵام: مايەی دڵخۆشی و گەورەی ئيسلام و كوردانێكی بە ڕەوشت و پابەند بە ئيس

سەری دونیاوە بۆ ئەوسەری لە سەفەرو هەموو کاروبارەکانیدا حەڵاڵ و حەرام بە
ژیانی، برا بەڕێزی من کاتێك باس لە خواردنی حەڵاڵ و حەرام و بەئاگابوون دەک
حەرام کراوەکانە، وەك بەراز وە لە سین سەگیش دەخۆن، ئەم دوانەیە کە دەبێت ئێ
بین، لەگەڵ ئەو حەیوانانەی کە بە ڕێگەی ئیسلامی سەرنەبڕاوە، وە ماسی بەر هە
حەڵاڵی و حەرامیە نایگرێتەوە چونکە ماسی ئەسڵەن خۆی هەر سەربڕینی ناوێت
لەگەڵ ئەو گۆشتانەی کە لە چێشتخانەکاندا دەکرێت کێشەکە لەسەر سەربڕینەکەیە
حەیوانەکە پاکە، بەڵام ماسی ئەوە نایگرێتەوە، کەوابوو لە هەرکوێ خورا هیچ گر
هەر ماسیە لە هەرکوێ بێت، مەگەر ترسی ئەوەتان هەبێت کە لە ڕۆنێکدا سوری
بێت کە بۆ بەرازیش بەکار بێت ئەوسا دەبێت لەوە بپرسرێت کە ئایە ڕۆنەکەی جی
چونکە عادەتەن ڕۆنی ماسی بەجیا دەکرێت لەبەر بۆنەکەی هەر خۆیان تێکەڵی نا
برژانیش بوو ئەوە لەو گومانەش بەدوورە، زۆر گرنگە ئینسانی مسوڵمان نەهێڵێت
حەرام بچێتە لەشی، خوای گەورە سەفەرەکەتان پڕ بەرەکەت بکات.

195-پرسیار: ئایا دەتوانم موی لەشم بتاشم کە زۆر بێزارم دەکات؟

وەڵام: موی لەش زۆر جێگە دەگرێتەوە لەوانە بن باخەڵ وە
موەکانی خوارەوە، گرنگە مسوڵمان بەردەوام بە پاکی ڕایان

بگرێت و لایان بەرێت ئیتر بە تاشین بێت بڕین بێت هەر ئامێرێکی تر کە لەم سەردەمەدا هەن، وە موی تری باقی لەش وەك باڵ و قاچ و ناو سنگەکان ئەگەر ئافرەت بێت زۆر ئاساییە چونکە سروشتی ئافرەت بێ مووی هەڵدەگرێت وەگەر پیاویش بێت و مەبەستی خۆ چواندن نەبێت هەر ئاساییە بەڵام شتێکی ناسروشتی یە کە پیاو مودارە، وە دەبێت ئەوەشمان لەبیر بێت لەکاتی ئیحرامکردن لە حەجدا لابردنیان دروست نی یە تا ئیحرامەکەی تەواو دەبێت.

196-پرسیار: ئەگەر پێت خوێنی لێ بێت دەتوانی تەیەموم لە جیاتی دەست نوێژ بکەیت نەوەك بۆبرینە کە خراپ بێت؟

وەڵام: ئەگەر ئەو حاڵەتە ڕوویدا دەبێت لەسەر پاکی پێیەکان بپێچرێت و دواتر دەست نوێژ دەشۆریت و لەسەر پێکان مەسح دەکەیت نەوەك لەبری پێیەك وەیان پێکان دەست و دەموچاویش نەشۆردرێت ئەوەی کە ترسی نەخۆشی خراپترو ئاودزی لێ دەکرێت تەنها ئەو جێگە مەسحی لەسەر دەکرێت و نوێژەکەش دروستە ان شاء الله.

197-پرسیار: ئایا بۆچی خودای گەورە دەمانسوتێنێ بە ئاگری

دۆزەخ كاتێك خۆی پێمان دەڵێت من دەزانم بەندەكانم پێش ئەوەی لە دایك ببن دەچن بۆ بەهەشت یان بۆ دۆزەخ؟

ئەی مادام خۆی دەزانێت من دەچم بۆ جەهەنم بۆ سزام دەدات ؟

وەڵام: پرسیاری یەكەم خوای گەورە كە دروستكەرو ژێنەری هەموو بوونەوەرە خۆی زانایە بەهەموو شتەكان، بەڵام خۆ ئێمە نازانین سەرەنجامی كارەكان چۆن دەبێت ئەوانە هەموو لە عیلمی خوای پەروەردگارە، لێرەدا لەو جۆرە پرسیارەی ئێوە خۆی قیت دەكاتەوە دەڵێ ئەی باشە كە شتەكان دیارین ئیتر من بۆ كار بكەم هەمووی دیاری كراوەو تەواو بەڵام ئەوە شەیتانە ئەو جۆرە پرسیارانەمان بۆ دروست دەكات و وامان لێ دەكات كە كەمتەرخەم و نا بەرپرسیار بین بەرانبەر دین و بەوەی كە ئێمە هەرچی بكەین خوا نوسیویەتی و تەواو لە توانای ئێمەدا نەبووە، لە ڕاستیدا پرسیارێكی تر لەم لاشەوە دەڵی باشە خوای گەورە خۆی دەزانێ بە سەرەنجامی كارەكان خۆ ئێمە نازانین كەوابوو با ئێمە چاكە بكەین كەوابوو خوای گەورە چاكەشی بۆ ئێمە نوسیوەو سەرەنجامی بەهەشتی بۆ داناوین نەك

دۆزەخ، چونكە زانیاری مرۆڤەكان كورتە هەتا ناتوانێ پێشبینی داهاتوویەكی نزیكیش بكات چۆن ئەو مافە دەدات بەخۆی بیر لە زانیاری خوای گەورە بكاتەوە بیكات بە بیانوویەك تەوای ژیانی خراپەكار بێت بەوەی كە خوای گەورە زانیویەتی ئەو خراپەكار دەبێت دەبا ئێمە چاكە كار بین ئەوسا بۆمان دەردەكەوێت خوای گەورە زانیویەتی كە ئێمە چاكەكارین و بۆ بەهەشتی داناوین نەك بە پێچەوانەوە.

198-پرسیار: ئایا بۆچی پیغەمبەرایەتی بە میراتی یەك لە دوای یەك بۆیان ماوەتەوە؟

وەڵام: كوا پێغەمبەران بە میراتی بووە خۆ سەرۆكەكانی ئەم سەردەمە نین پێغەمبەران خوای گەورە خۆی هەڵیبژاردوون بۆ پێغەمبەرایەتی و خۆیان چاكە كار بوون نەك بە میراتی پێغەمبەرایەتیان بۆ مابێتەوە، بەڵام هەندێك پێغەمبەر بۆ نمونە كوڕەكەشی پێغەمبەر بووە لەوەدا مەبەست میراتی نی یە خۆ ئەگەر میراتی بوایە هەموویان دەبوایە وا بوایەن بۆ نمونە پێغەمبەر یەعقوب چەند كوڕی هەبوو ئێ خۆ هەر یەكێكیان

بوون به پێغەمبەر خۆ ئەگەر میراتی بوایە دەبوایە هەموویان ببوایەت.

199-پرسیار: ڕاتان لە ووتەی سەعید نەورەسی چی یە کە دەڵێ؟

ماموستا سەعید نەورسی دەربارەی تەسەوف لە کتێبی مەکتوبات دەڵێت :(ئەو کەسەی هیچ بەشێکی لە تەسەوف (تەریقەت)دا نیەو دڵیشی نەکەوتوەتە جوڵە بۆی لەم ڕۆژکارەدا زۆر زەحمەتە بتوانیت ئیمانەکەی دەرباز بکات) ڕای بەڕێزتان لەو بارەیەوە ئایا مەبەستی مامۆستا چیە ئەمە چۆن وتەیەکە ؟

وەڵام: سەعید نەورەسی چەند مەراحیلێك لە ژیانیدا هاتووە، وەك تێکەڵی سیاسەت بەشێوەیەکی تا ڕادە زۆر، دواتر کە عەزیەت و زۆر تەوژمی بۆ هاتووە تا ڕادەیەك بێ ئومێدی لا دروست بووەو زیاتر بۆلای تەسەوف ڕۆشتووە، بەڵام ئەو دوو مەرحەلە پێویستیەکی هەموو مسوڵمانێکە لە هەموو سەردەمەکاندا مەگەر اللهم هیچ کێشەیەکی سیاسیمان نەبێت و خۆمان خاوەنی کیانێکی تەواوی خۆمان بین وە ئەو کاتەش هەر دەبیت کۆمەڵێك هەستن پێی وەگەرنا چۆن دەوڵەت بەڕێوە

دەچێت، تێگەشتن لەسەر تەسەوف هەروا سادەی نی یە ئێمە بە سۆفیگەرێتی ئەمڕۆ لێکی بەینەوە بەڵکو تەزکێی نەفس و خۆ ڕاهێنان لەسەر عیبادەتی زیاترو بایەخدان بە کارە دەرونیەکان لە ڕووی دینینەوە، ئەوە مەبەستە وە ئەمەش پێویستیەکی هەموو تاکێکی مسوڵمانە.

200-پرسیار: ئایە دروستە لە کۆمپیوتەرەوە خۆم بۆ دەزگیرانم ڕووت بکەمەوە وەیان بەقوربانی جیگەی حەساسی یەکتر ببین؟

وەڵام: برای بەڕێز کاتێك ئافرەتێك مارە دەكرێت لە كورێك بێگومان هەر بە بەستنی ئەو گرێ بەستە دەبنە حەڵاڵی یەکتر، بەڵام هەندێك بارودۆخ هەیە دەبێت لەبەچاو بگیرێ بۆ پابەند بوون بە شەرعەوەو دوورکەوتنەوە لە ئەگەرەکانی تاوان، بۆ نمونە ئەو ئافرەتە حەڵاڵی بەڕێزتانە شەرعەن بۆتان هەیە لاشەی یەکتر ببینن، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە دوورن لەیەکتریەوە واللە اعلم ئێمە بەڕەوای نابینین کە ئەو کارە ئێستە بکرێت تا ئەوکاتەی دەگەن بەیەك، لەبەر ئەم هۆکارانە1-دوور نی یە کەسێك بێت بەسەرتاو بتان بینێت، بۆ ئارەزوویەکی کاتی

شتەکەتان لێ گەورە بکات و سەرەنجام بە تەڵاق کۆتای پێ بێت.2-کردنی ئەو کارە بۆ ئێستە بەڕەوای نابینین چونکە ئارەزووتان دەوروژێ و زۆر زەحمەتە بتوانن خۆتان ڕابگرن بەڵکو دەگەنە ئەو ئاستەی بەهەر شێوەیەك بێت ئەو ئارەزوو دابمرکێننەوە کە ئەمەش حەرامە چونکە بەهەر شێوەیەك ئەو ئارەزوو دابمرکێننەوە حەرامە، وە کردنی ئەو کارەتان پاڵنەرێکی زۆر زۆر بەهێزە بۆی، جا کەوابوو پەلەی تێدا مەکەن.

وە بە نسبەت بەقوربانی یەکتری و هەندێك جیگەی لاشەی یەکتری دەبێت ئەو خاڵانەی سەرەوە لەبەرچاو بگرن ئەگەر ئەویش ببنە هۆیەك بۆ دەرچوونتان لەو ئاستە ئەویش حەڵاڵ نی یە، بەڵام دەکرێت خۆشەویستی بۆ یەکتر دەرببڕن و شعوری خۆتان بۆ یەکتر باس بکەن، بەڵام نەك باسی جێگەی حەساسی یەکتری کە بێگومان هەر لەسەرەتاوە ئەو جۆرە کارانە ئارەزووی جنسیە پاڵ دەنێت بەکەسەکەوە باسیان بکات وە کە باس کران ئەو ئارەزووە زیاتر پەرە دەستێنێ و دوور نی یە بەکاری حەرام کۆتای پێ نەیەت، جا ئامۆژگاری ئێمە بۆ

بەڕێزتان بۆ ئەوەی بەدوور بن لە تاوان و لە ئەگەرەکانی بەهیچ شێوەیەك نە لەسەر کۆمپیوتەر خۆتان ڕووت بکەن وە نە باسی جیگەی حەساسی یەکتر بکەن، وە خوای گەورە بەدوورتان بگرێت لە هەموو تاوانێك.

201-پرسیار: ئایە دروستە بەحس بۆ کەسێك بنوسم کە لە زانکۆ دەخوێنێت؟

وەڵام: برا گیان کارێکی زۆر گرنگە کە ئێمە ڕۆحی یارمەتیمان تێدا بێت بەرانبەر
کارەکان دەبێت لەبەرچاو بگیرێ و بەچی بوارێکدا دەڕوات ئەم کارەی بەڕێزتان
بەهیچ شێوەیەك دروست نی یە چونکە تۆ کارێك دەکەیت کە ئەرکی کەسێکی ترە
ڕێنومای بکەیت و وە ئەگەر خۆی نوسی تۆ دوای هەندیك دەستکاری بکەیت وەك
ڕێچی زانکۆکان دەکرێت بەڵام تۆ بۆی بنوسیتەوە ئەوە خیانەتێکە لە زانکۆکە دەک
دواڕۆژی ئەو قوتابیانەی کە لە دوا ڕۆژدا ئەو کەسە دەبێتە مامۆستایان جا تۆ تەس
کەسێکی تر کارەکانی تۆی بکردایە ئێستە دەتتوانی مامۆستای بکەیت، هەرچەند ئ
خۆی ئەو مافە نەدات بەخۆی کە کەسێکی تر ئەو کارەی بۆ بکات وە ئەتوانم بڵێم
هەر قێزەونەکان کە قوتابی پەنای بۆ دەبات.

202-پرسیار: ئایا بۆیاخکردنی سەر بۆ پیاو ژن دروستە؟

وەڵام: بۆیاخ کردنی قژو ڕیش و ئەو جۆرە شتانە ئەگەر

بۆیاخەکە ڕەش نەبێت ئەوە ئاساییە چونکە فەرمووده هاتووه لەسەر نەکردنی بۆیاخ بە ڕەش وەك پیغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ "غيروا هذا الشيب وجنبوه السواد" (رواه الإمام مسلم في صحيحه)، وجاء في الحديث أيضاً: " أنّ قوماً يصبغون لحاهم بالسواد في آخر الزمان كحواصل الحمام لا يريحون رائحة الجنة" (رواه أبو داود في سننه) لەم فەرموودانەدا هەڕەشە هەیە بۆ ئەو کەسانەی کە سەرو ڕیشیان بە بۆیاخی ڕەش دەکەن، وە جگە لە ڕەنگی ڕەش ڕەنگەکانی تر ئاساییین، بەڵام لێرەدا دەبێت عورفی ئەو جێگەش لەپێش چاو بگیرێت بۆ ئەوەی نەبنە سەرباس و خواستی خەڵکی، هەروەك چۆن دەبێت ئەم بۆیاخ کردنە لەبەر چاو لێکردن نەبێت، وە بۆ ئافرەت ئاساییە بەڵام تەنها لەماڵەوەو لەگەڵ مەحرەمەکاندا نەوەك پێی بچێتە دەرەوە خۆ ئاشکرایە کە ئافرەت هەر بۆی نی یە بەسەری ڕووتەوە دەربچێت ئەگەر ڕەنگیشی نەکردبێت بەڵام بۆیە لێرەدا ئاماژەمان پێدا چونکە زۆریك لەبەر دەرەوە ڕەنگی دەکات،وە باشترین کار بۆ ڕەنگ کردن خەنەیە، دەبێت ئەوەش لەبیرمان بێت نابێت بەم ڕەنگ کردنە بەشێوەیەك بێت کە پیاو وەیان

ئافرەت خۆیان ببەنە سەر شێوەی یەكتری، خوای گەورە هەمووولایەك موەفەق بكات بۆ كردنی كارەكان لەبەر ڕەزامەندی خۆی.

203-پرسیار: ئایە گۆرانی و هەڵپەڕكێ حەلاڵە یان حەرامە؟

سڵاوی خواتان لێ بێت من پرسیارێكم هەیە سەبارەت بە گوێگرتن لە (گۆرانی) یان (ئاهەنگ) واتا ئاهەنگێک کە هەڵپەڕكێی تێدا بێت وە گۆرانیش لێ بدرێت وە یان (ئاهەنگی لە دایک بوون بۆ منداڵ) کە ئەویش تێیدا هەڵپەڕیت ئایا حەرامە وە ئەگەر حەرام نی یە چۆن بێت سوپاستان دەکەم ئەگەر جوابێكی دروستم بدەنەوە لەبەر ئەوەی من نوێژ دەکەم وە دەشچم بۆ ئەو ئاهەنگانە وە هەڵیش دەپەڕم. تۆبەم کردووە کەئیتر نەچم بەڵام من هەر چاوەڕێی جەنابتانم جوابم بدەنەوە . خوای گەورە بتانبەخشێت

وەڵام: داواكارین لەخوای گەورە تەوبەكەتانی وەرگرتبێت و وە ئێوەش بڕیارێكی یەكجارەكیتان دابێت، وە هۆكاری تەوبە كردنەكەشتان بۆ نەچوونی ئەو جۆرە كارانە دەگەڕێتەوە بۆ

حەرامێتی ئەو کارە هەروەك چۆن بەرێزتان هەستان پێ کردووە، وە بێگومان هەڵپەڕکێ و گۆرانی حەرامە، چونکە ئاشکرایە ئەو گۆرانیانە کە بۆ هەڵپەڕکێ لێ دەدرێن ووشەی ناشیاوی زۆر تێدان و بەڵکو مرۆڤ لەڕووی نایەت بە ووتن بیانڵێت چ جای بە گۆرانیەوە، وە هەڵپەڕکێکان تێکەڵەو ئەویش هەر حەرامەو کردنی ئەو کارانە سەر بۆ خراپتریش دەکێشێ، دەکرێت ئێمە هەموو ئەو کردارانە بەرگێکی ئیسلامی بەسەردا بدەین و خۆشی خۆمان بکەین و توشی حەرامیش نەبین وە بەڵکو خێریشی لەسەر وەرگرین، ئەویش بەکردنیان بەشێوەیەکی شیاو، بۆ نمونە ئافرەت بەجیا وە پیاو بەجیا، خواردنی حەڵاڵ تەنها، خەندە خستنە سەر لێوی یەکتری بۆ ئەو کاتە، وە بۆ یادی لەدایك بوون گرنگە ئەم کارە بۆ چاو لێکردن نەبیت چونکە زۆرێك وەك چاولێکردن دەیکات و لە ئەوروپایە وەیان لە کوردستانەو کاریگەری ڕەوشتی ئەوروپی بەسەرەوە هەیە، گەر کرا لەبەر هاندانی منداڵەکە بێت بۆ کردنی کاری چاکەو کارە چاکەکانی ساڵی ڕابووردی بهێنیتەوە یادو هانی زیاتری بدرێت بۆ هەوڵی زیاتر بۆ نمونە لەو ساڵەدا هەندێك

قورئانی لەبەر کردووە هەوڵی پێ بدرێت لەساڵی داهاتوودا زیاتر لەبەر بکات، گەر لە قوتابخانەدا کەوتووەو وەیان پلەی نزمی هێناوە زیاتری بکات، گەر ڕۆژێك لە ڕۆژان ووشەی ناشیاوی بەکار هێناوە هەوڵی تەرك کردنی بدات لەساڵی داهاتوودا بۆ ئەوەی چاوەکانمان پێیان گەش بێتەوە لە دوا ڕۆژداو لە دونیاشدا سود مەند بن بۆ کۆمەڵگا.

204-پرسیار: من دەمەوێت بگەڕێمەوە بەڵام نازانم چۆن بکەم؟

وەڵام: گەورەترین خۆشبەختی و سەرفرازیە کە کەسێك بگات بەو بڕوایەی کە بگەڕێتەوە لای بەرنامەی خوای پەروەردگارو هەست بە هەڵەکانی ڕابوردووی بکات، کاتێك سەیری قورئان و فەرموودە بە پێزەکانی پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەکەین، دەبینین مژدە گەلێکی یەکجار زۆرو خۆشی تێدایە بۆ ئەو کەسانەی کە دەگەڕێنەوە، هەر بە گەڕانەوەیان و وازهێنان لەو هەڵانەی کە کردوویانە پێشتر خوای گەورە لە تاوانەکانی خۆش دەبێت وە بەڵکو زیاتر لەوەش خراپەکانی بۆ دەگۆڕێ بۆ چاکە، بۆ ئەوەی ئەو پاداشتە گەورەتان دەست بکەوێت دەبێت

ئێوەش گەڕانەوەیەکی یەکجاری بێت و هەر کارێکی خراپە کە کردبێتان جارێکی تر نەگەڕێنەوە سەری و وە پابەند بن بە ئاداب و خو ڕەوشتە ئیسلامیەکانەوەو وە خۆ شارەزا کردن لە بەرنامەکەی بە پێی توانا، وە یەکەم هەنگاو بۆ ئێستەی بەڕێزتان نزیك بوونەوە لەو کەسانەی کە مسوڵمانن و پابەندن بە شەریعەتەوە تا ووردە ووردە لەگەڵ خو ڕەوشتی مسوڵمانێتیدا ڕا بێن وە هەوڵی فێر بوونی عەقیدە واتە بیروباوەڕ بدەن پێش هەموو شتێك، خوای گەورە بەردەوامیتان پێ ببەخشێ و سەراپای ژیانتان بەکاری خێر دابپۆشێ.

205-پرسیار: ئایا چات کردن حەڵاڵە لە ڕێگەی ئەنتەرنێتەوە ئەگەر سنورەکان بپارێزم؟

وەڵام: چات کرد حوکمی گفتوگۆ وەردەگرێت وە مادام سنورەکانی بپارێزرێت ئەوا حەڵاڵەو گرفتێکی تێدا نی یە، بەڵام کاتێك کە فەرمووتانە سنوری خۆی بپارێزێت ئەو ووشەیە مانا زۆر هەڵ دەگرێت وە ئەڵبەت لای بەڕێزتان ڕوونە کە سنورەکان چین بۆیە ئاماژەتان پێ کردووە هەربۆیە دەڵێن مادام سنورەکان بپارێزرێت گرفتی تێدا نی یە.

206-پرسيار: ئايا ئافرەتى موحاجەبە ئەگەر كەسێك بەبێ ئاگاى ئەم بەسەر ڕووتى بينى چۆنە؟

وەڵام:ئاشكرايە كە ئافرەتى مسوڵمان هەر لەسەرەتاى پێگەشتنيەوە واتە بلوغى شەرعى دەبێت خۆى دابپۆشێت و نەهێڵێت كەسانێك كە بەو نامەحرەمن بيبينن، گەر كەمتەرخەمى كرد تێيدا بێگومان تاوانبار دەبێت، بەڵام لەوانەيە هەندێك جار توشى يەكتر بينين ببين بەهۆى كۆمەڵە هۆكارێكەوە بۆ نمونە كەسێك لە ميوانى ماڵێكەو بەنەزانى دەرگاى ژنان دەكاتەوە دەبينێت ئافرەتەكان سەريان دانەپۆشراوەو لەنێو خۆياندا قسە دەكەن جا ئەم كابراى كە بەسەرياندا چووە گە بەقەستى ئەو كارەى كردبێت بێ گومان تاوانبارە وەگەر هەروەها ئەگەر ئافرەتەكانيش دەرگاكەيان پێوەنەدابێت بەشێوەيەك ئاسان بێت بۆ بينينيان ئەوا ئەوانيش تاوانبارن، بەڵام گەر هەمووڵا كارى خۆيان بە تەواوەتى كردبێت بەڵام بەهەڵە كارەكە ڕوويدا ئەوە هيچ لا تاوانبار نابن چونكە مەبەستيان كردنى ئەو كارە نەبووە، ئەوەش دەبێت لە پێش چاو بگيرێ ئەگەر هاتوو كەسێك بەهەڵە بەسەر ئەوكارەدا چوو نابێت دواى باسى بكات و خەڵكى پێ

ڕابگەیەنێت، دەبێت ئەوەشمان لە پێش چاو بێت بۆ کردنی ئەم کارانە لە عورفەوە دەتوانین سود وەرگرین بۆ نمونە ئەگەر تۆ لە کۆمەڵگەیەکدا دەژیایت و هاتووچۆ بەسەر یەکتریدا زۆر دەکرا دەبێت زیاتر ئەحتیاد وەربگیرێ هەروەك لە کۆمەڵگەی خۆماندا زۆرجار زۆرکەس بەبێ دان لە دەرگا خۆی دەکات بەژووردا جا ئەگەر ئافرەتێك لە حەوشەکەدا بوو باشتر وایە خۆی دابپۆشێ وەگەرنا موقەسیر بووەو ئەگەر پیاوێك بەسەریدا هات تاوانبار دەبێت،خوای گەورە زیاتر پابەندمان بکات بە دینەکەیەوە.

207-پرسیار: بەڕێزان ئەگەر کەسێك سەیارەی کڕی وەیان خانوو ئەگەر ویستی خێری بۆ بکات پارە باشترە وەیان حەیوانی بۆ سەرببڕێت؟

وەڵام: مادام کە دیاریتان نەکردووە بڵێن کە ئەو خانووە یان سەیارەم کڕی ئەوەی بۆ دەکەم بە خێر خۆتان سەرپشکن هەر کامیان بکەن ئاساییە وە باشتر وایە سەیری دەورو بەر بکرێت و لێك بدرێتەوە کامیان زیاتر بە قازانجی هەژاران وەیان مسوڵمانانندا دەشکێتەوە ئەوەیان بکەن، بۆ نمونە ئەو جێگەی

ئێوە هەژاری زۆر تێدایەو باشتر وایە پارەیان بدرێتێ تا ئەوەی خۆیان پێویستیانە بیکڕن وە زۆرجار لەوانەیە خەڵکەکە هەمووی وەزعی باش بێت بەڵام لە ڕووی کۆمەڵایەتیەوە سیلەی ڕەحمیان کەمە ئەوە باشتر خواردنیان بۆ دروست بکرێت و کۆ بکرێنەوە بۆ ئەوەی ئەو هەستە زیندوو بێتەوە لایان، خوای گەورە بەرەکەتی خێر بخاتە ماڵ و سامانتانەوە.

208-پرسیار: ئایا دەتوانم شو بکەم بە کەسێك مەشروب بخواتەوە؟

ئەگەر من شوو بە کوڕێك بکەم مەشروب بخواتەوە بەس بیرە ئەخواتەوە ئێستە بۆی تەرك ناکرێت بەڵام ئەمەوێ دوای زەواج من پێی تەرك بکەم ئایا گوناحبار ئەبم ئەگەر ئێستە شوی پێ بکەم؟چاوەڕێی وەڵامی جەنابتانم زۆر سوباس.

وەڵام: کەسێك ئامادەی تەرك کردنی مەشروبی نەبێت لە پێش زەواجدا کە خۆشەویستی بۆلای ئافرەت زۆر دەبێت دوای شوو کردنی بەڕێزتان لەوانەیە گەمەش بە تەرك کردنی بکات و بڵێ خۆ تۆ دەتزانی من مەشروب دەخۆم بۆ شووت پێ کردم،

ئامۆژگاری ئێمە بۆتان ئەوەیە ئافرەتی داوێن پاك و بە حورمەت بە باشی نازانین لەگەڵ مەشروب خۆردا مامەڵە بكات ئەمە مانای وا نی یە حەرام بێت شوو كردن پێی چونكە مەشروب خۆر هەر مسوڵمانە مادام بڕوای بە دین هەبێت و ئینكاری نەكات، بەڵام مەشروب خۆر مامەڵە لەگەڵیدا ئاسان نی یە چەندمان بینی بەهۆی سەرخۆشیەوە دەدا لە خێزانی ڕۆژی چەند جار تلاقی داوە وە بە چەندەها كێشەی تر جا بۆ ئەوەی بە دوور بیت لەو كێشانە، بە مەرجی بگرە كە واز لە مەشروب بهێنێ و وە لە عەقدەكەشدا بنوسرێت وەگەر ئامادە نەبوو تۆش ئامادە مەبە شووی پێ بكەیت تۆ خۆت بخەیتە بەردەستی بەخۆشحاڵیەوە بەڵام ئەو ئامادە نەبێت واز لە مەشروب بهێنێ، كەسی مەشروب خۆر جائیز نی یە دانیشتن لەگەڵیدا، دواتر ئەو لە ماڵەوە دەخواتەوە تۆ چی دەكەیت؟ دەبێت لە دەرەوە چاوەڕێ بكەیت! یان مەزەكەشت پێ دەهێنێت، مەرجی شوكردن و ڕازی بوون دین و ئەخلاقە، مەشروب خۆریش كێشەی ئەخلاقیەو ڕەدی بكەنەوە لەبەر ئەوە.

209-پرسیار: من دەمەوێت واز لە قومار بهێنم بەڵام ناتوانم

تکایە ڕێگا چارەیەکم بۆ بدۆزنەوەو وەڵامم بدەنەوە خوا خێرتان بنوسێت.

وەڵام: ئەوە لە بیری خۆتان دەربکەن کە ناتوانن! بڵێ پشت بەخوا وازی لێ دەهێنم و وە دەشتوانم وە ئەوەشی پشت بەخوای ببەستێت خوای گەورەی بەسە بۆ پشتیوانی، نیەتت پاك بکەرەوە بۆ خواو ئەو کارە لەبەر ئەو بکە بە ڕۆژوو بە زۆرینەی کاتەکانت لە مزگەوتدا بەسەر بەریت دەبینی لە کۆتای مانگەکەدا خۆشەویستی قومار لە دڵتدا نەماوە وەیان ئەوەندە زەعیف بووە هەر زۆر ئاسانە کە بتوانی بەلایدا نەچیت، ئەو جێگانەی کە قوماری لێیە هەوڵبدە بە دووربیت لێی و هاوڕێیەتی ئەو کەسانە مەکە کە بانگت دەکەن بۆی، هەوڵی خوێندن قورئان زۆر بدە ئەگەر دەزانی بیخوێنیتەوە ئەگەر نازانی هەوڵی فێر بوونی بدە، خۆت سەرقاڵ بکە بە نووسینەوە ئەگەر دەستی نوسینت نی یە لە شتی ئاساییەوە دەست پێ بکە، بۆ نمونە دەفتەرێکی گەورەو قەڵەم بکڕە هەرچی کاری باشت کردووەو لەبیرتە بیان نوسەرەوە، خوای گەورە یارمەتی دەرت

بێت.

210-پرسيار: ئايا دووركعات سونەت پێش نوێژی جومعە هەيە يان نە ؟

وەڵام: شێخی ئیسلام ئیب و تەیمیە لەسەر ئەو پرسیارە دەفەرموێ (أما النبي صلى الله عليه وسلم فإنه لم يكن يصلي قبل الجمعة بعد الأذان شيئاً، ولا نقل هذا عنه أحد، فإن النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يؤذَّن على عهده إلا إذا قعد على المنبر، ويؤذن بلال، ثم يخطب النبي صلى الله عليه وسلم الخطبتين، ثم يقيم بلال فيصلي النبي صلى الله عليه وسلم بالناس، فما كان يمكن أن يصلي بعد الأذان، لا هو ولا أحد من المسلمين الذين يصلون معه صلى الله عليه وسلم...)

پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت لە پێش جومعە نوێژی نەکردووە، بەڵکو بیلال بانگی دەدا دواتر ئەویش دەچووە سەر مینبەرو خوتبەی خۆی دەداو بەو شێوەیە، بەڵام کەسێك کە دێتە مزگەوتەوە ئەوە نوێژی تەحیەت و مەسجدی خۆی دەکات ئەگەر مەلاش خوتبە بدات ئەوە هەر دەیکات بەڵام بە پەلەتر.

211-پرسیار: مێردەکەم مەسرەفم ناکات و هەر بۆ سەرجێگە منی دەوێت چی بکەم تکایە لە ئەرووپاش دەژیم؟

وەڵام: ئەگەر پیاو مەسرەفی ژنی خۆی نەکردوو ئەو هەستەی تێدا نەبوو، عەیب نی یە خۆت داوای لێ بکەیت و پێداگربیت لەوەی مەسرەفت بە باشی بکات بۆ خۆت و بۆ منداڵیشت، وە مادام تۆ لە ئەورووپایت و خۆت و منداڵیش مەعاشی تایبەتی خۆتان هەیە ئەوە کوردی خۆمان دەڵێ منەتیشی نی یە، وەگەر هەر نەیکرد دەتوانیت کاردەکەی لێ جیا بکەیتەوە، دەتوانیت بەقەدەر پێویستی خۆت پارەشی لێ ببەیت هەتا ئەگەر ئەویش ئاگای لێ نەبێت، بەڵام نەك بەشێوەیەکی وا کێشەی لە دوا بکەوێتەوە، تۆش دەبێت سەیری پیاوەکەت بکەیت و بزانیت ئایا کە مەسرەفتان ناکات یان کەم دەیکات بۆ چی یە، ئەگەر پارەکە لە خراپەدا سەرف دەکات ئەوە هەق وایە زۆر زۆر تۆش توند بیت لەگەڵی وەگەر بۆ پاشەکەوت کردن و مستەقبەلی خۆتانەو بۆ پێداویستی سەفەرو کڕین و خانوو ئەو شتانەیە ئەوە سودەکەی هەر بۆ خۆتان دەگەڕێتەوە، چونکە بەشێوەیەکی گشتی کوردەکانی هەندەران حەزیان لە گەڕانەوەیە بۆ

کوردستان و ژیانی خۆیان تۆزێك ناڕەحەت دەكەن بۆ ئەوەی دواڕۆژێكیان هەبێت لە كوردستاندا، جا ئیتر تۆش سەیری مێردەكەو بەراوردی ئەوحاڵانە بكە. خوای گەورە ژیانتان پڕ خۆش و كامەران بكات.

212-پرسیار: ئایا لە ناچاریدا نوێژ لەسەر كورسی كردن دروستە؟

وەڵام: نوێژ ئەسڵ ئەوەیە بە پێوە بكرێت لە ئەرزدا خوای گەورە دەفەرموێ { وقوموا لله قانتين } [سورة البقرة / 238]

.

بەڵام ئەگەر نەیتوانی وەك ئەو كەسانەی نوقسانن و كورسی بەكار دێنن ئەوە ئاساییەو مەعزورن لە شەرعدا چونكە بە ئارەزووی خۆیان نەبووەو لە نەتوانایدا بووە وە خوای گەورەش ئەركی زیاتر ناخاتە سەرشانی كەسێك كە زیاتر بێت لە تواناى.

213-پرسیار: ئایا ڕاستە خەدیخە داوای لە پێغەمبەر كردوو شوی پێ بكات؟

وەڵام: بەلی ڕاستە خەدیجە پێشنیار كرد لە ڕێگەی چەند كەسێكەوە بۆ ئەوەی پیغەمبەر بیخوازێت، دوای ئەوەی بۆی

دەرکەوت پێغەمبەر کەسێکی دەستپاك و ڕاستگۆو داوێن پاکەو خیانەت ناکات، وە ئەو کەسەی کە لەسەفەری بازرگانیەکەدا لەگەڵ پێغەمبەردا ڕۆشتن بۆ بازرگانی چاودێری پێغەمبەری دەکردوو هەرچی بینی بۆی گێڕایەوە ئیتر ئەویش بە ئەهلی ئەوەی زانی کە خۆی دەستپێشخەری بکات بۆی، وە لە ئیسلامیشدا دروستە ئەوکارە بەڵام ئیتر دەبێت بزانرێت ئەوکەسە کێیە ئەو پێشنیارەی بۆ دەکریت.

214-پرسیار: ئایا شەرع دەربارەی ئەو فیلمانەی ئێران چی دەڵێ وەك فیلمی حەزرەتی یوسف سەلامی خوای لێ بێت.

وەڵام: دەربارەی فیلمی یوسف علیه السلام و هاوەڵانی ئەشکەوت، کارێکی زۆر باشە ئەو چیرۆکە قورئانیانە بکرێن بە فیلم بۆ زیاتر تێگەشتن و سودی مسوڵمانان چونکە ئاشکرایە هەموو مسوڵمانان خوێندەواریان نییە، وە لە ڕێگەی ئەو فیلمانەوە لە چیرۆکە قورئانیەکان تێدەگەن، بەڵام هەندێك جار بەهۆی مەرامی تایبەتیەوە دەستکاری ڕاستێتی ئەو چیرۆکانە دەکرێت و وە بەهۆی ئەوەی کە ئێمەش دەرهێنەرو دەستەکان ناناسین و نازانین کێ لە پشت ئەو کارانەوەن، باشتر وایە

خۆمان چیرۆکەکە لە قورئانەوە بە ڕاستی بزانین بۆ ئەوەی دواتر هەندێك هەڵە ئەگەر لە فیلمەکانەوە هەبێت لێمان نەبێت بە ڕاست.

215-پرسیار: دەمەوێت قورئان هەمووی بە دەنگ و ڕەنگی کوردی بخەمە سەر یوتیوب ئایا چۆنە؟

وەڵام: بڵاوکردنەوەی تەفسیر لە یوتیوب، کارێکی زۆر باش و خێرێکی بەردەوامە بۆ خۆتان و هیچ سێ و دووی لێ مەکەو دوو دڵ مەبە لە کردنی و بیکە هەتا لەسەر یوتیوب بمێنێتەوەو سەیر بکرێت تۆش خێرت بۆ دەنوسێت ان شاء الله ، خوای گەورە لە ئێوەو ئێمەش خۆش بێت و هاریکارمان بێت بۆ زیاتر خزمەت کردن.

216-پرسیار: لە قوتابخانە لەگەڵ کچدا وانە حازر دەکەین ئایا دروستە؟

من لە وڵاتی سوید ئەژیم، لە مەکتەبێکی سویدی ئەخوێنم وە لە پۆلەکەی مندا هەمووی سویدیە ، زۆر جار بابەتێك ئامادە دەکەین وە پێویستە لەگەڵ کەسێکی تردا بیکەیت ، لەو پۆلەی

مندا تەنها 3كەسمان كوڕین ئەوانی تر كچن ، هەمیشە ئەبێت كوڕەكان لە گەڵ كچەكاندا بابەت ئامادە بكەن ،بۆیە ئەبێت لە كاتی ئامادەكردنی بابەتەكان بۆ ماوەی 1 بۆ 2 سەعات لە ژورێكدا لەگەڵ كچێكدا بیت، ئەوان جلو بەرگی زۆر ڕوت وە ناشرین لەبەر دەكەن وە منیش لە گەڵیاندا كاردەكەم ناتوانم بۆ ماوەی 1بۆ 2 كاتژمێر چاوم دابخەم بەڵام من بە هیچ شێوەیە بۆ هیچ مەبەستێك سەیریان ناكەم ، ئایا من گوناهبار دەبم بەو كارە ؟ خوای گەورە پاداشتی خێرتان بداتەوە.

وەڵام: زۆر گرنگە ئینسانی مسوڵمان پێداگر بێت لە خوێندن و بە دوادا چوون بە مەبەستی فێربوون، هەروەك چۆن گرنگیشە خۆمان لە تاوان بپارێزین و بەهۆی چاكەیەكەوە توشی تاوان و خراپەكاری نەبین، چونكە كاتێك مسوڵمان دەخوێنێ و مەبەستیەتی فێر بێت هەموو بە خێر بۆ دەنوسێت و دواتریش كە خزمەت دەكات هەر خێرە، جا بۆ ئەوەی خێرەكەمان بە پاكی بێت و تێكەڵی خراپە نەبێت گرنگە ئاگام لە چاومان بێت لە داوێنمان بێت لە دەممان بێت لە كاتی كردنی كارەكاندا، مانەوە لەگەڵ ئافرەتدا بۆ ئەو ماوەیە بە تەنها دروست نی یە، هەوڵی

ئەوە بدە یان کەسێکتان لەگەڵ بێت وەیان هەوڵی ئەوە بدە بە تەنها بێت وەگەر هەر نەکرا، واز لە خوێندنەکە مەهێنەو پەنا بەخوای گەورە بگرە زۆرو چاوی خۆت بپارێزە، خوای گەورە ڕاگیراو بەردەوامتان بکات لەسەر ئاینی ڕاستی ئیسلام و زانست و زانیاری بەسودتان پێ ببەخشێ.

217-پرسیار: پیاوەکەم مافم نادات و بە تەنها لە ماڵەوە بەجێم دەهێڵێ و نایەڵێت کۆلێژ بکەم، ئایە مافی من چی یە؟

وەڵام: مافی ئافرەت لەسەر مێردەکەی دوولایەن دەگرێتەوە، لایەنێکی مادی وە لایەنێکی ڕۆحی و غەیرە مادی.

لایەنە مادیەکان سیانن

یەکەم: مارەی پێ دان لەکاتی مارەبڕیندا.

دووهەم:خواردن و جل و بەرگ بۆ کڕین.

سێهەم:جێگە دابین کردن بۆی واتە خانوو.

لایەنەکانی تر

یەکەم: دادگەری لەگەڵ خێزانەکەی یان خێزانەکانیدا.

دووهەم: جوان مامەڵە کردن لەگەڵیدا.

سێهەم زەرەر نەگەیاندن پێی.

ئەوەی بەڕێزتان دیارە دەکەوێتە بەشی دووهەم و خاڵی سێهەم، کە زەرەرە، کە خوێندن ئەرێکی گرنگە لەسەر مسوڵمان بە ژن و پیاوەوە هەوڵی بۆ بدات، بەڵام لەم حاڵەتەدا من ناتوانم بڵێم پیاوەکە زوڵمی لێ کردووی، تا گوێ لەویش نەگیرێت، چونکە ئەگەر ئافرەت هەندێك لارەملی کرد بەرانبەر پیاوەکەی ئەوکات بۆ ئەویش هەیە ڕێگر بێت لەوەی هەتا بیش ڕۆیتە دەرەوە، بەڵام لەم حاڵەتەدا بۆ ئەوەی وەزعتان ئاڵۆز نەبێت من پێشنیارێك بۆ بەڕێزتان دەکەم بۆ ئەوەی نە نێوانتان خراپ بێت و وە نە تۆش بێ بەش بیت لە سودی خوێندن زۆر خوێندن هەیە لە ڕێگەی ئەنتەرنێتەوە دەکرێت هەتا ئاستە باڵاکانیش.

218-پرسیار: نەنکم کۆچی دوای کردوو زۆر خەفەتبارم تکایە چی بکەم؟

وەڵام: زۆر گرنگە ئینسانی مسوڵمان ئەگەرچی کێشەشی زۆر بێت هەر گەش بین بێت و ئومێدی زۆری هەبێت، ئەم دونیا زۆر خەم و خەفەت بە مرۆڤەکان دەدات زۆرجار بەخۆشی و

هەندێك جاریش بە ناخۆشی، گرنگە لەسەر هەردووکیان هەر خۆ ڕاگروو سوپاس گوزار بین، ئەوکات ناخۆشیەکان دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانمان و بەرز بوونەوەی پلەمان لە بەهەشتدا، باشترین هاوڕی بۆ کاتی نارەحەتی و خەم و خەفەت قورئانەو بیکەن بە هاوڕێی خۆتان ئەگەر دەزانی بیخوێنیتەوە هەوڵی خەتمی بەردەوام بدەوە لەبەر کردن بە گوێرەی توانا، گەر نازانن بیخوێننەوە هەوڵی فێربوونی بدە، مردنی خزم و کەسوکارمان تاقیکردنەوەیەکی گرانە بەڵام بەقەدەر گرانیەکەی پاداشتەکەشی قورسە ئەگەر ئارامی لەسەر بگرن، باشترین شتێك دوعا کردنە بۆی بەردەوام و لەکاتی بانگ و داوای نوێژو بەربانگکردن و شەو نوێژەکاندا، دەتوانن حەجیشی بۆ بکەن مەرج نی یە وەسیەتیشی کردبێت، خوای گەورە لێی خۆش بێت و ئارامی و خۆشی بۆ دڵی ئێوەش بگەڕێنێتەوە.

219-پرسیار: کچێك هەیە دەمەوێت بیهێنم بەڵام نازانم ڕەفتاری چۆنە تکایە ڕێنمونی؟

وەڵام: ژن هێنان گرنگیەکی یەکجاری لە ژیانی مسوڵماندا هەیە بە تایبەت لەم سەردەمەدا، هۆکارێکی زۆر گرنگە بۆ پاراستنی

داوێن و نەکەونتە ناو حەرام و خراپەکاریەوە، سەرەنجامی ئەو جۆرە تێکەڵیەی لە نیوان کوڕو کچدا دروست بووە جۆریك لە دوو دڵی لە دڵی هەردوولادا دروست کردووە، کە زۆر بیری لێ بکاتەوە پێش هێنانی، لە فەرموودەیەکی سەحیحدا پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت کاتێك ڕێنمونیمان دەکات بە جۆرێتی ژن هێنان ئامۆژگاریمان دەکات بەوەی کە کەسێکی دیندار بهێنین، گەر بێت و سەیری ئەو فەرموودە وەك واقعێك سەیر بکەیت زۆر گرنگەو هەتا ئاسانیشە چونکە کەسی دیندار هەر خۆی دیارە داپۆشراوە، نوێژ کەروو ڕوو لە خوایە، خەڵکیش شایەتی بۆ دەدات ئەگەر وا بوو تۆش هیچ لێی مەوەستەوە ناوی خوای لێ بێنە، خوای گەورە گەر خێری تێدایە بۆتانی ئاسان بکات و بەخۆشی بەیەکتان بگەیەنێت و تەمەنیان لەژێر سێبەری قورئاندا بەسەر بەرن.

220-پرسیار: کێن ئەوانەی پێغەمبەر (د.خ) شەفاعەتیان بۆ دەکات؟

وەڵام: ئەو کەسانەی کەوا ئەهلی یەکتا پەرستین شەفاعەتیان بۆ دەکریت.

ئەو کەسانەش کەوا ئەهلی شیرك و هاوەڵ دانەرن شەفاعەتیان بۆ ناکرێت وەك خوای گەورە دەفەرموێ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ

وە جۆری یەکەمی شەفاعەت شەفاعەتی گەورەیە کە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت بۆ هەموو کەسی دەکات دەلیلیش لەسەر ئەمە[أن الناس يأتون آدم ثم نوحا ثم إبراهيم ثم موسى ثم عيسى ثم يأتون نبينا محمدا -صلى الله عليه وسلم- فيذهب فيسجد تحت العرش في مكان يقال له: الفحص فيقول الله: ما شأنك وهو أعلم؟ قال رسول الله صلى الله -صلى الله عليه وسلم-: فأقول: يا ربي وعدتني الشفاعة فشفعني في خلقك، فاقض بينهم فيقول الرب -سبحانه وتعالى- شفعتك أنا آتيكم فأقضي بينهم قال: فأرجع فأقف مع الناس].

دووەم شەفاعەت کردن بۆ ئەهلی بەهەشت وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێ [أنا أول شفيع في الجنة]

سێهەم شەفاعەت کردن بۆ ئەو کەسانەی کەوا حسابیان لەگەڵ ناکریت [أدخل الجنة من أمتك من لا حساب عليه من الباب الأيمن].

چوارەم شەفاعەت کردن بۆ بەرز بوونەوەی پلەی بەهەشت.

پێنجەم شەفاعەت کردن بۆ ئەو کەسانەی کەوا چاکەو خراپەیان بە قەدەر یەکە.

شەشەم شەفاعەت بۆ ئەو کەسانەی کە ئەمری چوون بۆ ئاگریان پێ کراوە.

حەوتەم شەفاعەت کردن بۆ کەم کردنەوەی سزا.

هەشتەم شەفاعەت کرد بۆ ئەو کەسانەی تاوانی گەورەیان کردووە لەوانەی کە خراونەتە ناو ئاگرو دواتر دەرهێنراون.

221-پرسیار: ئایە ماچکردنی شوو برا حەڵاڵە یان حەرامە؟

وەڵام: حەرامە.

222-پرسیار: ئایا کەسێك کە دەزانم دوو زووبانە قسەی لەگەڵ نەکەم چۆنە؟

وەڵام: کەسێك کە زانیت دوو زوبانە ئامۆژگاری بکە لە خوای گەورە بترسێت و نەبێتە مایەی فیتنەو ئاژاوەگێڕی و وە خۆشت حەزەری لێ بکەو قسەی خۆتی مەخە ژێر دەستی خوای گەورە هەمووومان لە خراپە بەدوورخات.

223-پرسيار: ئايە بانگ بكرێيت بۆ ئاهەنگی لەدايك بوون بچيت گوناهبار دەبيت؟

وەڵام: لە ئيسلامدا عەقيقە هەيە بۆ منداڵ لەبری يادی لە دايك بوون، بەڵام بە داخەوە زۆرێك عەقيقە كە مافی منداڵە لەبير دەكات و يادی لە دايك بوون كە نەريتێكی نا باوە دەيهێننە ناو كەلتوری ئيسلاميەوەو سونەت و كەلتورە پڕ سەروەريەكانی خۆمان لەبير دەكەين، من ئامۆژگاريم بۆ هەموو ئەو كەسانە ئەوەيە كە خۆيان بەم جۆرە كارانەوە خەريك نەكەن و منداڵەكانمان لەسەر خورەوشتی ئيسلامی پەروەردە بكەين نەوەك خۆمان هۆيەك بين بۆ پەرتەوازەو فێركردنی شتی نا باوەوە، بەڵام وە هەركەس دەعوەت كرا بۆ ئەو مەبەستە من بەلامەوە باشە نەچێت ئەگەر چووش بۆ ئەوە بچێت ئەم ڕاستيانە بگەيەنێت، دەبێت ئەوەشمان لە پێش چاو بێت ئەگەر زانرا لەو ياد كردنانەدا شتی خراپی تێدا دەكرێت نابێت بچن، وەگەر چوون و دواتر كاری خراپەتان تێدا بينی دەبێت دەستبەجێ ئەوێ جێ بهێڵن،

عەقيقە وەك مافێكی گەورەی منداڵ

گەورەی و گشتگیری ئاینی ڕاستی ئیسلامە کەوایکردووە ئیسلام بە زیندووی و درێژی بمێنێتەوە لە کاتێکدا وەك هێزو دەستەڵات هیچێکی واشمان لەدەستدا نەماوە، سەرەنجامی ئەو گشتگیریەو بایەخدانی هەمە لایەنیەیە ناحەزانی ئیسلامی قەڵس کردووەو بەهانە بۆ یاساو ڕێساکانی دەهێننەوە، بۆ ئەوەی لەبەرچاوی مسوڵمانانی ناشرین بکەن، هەرچەند ئەو هەوڵانە پڕوپوچ و بێ سەرەنجامن و دەبێتە زیاتر مایەی پابەندی مسوڵمانان بە ئیسلامەوەو وە زیاتر ناساندنی ئیسلام لای گەلانی

تر.

کاتێك چاو بە دەقە قورئانی و فەرموودە ڕاستەکانی پێغەمبەردا دەخشێنین گشتگیری و بایەخی بەرفراوان بە هەموو لایەنەکانی ژیان بە ئاشکرا بەرچاومان دەکەوێت، زانایانیش زیاتر ئەو ووردەکاریەیان لێك داوەتەوەو بۆ مسوڵمانانیان زیاتر ڕوونکردۆتەوە، هەر بۆیە زۆرێك لەم زانستە ئیسلامیانەی کە ئێستە لە سەرانسەری جیهاندا هەن و لە زانکۆو خوێندنگەکاندا دەخوێنرێت سەرەنجامی هەوڵ و تێکۆشانی زانایان بووە لە بەرژەوەندی پێویستیەکانی مسوڵماناندا بن، وەك دڵسۆزیشیان بەرانبەر ئیسلام، لە کاتێکدا لەسەردەمی پێغەمبەری مەزندا تەنها قورئان هەبوو وەك دەق و وە پێغەمبەریش لەناویاندا بوو، ئیتر وجودی پێغەبەر درودی خوای لێ بێت لەناو مسوڵمانانداو تێگەشتنی ئەو بۆ قورئان پیویستی هەبوونی زۆرێك لەو زانستانەی کە ئێستە هەن نەبوو، بەڵام بە نەمانی ئەو لەناویانداو دوورکەوتنەوەی خەڵکی لە زمانی ڕەسەنی قورەیشی و فراوان بوونی ئیسلام بە چواردەوری خۆیاندا پیویستی هەبوونی زۆرێك لەو زانستانەی کە ئێستە هەن و سەرچاوەکانیان قورئان

و فەرموودەكانن بهێنێته كایەوە.

گشتگیری ئیسلام و فراوانی ڕێساكانی ئەوەندە فراوانن تەنها شتێكی گرنگ نی یە كە ئاماژەی پێ نەكرا بێت، وە ئێستە كە باسەكەمان لەسەر عەقیقەی منداڵەو تۆزێك لەسەر ئەو باسە دەدوێین زیاتر ئەو گشتگیریەمان بۆ دەردەخات.

مسوڵمان هەر لە یەكەم بیركردنەوەی بۆ چوونە ناو كەژاوەی خێزانداریەوە ئیسلام ڕێنمونی كردووە كە ئافرەتێكی داوێن پاك و بە شەرەف بهێنێت، چونكە لە ئایندەدا دەبێتە دایكی منداڵەكانی، هەر ئەمە خۆی بۆ خۆی پەیامێكیشە بۆ ئافرەتان بە گشتی كە بۆ ئەوەی مافەكانیان پارێزراو بێت و شایەنی ئەوەبن ببن بە دایك و هەڵبژاردنیان لەلایەن مسوڵمانەوە خۆیان بە پاكی بهێڵنەوەو بەدوور بن لە بەد ڕەوشتی و خراپەكاری.
سەرەنجامی خراپەكاریە ئافرەت موعەرەز دەكات بۆ دەست درێژی كردنە سەریان و پێشێل كردنی مافەكانیان.

ئەوەی ئەمڕۆ بەناو مافی مرۆڤ و مافی ئافرەتەوە كار دەكەن ئیسلام هەر لەسەرەتای سەرهەڵدانیەوە لەگەڵ كۆمەڵە مافێكی

تەواو پێیانەوە هاتووە، بە ئاشکرا لە باسی عەقیقەدا بۆمان دەردەکەوێت، کاتێك ئافرەت کە حاملیەیە ئیسلام یاساو ڕێسای خۆی بۆ داناوە وەك مافێك بۆ ئافرەتەکەو وە دیسان بۆ منداڵەکەش، کە هێشتا نەهاتووەتە دونیاوە مافی خۆی هەیە، هەربۆیە دەبینین لە ئیسلامدا کە ڕۆژوو پایەیەکی گرنگی ئیسلامە لە کاتی حەملدا لەسەر ئافرەتەکە هەڵگیراوە، ئازادە لەوەی بە ڕۆژوو نەبێت، بۆ ئەوەی ئەزیەتی نەبێت بەهۆی برسێتی و تونێتیەوە لە کاتی حەملدا، وە مافێکی منداڵەکەشە دایکەکەی خواردنی پێویست بخوات بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی ئاسایی گەشەی خۆی بکات و بە جەستەیەکی تەواوو بێ نوقستانی بێتە دونیاوە، ئیتر ئافرەتەکە دەبێت پیاو یارمەتی دەری بێت و ئەرکێکی زیاتر نەخرێتەسەری کە لە توانای بەدەر بێت، یارمەتی دانی ئافرەت لەلایەن پیاوەوە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت سەرمەشقمانە کە خۆی بەدەستی خۆی ماڵی گسك داوەو یارمەتی خێزانەکانی داوە.

کاتێك ئافرەتەکە منداڵەکەی دەبێت لە ئیسلامدا ماوەیەکی زۆر حەسانەوە بۆ ئەو ئافرەتە دانراوە کە نوێژیش نەکات کە

کۆڵەکەی دینە، ئیتر ئەو ماوەیە لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر جیاوازی هەیە مانگێکە دوو مانگە هەرچەندێکە تا پاك دەبێتەوەو جەستەی ئاسایی دەبێتەوە، هەتا جەستەی ئاسایی نەبێتەوە کە بە پاك بوونەوەکە دیاری دەکرێت، ئەم وازهێنان لە نوێژو ڕۆژووە لە کاتی حەمل و منداڵ بووندا مافێکی ئافرەت و منداڵەکەیە، هەر بۆیە دەبینین ئیسلام تەنەزولی کردووە لە ئاستی ئەو دوو پایە گەورەدا لەو کاتانەدا لەبەر ئافرەت و منداڵ، بەڕاستی تا لێی ووردبینەوە زیاتر گەورەی ئیسلام و گرنگی دان بە ئافرەت و منداڵ و تەواوی مرۆڤایەتیمان بۆ دەردەکەوێت.

وە دواتریش بەهۆی مافی منداڵەوەیە ئەگەر کەسێك توشی تاوانێکی گەورە بوو لەوەی کە ئیسلام سزای کوشتنی بەسەردا داوە، نایکوژێت تا حەملەکە دادەنێت و منداڵەکە گەورە دەکات، وەك لەبەسەرهاتی ژنێکدا کە هات بۆلای پێغەمبەرو دانی نا بە تاوانەکەیدا پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت نەیکوشت تا منداڵەکەی بوو، وە تا گەورەشی کرد بە شێوەیەك پێویستی بە

شیری ئافرەتەکە نەبێت.

دەبینین پلە بە پلە ئیسلام بەرنامەڕێژی هەیە بۆ کارەکان تا کۆتایی، هەر لە سەرەتای ژن هێنانەوە کە پەیوەندی نێوان دوو کەسە، بە گرێ بەستێکی شەرعی و ئاشکرا دەکرێت، دواتر چۆنێتی حەمل و منداڵ دانان و پەروەردەکردن و شیر پێدانی تا دوو ساڵ بەلانی کەمەوەو دواتر تەربیەت کردنی لەسەر خوڕەوشتی پاك، فەرمان پێ کردنی بە چاکە هەر لەسەرەتاوە وە کە گەشت بە حەوت ساڵی فێری ئاداب و خو ڕەوشتە ئیسلامیەکانی بکرێت و لەسەر ئەو بنەمانە بنەمای داڕێژێت.

کاتێك منداڵەکە لە دایك دەبێت، دایناوە خۆشی و شادی بۆ بکرێت، لە کاتێکدا لەو کاتەدا کە کەسێك کچی بوایە لەناوی دەبردوو زیندە بەچاڵی دەکرد، ئیسلام گۆڕی بە عەقیقەو حەیوان سەربڕین بۆی و شای و خۆشی کردن بۆی و مژدەدان بە خەڵکی لەوەی کە خوای گەورە منداڵی پێ بەخشیوون، ئەو کچەی کە لە پێش ئیسلامدا سەر دەبڕا ئیسلام هات و هانی داین لەوەی کە هەرکەس سێ کچ بە چاکی پەروەردە بکات جێگەی

بەهەشتە؟! سەیر ئەو پەیامە چەند گەورەو شکۆمەندە، کوا ئەو هزرانەی کە دژایەتی ئیسلام دەکەن کۆمەڵگەیان بەو شێوەیە گۆڕا بێت، لە کوشتنەوە بۆ شای بۆ کردن، لە عەیبەوە بۆ شانازی پیوەکردن، لە شاردنەوەوە بۆ مژدە پێدان، گۆڕانکاریەکان زۆرن مەگەر کەسێك مێژووی پێش ئیسلام بزانێت و مێژووی دواشی تا بەجوانی و ڕوونی لە هەمووی تێ بگات.

لە سەردەمی پێش ئیسلام و کاتێك کە ئیسلام هات کەسێك منداڵی بوایە پێی قەڵس دەبوو وەك قورئان بۆمان دەگێڕێتەوەو دەفەرموێت: {وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ} النحل 58

واتە کاتێك مژدە بە کەسێکیان بدرایە کە کچێکی بووە، دەبینی دەم و چاوی ڕەش هەڵدەگەڕێ و دەرونیشی بەرانبەر بە خوا پڕ لە ڕق و کین دەبێت و پیش دەخواتەوە هەر خەریکە دەتەقێتەوە لەبەر ئەوەی کچی داوەتێ.

ئەم ڕەوشتە ڕەوشتێکی پێش ئیسلام بووەو قورئان وەك نمونە

باسی دەكات بۆمان بەڵام ئێستەش هەندێك لەم خەسڵەتانە لەناو كوردی خۆماندا ماوەو پێی ناخۆشە كچی هەبێت، كە دەبێت ئەو كەسانە بەخۆیاندا بچنەوە. هەر كە منداڵتان بوو كچ بوو یان كوڕ مژدە بدەن بە خەڵكی و دڵی پێ خۆش بكەن كە خوای گەورە منداڵی پێ داون، چەندن ئەو كەسانەی كەوا خوای گەورە بێ بەشی كردوون لە خۆشی و نیعمەتی منداڵ، بەوە تاقیان دەكاتەوەو ئەم دكتۆرو ئەو دكتۆر دەكەن و داوای دوعای خیر لە خەڵكی دەكەن كە دوعایان بۆ بكەن بۆ ئەوەی منداڵیان بداتێ. هەر بۆیە كە منداڵی پێ دان جێگەی خۆیەتی مژە بدەن بە خەڵكی لەوەی خوای گەورە كۆرپەیەكی پێ بەخشیون.

وەك چۆن خوای گەورە مژدەی دا بە پێغەمبەر ئیبراهیم و زەكەریا سەلامی خوایان لێ بێت، وەك دەفەرموێ{أن الله یبشرك بیحیی} وە {فبشرناها باسحاق ومن وراء اسحاق یعقوب}

منداڵ ڕزقی خۆی لەگەڵ خۆیدایەو خوای گەورە بەشی هەموو كەسێك لە ڕزق و ڕۆزی خۆی بۆ دیاری كردووە، پێویست بە

ترس و بیم ناکات لەوەی کە بەهۆی منداڵەوە توشی برسێتی ببن، بەڵکو زۆرجار خوای گەورە بەهۆی منداڵەکانمانەوە کە بێ تاوانن زیاتر نازو نیعمەتی خۆیمان بەسەردا دەڕژێنێت.

وە کاتێك ئەم منداڵە لە دایك دەبێت بۆ ڕێزلێنانی دەبێت ئەم کارانە بگیرێتە بەر:

1-ناو لێنانی، بەناوێکی جوان و شایستەو گونجاو کە گەورە بوو دڵی پێی خۆش بکات نەوەك پێی سوك ببێت و شەرم بکات لە ناوەکەی کە بە داخەوە هەندێك کەس ناوی وایان لە منداڵەکانیان ناوە بەڕاستی پیاو تەریقی دەبێتەوە لەوەی بەو ناوەوە بانگی بکات، چونکە ئەو منداڵە بێ تاوانەو هیچ ئیختیارێکی نی یە لەوەی کە هەر ناوێکی لێ بنێن، ئەگەر لەو کاتەدا ئەقڵ و زوبانی هەبوایە ڕازی نەدەبوو پێی، چونکە ناو کاریگەری زۆری لەسەر دەرونی منداڵەکە دەبێت لە دوا ڕۆژدا، چ خۆشە ناوێکی بنرێت کە مانایەکی ئاسانی هەبێت و پیویست بە ڕوونکردنەوە نەکات، وەیان ناوێکی ئاشکرا بێت و لای خەڵکی نامۆ بێت، چونکە ناوی وا هەیە لەم ڕۆژەدا لە قاموسیشدا نی

یە، برایەك تەلەفۆنی بۆ كردم ووتی منداڵمان بووە ناوێكی عەرەبیمان بۆ هەڵبژاردووە بەڵام نازانین مانای چی یە قاموسێكی عەرەبیم هەیە نزیكی 1000لاپەڕەیە بەناوی المنجد، هێنام و بردم نەمدۆزیەوە.

وە باشترین ناو لای خوای گەورە عبدالله و عبدالرحمن ە وەك لە فەرموودەیەكدا هاتووە{ أحب الأسماء الى الله تعالى عبدالله و عبدالرحمن} رواه مسلم.

2-سەرتاشین، وەك پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت دەفەرموێت {احلقي رأسه وتصدقي بوزن شعره فضة على المساكين} رواه أحمد و الطبراني.

نیشانەی خۆشحاڵی ئەو منداڵەیە لە ئایندەدا كە دەزانێ بایەخێكی بەو جۆرە پیدراوە، ڕاستێتی خۆشویستی باوك و دایكەكەش دەردەخات كە فعلەن پێیان خۆش بووە منداڵیان بووەو شوكریان لەسەری كردووە، نیشانەش ئەوەتا هەستاون بە كارەكەو خیریان بۆ كردووە، ئیسلامیش زیوی داناوە كە شتێكی باشە بۆ خێر، ئاڵتونیشی دانەناوە چونكە گرانەوە پێ دەچێت هەموو كەس

توانای کڕینی نەبێت، هەرچەند خۆی توکەکە ئەوەندەش نی یە لە ڕاستیدا بەڵام خۆ دەبینین هەندێك كەس ئەوەندە چروکە ئەو توکە کە هەمووی لە چەند غرامێك تێ ناپەڕێت نایکات.

3-گۆێزەبانە وەیان حەوتەوانە، پێغەمبەری خوا فەرموویەتی: (كل غلام رهينه بعقيقته, تذبح عنه يوم سابعه ويسمى فيه ويحلق رأسه) رواه (اصحاب السنن, والحديث صحيح, والترمذى, والحاكم) واتە: هەموومنداڵێکی تازە لەدایك بوو گەردن بەندی ئەو گوێزەبانەیە کەلەڕۆژی حەوتەمی تەمەنی دا بۆی سەر دەبڕێت,وهەر لەو ڕۆژەش دا ناودەنرێت و سەریشی دەتاشرێت. ئەمە کردارێکە پێغەمبەر خۆی پێی هەستاوەو وە فەرمانی بە کردنیشی کردووە، ئەو حەیوانەشی کە دەکرێت بە گوێزەبانە، قسەو باس هەیە لەسەری کە دەبیت حەیوانێکی پاك و چاك بێت وەك چۆن کاتێك حەیوانێك دەکەین بە قوربانی ئەمیش بەهەمان شێوە.

4-خەتەنەکردنی، ئەوەش کارێکی گرنگە کە تا زووبکرێت باشترە، وە لە سودی منداڵەکەدایە، هەر بۆیە زۆرێك هەتا نا

مسوڵمانەکانیش ئێستە دەیکەین، وە فەرموودەی خیتانیش دەفەرموێ لە سونەتی فیطریە. وە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بۆ حەسەن و حوسەین لە حەوتەم ڕۆژدا بۆی کردوون{عق رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الحسن والحسين وختنهما لسبعة أيام} خەتەنەکردن واجبە بۆ پیاوان.

5-کۆردنەوەی خەڵك بۆ نان خواردن ، ئەو منداڵەی کە توانای ئەوەشی نی یە بەخێر هاتنی خەڵك بکات ئیسلام ئەو ڕیزەی لێ ناوەو خەڵکی بۆ کۆ دەکاتەوەو بە باوك و دایکەکەشی دەڵێ شانازی پێوەبکەن و سوپاسی خوای لەسەر بکەن و دوعای بەخێری بۆ بکەن، بەڵام پێش ئیسلام دەیان برد بۆ چۆڵەوانیەك و زیندە بەچاڵیان دەکرد، بەڵام ئیسلام ئەوەی گۆڕی بۆ خۆشی و شادی و خێرو چاکە بۆ کردن.

6-بانگ و قامەت دان بە گوێیدا، بۆ ئەوەی هەر لەسەرەتای ژیانیەوە ئاشنای بکەین بە بەرنامە پاك و ڕاستەکەی خوای گەورە، ئەوەتا ئیسلام چ ڕێزێکی لێ ناویت تۆش بە وەفابە بەرانبەری کە گەورە بوویت.

باست و خواستی عەقیقە بێگومان ووردەکاری زیاتری تێدایە، ئەوەی کە دەیکات توشی چی خێرێك دەبێت هەتا لە دوارِۆژیشدا بەهۆی ئەو عەقیقەوە وەك شەفاعەت کردنی منداڵەکە بۆ ئەو دایك و باوکە، بەڵام ئەگەر نەیکات بەر ئەو شەفاعەتە ناکات، وە زۆر شتی تر بەڵام بەوەندە ئیکتیفا دەکەین و بەهیوای سودمەندبوون لێی.

224-پرسیار: من ئافرەتم و پیاوم نی یەو چەند جار زینام کردووە، ئێستە گەڕاومەتەوە ئایا خوای گەورە لێم خۆش دەبێت؟

وەڵام: یەکێك لە خەسڵەتی ئینسانی مسوڵمان ئەوەیە کە کاتێك تاوانێکی کرد چ گەورە بێت وەیان بچوك دوای بیری لێ دەکاتەوەو تەوبەی لەسەر دەکات و بەردەوام نابێت لەسەری وەك خوای گەورە دەفەرموێت {وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ}ئەمەش نیشانی ئیمانە لە ئینسانەکاندا، وە لە کاتی کردارێکی وادا بێگومان شتێکی ئاسان و بی ئەهمیەت نی یە چونکە لە ئیسلامدا حەدی بۆ

دانراوه، گەر حوکمی ئیسلامی هەبوایە دەتان توانی ئەو حوکمەی بۆ بگەڕێننەوەو بە حەدەکە تاوانەکەتان لەسەر لا دەچوو، وە ئێستە کە ئەوە نی یە، پێویستە تەوبەیەکی ڕاست و دروست و ڕاستگۆیان لەگەڵ خوای گەورەدا بکەیت و کارو کرداری چاکە زۆر بکەیت و زۆر داوای لێخۆشبوون و استغفار بکەیت، ئومێد هەیە خوای گەورە لێتان خۆش ببێت.

225-پرسیار: ئیمان بەرز دەبێت و نزم دەبێتەوە تکایە چی بکەم؟

من رۆژی یەك شەممە لە مزگەوت بووم لەگەڵ چەند برایەك دانەیەكیان قسەی دەكرد وتی خوا بپەرستن بە یەكتاكی.

لەویا شتێك لە دڵم دروست بوو کە ئۆقرەی لێ بریوم ئەوەیە. کە بیری لیدەکەمەوە ئیمانم لاواز دەبێت نازانم چیبکەم، شتەکەش ئەوەیە کە شتێك لە دڵم دروست بووە وەهیچی تیا نیە. ئیمان کە بەرز دەکەمەوە بە یەك بیر کردنەوە دێتە خوارە نازانم چی ئۆقرەی لێ بریووم .

وە برواشم بە خواو پێغەمبەرەکەی هەیە (عەلەی سەڵاتوو وە سەلام)

هیوادارم رێگە چارەیەکم بۆ بدۆزناوە تا دەرباز بم.

وەڵام: بە ڕای زانایان ئیمان بەرز دەبێت و نزم دەبێتەوە بە پێی ئەو حاڵەتەی کە ئینسانەکان تێ دەکەون کاتێك ئامادەی ووتاری هەینی دەبیت وەیان گوێ لە محازەرەیەك دەگریت وەیان لە مزگەوتایت یان قورئان دەخوێنی و هەر جۆرێکی تری عیبادەت کردن و زۆر کردنی، بێگومان ئیمان بەرز دەکاتەوە وە بە پێچەوانەشەوە نزم دەبێتەوە، جا ئەوە حاڵەتێکی ئاساییە کە ئیمان بەرز دەبێت و نزمیش دەبێت، جا بۆ ئەوەی زیاتر لە خوای گەورە نزیك بن و پارێزگاربن لە ئیمانتان زیاترو زووتر کارە چاکەکان بکەن و خۆتان بەدوور بگرن لە تاوان و بیرکردنەوەی لە خراپەکاری و پەنا بەخوا زۆر بگرن.

226-پرسیار: دەمەوێت ژنێك بهێنم لە خۆم گەورەترو شەرم دەکەم؟

من تەمەنم 23 ساڵە جنسم زۆر بە هێزەو بە شێوەیەك ئەو خەیاڵی داگیر کردوم، هەرچەند دەمەوێت نەزەر نەکەم بۆ ئەوەی بیری لێ نەکەمەوە بەڵام هەروام تەواو بێزاربووم، وە ناتوانم ئیستا ژن بێنم بۆم نارەخسێت وە حەزدەکەم جنس لەگەڵ

ئافرەتێکی تەمەن 30 - 40 ساڵ بکەم حەزناکەم لە تەمەنی خۆم نزیك بێت ئەگەر ژنیش بێنم لە تەمەنی خۆم هەر حەزدەکەم یەکێك بێنم

لە تەمەنی 30 -40 ساڵ ئایا چی بکەم باشە؟ ئەم کێشەیە گەورەترین کێشەی منە تەواو بێزاری کردووم، ئایە بێوەژنێك بێنم کاتێك هێنام دەکرێت بە ماڵەوە نەڵێم چونکە هەندێك شەرم دەکەم.

زۆر سوپاس و خوا خێرت بنووسیت.

وەڵام: هۆکاری سەرقاڵ نەکردنی خۆمانە بە کاری خێرو چاکەوە ئەوەندە بۆشایمان لا دروست دەبێت بەشێوەیەك بیرمان هەمووی داگیر دەکات وا دەزانین دونیا بریتیە لە جنس و بەس، هەروەك چۆن لای ئەورووپیەکان هەیە، هەربۆیە زۆرێك لە زاناکان ئەوانەی کە ژنیان نەهێناوە لەبەر ئەوە نەبوو کە جنسیان نەبوو بێت بەڵکو لەبەر سەرقاڵ بەکارو کرداری چاکەوە بووە، بۆیە کاتێك لە سەعید نەورەسی دەپرسن بۆ ژنت نەهێنا ئەویش لە وەڵامدا دەڵێ لەبیرم چوو ئەگەر لە کاتی خۆیدا پێیان بووتایەم دەمهێنا، چارە بۆ ئەم کارە دانراوە لە شەرعدا

ئەگەر كەسێك خۆی پێ نەگیرا ژن بهێنێت مادام توانای هەیە، وەگەر توانای نەبوو با بەڕۆژوو بێت، وە شەرم نی یە بۆ ئینسان كەسێك بهێنێت كە لە خۆی گەورەتر بێت وەیان بێوەژن بێت، ئەگەر وا بێت ئەی كێ بێوەژن و كچە قەیرەكان بخوازن خۆ تەمەن و بێوەژنی عەیبداری نی یە، بەڵام زۆرجار كە باس لەوە دەكرێت با ئافرەت لە خۆت بچوكتربێت لەو ڕووەوەیە كە ئافرەت بەهۆی ئەو حاڵەتانەی بەسەریا دێت زووتر پیر دەبێت وە بۆ ئەوەی لە دوا ڕۆژدا كێشەی لێ نەكەوێتەوەو دڵ پیسی ڕوو نەدات، پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت تەمەنی 25 ساڵ بوو خەدیجەی هێنا تەمەنی 40 ساڵ بوو تا وەفاتیشی كرد هەر لەگەڵیدا بوو ژنیشی نەهێنایە سەری، خوای گەورە ڕاگیراوتان بكات و بەدوورتان بگرێت لە خراپەو ئافرەتێكی بە حەیاو حورمەتتان بە نسیب بكات و پێكەوە بحەسێنەوە.

227-پرسیار: چۆن مەسیحی دەبێتە مسوڵمان؟

وەڵام: بە هێنانی شەهادەت دەگەڕێتەوە سەر ئیسلام و حسابی ئیسلامی بۆ دەكرێت ئەگەر لە دڵەوە ئەو شەهادەی هێناو ماناكەی بۆ ڕوون كرایەوە ئیتر دوای ئەوە دەبێت ووردە ووردە

فێری ئادابە ئیسلامیەکان بکرێت، بە تایبەت نوێژ کە کۆڵەکەی دینە، وە حیجاب بۆ ئافرەتان، وە چۆنێتی خۆشتن و غوسل دەرکردن و نەخواردنی بەرازو مەشروباتی حەرام، ئیتر ووردە ووردە فێری ئیسلام ببێت، و بزانێت کە ئێمە عیبادەت بۆ خوای گەورە دەکەین و جیاوازی بکات لە نیوان خوای گەورەو پێغەمبەردا درودی خوای لەسەر بێت، چونکە مەسیحیەکان وا ڕاهێنراون کە عیبادەت بۆ عیسا سەلامی خوای لێ بێت بکەن بەخوای دەزانن، جا کاتێك دێتە ناو ئیسلامەوە دەبیت ئەوەی فێر بکرێت کە ئێمە عیبادەت بۆ خوای گەورە دەکەین وە پێغەمبەریشمان خۆش دەوێت چونکە کەسانێکی چاك و هەڵبژێراوی خوای گەورەبوون بە سپاردنی پەیامەکەی بەڵام نایان پەرستین و خۆشمان دەوێن.

228-پرسیار: ئایە زەمانەت کردن بۆ تەلەفۆن دروستە؟ واتە بیمە دانی مانگانە.

وەڵام:ئەو پارەی کە زیادەیەو دێتە سەر حسابەکەتان ئەوە بێگومان ڕیبایەو خواردنی بە هیچ شێوەیەك دروست نی یە بۆ ئێوە، باشتر چارە بۆ ئەو پارە لە کۆڵ کردنەوەیە ئەویش بە دانی

به خێر ئیتر بۆ مزگەوت بێت بۆ هەر مەشروعێکی خێری بێت گرنگ بۆ خۆت نابێت، زەمانەت کردن لە ئیسلامدا ئەسڵ ئەوەیە کە دروست نی یە لەبەر ئەوەی ئیسلام هاتووە بۆ پاراستنی 5 شت یەکێك لەوانە ماڵە، هەر لەبەر ئەوەیە قوماریش حەرامە چونکە پارەیەك دەدەیت لە بەرانبەردا دیار نی یە هیچ وەربگریت یان نە لە هەزاردا ئەگەر یەکێك بۆی دەربچێت واتە پارەکە بە هەدەر دەڕوات زەمانەتیش بەهەمان شێوەیە پارەکە دەدەیت لە بەرانبەردا نازانیت هیچ وەردەگریت یان نە، بەڵام بۆ سەیارەو ئەو شتانەی کە بە زۆرە چار نی یە چونکە ئەگەر نەکرێت توشی کێشەی یاسای دەبیتەوە چونکە یاسایە لە بەریتانیا هەرکەس سەیارە لێبخوڕێت دەبێت هەیبێت، وە لەبەر ئەوەی کە شتەکە یاسایەو تۆش لەو وولاتەدا دەژیت و ناکرێت سەرپێچی یاسا بکەیت وەگەر بێتوو بیشی کەیت خۆت زەرەرمەند دەبیت ئەوە ئیسلام ڕێگەی پێداوە بەقەدەر ئەوەندەی لەو کێشەی یاساییە بتهێنێتە دەرەوە دروستە، بەڵام بۆ موبایل و ئەو جۆرە شتانە سەرپشکیەو پارەکە بە هەدەردا دەڕوات و کردنی باش نی یە، جگە لەوەی شەیتان زۆرجار لەو ڕێگانەوە ئینسان دەخەڵەتێنێت

بۆ نمونە ماوەیەکی زۆر ئێوە ئەو بڕە پارەیە دەدەن دواتر شەیتان پێتان دەڵێ کاکە برا گیان ئەوە تۆ لە کەیەوە پارە بە بەلاش دەدەیت ئێ موبایلەکەت بکە بە وون بوو دانەیەکی تازە وەرگرە خۆ هەر پارەی خۆتە ڕۆنی خۆتەو لە سمێڵی خۆتی دەدەنەوە، لەبەر ئەوە بەدوورکەتنەوە لێی کارێکی زۆر باش و دوورە لە حەرام وە ماڵی خۆشتان قایم ڕاگرن.

229-پرسیار: مەرجی هاوسەرگیری چی یە؟

وەڵام:لە فەرموودەیەکدا پێغەمبەر درودی خوای لێ سەر بێت دەفەرموێت:عَنِ أَبي هُريرة رضيَ اللَّهُ تَعَالَی عَنْهُ عَنِ النبيِّ صَلّی الله عَلَيْهِ وَسَلّم قال: " تُنْكحُ الْمَرْأَةُ لأرْبَعٍ: لمالها ولِحَسَبها ولِجَمَالها وَلدينها: فَاظْفَرْ بذاتِ الدِّينِ تَربَتْ يَدَاكَ " مُتّفَقٌ عَلَيْهِ

واتە خەلکی لەبەر چوار شت ژن دەهێنن یان لەبەر ماڵەکەی وەیان لەبەر ناوداریەکەی وەیان لەبەر جوانیەکەی وەیان لەبەر دینەکەی، وە پێغەمبەر درودی خوای لێ بێت ئامۆژگاریمان دەکات بەوەی کە با ئێمە لەو کەسانەبین کە لەبەر دینەکەی بیهێنین، واتە دینەکە لە پێش هەموو شتێك خۆ ئەگەر لەگەڵ

دینەکەشدا مواسەفاتی تریشی لەگەڵدا بێت چاکترە بەڵام نەك لەبەر جوانیەکەی یان ماڵەکەی دینەکەی پشت گوێ بخرێت.

فەرمووده زۆرن لەو مەرجانە دەدوێت وەیان لەو خەسڵەتانە کەوا لە ئافرەتی مسوڵماندا بن کە بیان هێنین وەك ئەوەی منداڵی ببێت نەك نەزۆک بێت

وقال صلي الله عليه وسلم: ((تزوجوا الودود الولود فاني مكاثر بكم الأنبياء، أو قال: الأمم)) - رواه أبو داود والنسائي-

لەو فەرموودەدا ئامۆژگاری دەکرێت بەوەی کەسانێك بهێنین کە منداڵ بخەنەوە بۆ ئەوەی ئومەتی مسوڵمان زۆربن.

خوای گەورە خێزانی ئیماندارو ڕێک و پێکتان بە قسمەت بکات.

230-پرسیار: من دوعا دەکەم و وەرناگیرێت ئایا هی خواردنی حەرامە یان من لەسەر ڕێگەی ڕاست نیم؟

وەڵام: حەرامی نان و جل و بەرگ پەیوەندی بە دوعا قبوڵ نەبوونەوە هەیە، بەڵام مەرج نی یە هەموو کاتیش هەروا بێت،

دوعا ئەگەر بۆ کاری حەڵاڵ بێت خوای گەورە وەری دەگرێت هەندێك جار ڕاستەوخۆ دوای دوعاکە وەری دەگرێت هەندێك جار دوا دەکەوێت بۆ کاتێکی دیاری نەکراو، هەندێك جاریك لە دونیادا وەرگیراو نابێت بەڵکو لە ڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە پاداشتی لەسەر دەداتەوە، وە هەندێك جار دەبێتە مایەی گەڕانەوە بەڵاو موسیبەتی تر، هەربۆیە ئینسان زۆر پێداگربێت لەسەر دوعاکردن و بێ ئەمەل نەبێت لە وەرگرتنی پشت بەخوا وەرگیراو دەبێت و بەرەکەی هەر دەخوات ئیتر لە دونیادا بێت یان دواڕۆژ.

231-پرسیار: مەشروبم خواردووەو دەمەوێت تەوبە بکەم بگەڕێمە سەر نوێژەکانم بەڵام دەڵێن تا 40 ڕۆژ نابێت نوێژ بکەیت ئایا چی بکەم؟

وەڵام: حەرامێتی موشروب هەروا کارێکی سادە نی یە ئینسان بە سانای دەستی بۆ بەرێت، لە کاتێکدا بەکاری شەیتان و خراپەکار وەسف کراوە، بەڵام کە پێشتر نوێژت کردووەو ئێستە شەیتان لە خشتەی بردوویت و خواردووتەتەوە، ئێستە پەشیمانیت و دەتەوێت بگەڕێیتەوە سەر نوێژەکانت یەکسەری

بگەڕێرەوەو تەوبە لە تاوانەکانت بکە، پشت بەخوا خوای گەورە قبوڵی دەکات، بەڵام جارێکی تر نەگەڕێیتەوە سەری جارێکی کە، هەر دەبێت نوێژەکە بکەیت قبوڵ ببێت و نەبێت تۆ لەسەرتە هەر بیکەیت.

لەسەر حەرامێتی مەشروب زۆر دەق هەیە هەندێکی بۆ بەرچاو ڕوونی دەخەمە بەردەستان

قال الله تعالى : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنْصَابُ وَالأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) المائدة/90

وفي صحيح البخاري (2295) ومسلم (86) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " لا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ . " أي لا يكون مؤمناً كامل الإيمان بل يكون قد نقص إيمانه نقصا عظيما بهذا

الفعل الشنيع .

وفي البخاري أيضا (5147) ومسلم (3736) عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :" مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا حُرِمَهَا فِي الآخِرَةِ ".

وفي سنن أبي داود (3189) عن ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ قال : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ " وصححه الألباني كما في صحيح أبي داود (700/2) .

وفي سنن النسائي (5570) أَنَّ ابْنَ الدَّيْلَمِيِّ قال لعبد الله بن عمرو هَلْ سَمِعْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ شَأْنَ الْخَمْرِ بِشَيْءٍ فَقَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : " لا يَشْرَبُ الْخَمْرَ رَجُلٌ مِنْ أُمَّتِي فَيَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَلاةً أَرْبَعِينَ يَوْمًا " وصححه الألباني في السلسلة الصحيحة (709)

232-پرسیار: کوڕێك تەلەفۆنم بۆ دەکات ئایە ئەمە بە خیانەتی زەوجی دادەنرێت؟

دیاری کرابووم بۆ ئەم مێردەی ئێستەم کوڕێکی تر لە قوتابخانە پەیوەندی لەگەڵ دەکردم منیش مەیلم بۆلای دەچوو، ئێستە من لە لەندەنم ئەو کوڕە تەلەفۆنم بۆ دەکات ئایە ئەمە بە خیانەتی زەوجی دادەنرێت، کوڕکە پێم دەڵێم تۆم خۆش دەوێت ئەگەر لەم دونیاش بۆم نەبیت لە دوا ڕۆژدا هەر بۆم دەبیت و ئیتر قسەم لەگەڵ دەکات؟

وەڵام: لە شەرعدا کاتێك کەسێك داوای کەسێکی کرد بۆ کەسی تر نی یە داوای بکات، بەڕێزتان کە دیاری کرابوون بۆ کەسێك و کەسێکی تر ئەوەی زانیووەوە هەر پێداگربووە لەسەری بە پلەی یەکەم تاوانبارە کە ویستوویەتی مامەڵەی کەسێکی تر بشێوێنێت وە دیسان بەڕێزیشتان تاوانبارن لەوەی دەرفەتتان پێ داوە، ئێستە کە شوکردنەکەشتان سەری گرتووە سوپاس بۆ خوا بێگومان خیانەتە کە ژمارەی تۆ لای ئەو کوڕەی پێشوو هەبێت و ئەو جۆرە پەیوەندیە هەبێت، ئێوە کە خوای گەورە کاری بۆ

ئاسان کردوون و کارەکەتان لەسەر خێر سەری گرتووەو مێردەکەت ئەزیەتی کێشاوەو هێناویتی بۆ لەندەن و وە پابەندیشن بە ئیسلامەوە، کارەکە زۆر لە جێگەی خۆیدا نی یە کە بۆ ژمارەی تۆ لای کوڕێك هەبێت کە پێشتر هاو پیشەبوون، ئەوەی کە دەڵێیت تۆ هەر هی منیت لەم دونیاش نەبێت لە دواڕۆژدا، هەمووی قسەی پوچ و هەڵ خەڵەتێنەرو هەوڵی لە خشتەبردنی تۆیە، وەگەرنا نە ئەو دەستەڵاتی بەسەر تۆدا هەیە لە قیامەتداو، لە دونیاشدا نێوانتان یەکجار زۆرە، ئیتر ئەم قسانە لە چی، بەڵام پێویستە ئێوە تەوبە بکەن و ئەو جۆرە پەیوەندیانە بنبڕ بکەن و ژمارەت لای نەبێت بە هیچ شێوەیەك ئیتر با هەر بە خەیاڵەوە خەو ببینێت.

233-پرسیار: من لە ئەڵمانیا دەژم و دەمەوێت بگەڕێمەوە کوردستان بڕیارم بۆ نادرێت بەتەواوی دەمەوێت نوێژی ئیستیخارەی بۆ بکەم تکایە چۆنە؟

وەڵام: کوردی خۆمان ووتوویانە بەرد لە جێگەی خۆی سەنگینە، هەرکەس لە جێگەیەکیش لە دایك بوو هەندێك تەمەنی

لەوێدا بەسەربرد بە سروشت خۆشەویستی بۆلای ئەو وولاتە دەڕوات، بە تایبەت کوردستان کە خاکی باو باپیرانمانەوە کەسوکارمان هەمووی لەوێدا دەژین، کاتێك کە قەدەرێك وای لێکردووین و لە ئەوروپادا خۆمان بینیوەتەوە گرنگە بە کاتی بۆی بڕوانین و هەردەم لە هەوڵی ئەوەدا بین بە زووترین کاتی گونجاو بگەڕێینەوە بۆ ئەو وولاتە، ئیتر مەسەلەی کار ئینسان دەتوانێت زەمینەسازی بۆ بکات و زۆریش تەماحی گەورە نەبێت کوردی خۆمان لە ئەروپادا زۆری کاری زۆر ئاسایی و چینی زۆر خواری ناو گۆمەڵگە دەکات بۆ کاتێك بڕیاری ڕۆشتنەوە بدات دەیەوێت باشترین کارو مەنسەبی دەست بکەوێت، هەربۆیە من پێم باشە ئینسان زۆر قورس بیر نەکاتەوە، ئەگەر لە ئەڵمانیان ئەم ماوەیە کە لەوێ بوویت و بڕوانامەیەکی بەرزت بەدەست هێناوە ئەوە مافی خۆتە داوای کاری باش بکەیت بەڵام تۆ سەیری خۆت و ئێستەو ئەڵمانیا بکە شتێك لە ئەڵمانیادا دەستت نەکەوتووە لە کوردستانێکی داماودا بۆ داوای دەکەیت، فعلەن وولاتی خۆمان بۆ ئیسلامەتی زۆر باشە گوێت لە بانگ دەبێت ڕۆژانە ئاسایی دەتوانیت بچیت بۆ

مزگەوت و مەشغەڵەت کەمترە لە ئەوروپا، نوێژی ئیستیخارەش دوو ڕکات نوێژەوە بەو مەبەستەوە دەکرێت کە دەتوێت و زۆرترین دوعای تێدا بکە بۆ مەبەستەکەت خوای گەورە ئاسانی بکات بۆتان.

234-پرسیار: سونەتی پێش نوێژ چ کاتێکە؟

وەڵام: کاتەکە دوای بانگ و پێش قامەتە.

235-پرسیار: ئایا دەست خستنە ناو دەستی کوردەوە حەرامە؟

وەڵام:پرسیارەکە ڕوون نی یە دەستختە ناو دەستی کوردوو نزيك بوونەوە لێی ئەگەر مەبەست کوڕ بێت ئەو تەوقە کردن بریتیە لە برایەتی و خۆشەویستی هیچ ئەشکالێکی تێدا نی یە، وەگەر مەبەستتان کچیش بێت ئەوە حەرامە ئەگەر بەحاڵ بەریشی بکەوێت مادام قەستی بێت، جیاوازی نی یە لەوەی کچەکە کوردیش بێت یان هەر ڕەگەزێکی تر هەمووی هەر حەرامە ئەگەر بەو مەبەستەوە بکرێت، نەك هەر ئەوە بەڵکو سەیرکردنیشی حەرامە بەو مەبەستە.

236-پرسیار: تاقیکردنەوەم هەیەو دەترسم بکەوم ئایا چ

دوعایەك هەیە بۆ دەرچوون؟

وەڵام:خوای گەورە تەمەنتان درێژ بکات و لە ئیسلامەتیدا بەسەری بەرن، تاقیکردنەوەی خوێندن پێویستە ئینسان خۆی زۆر بۆ ئامادە بکات و پشت بەخۆی ببەستێت و هەوڵی فێڵ و فرت و قۆپی کردن نەدات و وەك عیبادەتێك بۆی بڕوانێت بۆ ئەوەی خوای گەورە بە خێر بۆی بنوسێت، دوای ئەوەی کە کارەکانی بە شێوەیەکی باش گرتە بەر پشت بەخوا ببەستێت و دوعای خێر بکات و بڕواتە ئیمتیحانەوەو دواتریش دوعا بکات کە ئەگەر خێری تێدایە دەربچێت، بەڵام دوعایەکی دیاری کراوە بۆ ئیمتیحان شتێکی لەو شێوەم نەبینووە هەر دوعایەك لەسەر زمانت ئاسان بوو بۆ ئەو مەبەستە دەتوانیت بیکەیت، بۆ نمونە بڵێی خوایە گیان بۆ خاتری ناوە جوانەکانی خۆت سەرکەوتنم پێی ببەخشیت بمکەیت بە ئەداتی قەدەری خۆیت بۆ سەرخستنی دینەکەت لە ڕێگەی خوێندنەکەمەوە، ئەمەش بێگومان بە دەرچوون دەبێت، خوای گەورە پلەی بەرزتان پێ ببەخشێت.

237-پرسیار: من لەگەڵ خێزانم چەندین جار لەدواوە کاری سەرجێیم کردووە ئێوەش دەڵێن حەرامە ئایا تا چەند حەرامە؟

وەڵام: شتێك كە ووترا حەرامە ئەگەرچی حەرامێتیەكەشی گەورە نەبێت بەڵام سەرپێچی خوای گەورەیە، ئەم مەسەلە زانایان مشتومڕیان لەسەری كردووەو هەندێكیان غەرامەیان بۆ داناوە، جگە لەوەی كە بە مەلعون ناوبراوە ئەو كەسەی كە ئەو كارە دەكات، بە كورتی و بە كوردی ئەوەیە ئافرەت حەڵاڵە بۆ پیاوی خۆی جگە لە دواوە نەبێت و لە كاتی عادەدا نەبێت، ئیب تەیمیەش دەفەرموێت ئەگەر كەسێك ئەوكارەی كرد دەبێت لە خێزانەكەی جیا بكرێتەوە بەگوێرەی ئەو ووتە گرێبەستەكە هەڵدەوەشێتەوە. ئەو كارە ئەگەر بێت و تەوبەی لەسەری بكەن و جارێكی تر نەیكەنەوە ئومێد هەیە خوای گەورە لێتان خۆش ببێت، باشترین ڕێگەو كار دوای تەوبە كردن نەگەڕانەوەیە بۆ سەر حەرامەكەو كردنی كاری چاكەیە بە زۆری لەگەڵ داوای لێخۆشبووندا وەك ووتنی استغفر‌الله، خوای گەورە بەدوورتان بگرێت لە حەرام كراوەكان و یارمەتی دەرتان بێت لەسەر كاری چاكە بە بەردەوامی، لە فەرمودەشدا بە مەلعون ناوبراوە.

238-پرسیار: برایەكم لەگەڵ كەسێك بە حساب كچە چاتی كردووە كەچی كوڕ دەرچووەو ئێستە دەڵێت وێنەو ڤیدیۆكانت

بڵاو دەکەمەوە تکایە چارە؟

وەڵام: ئەمە زەنگێکی زۆر بەهێزە بۆ دووركەوتنەوە لە خراپە، دەبینین چۆن دەترسین لەوەی شتێك كە حەرامەو كردوومانە ئاشكرا ببێت بۆ خەڵك یانی ترسان لە خەڵك، بەڵام هەموو كارێكی خراپ دەبێت ئینسان پێش هەموو شتێك لە خوای گەورە بترسێت چۆن لە ڕووی ئەودا بە ئاشكرا ئەو كارە خراپە دەكەین، وە دەبێت چون ترسی ئاشكرا بوونیمان هەیە لە دونیادا زیاتر لەوە بترسیت كە لە ڕۆژی دوایدا خوای گەورە ئاشكرای بكات، مادام براكەتان ئەو كارەی كردووەو ئێستە پەشیمانە، ئەمە خۆی بۆ خۆی ڕەحمی خوای گەورەیە كە ئینسان دوای كردنی خراپە بگاتە ئەو بڕوایەی كە بەردەوام نەبێت و تەوبەی لەسەری بكات، بەڵام بە نسبەت ئاشكرا كردنیەوە ئەگەر ئەو كەسە لە خوای گەورە بترسایە هەوڵی ئابڕووبردنی كەس نادات، بە درۆو دەلەسەو خۆ كردنە كچ، وە سیقەش بەو جۆرە كەسانە ناكرێت، باشترین ڕێگە بۆی پشتگوێ خستنیەتی و پەیوەندی لەگەڵدا ببڕدرێت و هەوڵ بدرێت نەیبینن، وە پشت بەخوای گەورە ببەست كە تەوبەكە قبوڵ بكات و ئەو كارەش

وەك سرِێك لای خۆی بهێڵێتەوە، ئەگەر خۆ كابراش ئاشكرای كرد، مادام ئێوە تەوبەتان كردووە ئەگەر بەڕاستی بێت خوای گەورە لێتانی قبوڵدەكات و ئاشكرا كردنیش لای خەڵكی دەڕەوێتەوە، بەڵام ئەویش بە بەردەوامی دەبێت لەسەر ڕاستێتی تەوبەكە.

239-پرسیار: ئافرەتێكی شیعە داوای ماربڕینی كاتیم لێ دەكات ئایا دروستە؟

وەڵام: مەرج لە مارەكردندا بۆ بەردەوامیە، نەوەك بۆ كاتی ئەوە تەنها لای هەندێك لە شیعەكان هەیەو هیچ بنەمایەكی شەرعی نی یەو حەرام و زینایە، وە كردنی ئەو كارەش چ سودێكی هەیە وا هەفتەیەكیش پێكەوە بوون ئایە ئەمە چارەی دەردی تۆو ئەویش دەكات، جگە لە تاوانباری و دڵە ڕاوكەی ئاشكرابوون و كێشەی خێزانی هیچ سودێكی تری نی یە، ئەگەر ئەو خزمەت بە ڕاست تۆی خۆش دەوێت و تۆش بە ڕاست ئەوت دەوێت ڕێكوپێكانە بێتە پێشەوەو تۆش قبوڵی بكەو هەوڵ بدە خۆت بگونجێنیت لەگەڵیدا نەك بۆ هەفتەیەك بۆ هەتا هەتایە، ئەوسا خوای گەورە بەرەكەتیشی تێ دەكات، بەڵام بۆ هەفتەیەك نە دڵی

تۆ ئاو دەخوات و نە ئەویش دواتر لە گەڵ خێزانیدا ئاسودە دەبێت بەم هەفتە ئاگر لە هەردوولاتان بەردەبێت و هیچ سنورێك بۆ حەڵاڵیش نامێنێت.

240-پرسیار: ئایا ئاو خستە ناو ڕەحمی ئافرەت لە هەموو کاتێکی جووتبوندا کێشەی نی یە؟

وەڵام:لەکاتی جیماعی شەرعیدا ئاوی پیاو ڕاستەوخۆ لەگەڵ مێینەدا تێکەڵ دەبێت ئەگەر خوای پەروەردگار فەرمانی لەسەر هەبێت منداڵ دروست دەبێت، جا ئەگەر بەڕێزیشتان کارێکی واتان نی یە منداڵ کێشەتان بۆ دروست بکات باشتر وایە ڕێگری لێ نەکەن، وەگەر بە پێچەوانەوە دەتوانن عەزل بکەن واتە نەهێڵن ئاوەکە بچێتە ژوورەوە بۆ ئەوەی منداڵ دروست نەبێت مەگەر ئەمە مەبەستان بێت گەرنا خودی ئاوەکە کێشەی نی یە، وەیان ڕێگەی تر زۆرە دەتوانرێت بگیرێتە بەروو سەردانی دکتۆر بکەن.

241-پرسیار: لەگەڵ خێزام کە تازە هێناومە بەینمان خۆشە ئێستە توشی کێشەیەك بووە؟

هەر لە خۆیەوە ئاواتی خراپ دەخوازێت بە مردن، وە دەترسێت دەڵێ دەچمە جەهەنەم، شتی هەڵەتوپڵیتی تر چووینە لای چەند مەلایەك هەندێك زیكریان بۆ نوسی بەڵام نازانین چی بكەین ئێستە؟

وەڵام: هەر ئەو زیكرانەی كە مامۆستاكان بۆیان نوسیووە پەیڕەوی بكەن پشت بەخوا سودی دەبێت، وە باشترە ئەگەر سەردانی دكتۆریش بكەن بۆ ئەوەی بزانرێت ئایا نەخۆشیەكەی جەستەییە یان دەرونیە ئەوسا كە دەركەوت دەتوانرێت سەردانی دكتۆری تایبەتی پێ بكرێت، خوای گەورە بە ڕەحمی خۆی چارەسەری بكات و ژیانتان بەخۆشی بەردەوام پێ بدات، دووریش نی یە تاوانێكی گەورەی بە نهێنی نەكردبێت، تەوبەكردن پێی لە هەموو حاڵەتەكاندا كارێكی چاكە.

242-پرسیار: تكایە بەخت و شەنس و قەدەرو غەیب چی یە؟

وەڵام: پرسیارەكەی بەڕێزتان نیوەی وەڵامەكەی تێدایەو دیارە لێتان تێكەڵ بووە، كاتێك دەوترێت بەخت وەیان شەنس كە لە ئینگلیزیەوە وەرگیراوە هەمووی بەش و قەدەری خوای

گەورەیە کەسێك خێری خۆی بەسەردا دەڕژێنێت و کەسێك لێی دەستێنێتەوە، بە نسبەت غەیبیشەوە تەنها خوای گەورە دەزانێت و ئەم فەرمودە شیکاری هەمووی تێدایە وەك دەفەرموێت:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ) قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِسْلَامُ؟ قَالَ: (الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ). قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنَّكَ إِنْ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ). قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: (مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، وَلَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا: إِذَا وَلَدَتِ الْأَمَةُ رَبَّهَا فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، وَإِذَا كَانَتِ الْعُرَاةُ الْحُفَاةُ رُءُوسَ النَّاسِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، وَإِذَا تَطَاوَلَ رِعَاءُ الْبَهْمِ فِي الْبُنْيَانِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ). ثُمَّ تَلَا (صلى الله عليه وسلم): **[إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ**

أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ] }لقمان: ٣٤{قَالَ ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): (رُدُّوا عَلَيَّ الرَّجُلَ، فَأَخَذُوا لِيَرُدُّوهُ فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): (هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُمْ) [(٢) بخاري الايمان (سؤال جبريل النبي عن الايمان والاسلام وعلم الساعة لا٥]

(ابوهريره) (خواى لێ ڕازى بێت) دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) لەناو خەڵكیدا دەركەوت، پیاوێك هاتە خزمەتی و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا باوەڕ چیە؟ فەرمووی: (باوەڕت هەبێت بەخوا، بەفریشتەكانی، بەكتێبەكانی، بەدیدارو بەخزمەت گەیشتنی، بەپێغەمبەرانیی. هەروەها باوەڕت هەبێت بەزیندووبوونەوەی ڕۆژی قیامەت). ئینجا وتی: ئەی پێغەمبەری خوا، ئیسلام چیە؟ فەرمووی: (ئیسلام ئەوەیەكە: خواپەرستی و هیچ شتێك نەكەیت بەهاوبەشی، نوێژە فەرزەكانت بكەیت، زەكاتی دیاریكراو بدەیت، ڕۆژووی ڕەمەزان بگریت). وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ئیحسان چیە؟ فەرمووی: (وا خوا بپەرستیت وەكو چاوت لێی بێت، چونكە ئەگەر تۆ چاوت لەو نەبێت ئەو چاوی لە تۆیە) ئینجا وتی: ئەی

پێغەمبەری خوا، کەی ڕۆژی قیامەتە؟ فەرمووی:(پرسیار لێکراو لەوبارەیەوە [کەهاتنی قیامەتە]زاناتر نییە لەپرسیارکار، بەڵام باسی نیشانەکانیت بۆ دەکەم: هەرکاتێ کەنیزەك گەورەکەی خۆی بوو* ئەوە لەنیشانەکانیەتی. هەروەها ئەگەر ڕووت و پێخاوسەکان ببنە کاربەدەستانی خەڵك، ئەوەش لەنیشانەکانیەتی. هەروەها هەرکاتێ شوانەکانی مەڕوماڵات شانازییان کرد بەبەرزیی کۆشکەکانیانەوە[دوای ئەوەی دەست دەگرن بەسەر کاروبارياندا]ئەوەش لەنیشانەکانیەتی. پێنج شتیش هەن کەس نایانزانێت جگە لەخوا، ئینجا ئەم ئایەتەی خوێندەوە[ان الله عنده علم الساعة وينزل الغيث ويعلم ما في الارحام وما تدري نفس ماذا تكسب غداً وما تدري نفس بأي ارض تموت ان الله عليم خبير] لقمان:٣٤.واتە: لەڕاستیدا هەر خوا کاتی هاتنی ڕۆژی قیامەت دەزانێت، هەرئەویش باران دەبارێنێت، هەرئەویش دەزانێت چی لەمنداڵداندا هەیە، هیچ کەس نازانێت سبەینێ چی دەکات، هیچ کەسێك نازانێت لەچ خاکێکدا دەمرێت، لەڕاستیدا خوا زانا و شارەزایە. ئینجا پیاوەکە پشتی هەڵکردوو ڕۆیشت، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)فەرمووی:(ئەو پیاوەم

بۆ بگێڕنەوە، کاتێ ویستیان بیگێڕنەوە، کەسیان نەبینی.

پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) فەرمووی:(ئەوە جوبرەئیل بوو هات بۆ ئەوەی خەڵك فێری ئایینەکەیان بکات) [بخاري الايمان (سؤال جبريل النبي عن الايمان والاسلام وعلم الساعة ٥٧]..

*- مەبەست لەمەش ئەوەیە: ڕۆژێک دێت منداڵ ڕێز لە باوک و دایکی ناگرێت، وەکو کۆیلە سەیریان دەکات.

243-پرسیار: ئەگەر ئافرەتێك کاتی عادەی تەواو بوو بێت بەڵام لەکاتی جووت بووندا خوێن هات حەرامە؟

وەڵام: پێشتر بەڵگەی حەرامی جووت بوونمان باسکردووە لەکاتی حەیزدا، وە ئافرەت خۆی عادەتەن دەزانێت کە کەی عادەکەی تەواو دەبێت ئیتر هەندێك جار پێش و پاش دەکەوێت بەڵام بە نەمانی خوێنەکە بەڵگەیە لەسەر بڕانەوەی حەیزەکە دوای ئەوە ئیتر ئافرەت دەتوانێت خۆی بشوات و بە پاك دادەنرێت و کاری سەرجێگەی دروست دەبێتەوە جا گەر دوای ئەو کاتە دیسان خوێن هاتەوە کە ئێوە مودەکەیتان دیاری نەکردووە ئەگەر زۆربێت دەکرێت ئەوەی حەیزێکی تر بێت

وەگەر کەم بێت ئەوە بە خوێنی نەخۆشی دادەنرێت ئیستیحازەو نابێت کاری سەرجێگەی بکات بەڵام کە پێش کاری جوتبوونەکە ئەوە بەدەرنەکەوتووەو نەزانراوە وەیان هەر لەکاتی سەرجێگەیدا دەستی پێ کردووە ئێوە گوناهبار نابێت چونکە نەتان زانیووەو بە قەستی نەبووە، بەڵام دەبێت دەستی لێ هەڵگرن و چاوەڕێی چاك بوونەوە بکەن، جێگەی بەبیر هێنانەوەیە لە سێ کاتدا کاری سەرجێگەی لەگەڵ ئافرەتدا حەرامە کاتی حەیز کە سوڕی مانگانەی ئاساییە، کاتی نیفاس کە دوای منداڵ بوونە، کاتی ئیستیحازە کە نەخۆشیە لە هەرسێ کاتەکەیدا بە پاك بوونەوە کارەکە حەڵاڵ دەبێتەوە، وە لە دواشەوە کارێکی حەرامەو دەبێت ئاگاداری لێ بکرێت بەتایبەت لەو کاتانەدا کە هەندێك جار پیاو بە نەشارەزایی پەنای بۆ دەبات.

244-پرسیار: لە شارێك دەژێم مەلای مزگەوتەکە بانگەوازی کرد بۆ پارەدان بۆ مزگەوت بە بەرماڵ، ئایا ئەمە تا چ ڕادەیەك دروستە؟

وەڵام: گرنگترین کارە کە مسوڵمانان هەستن بە دروست کردنی

مزگەوت و ئاوەدان کردنەوەی بە تایبەت لەم وولآتە ئەوروپیانەدا کە مسولْمانان بە شێوەیەکی گشتی مەئوایەکی وایان نی یە، مزگەوتە دەبێتە مەرجەع و ڕێنیشاندەریان جگە لەوەی خواپەرستیەکانیشی تێدا دەکەن، ئەو هەموو فەسادو خراپەکاریەی کە لە دەرومان هەیە ئەگەر ئێمەش بەلانی کەمەوە شوێنێکی دینی تایبەتی خۆمان نەبێت لەو نێوەندەدا دوور نی یە بفەوتێین، هەروەك چۆن زۆرێك بەڕاستی فەوتاون لەبەر ئەوەی کە سەرەتا هاتوونەتە ئێرە شوێنێکیان نەبووە ڕووی تێ بکەن، وە لەبەر نەزانینی زمان سودیان لە مزگەوتەکانی تریش وەنەگرتووە، وەیان لەو جێگەی تێیدا ژیاون هەر مزگەوت نەبووە، بەڵام سوپاس بۆ خوا وا ووردە ووردە کوردەکانیش خەریکە هۆش دەکەنەوەو ئەوەتا لە زۆر لایەکەوە خەریکی مزگەوت کردنەوەن، پێغەمبەری ئیسلام درودی خوای لەسەر بێت یەکەم کارێك کە کردی دوای گەشتنی بە مەدینە کردنەوەی مزگەوت بوو، چونکە لەو ڕێگەوە مسولْمانان بە ئاسانی دەتوانن کۆ ببنەوەو باس و خواستی دینی خۆیانی تێدا بکەن و ئیمانیان شەحن بکەنەوە، خوا پەرستی خۆشیان زیاتر لە

مزگەوتەکاندا بکەن، کە هەندێك کار هەن بەبێ مزگەوت بێگومان ناکرێت. لەسەر دروست کردنی مزگەوت زۆر فەرموودەو دەقی شەرعی هەیە وەك لە فەرموودەیەکدا بەم شێوەیە هاتووە:

{عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ (رضي الله عنه): أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ (رضي الله عنه) أَرَادَ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ، فَكَرِهَ النَّاسُ ذَلِكَ، فَأَحَبُّوا أَنْ يَدَعَهُ عَلَى هَيْئَتِهِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: (مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ). [بخاري / / المساجد / من بنى مسجداً/ ٤٣٩]

(محمود) کوڕی (لبید) (خوای لێ ڕازی بێت) دەڵێ:
(عثمان)کوڕی(عفان) (خوای لێ ڕازی بێت) ویستی مزگەوت دروست بکاتەوە، خەڵك ئەوەیان لێناخۆش بوو، حەزیان دەکرد، وەکو خۆی بمێنێتەوە بۆیە وتی: لەپێغەمبەری خوام(صلى الله عليه وسلم) بیستووە دەیفەرموو: (هەرکەس مزگەوتێك بۆ خوا دروست بکات خوا لە بەهەشتا بەوێنەی ئەوەی بۆ دروست دەکات).
جا لەوانەیە هەریەك لە ئێمە توانای کردنی مزگەوتی نەبێت

خۆی بۆ خۆی بەڵام ئەگەر هەر دەستێکی خێری تێدا بێت ئومێد هەیە ان شاء الله ببێتە چاکەیەکی بەردەوام بۆی، چونکە ئاشکرایە جگە لە دروست کردنی مزگەوتەکە خۆی بۆ خۆی، ئەو هەموو کارە چاکەشی کە تێیدا دەکرێت هەرکەس دەستی خێری تێدا هەبوو بێت پشکی خۆی بەردەکەوێت، ئەو نوێژانەی کە بە بیست و پێنج قات دەنوسرێت بەهۆی مزگەوت و جەماعەتەوەن تۆش هۆکارێك بوو بیت بۆ دروست کردنی هەموو پشکی بۆ تۆش تێدایە، لەسەر دروست کردنی مزگەوت و یارمەتی دانی تا بڵێی هێشتا کەمە هەربۆیە تا بۆمان بکرێت یارمەتی مزگەوت بدەین کارێکی چاك و خێرکی نەبڕاوەیە.

سەبارەت بە بەرماڵ کڕین منیش ئەو باسەم بیستووەو پرسیاریشم لەبارەوە کراوە بە دەمی لە ڕێگەوبان و تەلەفۆن و ناو مزگەوتدا وەڵامێکی زۆر ووردم بۆی نەبووە هەر ئەوەندە نەبێت ووتوومە بەهەرشێوەیەك ئینسان یارمەتی مزگەوت بدات کارێکی چاکەو تێیدا دوودڵ مەبن و ان شاء الله خێرکی نەبڕاوەیە، بەڵام کە وورد بوومەوە لە ناوەرۆکی کارەکە گەشتمە ئەم ئەنجامە، لە سەرەتاوە عەرەبەکان ئەم فکرەیان

بەکارهێنا بۆ پارە کۆکردنەوە بۆ مزگەوت و دواتر کوردەکانیش فکرەکەیان بەلاوە پەسەند بوو ئەوانیش دەستیان بەو کارە کرد، کاتێك دەوترێت بەرماڵێك بکڕە بەوەندە پارە بۆ نمونە 300 پاوەند وەیان کابرا دەڵێ ئەوە ئەوەندە بەرماڵم کڕیوە هەریەك بە ئەوەندە، دەبێت ئەو کەسانەی کەوا بەرماڵ دەفرۆشن و بەو شێوەیە حسابی دەکەن دەبێت پێش ئەوەی ئەو بانگەشە بکەن حسابی ووردی جێگەکە لەگەڵ پارەکەیدا کرا بێت، بۆ نمونە جێگەکە 300 بەرماڵە هەموو خانوەکە وەیان هۆڵە بینایە هەر شتێکە، ئەوسا پارەکە بەسەر بەرماڵەکاندا دابەش بکەن دواتر ئەو شوێنەی جێگای نوێژە حسابی بکەن چەند بەرماڵە چەند پارە بەر ئەو جێگە دەکەوێت بەو شێوەیە هەر بەرماڵەو پارەی خۆی بۆ حساب بکرێت، ئەوکات هەرکەس بە بەرماڵێکی کڕی ئیتر فعلەن جێگەیەك لەو جێگای بەرکەوتووە، نەوەك بیناکە هەمووی حساب بکرێت ئەوسا درۆو خەڵەتاندنی تێ دەکەوێت کەسێك بەخۆشی بەرماڵەوە پارە دەدات بەڵام بەرماڵەکەی ئەو بەر ئاودەست کەوتووە یان جێگەی هاتووچۆ وەیان جێگەی وەستانی سەیارە، هەرچەند پارەدان بۆ مزگەوت و هەموو ئەو

شوێنانەی کە پەیوەندی بە مزگەوتەوە هەیە خێرە ئینسان هەر پارەیان بۆ بدات، بەڵام بە نسبەت بەرماڵەکەوە مادام ناوی بەرماڵی لێنرا دەبێت بەرماڵ بێت و ئەو پارەش دەبێت چاك تەقدیر کرابێت نەوەك بە هەڕەمە بێت هەر بۆ ئەوەی پارە بدەن ئەوسا بۆ نمونە کابرا 400 بەرماڵ دەفرۆشێت کەچی خۆی 300 بەرماڵی هەیە، وە دەبێت تەئکید لەوەش بکرێت کە ئەو جێگە فعلەن مزگەوتەو مۆڵەتی مزگەوتی هەیە، نەوەك هەر خانویەك بێت و ناوی مزگەوتی لێ بنرێت بە دەمی و هیچ مۆرکی مزگەوتی پێوە نەبێت، وە دەبێت لە خزمەتی گشت مسوڵمانان‌دا بێت بەبێ جیاوازی ڕەنگ و شوێن و ڕەگەز هەموو کەس بۆی هەبێت خواپەرستی تێدا بکات و وەك مزگەوت لێی سوودمەند بێت، بەڵام ئەگەر تەحدید نەکرا بە بەرماڵ ئەوسا پارەکە دەتوانێت بۆ هەر جێگەیەکی مزگەوتەکە بەکار بهێنێت، چەند برایەك پێیان ڕاگەیاندم کەوا کۆمەڵێك بەناوی مزگەوتەوە پارەیان کۆ کردۆتەوە کە ئەلەساس مزگەوت دەکەت کەچی دوای دەرکەوتووە هەر مزگەوتیان نەکرد، ئەمڕۆ ڕۆژ بۆتە بەڵگەو بۆ ئەوەی ئینسان دڵ ئارام بێت دەتوانێت پرسیار بکات،

وەگەر دەركەوت كابرا لە بەڵێنەكەیدا ڕاستی نەكردووەو مزگەوتی دروست نەكردووە ئەوسا تۆش بۆت هەیە یەخەی بگریت و داوای پارەكەی لێ بكەیتەوە مادام بەو مەرجە درابیت، چونكە تۆ پارەت بۆ ئەوە داوە مزگەوت دروست بكرێت و پشكی ئەو پارەی كە داوتە لە خێردا دەستت كەوێت نەوەك بۆ خۆی یان بۆ هەركارێكی تر كە پێی سپێراوە هەڵی بگرێت، خوای گەورە خێری خێرۆمەندان وون ناكات و ئاگادارە بە گشت فێڵ و فرتێكیش.

245-پرسیار: ئایە دروستە پارە بدەیت بۆ مزگەوتی حیزبی؟

وەڵام: مزگەوت مزگەوتە ئیتر حیزب دروستی بكات وەیان حكوومەت وەیان دەوڵەمەندوو هەر خێرۆمەندێك، وە یان پارەی بۆ كۆ بكرێتە لە یەكێك لەو لایەنانەوە، وە مادام مزگەوت بێت و كاری خێری تێدا بكرێت و تێكەڵ بەكارانێك نەكرێت كە لەگەڵ مزگەوتدا نەگونجاو بێت ان شاء الله دروستە، بەڵام دەبێت تەئكید لەوە بكرێتەوە كە مزگەوتەكە مزگەوتی سونەیەو كەسانێك بەڕێوەی دەبەن بیروباوەڕێكی دروستی ئیسلامیان

هەیە، نەوەك پارە بدریت بۆ مزگەوتێك كە ناوی مزگەوتە بەڵام كۆمەڵێك بەڕێوەی ببەن بیروباوەڕیان لەگەڵ بیروباوەڕی ئەهلی سونەو جەماعەدا نەگونجێت وەك گروپی ئەحمەدیە، قادیانیەكان، وەیان ئەوەندەی بۆ مزگەوت بەكار بێت زیاتر لەو كاتە بۆ كاری تر بەكار بێت وەیان كارانێكی تێدا بكەن لەگەڵ مزگەوتدا یەك نەگرێتەوە وەك كڕین و فرۆشتن، ئەوسا بە مزگەوت ناژمێرێت.

246-پرسیار: كەسانێك زەوی ناوشارو دەوروبەری شاریان بۆ خۆیان بردووەو دواتر فرۆشتوویانە بە كەسانێك و پارەكەشیان لای كەسێك داناوە، جا ئێستە حكوومەت ئەرزەكەی لەو كەسانە وەرگرتووەتەوە كە كڕیویانە، پرسیارەكە ئەوەیە ئایا ئەو پارە حەڵاڵە بۆ ئەو كەسانەی كە زەویەكانیان فرۆشتووە، وە ئەو كەسەی كە پارەكەی لا دانراوە بەكام لای بداتەوە.

وەڵام: ئاشكرایە كە ئاینی ڕاستی ئیسلام لە پێناو پێنج ئامانجی سەرەكیدا هاتووە كە ئەوانیش پاراستنی دین، نەفس، عەقڵ، وەچە، ماڵ.

بۆ هەریەك لەو ئامانجانە كۆمەڵە بەڵگانێكی زۆر لە قورئان و

فەرمووده ڕاستەكانی پێغەمبەرمان درودی خوای لەسەر بێت هەیە، لە پاراستنی ماڵدا بە هەموو شێوەیەك ئەو پارانە حەرام كراوە كە لە ڕێگەی مەشروعەوە نەبێت، وەك دزی، فێڵ، داگیركردنی بەزۆر، تەزورو هەموو ئەو شتانەی كە پارەی لە ڕێگەی خۆیوە نەبێت، هەر لەبەر پاراستی ماڵە قوماریش حەرام كراوە، دەبینین بەهەموو جۆرێك ئیسلام بۆ پاراستی ماڵ ڕێگەی داناوە، تا مرۆڤەكان بە ئارەقی نێوچاوەنی خۆیان و بە ڕێگەی دروست بەدەستی بهێنن و وە بە ڕێگەی دروستیشدا سەرفی بكەن، چونكە لە ڕۆژی قیامەتدا دووپرسیارمان لەسەر ماڵ لێ دەكرێت كە ئەوانیش چۆن بەدەستت هێناوە، وە چۆن سەرفیشت كردووە، كە تەنها كارە دووپرسیاری لەبارەوە دەكرێت، كەسانێك هەن پارە بە ئارەقی ناوچاوانی خۆیان پەیدا دەكەن بەڵام لە ڕێگەی خراپدا سەرفی دەكەن، كەسانێك هەن پارە بە ڕێگەی نادروست بەدەست دەهێنن بەڵام لە خێرو كاری چاكەدا سەرفی دەكەن، هیچ كام لەم دوو كۆمەڵە كارەكانیان دروست نی یە تا هەردوو سەری هاو تەریب نەكەن و بەڕێگەی دروست بەدەستی نەهێنن و سەرفی نەكەن، هەر لەبەر ئەوەشە خوای گەورە خێرەكەش قبوڵ ناكان، بۆیە دەبینین بەشی تایبەتی هەیە لە

ڕێزبەندی فەرموودەکانی پێغەمبەردا درودی خوای لەسەر بێت بەناوی بەشی کڕین و فرۆشتن، هەروەها لە فیقی ئیسلامیشدا، ئەو هەموو ووردەکاریەی لەسەر هاتووە، کاتێك چاو بەو سەرچاوانەدا دەخشێنین دەبینین هەموو ئەو فرۆشتنانەی کە ترسی زیانی لێ دەکەوێتەوە بۆ بەرانبەر ڕێگری لێ کراوە، بۆ نموونە لە فەرموودەیەکدا بەم شێوەیە هاتووە **[عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَ): أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: (مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ). قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَأَحْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ مِثْلَهُ. [بخاري / البيوع/ ٢٠٢٩]**

(ابن عباس) (خوای لێ ڕازی بێت) دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: (هەرکەسێك خۆراکێکی کڕی تا وەری نەگرێت نەیفرۆشێتەوە) (ابن عباس) (خوای لێ ڕازی بێت) دەڵێ: پێم وایە هەموو مامەڵەیەك دەبێ بەم شێوەیە بێت. لەم فەرموودەدا وەڵامی ئەو پرسیارە بە ڕوونی دەردەکەوێت، ئەو زەویانە هێشتا نەبووەتە هی خۆیان و فرۆشتوویانە، وە زەویش موڵکی حکوومەتەو حکوومەت دەتوانێت تەسەروفی پێوە بکات، نەوەك هەرکەس بۆ خۆی چوار بلۆك و خەتێك لە دەوری

پارچەیەك زەوی بكێشێ و بیكات بە هی خۆی، ئەگەر زەویەكان لە بناری شاخ و سەرشاخ و شوێنە زۆر دوور لە ئاوەدانیەكان بوایەو ئەرزێكی مردووبوایەو زیندوویان بكردایەتەوە ئەوە مەجالێكی تێدا هەبوو لە هەندێك ڕوانگەوە، هەرچەند ئەو جۆرە كارە لە وولاتی خۆماندا بۆ زۆركەس سەری گرتووە بەهۆی بێ سەروبەری و بێ بەرنامەی حكوومەتەوە لە پێشدا، بەڵام لە ڕاستیدا موڵكی حكوومەتە، ئەگەر حكوومەتەكە تۆكمە بێت كەس ناتوانێت بستێك خاك بەبێ مۆڵەت و تاپۆو مامەڵەی ڕەسمی ناتوانێت ببات، بە كورتیەكەی ئەو پارە دەبێت بگەڕێنرێتەوە بۆ خاوەنەكانیان چونكە ئاشكرایە ئەو كەسانە هیچ سودێكیان نەكردووە، ئێوە مامەڵەیەكتان كردووە كە لە سەرەتاوە نەدەبوو بكرایە سوپاسی خواشی دەوێت پارەكە لای كەسێكەو تا ئێستە پارێزراو بووە ئەگەر بخورایە ئەوسا دوورنەبوو كێشەی گەورەی بەدوادا بێت، وە دەبێت لە ئێستەوداشەوە خۆتان لەو جۆرە مەمەڵانە بپارێزن، خوای گەورە لە ئێوەو ئێمەش خۆش بێت و تەماحی دونیای وامان لێ نەكات بەهۆی تەماحەوە كارانێك بكەین دژی ئامانجەكانی ئیسلام بێت.

247-پرسیار: هاورێیەکم هەیە باوەڕی بەهیچ کتێبێکی ئاسمانی نیە، بەتایبەتی زۆرلەسەرقورئان ئەدوێت بە خراپی! بە سێ پرسیار ئیحراجم دەکات تکایە وەڵامیانم دەوێت.

بەقسەکانیا وادیارە کەقوران دینێکی توندڕەوە یەکێک لەپرسیارەکانی ئەڵێت بۆچی کەسێک لەدینی ئسلام لابداتو بچێتە سەردینێکی کە ئەبێت بکوژرێت؟یائەلێت بۆچی موسڵمان کافر یان مەسیحوو یاهودی ئەکوژن؟لەم پرسیارانە زۆرئەکات مەبەستی ئەوەیە ئەگەرقورئان کتێبی خوایە ئەبێت خواخۆی سزای بێباوەران و ئەوانەی کەدینیان ئەگۆڕن سزایان بدات نەک موسڵمان بیانکوژێت.منیش زۆردەربارەدین نازانم پرسیارەکەم ئەوەیە ئایا ئەو قسانە ئەو هاوڕێمە ئەیکات ڕاستە؟حوکمی کوشتن هەیە لە ئیسلامدا؟

وەڵام:لەسەر هاوڕێیەتی گرنگە گشت مسوڵمانێك بزانێت هاوڕێیەتی کێ دەکات، چونکە دەقی قورئان و فەرموودەیان لەسەرە، بەشێوەیەکی گشتی جۆرێتی پرسیار وەیان موناقەشە

دەكرێن بە دوو بەشەوە. یەكێكیان مەبەستی وەرگرتنی وەڵامی ڕاستە ئەوی تریان تەنها مەبەستی دژایەتی كردن و گومان دروست كردنە لەگەڵ بەرانبەردا، جا كاتێك كەسێك كە پرسیار دەكات وەیان موناقەشە دەكات ئەگەر زانرا مەبەستی تێگەشتنە ئەوە خۆتی پێوە هیلاك بكەیت كارێكی چاكە چونكە یارمەتیەكە بۆ ئەو جگە لە خەیرێكیشە بۆ تۆ، بەڵام ئەوەی لە ئەم هاوڕێیەد دەردەكەوێت لە تاقمی دووهەمە، لەبەر ئەوە من ئامۆژگاریم بۆتان ئەوەیە یەكەم ڕەفاقەتی مەكەن و دووركەوتنە لێی بەڵام نەك بە عاجزی با هەر بەینێكی دوور بمێنێت ئەویش بە پلەبەندی بكرێت لەبەر ئەوەی مادام خۆتان شارەزاییەكی واتان نی یە كە وەڵامی پڕپێستی خۆی بدەنەوە هەرچەند ئەو لەم دۆخەدا وانابینم مەبەستی تێگەشتن بێت مادام ئەو پرسیارانە بكات كە زۆر زۆر دووبارەیەو پرسیارەكان سواوە ئەوەندە وەڵام دراوەتەوە، دووهەم ئەگەر هەر ڕەفاقەتیشی دەكەن باسی دین بەهیچ شێوەیەك لەگەڵیدا مەكەرەوە تەنها ڕەفتارت جوان بێت لەگەڵی و كاریگەریت لەسەر دروست نەكات لە دواكەوتنی نوێژو بردنت بۆ جێگەی خراپ و فیشقیات و قسەی پڕوو پوچ،

دێمە سەر وەڵامی پرسیارەکان: قورئان هەموو مرۆڤایەتی دەستەوسانە بەرانبەری و گەورەترین موعجیزەی ئیسلامە، دیارە لە یەك حەرفی قورئان نازانێت وەگەرنا بەخراپی باسی لێوە نەدەکرد، ئامۆژگاریم بۆتان خوێندنەوەی ئەم بابەتەیە لەسەر قورئان کە خۆم نووسیوومە
بکە لێرە کرتە.

ئیسلام بۆ پاراستنی پێنج ئامانجی سەرەکی هاتوون کە بریتین لە پاراستی دین، نەفس، عەقڵ، وەچە، ماڵ. وە کاتێك هەر یەکێك لەوانە بکەوێتە مەترسیەوە ڕێگری لی دەکرێت بۆ ئەوەی پارێزراو بێت، چونە مرۆڤەکان پێویستان بەو پێنج ئامانجە گرنگە هەیە، جا یەکەمیان کە پاراستنی دینەکەیە بەچی دەپارێزرێت بەوەی کە مرۆڤەکان پەرستشەکانیان ئەنجام بدەن بەوەی کەس نەبێت ڕێگر لەوەی کە ئەنجامی نەدەن، بەوەش کەس گرفت نەخاتە ناو ئەو ئامانجە گرنگەوە، چونکە مرۆڤ پێویستی پێیەتی شتێکە هەموو ناخێکی پاك بۆی دەگەڕێتەوە، نابینیت ئەوانەش کە هەڵگری ئیسلام نین و سەریان لێشێواوە چونە لە ناخیاندا حەزی پەرستن هەیە دەبینین بت و شتی

پێکەناوی دەپەرستن وە کاتێك کەسێك واز لەو دینە پاکە دێنێت زیانی لێ دەکەوێت بۆ خۆی یەکەم دووهەم بۆ دەوروبەری شایەنی لەناو بردنە، هەرچەند ئەمە شتێکی هەروا سادەو ساکار نی یەو لە دەوڵەتی ئیسلامیدا دەکرێت دوای ئامۆژگاری کردنی و گەڕاندنەوەی بۆ سەر ئەسڵەکەی خۆی.

مسوڵمان نە مەسحی نە جولەکە نە هیچ خاوەن دینێکی تر ناکوێژێت ئەگەر ئەو ئەهلی شەڕ نەبێت، وەگەر ئەهلی شەڕ بوو ئەوسا دەیکوژێت چونکە ئەگەر ئەم ئەو نەکوژێت ئەوا ئەو ئەم دەکوژێت.

کوشتن لە ئیسلامدا هەیە لە پێناو دینەکەو ئامانجەکانی دینداو بۆ خزمەت مرۆڤایەتی، وەك کەسێك کۆمەڵگە پیست بکات بە کوشتن و ڕێگرتن و زیناکردن چونکە ئەو شتانە دژایەتی لەگەڵ ئامانجەکانی ئیسلامدا دروست دەکات، بۆ ڕاگرتنی کۆمەڵگە لەسەر پاکێتی و تەشەنە نەکردنی خراپەلەسەر زەویدا. یاسای کوشتن هەیە بە یاسای خۆی، هەروەك چۆن لە یاساکانی تری جیهاندا کوشتن هەیە
وە کاتێك باسی کوشتن دەکرێت شتێکی ئاسان نی یەو بە

هەوانتەی ناکرێت، بەڵام بۆ نموونە کەسێك هەڵ دەستێك بە کوشتنی کۆمەڵێك کەس یان ڕێگرتن و مەترسی دروست کردن بۆ سەر کۆمەڵگەو کوشنیان ئایا چی لەو کەسە بکرێت؟ ئەگەر وازی لێ دەهێنیت هەتا بیت خەڵکی تر دەکوژێت! جگە لە نەمانی ئەمان لە دڵی خەڵکدا لەبەر ئەوە ئەو کەسە کاتێك دەکوژرێت وەك وایە چەندەها کەست لە کوشتن ڕزگار کردبێت بە کوشتنی یەك کەس، جگە لە گەڕانەوە ئەمان بۆدڵی خەڵك بەشێوەیەکی گشتی.

لەبەر ئەوە ئیسلام هیچ لە شتەکانی بە هەوانتەی ناکات کاتێك کەسێك دەکوژێت بەو کوشتنە زیاتر لە کەسێك لە کوشتن ڕێزگار دەکات، ئەو پێنج ئامانجە گرنگەی کە باسمان کرد لەبەر بەرژەوەندی گشتی پێ دەپارێزێت چونکە پاراستنی گشتی لە پێش پاراستنی تاکە کەسیەوەیە.

هڵ کچێکی کوردا یەکترمان خۆش دەوێت.

نگ جارێك یەكتر دەبینین كە یەكتر دەبینین زۆر ماچی یەكتر دەكەین ئایا ئەم
یەكتر بین؟

تی نا مەحرەم بە تەنها حەرامەو بەهیچ شێوەیەك دروست نی یە، قسەكردن بە
سان حەرامە، بەڵكو سەیر كردنی ئافرەتی نامەحرەم حەرامە، دەبێت خۆتان لەو
كەون، ئەگەر دەتانەوێت بە شێوەیەكی شەرعی و ئیسلامی بیهێنن بە ڕێكو
یكی شەرعی پێك بهێنە، تەوبە لەسەر ئەو تاوانانەی كە كردووتە بیكەو
ست بەخوای گەورە بپارێزەو خۆ پارێز بە.

249-پرسیار: بۆ پیاو حەفتا حۆری هەیە ئەی بۆ ژن بە
تایبەت بۆ ئەوانەی كە شوویان نی یە؟

حەفتا حۆری بۆ نی یە، دواتر بە نسبەت پیاوەوە كە خوای گەورە نمونەی
ون لەبەر ئەوەیە پیاو زیاتر چاوی بەدوای ژنەوەیە بە سەرچاوەیەكی لەزەتی
ە جوانی و بریق و باق و ڕازاوەییەوەیە بۆیە ئەو نمونەشی بۆ ئافرەت
ەتان پیاوی چاك و جوان نەبێت بێگومان خوای گەورە پاداشتی تەواوو
ەر هەر حاڵەتێكی دونیای بوو بێت شودار بوو بێت، بێ شوو بوو بێت، تەڵاق

ت و شووەکەی ئەهلی ئاگر بێت، وە ئافرەتانی دونیای ڕێزیان و جوانیشیان لە
ەی کەوا کردوویانە، ئافرەتێك کە شووی نەکردبێت، زۆر پیاویش هەیە ژنی
هەشتی بێت و دڵمان ساف و دامەزراوبێت لەوەی کەوا خوای گەورە عەدلەو
ەوەی بە خەیاڵماندا نەهاتبێت لەوێ دەستمان دەکەوێت لە نازو نیعمەت و خۆشی

م کە ووردەکاری زۆر زیاتری تێدایە
ساء ؟
نة من أنواع المأكولات والمناظر الجميلة
ين (الذكر والأنثى) فالجميع يستمتع
ال وشوقهم للجنة بذكر ما فيها من
يرد مثل هذا للنساء.. فقد تتساءل المرأة عن سبب هذا !؟

[الأنبياء:23]، ولكن لا حرج أن
شرعية وأصول الاسلام

معلوم � ولهذا فإن الله � عز وجل � لا

جال للمرأة � كما هو معلوم � ولهذا فإن

اقا لقوله : { ما تركت بعدي فتنة أضر على

أما المرأة فشوقها إلى الزينة من اللباس

ا جبلت عليه كما قال تعالى

-18:

الله عز وجل � الزوجات للأزواج لأن

أة فلذلك ذكرت الزوجات للرجال في الجنة

قتضى ذلك أنه ليس لهن أزواج.. بل لهن أزواج

يا فهي

ـن آخر

ـجها معها الجنة، والعياذ بالله

ج حتى تموت

ا يقابلها في الجنة

ـده يزوجها الله � عزوجل � في الجنة

الجنة أعزب } [أخرجه مسلم]، قال الشيخ

� في الدنيا فإن الله تعالى يزوجها ما

ـة ليس مقصورا على الذكور وإنما هو

ج

ة. قال الشيخ ابن عثيمين: فالمرأة

ـان زوجها ليس من أهل الجنة فإنها إذا

تزوجوا من الرجال. أي فيتزوجها أحدهم

� في الجنة � لزوجها الذي ماتت عنه

بعده لم تتزوج حتى ماتت فهي زوجة له

جت بعده فإنها تكون لآخر أزواجها مهما

[سلسلة الأحاديث الصحيحة للألباني

ني زوجتي في الجنة فلا تزوجي بعدي فإن

فلذلك حرم الله على أزواج النبي أن

عاء للجنازة أننا نقول (وأبدلها زوجا

فكيف ندعوا لها بهذا ونحن نعلم أن زوجها

لم تتزوج فأين زوجها؟

كانت غير متزوجة فالمراد خيرا من زوجها

ة فالمراد بكونه خيرا من زوجها أي خيرا

ون بتبديل الأعيان كما لو بعت شاة

لو قلت لك بدل الله كفر هذا الرجل بإيمان

غير الأرض والسماوات [إبراهيم:48
اء هي السماء لكنها انشقت

إني رأيتكن أكثر أهل النار...} وفي حديث
} [أخرجه البخاري ومسلم]، وورد في حديث
(زوجتان) أي من نساء الدنيا. فاختلف
ن الأحاديث السابقة: أي هل النساء أكثر في

الجنة وكذلك أكثر أهل النار لكثرتهن. قال

للأحاديث السابقة. وأنهن � أيضا � أكثر
ون الجميع أكثر من الرجال في الجنة

بداية الأمر ثم يكن أكثر أهل الجنة بعد
�قال القرطبي تعليقا على قوله : { رأيتكن
ا في وقت كون النساء في النار وأما بعد
حتى لا يبقى فيها أحد ممن قال: لا إله إلا

من أهل النار

شبابها وبكارتها لقوله : { إن

ا أدخلهن الجنة حولهن أبكارا

في الجنة أجمل من الحور العين بأضعاف

ه أن يقرب أهل غيره فيها) أي في الجنة

لنساء كما تزينت للرجال في مقعد صدق عند

فإن العمر عما قليل يرتحل ولا يبقى بعده

ة � إن شاء الله � واعلمن أن الجنة

ن الأماني الباطلة مع التفريط وتذكرن قوله

ا وحصنت فرجها وأطاعت زوجها قيل لها: ادخلي

250-پرسیار: من لە کوردستانم نازانم لە ئەوروپا چۆنە، بەڵام لای ئێمە دەچیە

بانك 10 دۆلار وەردەگرن هەقی دروست کردنی ماستەر کاردەکە؟

بخەیتە ناو حیسابەکەت ئەوا بڕی 3 دۆلار وەر دەگرن ئەگەرپارەکە سەرف

ێچ زیادەیەکت لێ وەرناگرن بەکورتی ئەو کارتە هیچ پارەی تێدانیە تەنها
تێی بکەیت لە بانك واتە ئەو پارەی تێیدایە ئی خۆتە و هیچ سووەکت لێ
کاتی پارە تێکردن بڕی 3 دۆلار وەکو حمولە وەردەگرن.

چاولێکردنیك ناویان ناوە ماستەکارد وەگەرنا ئەوە هەر کاردی ئاساییەو حسابی
ئەوروپا نە بۆ کاردەکە وە نە بۆ خستنە سەری پارە هیچ وەرناگرن، لەوێ
تازەیە ئەو جۆرە پارانە وەردەگرن و ان شاء الله ئەو پارانە ناچێتە بابی ڕیباوە
کە دە دۆلار وەردەگرن ئەوە دیارەی حسابی تێچوونی کاردەکەو وەرەقەو کاتی
ن، بۆ کاتی خستنە سەری پارەش وەك جۆرێك لە کرێ و هەقی ئەزیەتە، ئومێد
ت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زۆرجار ناچاری وا دەکان ئینسان بانکی هەبێت بۆ
رووپا دەبێت هەتبێت وەگەرنا هیچ کارێکت بۆ ناکرێت ئیش دەکەیت دەبێت لە
ەرگری، ئیش ناکەیت حکوومەت لە بانکەوە پارەکەت بۆ دەنێرێت تووشی
ەبێ بانک کار ناڕوات، جا لە کوردستان ئەوە نی یە لە ڕاستیدا، مەگەر تازە
بوو بێت، جا پرسیار لە خۆت بکە ئایا بەبێ بانک ئیش دەڕوات خۆ گەر
چارییەو ئەو پارەش ئاساییە، چونکە پارەکە خۆی ڕیبا نی یە، بەڵام کە ئینسان
بڕە کرێی و شتانە بدات.

مامۆستا ئایا ئەگەر ئافرەت بگاتە حالەتی رەحەت بوون بەڵام بێ کرداری جوت
ڕاچڵەکاندن و ئاو هاتنەی کە توشی دێت غوسڵی لەسەر واجب دەکات؟

ئاگاداری ئەوەش بین کە بۆ بەبێ کرداری جووت بوون ڕەحەت دەبین و
ەین و ئاگامان لە تاوانی ناشەرعی بین، ئەگەر بەهۆی خەوەوە بێت ئەوە
تێدا نی یە بەڵام ئەگەر هۆکارە خۆمان بین وەك دەست لێدان و سەیری دیمەنی
ی ئەوە تاوانە جێگەی تێڕامان و هەڵوێستەکردنی شەرعیە لەسەری.

252-پرسیار: کوڕێك لە زانکۆ داوای پەیوەندی خۆشەویستی لێ کردم؟

. ساڵی یەکەم کوڕێکی گرووپی خۆمان چەند جارێك داوای پەیوە ندی
زم ئەکرد، چونکە قەت بیرم لە خۆشەویستی نەکردووەتەوە، هەتا ئێستاش کە
ـوو ساڵی یەکەم پێی وتم هیچ هەستم نەبوو بەرانبەری، بەڵام لە قۆناغی
ی ئەو هەست بە هیچ شتێك بکات، ئیستا زیاتر لە هە موو کاتێك خۆشم ئەوێ،
زواج بکەمەوە چونکە 3 خوشکی لەخۆم گەورەتر هەیە هێشتا شویان
توانم شوو بکەم، نە دەتوانم حاڵی خۆشمی بۆ شی بکەمەوە، ئایا گوناهبار دەبم
ەن و دەچنە ماڵی خۆیان، تکایە ڕینومایم بکەن تا نەکەومە هەڵەوە، داواتان لێ
گەورە یارمەتیمان بدات ان شاء الله

ەندی خۆشەویستی کردووە نەك زەواج! ئەمە دەردێکی کوشندەیەو زۆرجار
دەیەوێت ژن بهێنێت نابێت پەیوەندی خۆشەویستی دروست بکات و وەك
ێر ناوی خۆشەویستیدا جگە لە خۆشەویستی هەموو شت بە ئافرەت دەکرێت!

ش وەرگرێت تا ڕادەیەك ئاساییە ئەوەندە پێی بڵێ دەمەوێت بێمە داوات نەك بڵێ
ی کچەکەوە، چونکە خۆشەویستی ڕاستی دوای زەواج دروست دەبێت، کاتێك
و بەرچاوی کەوتووە ناتوانێت بڵێ خۆشم دەوێیت دەبێت ئێمە خۆشەویستی و
ورێك حەز لە کچێك بکات هەر بە بینینی بەڵام ناکرێت و گونجاو ڕاست نی یە
ەیوەندی و تێکەڵی دروست دەبێت وە دروست نی یە ئەو تێکەڵی و خۆشەویستیە
ێوتوون و ماوەیەکی بەسەرداچووەو ئێوەش دەزانن جارێ شتی واش ناکرێت
. باشتر وایە نە خۆت وە نە کوڕەکەش مەخەرە ئەو دۆخە نا ئاساییەوە کە
ر ئەوەندە جوابت لە کوڕەکە گێڕایەوە ئێتر هەر ڕۆژەو شتێك دروست دەبێت و
ەیەك بێت حەز دەکەن پەیوەندیەکە بتەوتربێت و بە حسابی خۆتان کاری چاك
و ئاسان دەکات و هێشتا کاتیش زۆری بە بەرەوە ماوە بۆ زەواجەکە ئەوسا
ەش هەر سەر نەگرێت، بەڵام ئەگەر ئەوەش کرا هەر ئەوەندە بووترێت بێرە
ماڵەوەتان دایتیان پێی ئەوە ئاساییە ئەگەر نا ئیتر کۆتایی پێ بێت، وەگەر
باسی مەکەن و قسەش بە بەلاشدا مەدەن، خوای گەورە کەسێکی بۆ خوا
حەسێنەوەو ژیانێکی مسوڵمانانە بەسەر بەرن

مورتەد کە لە قورئاندا هاتووە مانای چی یە؟

ەدین هەڵگەڕابێتەوە واتە دوای ئیسلام بوونی ببێت بە کافر دینێکی تر
اتە هەڵگەڕاوە لە قورئاندا ووشەی مورتەد هاتووە وەك لەم ئایەتەدا

ا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ

تبين لهم الهدى بێگومان ئەوانەی کە لەئیسلام هەڵگەڕانەوە، پاش ئەوەی کە

شیطان سول لهم وأملی لهم شەیتان کارەخراپەکانی بۆ رازاندبوونەوەو،

ەم لا دروست بووە کە خێزانەکەم کچ نەبوبێ؟

م ئەزانی کە زێی کچ زۆر تەسکە کەچی چوکم زۆر بە ئاسانی رۆشتە ناوی،

ئەو هەستەم لا دروست بووە کە خێزانەکەم کچ نەبوبێ نەشتەرگەری پەردەی

سوری مەیلەو ڕەشی لێهات بەلام زۆر نەبوو. ئایا گومانەکەم ڕاستە یا هەڵەم

ا باس بکەم.

ەنا دەکەین ژیانێکی خۆش و دوور لە کێشە بەسەر بەرن ان شاء الله، بەڕێز

چێنی جۆری زۆرە، مەرج نی یە هەموو ئافرەت ئازاری هەبێت، لە

راوە، زۆرجار ئەو ترسەیە ئازار دروست دەکات واتە هەندێکی زۆری بۆ

اوەی دەسگیرانداری و کرانەوەی کچ و کوڕ پێکەوەو هەندێك دەستبازی و

نێ، هەیە هەر ئەسڵەن خوێنیشی نی یەو کچیشە، لەبەر ئەوە وا نازانین

هەندێك لە گومانەکانیش بە پێی دەقی قورئان تاوانە، لەبەر ئەوە خۆتان

ستی خۆتان بە گومان مەشێوێنن.

د دەچمە دەرەوە نوێژەکانم دەڕوات تکایە چار؟

ئەوروپا موسڵمانی تێدا نیە، کەواتە مزگەوت نیە، کە دەچمە دەرەوە زۆر جار
ن چی بکەم ؟خوا پاداشتی خێرتان بداتەوە.
یا بە تایبەت لە زستانەکاندا نێوانیان زۆر کەمە هەربۆیە گرنگە لەبەر کەمی
ەباتەوە، ئەگەر ڕۆشتنە دەرەوەو سەفەرەکە زۆر زەرور نەبوو بۆ نوێژەکە
ێژەکەتان بکەن وەگەر زۆر ناڕەحەت بوو جێگە دەست نەدەکەوت و
ی نوێژی عەسردا جەمعی بکەن واتە نوێژی نیوەڕۆکە ببەت بۆ لای عەسر، خۆ
ڕوات ئەوسا عەسرەکە بۆلای نیوەڕۆ بهێنن، خوای گەورە لێتان قبوڵ بکات.

لا عومەر چنگیانی وەرگرین کە دەڵێ لەگەڵ سعودیەدا ڕۆژوو بشکێنن؟

ەر چنگیانی لە کوردستانەوە فەتوایەك بۆ ئێرە بەریتانیا دەربکات! وە لەوە
ی ئەو فەتوا بکەن و گوێی بۆ بگرن کە لە ئێرەن!، لە مەسەلەیەکی وەها
گی ڕەمەزانەوە هەیەو ڕووکنێکە لە ڕووکنەکانی ئیسلام و تەنها مانگێکیشەو
جار زۆرکەس بە هەڵەدا دەبات و دوور نی یە ڕۆژووەکانیان بشکێنن و وە
بەسەریاندا بداتەوە لە ڕۆژی قیامەتدا، ئەوسا مامۆستا عومەر چنگیانی و
ەکتر بکرێنەوە لە ڕۆژی قیامەتدا کە مامۆستای بەڕێز ئەو فەتوات بۆ دا؟ وە

ـەبەر خوا بوو یان لەبەر زگتان؟.

کی زەق لام بۆ مامۆستای بەڕێز خۆی لە وەها مەسەلەیەك دەدا لە کاتێکدا
ڕپاو کۆمەڵێك عالم و داعی گەورەو موعتەرەف و ناسراوی جیهانی تێدایەو
اوە، ئەی بۆ لە وەها فەتوایەکدا بۆ ئەوانی ناگەڕێننەوە لە کاتێکدا ئەوان خۆیان
ـەرۆژوو دەبن و دیراسەی ووردی کاتەکەیان کردووە، کە ڕۆشتمە سەر
ئەویش فەتوایەکی لە جێگەیەکی ترەوە هێناوەو پەیوەندی بە پرۆفیسۆر
ی لەسەر ئەوە بووە کە نەك هەر ڕۆژوو بەڵکو نوێژەکەش بەگوێرەی سعودیە

هەر جێگەیەکەوە دەرچووبێت لە جێگەی خۆیدا نی یەو ئەوروپا لیژنەی فەتوای
ستریێت بەتایبەت لەوەها مەسەلەیەکدا، وە سەیری پێگەکەیانم کرد هیچ
ئەوە ڕۆژوو نوێژەکانتان بە گوێرەی ئەو مزگەوتانە بکەن نزیکتانن.

ن: کابراك لە مەلایەك دەپرسێت مامۆستا ئەگەر من لە ماڵەوە نوێژ لەگەڵ
ێۆنەکە ئەویش پێی دەڵێ بەڵێ دەبێت وە دەتوانیت عەبای ژنەکەشت بدەیت
ـەکەشت بکەیت.

.

انيا

257-پرسيار:ئايا خواكەتان دەتوانێت لە موڵكى خۆى دەرم كات؟ ئەگەر بڵێى بەڵێ كەواتا شوێنێك هەيە كە موڵكى خوا نيە، واتا خوا مالكى موطلەق نيە، ئەگەر بڵێى نەخێر كەواتا خوا ناتوانێت هەموو كارێك بكات، ئەوەش زۆر لە خوايەتى كەمدەكاتەوە.

وەڵام: خواى گەورە دەرفەت بە مرۆڤ دەدات بۆ تاقيكردنەوە تا لە ڕۆژى قيامەتدا قسەى نەمێنێت لەسەر هەر كارێكى كە لە دونيادا كردوويەتى، خواى گەورە مرۆڤێكى چاوچنۆك و ڕقاوى نى يە كێ بەركێ لەگەڵ مرۆڤەكاندا بكات و بێ نيازە لەو شتانە.

258-پرسيار:بانكى جيهان پاڵپشتى گەنجان دەكات بۆ يارمەتى دانيان بۆ دەست پێكردن بە پرۆژەى تايبەتى خۆت بۆ بە ديهێنانى خەونەكەت، بڕى قە رز لە ٥ مليون بۆ ٥٠ مليون دينارى دەدريت بە شيوەى مرابحە،ئايا دەتوانين ئەم پارە كار عيراقى.

پێبکەین؟

وەڵام: مورابەحە حەڵاڵە ئەوەیە تۆ پارە لە بانك یان هەرکەسێك وەردەگریت و کاری پێ دەکەیت، ئەوسا لە خێرو شەڕدا بەژداری دەبن، ئەمە ڕێك پێچەوانەی ڕیبایە، ڕیبا بانك یان ئەو کەسەی پارەکەت پێ دەدات قازانجەکەی دیارە بەڵام قازانجی تۆ وەك ئیشکەر دیار، نی یە ئەوسا فەقیر زیان دەکات، ئیسلامیش مورابەحەی حەڵاڵ کردووەو ڕێبای حەرامکردووە، خوای گەورە پشتیوانتان بێت.

259-پرسیار:ئایا مژینی توڵی پیاو حەرامە یان نا؟

وەڵام: هیچ دەقێك نی یە ئەوە حەرام بکات، بەڵام زاناکان قسەیان لەسەر کردووە کە لەگەڵ فیطرەتی پاکدا ناگونجێت و شتێکی جوان نی یە، هەشە دەڵێ مادام هیچ دەقێك نی یە بۆ حەرامێتی ئاساییە.

260-پرسیار: چ ئایەتێکە دەفەرموێت لە ڕۆژی قیامەتدا جەستەمان قسەمان لەسەر دەکەن و شاهیدیمان لەسەر دەدەن؟

وەڵام: بەڵێ باسکراوە سورەتی یس ئایەتی 65(الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى

أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ).

261-پريسار: ئايا سستمى مورابەحە حەڵاڵە؟

وەڵام: مورابەحە حەڵاڵە ئەوەيە تۆ پارە لە بانک يان هەركەسێك وەردەگريت و كارى پێ دەكەيت، ئەوسا لە خێرو شەڕدا بەژدارى دەبن، ئەمە ڕێك پێچەوانەى ڕيبايە، ڕيبا بانگ يان ئەو كەسەى پارەكەت پێ دەدات قازانجەكەى ديارە بەڵام قازانجى تۆ وەك ئيش كەر ديار، نى يە ئەوسا فەقير زيان دەكات، ئيسلاميش مورابەحەى حەڵاڵ كردووەو ڕێباى حەرامكردووە.

262-پرسيار: دەمەوێ ڕاى بەرێزت لەسەر چەند شتێك وەرگرم كە لاى هەندێك كەس بوە بە حەرامى موتلەق، جارى وەهاش هەيە خەڵكى پێ ڕەوانەى ناو ئاگر دەكەن، هەيانە بەتاوانێكى گەورەى دەزانن..! من وەك خۆم دواى خوێندنەوەو تێرامانم بـۆ دەقەكان، بە قورئان و فەرمودە، واى تێگەيشتووم حەرام و حەلال دەبێ بەدەقى روون ديارى بكرێن نەك بە لێكدانەوەى زانايەك، كە خۆى واى لێ تێگەيشتووە.

يەكەم. ريش بەردانەوە، ئەوەى من لێتێگەيشتووم سووننەتە، نەك

واجب، چونکی زۆر کەس هەن دەڵێن ئاخیر پێغەمبەرمان" درودی خوای لەسەربێ" وتویەتی : پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێت: " قصوا الشوارب وأعفوا اللحى خالفوا المشركين " متفق عليه.. فەرموودەی تر زۆرە حەتمەن بەرێزت ئاگاداری، من کە دەڵێم سوننەتە ، واجب نییە: یەکەم. واجب حوکمی دیارە، لێرە هیچ فەرموودەیەکمان نییە سزای ریش تاشین دیاربــکات و حوکمەکەی دەرخات، دووەم. کەواجبە بـۆچی باسی حەرامی ریش تاشینی نەکردووە بەسەریحی..؟ هەیە دەڵێ تاشینی ریش حەرامە، بەڵام ئەگەر ناچاربێ ئاسایە! سەیرە واجب بێت و تاشینی لەکاتی پێویستی ئاساییێ! هیچ زانایەک نییە وتبیەتی نوێژ نەکردن لەکاتی هۆکارێك ئاساییە، دەی خۆ نوێژ واجبە و سزای دوا رۆژی دیارە.. هەرچەندە قسە لەسەر سزای دونیای هەیە.. ئەو شتێکی ترە.. لێرە قسەکە ئەوەیە خێرە هیچ زانایەک نەی وتووە نوێژ ئاسایە لەبەر هۆکارێك..؟ بەڵام هەیانە دەڵێ ریش تاشین ئاساییە؟ بەرێزت.. چۆن لەو پرسە گەیشتووی..؟!

وەڵام: باشترین و موفەصەل ترین کتێب لەسەر ڕێش تا ئێستە

نوسرابێت کتێبی شێخ عبدالله الجدیعه، زانایەکی عێراقیه به ڕەچەڵەك و ئێسته له ژیاندایەو له شاری لیدز له بەریتانیا دادەنیشێت، کۆی دەلیلەکانی هێناوەو پۆلێن و تەخریج و لێکدانەوەی بۆ کردووەو دەفەرمویێت: که ئیسلام هات ڕیش خۆی هەبوو، شتێك نەبوو که خەڵکی خیلافی لەسەر هەبێت، هەربۆیه ئیسلامیش وەك سونەتێك که خەڵکی پێوەی پابەندەو کێشەی تێدا نی یه هێڵایەوە، هەتا دەڵێ ئەگەر ڕۆشتیته شوێنێك و سونەتی خەڵکی وەهابوو ڕیشی بتاشێت نزیکتره له سونەتەوه که تۆش ڕیشت بتاشیت، ئەڵبەت حەدیسەکان زۆرەو لێکدانەوەش بۆ ئەو جێگانەی که پێی دەوترێت، ڕیش له ڕووی لوغەویەوه ڕیش چ جێگەیەك له دەموچاودا دەگرێتەوه، جا کۆی ئەو فەرمودانەش که دەری دەخات له کوێ و کوێ ڕیش لابراوە، ئەنجام دەگاته ئەوەی شتێك نی یه نه کێشەی لەسەر دروست بکرێت و نه ئەوەنده زەق بکرێتەوه، بەڵام وەك ئەوەی که خودی پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت ڕیشی هەبووەو وەك سونەتێك بیهێڵیتەوه خەیری تێدایه، بەڵام کورت و لابردنیشی ان شاء الله کێشەی تێدا نی یه مەگەر مەبەست و نیەتی خراپ لەو کارەدا هەبێت، والله تعالی اعلم.

دووەم. شەرواڵ كورتكردنەوە، ئەوە زیاتر لای ئەوانە هەڵای ناوەتەوە كە هەڵگری بیری مەدخلین، هەرچەندە هەیانە ئێستا تێگەیشتوون كە ئەوەی ئەوان لێی تێگەیشتوون هەڵەیە، بۆیە من خۆم هەندێكیانم بینیووە ئێستا جار و بار شەروالیان وەك هی من درێژە..! هەشیانە لە كورتییەكەی كەمێك هێناویەتە خوار، بەهەرحاڵ ئەوانە ئازادن بەڵام دەبێ تێبگەن ئەوەش ناكرێ بكرێتە هۆكار بـۆ چوونە ناو ئاگر، من دوای خوێندوەیەكی زۆر تێرامان لەو فەرموودانەی باسی شەرواڵ كورتكردنەوە دەكەن، مەبەستیان تەكەبوورە، نەك بەراهای بۆ ناو ئاگربێ، تا فەرموودەمان هەیە دەڵێ ئەگەر تەكەبوری و فیزی لەگەڵ نەبێ.. حەتمەن لەسەر ئەو باسەت خوێندۆتەوە.. بەرێزت، چی لێتێگەیشتووی..؟

وەڵام:مەقسود هەر ئەوەیە كە بەڕێزتان خۆتان ئاماژەتان پێ كردووە والله اعلم، پێم باشە انسانی مسوڵمان ئەم شتە وردو لاوەكیانە تێپەڕێنێت و نە بیكات بە خوی سەری و نە لەسەر بڕوات و كێشەی لەسەر دروست بكات.

سێیەم. موسیقە، ئەوەی من خوێندمبێتەوە لەسەر موسیقە بە چەندان لاپەرەیە، گەیشتووم بەو بروایەی کە ئەویش بەرەهای حەرام نیە، بەرێزت خوێندنەوەت بۆ پرس و باسی موسیقە و بەرەها حەرامکردنی چیدەلێی..؟

وەڵام: هەمان زانا کە لە پرسیاری ڕیشدا باسم کرد کتێبێکی هەیە بەناوی الموسيقي والغناء في ميزان الإسلام، بە کورتی گۆرانی حوکمی قسەکردن وەردەگرێت باشی باشەو خراپی خراپە، مۆسیقەش ئالەتێکە دەتوانرێت وەك دەم بۆ هەردوو هۆکە بەکار بێت.

263-پرسیار: ئایە وشە الايمان لە قورئاندا هاتووە؟

إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ﴿٢٣ التوبة﴾ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ ﴿١٠ غافر﴾ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا ﴿٥٢ الشورى﴾ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ ﴿٧ الحجرات﴾ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ﴿١١ الحجرات﴾ وَلَٰكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي

قُلُوبِكُمْ ﴿١٤ الحجرات﴾ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ﴿٢٢ المجادلة﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ ﴿٣ البقرة﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ﴿٤ البقرة﴾ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦ البقرة﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴿٨ البقرة﴾ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨ البقرة﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ ﴿٩ البقرة﴾ أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ ﴿١٣ البقرة﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا ﴿١٣ البقرة﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ﴿١٣ البقرة﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ﴿١٣ البقرة﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ﴿١٤ البقرة﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ﴿١٤ البقرة﴾ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ ﴿٢٥ البقرة﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ﴿٢٦ البقرة﴾ وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ ﴿٤١ البقرة﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً ﴿٥٥ البقرة﴾ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ ﴿٦٢ البقرة﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ ﴿٦٢ البقرة﴾

264-پرسیار:ئایا پارەی قەرز زەکاتی لێ دەکەوێت، لە کاتێکدا خۆشم قەرزارم؟

وەڵام: وعلیکم السلام برا گیان چەند قەرزداریت وە چەند قەرزت لای خەڵکی لێی دەردەکەیت و چەندی دەمێنێتەوە لەوەندە زەکات دەدەیت بۆ نمونە ١٢ هەزار قەرزاریت ٨ هەزاریش قەرزت هەیە کە قەرزەکەی دەردەکەیت هێشتا ٤ هەزاریش قەرزار دەبیت و زەکات نادەی، قەرز زەکاتی دەکەوێت مەگەر قەرزەکە ئومێدی دانەوەی لاواز بێت ئەوسا دەتوانیت زەکاتی نەدەی تا وەری دەگریتەوە، بە گشتی حسابی بکە ئەگەر قەرزەکانت وەرگریت و قەرزەکانیش بدەیتەوە چەند سافی دەمێنێتەوە زەکات لەو سافیە دەدەی.

265-پرسیار:خانویەکم تازە کڕیوە ئایە زەکاتی خانو دەکەوێت؟

وەڵام: ئەگەر خانوەکە بۆ خۆتانەو بۆ قازانج و توجارەت نی یە، ئەوە زەکاتی ناکەوێت، گەر بۆ فرۆشتن داتان ناوەو بۆ مورابەحەیە ئەوە زەکاتی دەکەوێت، بە پێی ڕۆژ کە چەند دەکات لە بازاڕدا حسێب دەکرێت و لە سەدا دوو نیوی لێ دەرکدەرێت.

266-پرسیار: ئایا دەتوانن پارەی زەکات بدەین بە مزگەوت کە پێویستی پێیەتی؟

وەڵام: ئەو چینانەی کە زەکاتیان پێ دەچێت هەمووی لەم ئایەتەدا پۆلێن کراوە:

(إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّـهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّـهِ ۗ وَاللَّـهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) التوبة: 60

کە بەم شێوەیەن، فەقیر، مسکین، کەسی زەکات کۆکەرەوە، کەسی تازە مسوڵمان، کەسێك بیەوێت خۆی ئازاد بکات، قەرزار، وە لە پێناوی خوای گەورەدا، هەیە مزگەوتەکەی لەو چێنە حسێب کردووە کە لە پێناوی خوای گەورەدایە.

267-پرسیار: خوای گەورە نیعمەتێکی بەخشیوە بەژن لە پیاود نی یە، وە نیعمەتێکی بەخشیوە بە پیاو لە ژندا نی یە، ئایا جگە لەوەی ژن دایکەو پیاو باوکە هیچی تر هەیە؟

وەڵام: ژیانی مرۆڤ و گشت دروستکراوەکانی تر نیعمەتی خوای گەورەن بۆ گشت مرۆڤایەتی وە تاقیکردنەوەشە بۆیان.

مرۆڤەکان مەرج نی یە هەمووی دایك یان باوك بێت، زۆرێك هەیە دەرفەتی بوون بە دایك یان باوکی بۆ نارەخسێت، وە هەشە خوای گەورە بە جۆرێك خولقی کردووە موساعد نی یە بۆ ممارەسەی دایکایەتی یان باوکایەتی، ئەمەش هەر جۆرێکە لە تاقیکردنەوە.

ئافرەت و پیاو جیاوازی زۆری خولقیان هەیە هەر لە ئەندامی زاوزی و حەوزو حەمل و شیرو سنگ و زۆر شتی تر کە ڕوونە لە ڕوانگە فیزکیەکەوە.

لە ڕووی بەرپرسیاریەتی دینیشەوە ئەرکەکانیان جیاوازەو خوای گەورە ڕەچاوی ئەو دۆخەی کردووە کە تێیدایە، بۆ نموونە ئافرەت بەهۆی حەیزو نیفاس و ئیستیحازەوە بۆی هەیە نوێژو ڕۆژووش نەکات، لە کاتی حەمل و شیردا زۆر واجباتی تری لەسەر هەڵدەگیرێت. لە ڕووی بەرگەی ژیان و کاری قورسەوە ئەو ئەرکە بە پیاو سپێردراوە.

کورتی و پوختی جیاوازی پیاو لەگەڵ ژندا خولقیە، وە شەرعیش واجباتەکانی بەپێی دۆخەکە دابەش کردووە، بەڵام لە ڕووی ئەجرو پاداشتەوە دەبینین زۆرجار ئافرەت لەشەرعدا فەزڵی

بەسەر پیاویشدا دراوە، وەك لە فەرموودە هاتووە بەهەشت لەژێر پێی دایکاندایە، پێغەمبەر درودی خوای لەسەر بێت سەحابەی دەگەڕاندەوە لە ساحەی جیهاد بۆ ئەوەی کە خزمەتی دایکی بکات و پێی فەرمووە ئەوە جیهادە، وە ئەوەشی کە جیاوازی پیاو ژن زەق دەکاتەوە فکرو ئایدۆلۆژی دونیایە زیاتر.

وە شەرعیش کارەکانی بەشێوەیەك دابەشکردووە لەگەڵ سروشتە خولقیەکەدا بگونجێت، وەك هەڵگرتنی نوێژو ڕۆژوو لەکاتی حەیزو نیفاس و ئیستیحازەدا، بەرپرسیاری بژێوی لەسەر پیاو بەهۆی حەمل و شیرو پەروەردەوە لەلایەن ژنەوە.

ئەوەی کە گرنگە لە سەر مەسەلەی جیاوازی لە ڕوانگەی شەرعەوە جیاوازی بەشێوەیەك لێك نەدراوەتەوە کە یەکێکیان چاکتر بێت لەوی تریان، جیاوازی هەتا خولقیش لەناو هەمان ڕەگەزدا هەیە، وەك ڕەنگ و باڵا، وە ئەو جیاوازیانە هەمووی تایبەتمەندی خۆی تێدایە، لە پەنجەمۆردا یەك پەنجەمۆر لەوی تر ناچێت هەمووی جیاوازە.

کۆتایی :--

له گەڵ ئەوەشدا کە ووردەکاری بکرێت و زۆر پێداگری بکرێت لەسەر سەرچاوەی ڕاست و دروست بۆ وەرگرتنی وەڵامەکان بەڵام هەر دوور نی یە وەك عادەتی مرۆڤەکان کە لەمەشدا هەڵە نەکات بۆیە هەر پرسیارێك ڕاست و دروست و وەك خۆی بوو ئەوە بێ گومان لای خواوەیە چونکە تەنها کەسێکە کە شایستەی هەڵە نی یەو پاك و بێگەردو سافە، وە هەر پرسیارێك نە پێکرا بێت لەلایەن بەندەوەیە.

{ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } النحل 43

لەگەڵ ئەوەشدا کەووردەکاری بکرێت و
زۆر پێداگری بکرێت لەسەر سەرچاوەی
ڕاست و دروست بۆ وەرگرتنی
وەڵامەکان بەڵام هەر دوور نی یەوەك
عادەتی مرۆڤەکان کەلەمەشدا
هەڵەنەکات بۆیەهەر پرسیارێك ڕاست و
دروست و وەك خۆی بوو ئەوەبێ
گومان لای خواوەیەچونکەتەنها
کەسێکەکەشایستەی هەڵەنی یەو پاك و
بێگەردو سافە، وەهەر پرسیارێك
نەپێکرا بێت لەلایەن بەندەوەیە.

قیبله

د. عومەر عەلی
٢٠١٩